

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN
ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE DÜNYA MİRAS ALANLARININ
SÜRDÜRÜLEBİLİR YÖNETİMİ İÇİN
ULUSAL BİR REHBER ÖNERİSİ
Havva Burcu KAYNAŞ

DOKTORA TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Aralık-2023
KONYA
Her Hakkı Saklıdır

TEZ KABUL VE ONAYI

Havva Burcu KAYNAŞ tarafından hazırlanan “Türkiye’de Dünya Miras Alanlarının Sürdürülebilir Yönetimi İçin Ulusal Bir Rehber Önerisi” adlı tez çalışması 28/12/2023 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Necmettin Erbakan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı’nda DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Doç. Dr. A. Deniz OKTAÇ BEYCAN

.....

Danışman

Prof. Dr. Gülşen DİŞLİ

.....

Üye

Doç. Dr. Esra YALDIZ

.....

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Müge BAHÇECİ

.....

Üye

Doç. Dr. Fatih SEMERCİ

.....

Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun/.../20.. gün ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Şerife Yurdagül KUMCU
FBE Müdürü

Bu tez çalışması **BAP** tarafından **23DR32001 nolu** proje ile desteklenmiştir.

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

İmza

Havva Burcu KAYNAŞ

Tarih:

ÖZET**DOKTORA TEZİ****TÜRKİYE’DE DÜNYA MİRAS ALANLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR
YÖNETİMİ İÇİN ULUSAL BİR REHBER ÖNERİSİ****Havva Burcu KAYNAŞ****Necmettin Erbakan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı****Danışman: Prof. Dr. Gülşen DİŞLİ****2023, 255 Sayfa****Jüri****Prof. Dr. Gülşen DİŞLİ****Doç. Dr. Esra YALDIZ****Dr. Öğr. Üyesi Müge BAHÇECİ****Doç Dr. Deniz OKTAÇ BEYCAN****Doç. Dr. Fatih SEMERCİ**

Kültürel ve doğal varlıkların insanların ortak mirası sayılması fikri ile UNESCO tarafından hazırlanan Dünya Miras Sözleşmesi, mimari miras alanlarının sürdürülebilir korunması ve gelecek nesillere aktarılmasını hedeflemiştir. Sürdürülebilir korunma için gösterilen çaba ve çalışmaların sonucunda alan yönetimi kavramı ortaya çıkmış ve Dünya Miras Alanları için alan yönetim planının hazırlanması UNESCO tarafından zorunlu kılınmıştır. Böylece, çok paydaşlı ve dinamik bir süreç olan sürdürülebilir koruma sürecinin bir sistematige oturtulması amaçlanmıştır. Ayrıca, alan yönetim planı ile UNESCO tarafından belirlenen Üstün Evrensel Değere sahip koruma alanlarının şeffaf, katılımcı, dengeli ve döngüsel koruma politikaları ile koruma altına alınması hedeflenmiştir. Ülkeler, kültürel miras alanlarının sürdürülebilir korunmasını sağlamak için kendilerine özgü sosyal, kültürel ve ekonomik dinamiklerini gözetererek, mevcut koruma politikaları ve yasal mevzuatına uygun koruma sistematigi oluşturmaktadır. Bu sebeple hazırlanan bu çalışmada Türkiye’de yer alan Dünya Miras Alanlarının sürdürülebilir korunmasına katkı sağlayacak kapsayıcı ve sistematik bir yönetim planı rehberi önerilmiştir. Rehber hazırlanırken uluslararası ve ulusal kılavuzlar, standartlar, rehberler ve çalışmalar incelenmiş hazırlanan rehberin ana kriterleri belirlenmiştir. Türkiye’de hazırlanmış onaylı yönetim planları analiz edilmiş ve tespit edilen sorunlara çözüm önerileri getirilmiştir. Türkiye’nin koruma politikalarına uygun şeffaf, katılımcı, dengeli ve döngüsel sistematiginin kurgulandığı bir rehber hazırlanmıştır. Hazırlanan rehber önerisi İvriz kültürel peyzaj alanında test edilmiş, uygulanabilirliği sınanmıştır. Farklı alanlara özgü alternatif çözüm önerileri sunacak şekilde Türkiye özelinde geliştirilen rehber önerisi, alan yönetim planlarının hazırlanma süreçlerinin kısaltılması, katılımcı, şeffaf, uygulanabilir planlar hazırlanmasına olanak tanınması bakımından önemli ve gereklidir.

Anahtar Kelimeler: Alan Yönetim Planı, Alan Yönetimi Rehberi, Dünya Miras Alanı, Kültürel Miras Alanlarının Korunması, Sürdürülebilir Koruma, UNESCO, UNESCO Dünya Miras Listesi

ABSTRACT**Ph.D THESIS****A NATIONAL GUIDELINE P FOR THE SUSTAINABLE MANAGEMENT OF
WORLD HERITAGE SITES IN TURKEY****Havva Burcu KAYNAŞ****THE GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCE OF
NECMETTİN ERBAKAN UNIVERSITY
DOCTOR OF PHILOSOPHY
IN ARCHITECTURE****Advisor: Prof. Gülşen DİŞLİ****2023 Year, 255 Pages****Jury****Prof. Gülşen DİŞLİ****Assoc. Prof. Esra YALDIZ****Asiss. Prof. Müge BAHÇECİ****Assoc. Prof. Deniz OKTAÇ BEYCAN****Assoc. Prof. Fatih SEMERCİ**

The World Heritage Convention, which was prepared by UNESCO with the idea of considering cultural and natural assets as the common heritage of humanity, aims to protect the architectural heritage in a sustainable way and pass it on to future generations. As a result of the efforts and studies on sustainable conservation, the concept of area management was developed and the creation of area management plans for World Heritage Sites was made mandatory by UNESCO. This is intended to systematize the process of sustainable conservation, which is a dynamic process with many participants. In addition, the Area Management Plan aims to protect sites of Outstanding Universal Value designated by UNESCO with transparent, participatory, balanced, and circular conservation strategies. To ensure the sustainable protection of cultural heritage sites, countries should develop a conservation system in accordance with their existing conservation policies and legislation, taking into account their unique social, cultural, and economic dynamics. For this reason, a comprehensive and systematic management plan guide has been proposed in this study to contribute to the sustainable protection of World Heritage Sites in Turkey. In preparing the guide, international and national guides, standards, guidelines, and studies were examined and the main criteria of the guide were determined. Approved management plans prepared in Turkey were analyzed and solutions were proposed for the identified problems. A guideline was prepared outlining a transparent, participatory, balanced, and circular system in line with Turkish nature conservation policy. The developed guideline was tested in the Ivriz Cultural Landscape Area and its applicability was evaluated. The guideline developed specifically for Turkey, which offers alternative solutions for different areas, is important and necessary to shorten the preparation processes for area management plans and to enable the preparation of participatory, transparent, and applicable plans.

Keywords: Area Management Plan, Area Management Guide, World Heritage Site, Conservation of Cultural Heritage Sites, Sustainable Conservation, UNESCO, UNESCO World Heritage List

ÖNSÖZ

Doktora tez çalışmaları süresince büyük keyif alarak çalıştığım alan yönetimi konusu kapsamında hazırladığım bu rehberin, koruma alanına katkı sağlayacak olması süreçte her zaman en büyük motivasyonum oldu. Alan yönetimi konusunda bana yola çıkma cesareti veren, sadece akademik yönü ile değil, hayata bakışı ve duruşu ile örnek aldığım, bilgilerini her zaman cömert bir şekilde benimle paylaşan çok kıymetli danışman hocam sayın Prof. Dr. Gülşen DİŞLİ 'ye yoluma tuttuğu ışık için sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Süreç boyunca desteklerini ve katkılarını esirgemeyen, titizlikle çalışmalarımı inceleyen ve tezin geliştirilmesinde büyük emekleri ile yanımda olan tez izleme komisyonu üyesi değerli hocalarım Doç. Dr. Esra YALDIZ ve Dr. Öğr. Üyesi Müge BAHÇECİ 'ye teşekkürü borç bilirim. Değerli hocalarımın katkıları olmadan bu çalışmanın olgunlaşarak sonuca ulaşması mümkün olmayacaktı. Yolumun böyle kıymetli hocalar ile kesişmiş olması, doktora hayatımın en büyük şansıdır. Mimarlık hayatımın başından itibaren desteğini her zaman hissettiğim kıymetli arkadaşım Yüksek Mimar Hilal Şahin Evin 'e, doktora tezimin alan çalışmaları kısmında sunduğu katkılardan dolayı en içten teşekkürlerimi sunarım.

Hayatım boyunca desteklerini ve ilgilerini benden esirgemeyen, doktora çalışmalarım esnasında sabırla yanımda olan, bana her zaman moral ve motivasyon sağlayan, cesaretlendiren başta canım annem Nazife YILDIRIM ve değerli babam Abdullah YILDIRIM olmak üzere kıymetli aileme varlıklarını her zaman hissettirdikleri için sonsuz teşekkür ederim. 16 yıldır hayatı el ele sürdürdüğümüz kıymetli eşim Semih KAYNAŞ 'a sevgisi, şefkati ve tüm ilgisi ile her zaman yanımda olduğu için, süreçte bana sağladığı her türlü destek ve sonsuz sabrı için minnettarım. Aile olduğumuz andan itibaren desteklerini her zaman hissettiğim kıymetli KAYNAŞ ailesine en içten teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak tezimi kendisine adadığım biricik oğlum Çınar'a, dünyama saçtığı ışık, hayatıma kattığı sonsuz neşe, mutluluk ve renk için, her geçen gün daha iyi bir insan olmamı sağladığı için sonsuz şükranlarımı sunarım.

Dünyamın güneşi Çınar'a...

Havva Burcu KAYNAŞ
KONYA-2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xiii
1. GİRİŞ.....	14
1.1. Çalışmanın Amacı, Önemi ve Hipotezi	16
1.2. Çalışmanın Kapsamı	19
1.3 Yöntem.....	20
1.4 Kaynak Araştırması	22
2. KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI VE YÖNETİMİ	30
2.1. Kültürel Miras Kavramı.....	30
2.1.1. UNESCO Dünya Miras Alanı Seçim Kriterleri.....	33
2.1.2. Türkiye’de Kültürel Miras Kavramı	37
2.2. Dünya Kültürel Mirasının Yönetimi.....	40
2.2.1 Türkiye’de Kültürel Miras Yönetimi	43
2.3.Uluslararası Kuruluşlarca Hazırlanan Uygulama Rehberleri ve Planlama Süreci	45
2.3.1. Dünya Miras Alanları İçin Yönetim Rehberi (ICCROM).....	46
2.3.2. Koruma Alanları İçin Yönetim Planı Rehberi (IUCN).....	48
2.4. Bölüm Değerlendirmesi.....	50
3. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE HAZIRLANMIŞ KÜLTÜREL MİRAS ALANLARININ YÖNETİM PLANLARI ÇALIŞMALARI	52
3.1. Dünyada Özelleşmiş Alan Yönetimi Çalışmaları: Kıtalararası Bir Kıyaslama ...	52
3.1.1. Afrika Kıtası ile İlgili Alan Yönetimi Çalışmaları	57
3.1.2. Arap Yarımadası ile İlgili Alan Yönetimi Çalışmaları	59
3.1.3. Asya ve Pasifik Bölgesi ile İlgili Alan Yönetimi Çalışmaları	60
3.1.4. Avrupa ve Kuzey Amerika ile İlgili Alan Yönetimi Çalışmaları	62
3.1.5. Latin Amerika ve Karayipler ile İlgili Alan Yönetimi Çalışmaları	64
3.2. Alan Yönetimi Planlaması: İngiltere ve Almanya Örneklemleri	65
3.2.1. İngiltere ve Kültürel Varlıkları Koruma Süreci	68
3.2.1.1 İngiltere’de Korunan Alanların Yönetimi.....	69
3.2.1.2 İngiltere’de UNESCO Dünya Miras Alanlarının Korunması ve Yönetilmesi	71
3.2.2 Almanya ve Kültürel Varlıkları Koruma Süreci.....	72
3.2.2.1 Dünya Miras Alanları İçin Yönetim Planı (UNESCO Almanya).....	73
3.3. Türkiye’de Alan Yönetimi ve Uygulamaları	76

3.3.1. Türkiye’de Hazırlanmış Alan Yönetimi Planlarının İncelenmesi	79
3.4. Bölüm Değerlendirmesi	83

4.TÜRKİYE’DE BULUNAN DÜNYA MİRAS ALANLARI İÇİN REHBER ÖNERİSİ..... 87

4.1. Rehberin Oluşturulma Yöntemi	87
4.2. Rehber Önerisi	101
4.2. 1. Rehberin Açıklanması.....	102
4.2.1.1. Rehberin Hazırlanma Amacı	102
4.2.1.2. Giriş	103
4.2.1.3. Alan Yönetimi Planı Hazırlama Aşamaları	104
4.2.1.3.1. Paydaşların Belirlenmesi ve Görev Dağılımı	106
4.2.1.3.2. Analizler ve Değerlendirme Çalışmaları.....	108
4.2.1.3.3. Strateji ve Eylem planları.....	110
4.2.1.4.Alan Yönetimi Planı Modülü.....	112
4.2.1.5.Yönetim Planı Yönetim Modülünün Açıklanması	113

5. İVRİZ KÜLTÜREL PEYZAJI ALAN YÖNETİMİ PLANI ÖN ÇALIŞMASI141

5.1. İvriz Kültürel Peyzaj Alanı Seçim Gerekçeleri	141
5.2. Türkiye’de Yer Alan Dünya Miras Alanları için Hazırlanan Rehberin Test Edilmesi; İvriz Kültürel Peyzajı Alan Yönetimi Planı Ön Çalışması.....	141
5. 2.1. Giriş	142
5.2.2.Yasal Dayanaklar	143
5.2.2.1.Kurumsal Paydaşlar	144
5.2.3.Mevcut Durum Tespiti.....	145
5.2.3.1. Alana Dair Genel Bilgiler	145
5.2.1.3.1. Konum ve Coğrafi Yapı.....	146
5.2.1.3.2.Fiziksel Durumun Tespiti	146
5.2.1.3.3.Mevcut Koruma Politikaları	148
5.2.3.2. Yerel Nüfus Yapısı ve Alanın tanınmasına dair Halk ile Yapılan Anket Çalışmaları	149
5.2.3.3. Paydaşlarla Yapılan Anket Çalışmaları	154
5.2.3.4. Alanda Yürütülen Koruma ve Şehircilik Faaliyetleri	155
5.2.3.5.Alanın Taşıdığı Değerler	156
5.2.3.5.1 Arkeolojik Alanlar	156
5.2.3.5.2. Mimari Yapılar	158
5.2.3.6.UNESCO Dünya Miras Alanı Olarak İvriz Kültürel Peyzajı	159
5.2.3.6.1.Üstün Evrensel Değer	159
5.2.3.6.2. Özgünlük ve Bütünlük Beyanı.....	161
5.2.4. Alan Analizi ve Değerlendirme	163
5.2.4.1.Alan Çalışmalarının Değerlendirilmesi	163
5.2.4.1.1.Alanın Fiziksel Durum Analizi ve Değerlendirilmesi	163
5.2.4.1.2.Anket Çalışmalarının Analizi ve Değerlendirmeler	164
5.2.4.1.3.GZFT Analizi.....	165
5.2.4.2.Koruma Alanı Sınırı.....	167
5.2.5.Alanın Vizyonunun Belirlenmesi ve Esas Politikaların Oluşumu.....	168
5.2.5.1. Vizyon.....	168
5.2.5.2.Yönetim Planı Yapısı ve Paydaş Analizi	169
5.2.5.3.Yönetim Planı Stratejileri	169

5.2.6. Çalışma Programı, Zamanlama ve Projelerin Belirlenmesi.....	179
5.2.7.İzleme, Değerlendirme ve Gözden Geçirme.....	188
5.2.7.1.Periyodik İzleme ve Raporlama.....	188
5.2.7.2.Gözden Geçirme ve Revizyon	188
5.3. Alan Çalışmasına Dair Bulgular	188
6. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	189
7. KAYNAKLAR	196
EKLER	206

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. “Dünya Mirası Alanları İçin Yönetim Rehberi’ne Göre Yıllık Yönetim Planı İçeriği

Tablo 2. Koruma Alanları İçin Yönetim Planı Rehberi’ne Göre Yönetim Planı İçeriği

Tablo 3. Uluslararası rehberlerin DMSUR Kriterlerine Göre Değerlendirilmesi

Tablo 4. Uluslararası Çalışmalar: Yönteme yönelik çalışmalar

Tablo 5. Uluslararası Çalışmalar: Paydaşa yönelik çalışmalar

Tablo 6. Uluslararası Çalışmalar: Turizme yönelik çalışmalar

Tablo 7. Uluslararası Çalışmalar: Değerlendirme çalışmaları

Tablo 8. Afrika’da alan Yönetimi ile İlgili Yapılan Uluslararası Çalışmalar

Tablo 9. Arap Yarımadası’nda alan Yönetimi ile İlgili Yapılan Uluslararası Çalışmalar

Tablo 10. Asya ve Pasifik Bölgesinde Alan Yönetimi ile İlgili Yapılan Uluslararası Çalışmalar

Tablo 11. Avrupa ve Kuzey Amerika’da Alan Yönetimi ile İlgili Yapılan Uluslararası Çalışmalar

Tablo 12. Latin Amerika ve Karayipler’de Alan Yönetimi ile İlgili Yapılan Uluslararası Çalışmalar

Tablo 13. Dünya Miras Alanları İçin Yönetim Planına göre Alan Yönetimi Rehberi İçeriği

Tablo 14. Alan Yönetimi Yönetmeliğine Göre Alan Yönetimi Planı İçeriği

Tablo 15. Alan yönetim planının 4. Bölümünde hazırlanması önerilen eylem planları için örnek tablo

Tablo 16. Türkiye’de hazırlanmış Alan Yönetimi Planlarının Hazırlanma Yöntemi ve İçeriği

Tablo 17. İngiltere- Almanya- Türkiye AYP sorumlu kurumlar tablosu

Tablo 18. Tez Yöntem Aşamaları Tablosu

Tablo 19. Uluslararası Bildirgeler ve Çıkarımlar

Tablo 20. İngiltere – Almanya AYP İçeriği ve Geliştirme Önerileri

Tablo 21. Türkiye’de hazırlanmış AYP’larına göre içeriklerin değerlendirilmesi

Tablo 22. DMSUR ve Alan Yönetimine Dair Yönetmeliğe göre AYP’da bulunması zorunlu başlıklar

Tablo 23. Türkiye’de Yer Alan Dünya Miras Alanları İçin Hazırlanan Ulusal Rehberin İçeriği

- Tablo 24.** Yönetim Planı Stratejileri
- Tablo 25.** Alan yönetim planı modülü
- Tablo 26.** Koruma ve Şehircilik Faaliyetleri Şablonu
- Tablo 27.** UNESCO ÜED ve Gerekçeleri Tablosu
- Tablo 28.** GZFT Analiz Şablonu
- Tablo 29.** Yönetim Planı Paydaşları
- Tablo 30.** AYP Sürecinde Paydaşların Görev ve Sorumlulukları
- Tablo 31.** AYP Sürecinde Paydaşların Görev ve Sorumlulukları
- Tablo 32:** Strateji eylem planı özet tablosu
- Tablo 33.** Programlama- Zamanlama Şablonu
- Tablo 34.** İzleme-Gözden Geçirme Şablonu
- Tablo 35.** Alanda Yürütülen Faaliyetler Tablosu
- Tablo 36:** Arkeolojik Sit Alanı Kültürel Varlıkları
- Tablo 37:** Arkeolojik Alanda Bulunan Kültür Varlıkları Fotoğrafları
- Tablo 38:** Alanda Bulunan Mimari Yapılar
- Tablo 39:** Alanda Bulunan Mimari Yapılara ait Fotoğraflar
- Tablo 40.** İvriz'in UNESCO ÜED'e göre değerlendirilmesi
- Tablo 41:** GZFT Analizi
- Tablo 42:** Alana dair geliştirilecek strateji özeti tablosu
- Tablo 43.** Çalışma Takip Programı Tablosu
- Tablo 44:** Rehberin Türkiye'de uygulanan güncel mevzuata ek getirileri

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Tehlike Altındaki DMA sayılarının bölgelere göre değişimi

Şekil 2: Türkiye’de Yönetim Planlaması Süreci

Şekil 3. Rehber göre AYP İçeriği

Şekil 4. Yönetim Planı hazırlama Döngüsü

Şekil 5. DML’de yer alan DMA sayılarının bölgelere göre dağılımı

Şekil 6. Avrupa ve Kuzey Amerika DMA Sayılarına Göre Ülkelerin Dağılımı

Şekil 7. Ülkelerin DML’ne giren DMA sayılarının yıllarına göre değişim tablosu
Almanya, İngiltere, Türkiye

Şekil 8. Korunan Alan Yönetimi İşleyiş Şeması

Şekil 9. Kıtalar arası AYP İçerik Kıyaslaması

Şekil 10. Döngüsel Yönetim Planı Modeli

Şekil 11. Odak Grup Toplantıları şematik anlatımı

Şekil 12. İvriz Köyünün Konya Merkezine uzaklığı

Şekil 13. İvriz Kültürel Peyzajı Çevre Düzenlemesi 2021 Projesi

Şekil 14. Geç Hitit Dönemi Kaya Kabartması

Şekil 15. Katılımcıların yaş dağılımı

Şekil 16. Katılımcıların eğitim durumları

Şekil 17. Katılımcıların gelir durumu dağılımı

Şekil 18. Katılımcıların İvriz’e ait hissetme sebepleri

Şekil 19. İvriz tarihi coğrafyasında değerli bulduğunuz tarihi yapı/ öge nedir?

Şekil 20. İvriz’de bulunan tarihi yapı/öğeleri ziyaret sıklığı

Şekil 21. İvriz hangi yönleri ile korunmalıdır?

Şekil 22. Halkın UNESCO hakkında bilgisinin ölçülmesi

Şekil 23. Koruma faaliyetlerine katılma isteği

Şekil 24. İvriz Kültürel Peyzajı Sit Alanları Sınırları

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

AYP	Alan Yönetimi Planı
AYUEY	Alan Yönetimi İle Anıt Eser Kurulunun Kuruluş Ve Görevleri İle Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik
DMS	Dünya Miras Sözleşmesi
DMSUR	Dünya Miras Sözleşmesi Uygulama Rehberi
ICCROM	International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites
IUCN	International Union for Conservation of Nature and Natural Resources
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

1. GİRİŞ

UNESCO kültürel miras kavramını sanat, bilim ve tarih bakımından Üstün Evrensel Değere (ÜED) sahip olan mimari eserler olarak tanımlanmıştır (UNESCO,2023). Kültürel miras, bir toplumun kimliğini oluşturan katmanların önemli bir parçasıdır. Kişilerin yaşadıkları yer ile bağ kurmasını sağlayan, aitlik hissi veren ve geçmişin somut belgeleri olan bu unsurları yaşatmak ve gelecek nesillere en az tahribatla aktarılabilmek için etkin bir koruma sağlanması gerekmektedir. Kültürel mirasın korunması konusunda en zorlayıcı etmenlerden biri korumanın sürdürülebilir olmasıdır.

Sanayi Devrimi ve II. Dünya Savaşı gibi olayların ardından önemi hızla artan koruma kavramı bu dönemde uluslararası bir boyut kazanmıştır. Taşınabilir sanat eserlerinin öneminin artmasının ardından tek yapı ölçeğinde anıtsal yapıların korunması gündeme gelmiş, ardından koruma konusundaki gelişmelerle yapıları çevresi ile birlikte ele alan koruma planları ve tarihi doku konularında farkındalık oluşmuştur. Bu kavramların tanımlanması, nasıl korunacağına ilişkin yöntem ve tavsiye kararlarının hazırlanması, uluslararası platformlarda yayınlanması amacıyla ICOMOS (International Council on Monuments and Sites), UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization), ICCROM (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property) gibi bazı uluslararası kuruluşlar kurulmuştur. Zamanla geçmişten günümüze aktarılan soyut ve somut kültürel mirasın önemi ve değeri artmış, bu varlıkların korunması ve gelecek nesillere aktarılması konusunda çalışmalar yapılmıştır.

II. Dünya Savaşının ardından hazırlanan Lahey Konvensiyonu, kültürel mirasın tek ulus için değil bütün insanlığın ortak değeri olarak görülmesi gerektiğinin temelini atmıştır. Uluslararası iş birliklerine katkıda bulunmak, kültürel mirasın devamlılığını sağlamak amacıyla kurulan UNESCO'nun en önemli görevlerinden biri dünya çapında üstün evrensel değere sahip soyut ve somut kültür varlıklarının envanterinin hazırlanması ve koruma altına alınmasını sağlamaktır. Bu bağlamda 1972 yılında Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi (DMS) hazırlanmış ve Türkiye'nin de dahil olduğu taraf devletler tarafından imzalanmıştır. Böylece, ÜED'e sahip kültürel ve doğal varlıkların korunmasının sadece bulunduğu bölgenin değil tüm insanlığın sorumluluğu olduğu vurgulanmıştır. Bu sözleşmenin 8. Maddesi gereği istisnai evrensel değere sahip kültürel ve doğal mirasın envanterinin çıkarılması ve Dünya Miras Komitesi'ne (DMK) sunulması zorunlu kılınmıştır. Komite tarafından onaylanan kültürel ve doğal miraslar

UNESCO Dünya Miras Listesi (DML)’ne kayıt edilmektedir. Sözleşmede 1. ve 2. Maddede kültürel ve doğal miras detaylı olarak tanımlanmıştır.

UNESCO DML’ne kayıt edilen kültürel mirasın kazandığı prestij zamanla insanlar için daha cazip hale gelmiştir. Bu alanlara olan ilgi sonucunda alanlarda yaşanan ziyaretçi yoğunluğu ortaya UNESCO- cide (heritage-scape) kavramını çıkarmıştır. İtalyan yazar Marco D’Eramo (2014) tarafından tanımlanan bu kavram UNESCO DML’ne kayıt edilen varlıkların sonrasında yoğun turist etkisinden gördüğü zararı ifade etmektedir. Buna karşıt olarak, pandemi sürecinde kültürel miras alanları, özellikle de ören yerleri, müzeler uzun bir süre kapalı kalmış, afet risk yönetiminin bir parçası olan afet öncesi önleyici koruma çalışmaları kapsamında Covid-19 ile mücadele konusunda, bu alanlara dair ziyaretçi, işletme, finans, yönetim vb. eylem planları geliştirilememiştir. Terk edilme, kapasite altı kullanım, kullanım dışı bırakılma vb. riskleri beraberinde getiren bu durum da en az UNESCO-cide kadar tehlikeli ve önemle üzerinde durulması gereken ve eylem planlarının geliştirilmesini gerektiren bir konudur.

UNESCO, DML’e kayıt edilen her varlığın sürdürülebilir ve bütüncül bir koruma planı ile korunmasını şart koşmuştur. Bunun sağlanabilmesi amacıyla 1999 yılında “Alan Yönetimi” kavramı ortaya çıkmıştır. Bu alanların yönetimine dair uluslararası boyutta farklı rehberler hazırlanmıştır. UNESCO’nun danışman organları olan ICCROM (International Centre For The Study Of The Preservation And Restoration Of Cultural Property), ICOMOS ve IUCN’in (International Union for Conservation of Nature) çalışmaları ile 2005 yılında UNESCO DML’ne adaylık dosyası için sunulacak her bir kültür mirası için yönetim planı hazırlanması zorunlu kılınmıştır. Dünya Miras Adaylığı süreci, alanın adaylık sürecine dair bilgiler, bu sürecin bürokratik basamaklarını, bilimsel olarak gereklilikler ve teknik detayları içerir (Şahin, 2015). UNESCO, alan yönetim planı hazırlanmamasını kültürel varlıklar için bir tehdit unsuru saymakta, bu kapsamda Dünya Miras Listesindeki kültürel ve doğal kategorideki varlıklardan tespit edilmiş ve potansiyel tehlike altında olanlar, Tehlike Altındaki Dünya Mirası kategorisine geçirilebilmektedir.

Türkiye’de kültürel miras kavramı ve koruma ile ilgili yasal düzenlemelere bakıldığında ilk olarak 1869 yılında birinci Asar-ı Atika Nizamnamesi ile başlamıştır (Madran, 2002). Taşınabilir eserler ile başlayan süreç zamanla gelişmiş ve uluslararası standartlara uyum sağlamaya çalışılmıştır. Alan yönetimine dair ilk yasal düzenleme 2005 yılında 5226 sayılı kanun ile 2863 sayılı kanunda yapılan değişiklikler ile sağlanmıştır. 2023 yılı verileri ile Dünya Miras Listesi’ne kayıtlı 21 adet kültürel mirasa sahip Türkiye’de 2005 yılından bu yana onaylanmış 28 adet yönetim planı bulunmaktadır.

Bu yönetim planlarının içerikleri incelendiğinde son yıllarda hazırlanan planlamalarda, özellikle seri adaylık için hazırlananlarda, aynı standardı yakalama çabası görülse de birçoğunun kendine özgü bir işleyiş içerisinde olduğu, belirli bir sabit format ve düzen içermediği görülmektedir. Uluslararası kuruluşlar tarafından hazırlanan rehberlerin ulusal boyutta yasal işleyiş ve düzenlemelerle harmanlanarak yeniden düzenlenmemesi halinde sadece şablon olarak kullanılabildiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de bulunan kültürel mirasın korunmasında alan yönetimi için ulusal düzeyde bir rehber ihtiyacı duyulduğu görülmektedir.

1.1. Çalışmanın Amacı, Önemi ve Hipotezi

UNESCO tarafından 2005 yılında hazırlanması zorunlu kılınan Alan Yönetimi kavramının önemi zaman içerisinde daha çok artmış ve anlaşılmıştır. Korumanın sürdürülebilirliğini ve düzenli denetimi sağlayan alan yönetimi, İngiltere¹, İskoçya², Almanya³, Amerika⁴ ve Kosova⁵ gibi ülkelerce özelleştirilmiş ve bu ülkeler kendi sınırları içinde yer alan kültürel varlıkları için farklı başlıkları içeren rehberler oluşturmuştur.

Türkiye’de, Alan Yönetimi çalışmalarına, mevcut yasal düzenlemelerden önce, 2002 yılında Pamukkale için hazırlanan yönetim planı ve 2004 yılında Çatalhöyük Yönetim Planı ile başlamıştır. 2004 yılında İstanbul Tarihi Alanlarının şehrin gelişim hızının tarihi alanlara etkisi, doğal afetler gibi durumlarda uygulanacak koruma imar planının hazır olmamasının üzerinde durularak, UNESCO tarafından Tehdit Altındaki Dünya Miras Listesine alınması uyarısı gereği yasal süreç hızlanmıştır. Bu çaba ve gelişmelerin sonucunda Alan Yönetimi konusunda; kavramların tanımlanması, mevzuatın hazırlanması ve işleyişin belirlenmesi gibi konulara açıklık getiren ve 2863 sayılı Koruma Kanunu üzerinde düzenlemeler getiren 5226 sayılı kanun yürürlüğe girmiştir. 2005 yılında ise Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (AYUEY) yayınlanmış ve çalışmalara fiilen başlamıştır.

¹ <https://www.htvf.org/resources/Conservation-Area-Management.pdf>

² <https://www.historicenvironment.scot/archives-and-research/publications/publication/?publicationid=89d391d9-9be2-4267-919f-a678009ab9df>

³ https://www.unesco.de/sites/default/files/2018-05/Management_Plan_for_World_Heritage_Sites.pdf

⁴ <https://www.nps.gov/subjects/heritageareas/upload/Interp-Planning-Toolkit-for-Heritage-Areas-Historic-Trails-and-Gateways-2.pdf>

⁵ <https://rm.coe.int/16806ae4a9>

Alan yönetimi gibi yeni bir kavramın uygulanmasında bazı teknik ve bürokratik sorunlar yaşanmıştır. 1985-1998 yılları arasında DML'ne Türkiye'den 9 adet kültürel varlık kabul edilirken, 1998'den 2011 yılına kadar herhangi bir kültür varlığı listeye dâhil olamamıştır⁶. UNESCO tarafından getirilen Alan Yönetimi Planı şartının ön koşul olması ile bu sürecin aynı zaman aralığına rastlaması dikkat çekicidir. Bu süreçte ve sonrasında hazırlanan yönetim planlarında tespit edilen bir diğer önemli veri ise dil birliğinin sağlanmamış olmasıdır.

UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde 2023 yılı itibariyle 79 adet kültürel ve karma kategoride miras alanı bulunan Türkiye için alan yönetimi planlaması önemini korumaktadır. Alan Yönetim Planı konusunda uluslararası kurumlarca yayınlanan rehberler bir şablon oluştursa da ulusal düzeydeki kanun, yönetmelik ve idari işleyişe entegre edilmemesi, mevcut kültür varlığı stoku ile uyuşmaması ve bürokratik işleyişe adaptasyonu gibi bazı sorunlara sebebiyet vermektedir. Alan yönetimi yönetmeliğinde yönetim planında yer alması önerilen 5 temel süreç; paydaş katılım stratejileri, çözümleme ve tanımlama, genel durum değerlendirmesi, genel yaklaşımın belirlenmesi, izleme ve gözden geçirme stratejileri⁷ olarak belirlenmiştir. Bu temel süreçler Türkiye'de hazırlanan yönetim planlarında yer alıyor olsa da süreç ve içeriklerde farklı sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunların başında planlarda bir standardın olmaması, bazı planlamalarda temel içeriklerin eksik olması ön plana çıkmaktadır. Bunun yanında planların hazırlık ve revize süreçleri bürokratik onay sisteminden kaynaklanan uzamalarla oldukça uzun sürmektedir. Planlarda belirlenmiş bir standardın olmaması, yönetim planında olması gerekenden fazla oranda tarihi belgelere yer verilmesi, paydaşların öznel görüşlerinin süzgeçten geçirilmeden analizlere yansıtılması, izleme ve gözden geçirme sürecinin net olarak tanımlanmaması gibi yönetim planı işleyişine uygun olmayan verileri içermesine yol açmaktadır (Uluslan, 2016).

Planların hazırlığının tamamlanarak onaylanmasının ardından kurumlar arası eşgüdümünün sağlanamaması, alan başkanının yetki ve görev tanımındaki eksilikler gibi etmenler uygulama sürecini zorlaştırmaktadır. Hazırlanan yönetim planlarına bakıldığında son yıllarda sürecin kısalması ile birlikte ortalama 3 yıl süre ile başlayıp 7 yıla kadar uzadığı görülmektedir. Hazırlık süresinin uzaması bürokratik sebeplerin

⁶ <https://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-D%C3%BCnya-Miras%C4%B1-Listesi>

⁷ <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=9637&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeli&mevzuatTertip=5>

yanında sistematığı olan bir sürecin eksikliğini de göstermektedir. Alan yönetimi planının döngüsel bir süreç tasarımı olduğu düşünüldüğünde bu sürecin temelini oluşturan unsurlar stratejilerin belirlenmesi, eylem planları, izleme- gözden geçirme ve değerlendirme aşamalarıdır. İyi hazırlanmış bir alan yönetimi planlamasında bu unsurlar net olarak belirlenmelidir.

Tez kapsamında hazırlanan alan yönetimi rehberi ile;

- Planlama sürecinin sorunsuz ilerlemesi,
- Planlama hazırlık sürecinin kısalması,
- Hazırlanan planlarda dil birliğinin sağlanması,
- Türkiye’deki mevcut mevzuat ile uyumlu net, anlaşılır ve eksiksiz planların hazırlanmasına yardımcı olması,
- Sorumlu bütün kurumlar için işin teknik kısmı ile ilgili başvuru kitabı niteliğinde,
- Sahip olunan değerler korunurken alana fayda sağlayacak ve değer katarak geliştirecek sistemin kurgulanmasını sağlayan bir rehber oluşturulması amaçlanmaktadır.

Bu çalışmanın önemi: Rehberin hazırlanması Türkiye’nin koruma konusunda uluslararası standardın yakalaması, karmaşık hale gelebilen ve çok girdili olan yönetim planı hazırlık sürecinin her basamağı detayları ile açıklandığından bu süreçteki karmaşayı kaldırarak alanların yönetim planlarına daha hızlı ulaşmasına katkı sağlayacak olmasıdır. UNESCO Dünya Miras Listelerine adaylık dosyasında bulundurulması zorunlu olan onaylı alan yönetimi planının eksiksiz ve doğru içerikte hazırlanması oldukça önemlidir. UNESCO Dünya Miras Listesinde miras alanı bulunan ülkelere Cairns⁸ kararları ile getirilen kısıtlama ile dosyaların hazırlık süreçleri oldukça önem kazanmıştır. Çalışma bu yönü ile adaylık süreci ve Türkiye’nin UNESCO’daki temsiliyetine sunacağı katkı açısından da önem taşımaktadır.

Alan yönetimi planlaması konusunda yapılmış uluslararası çalışmalar incelendiğinde başarılı bir yönetim planının anahtarı, yönetim planının döngüsel, şeffaf, dengeli ve katılımcı politikalar içermesi ile ilişkilendirilmiştir. Çalışmalarda ülkelerin bu süreci doğru yürütebilmesi için mevcut yasal düzenlemeleri ve koruma uygulamalarına uyarlanmış yol göstericilerin öneminden bahsedilmektedir. AYP süreci teknik olduğu kadar sosyokültürel yanı ile de ele alınmalıdır. Tez kapsamında hazırlanan rehber

⁸ <http://www.alanbaskanligi.gov.tr/dmk/2000-Cairns.pdf>

Türkiye’de yer alan kültürel miras alanlarına; geniş kapsamlı literatür çalışmalarından elde edilen veriler ve uluslararası kriterler ile birlikte Türkiye’de uygulanan yasal zorunlulukları bütünleştiren yapısı ve iletişim odaklı sistematiği sayesinde kültürel miras alanlarının bütüncül bakış açısı ile ulusal yasal çerçeve içinde ele alınarak korunmasına katkı sağlayacaktır.

Türkiye miras alanları için hazırlanan bu rehber UNESCO Dünya Geçici Miras Listesi’nde yer alan İvriz Kültürel Peyzajı Üzerinde test edilmiştir. 2017 yılında geçici listeye giren koruma alanına DML adaylığı sürecine katkı sağlaması, İvriz’in taşıdığı potansiyellerin altının çizilmesi amacı ile rehber kullanılarak alana yönelik yönetim planı ön çalışması hazırlanmıştır.

Bu tezin hipotezi;

- Türkiye’de yer alan Dünya Miras Alanlarının yönetim planlarının aynı standartta ve eksiksiz hazırlanabilmesi için mevcut yasal mevzuat ve uygulamalar ile uyumlu, paydaşlara kılavuzluk edebilecek bir alan yönetimi rehberine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu rehber Türkiye’de yer alan Dünya Miras Alanları üzerinde uygulanabilir bir sisteme sahip olmalıdır.

1.2. Çalışmanın Kapsamı

Dünya üzerinde yer alan kültürel ve doğal mirasın korunması konusunda yaşanan gelişmeler sonucu bugün geline nokta alan yönetim planı hazırlanması sürdürülebilir korumanın sağlanması için zorunlu hale gelmiştir. Bu alanların envanterinin oluşturulması ve şeffaf, dengeli, katılımcı politikalarla korunması gerekmektedir. DMS’ne taraf olan Türkiye’de 19’u kültürel 2’si karma olmak üzere 21 adet Dünya Miras Alanı, Dünya Mirası Geçici Listesinde ise kültürel, karma ve doğal kategorilerde toplam 79 adet olmak üzere dünya miras alanı adayı bulunmaktadır. Türkiye, arkeolojik dönem kalıntılarından modern mimari yapılarına kadar farklı dönemlere ait oldukça zengin kültürel bir birikime sahiptir. Bu kültürel mirasın korunması 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanun’u ile sağlanmaktadır. ‘Alan Yönetimi’ ve ‘Yönetim Planı’ kavramlarının Türkiye gündemine girmesi 14 Temmuz 2004 yılında yürürlüğe giren ve 2863 sayılı kanunda değişiklikler yapan 5226 sayılı kanun ‘Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’ ile olmuştur. Bu kanun ile ilk defa alan yönetimi ve anıt eser kurulu kavramları gündeme gelmiş, bunun bir sonucu olarak, 2005 yılında Alan Yönetimi hakkında yayınlanan ‘Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının

Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik' ile kurum ve kuruluşların görev dağılımları gerçekleştirilmiştir. Bu yasal zorunluluklar sonucunda miras alanları için yönetim planları hazırlanmıştır. Hazırlık süreci ve sonrasında karşılaşılan bazı aksaklık ve eksikliklerin giderilmesi için rehber önerisi geliştirilmiştir.

Rehber, Türkiye'de yer alan Dünya Miras Alanlarına yönelik; sorumlu paydaşların belirlenmesi, paydaş görev ve sorumluluklarının belirlenmesi, yerel paydaşların sürece dahil edilme süreci, UNESCO'nun seçim kriterleri, alanın Üstün Evrensel Değer bağlamında değerlendirilmesi ve potansiyellerinin ve problemlerinin analiz edilerek alan yönetim planının oluşturulması süreçlerini kapsamaktadır. Hazırlanan rehber kapsamlı literatür taraması, tüzük ve bildirgeler, yasal düzenlemeler, alan çalışmalarının detaylı analizi ile oluşturulmuştur. Bu kapsamda rehberde, süreçte karşılaşılan zorluklara getirilen çözüm önerileri ile ideal olan yöntemi tanımlamak amaçlanmıştır. Güncelliğini koruyarak uzun yıllar kullanılabilmesi için tasarlanan rehber yeni gelişmeler, kabuller ve süreçte karşılaşılan zorluklar üzerinden gelişime açıktır.

Hazırlanan rehber DMGL'nde yer alan İvriz Kültürel Peyzajı örneklem alanı üzerinde test edilmiştir. Örneklem olarak seçilen bahse konu alanın alan yönetimi planı ön çalışması hazırlanmıştır. Alanda yapılan sözlü görüşmeler, anket çalışmaları, kurum görüşmeleri ve yazında yapılan çalışmalar üzerinden olası paydaşlar belirlenmiş, olası strateji ve eylem planları geliştirilmiştir. Bu kararlar yönetim planı çalışması sırasında paydaşların kesin olarak belirlenmesi, alanın ekip çalışmaları ile detaylı analizlerinin yapılması sonucunda değişerek gelişebilecek niteliktedir.

1.3 Yöntem

Türkiye'de ve dünyada koruma konusunda yaşanan gelişmeler sonucunda yönetim planı hazırlanması bir gereklilik haline gelmiştir. Uluslararası standardın sağlanması ve alanların sürdürülebilir koruma sistemine sahip olmaları için yönetim planları hazırlanmaktadır. Türkiye'de hazırlanan 21 adet plan incelendiğinde Alan Yönetimi Planlarında; dil birliğinin olmaması, paydaşlar ve eşgüdümün sağlanması konusunda detaylı açıklamalara yer verilmemesi, bürokratik nedenlerle işleyişin sekteye uğraması, UNESCO'nun kriterlerinin yeteri kadar karşılanmaması gibi sebeplerden kaynaklı bazı sorunlar yaşandığı saptanmaktadır. Ayrıca, 2000 yılında Dünya Miras Komitesi (DMK) tarafından yayınlanan Cairns Kararları ile komiteye sunulacak miras sayısı 1 ile sınırlandırılmış, yalnızca listede herhangi bir mirası bulunmayan taraflara 2 ya da 3 öneri hakkı tanınmasıyla DMC'ne sunulacak tek dosyanın eksiksiz ve hatasız

olması oldukça önem kazanmıştır. Yaşanan sorunların ortadan kaldırılması ve DMK'ne sunulacak dosyada sorunlarla karşılaşılmasını için sürece dâhil bütün paydaşların kullanabileceği kılavuz niteliğinde bir alan yönetimi rehberine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışma ile önerilen rehber hazırlanırken; konu ile ilgili literatür araştırması yapılmış, ulusal ve uluslararası yazında yapılmış araştırmalar incelenmiştir. Ayrıca; UNESCO'nun yardımcı organları olan ICOMOS, UNESCO, ICCROM, IUCN gibi uluslararası kuruluşların yayınladıkları belge ve rehberler uygulama sürecine dair; içerik, yöntem, süreç, işleyiş ve yönetsel ilişkiler başlıkları altında analiz edilmiştir.

Kendi ülkelerine ait rehber hazırlayan İngiltere ve Almanya'dan oluşan iki Avrupa ülkesi tez kapsamında içeriklerin belirlenmesinde yol göstermesi için örnek alanlar olarak seçilmiştir. Bu seçimde;

- Koruma kavramının kavramsal boyutta ve uygulanmasında katkı sağlayan ülkeler olması,
- Türkiye'nin yasal düzenlemeler konusunda koruma anlayışının Avrupa ülkeleri ile paralellik göstermesi,
- Her iki ülkenin de UNESCO DML'ne düzenli olarak DMA eklemeleri,
- Ülkelerin ulusal düzeyde hazırlanmış alan yönetimi rehberlerinin bulunması,
- Hazırlanan rehberlerin ulaşılabilir olması, ölçüt olarak belirlenmiştir.

Seçilen bu örnekler, uluslararası rehberler ile aynı başlıklar altında incelenerek, Türkiye'de hazırlanan Alan Yönetimi Planları ile karşılaştırılmıştır. Ayrıca, 2013 tarihli Dünya Kültür Mirasının Yönetimi (Wijesuriya, Thompson, and Young 2013) çalışması ve Feilden ve Jokilehto'nun 1998 tarihli dünya kültürel miras alanları için yönetim rehberinden faydalanılmıştır. Tez kapsamında uluslararası sözleşmeler ve ulusal mevzuat çerçevesinde; paydaş görüşleri alınarak analizlerden elde edilen veriler ile Türkiye'deki mevcut işleyiş, kanun ve yönetmelikler üzerinden çözümlemeler yapılmıştır.

Çalışmaların sonucunda ulaşılan bilgiler sentezlenerek;

- Türkiye'de sorumlu bütün kurumlar tarafından kılavuz niteliğinde kullanılabilir,
- İçerik, yöntem ve sürecin net olarak belirtildiği,
- Teknik çalışmaların detaylı anlatımlarının yer aldığı,
- Araştırma sürecinde ulaşılması ve tanımlanması gereken bilgilerin açıklandığı,
- Farklı kültürel miras alanları için esnekleşebilen,
- Bütüncül,

- Planlama sonrası izlemenin de sürece dâhil edildiği kapsamlı bir Alan Yönetimi Rehberi hazırlanmıştır.

1.4 Kaynak Araştırması

Bu bölümde tez kapsamında incelenen yazında yapılan çalışmalar arasından seçilen başlıca kaynakların değerlendirmelerine ilgili başlıkların altında yer verilmiştir.

Konuyla İlgili Uluslararası Kuruluşlarca Yayınlanmış Rehber ve Bildirgeler

ICOMOS (1990), Arkeolojik Alanların Korunması ve Yönetimi Tüzüğü, arkeolojik alanların korunmasını çok boyutlu olarak ele alan tüzükte, yönetimin görevleri dışında, alan yönetimi sürecinde planlama ekibinde bulunan akademisyen ve profesyonellerin uygulaması gereken politika ve uygulamalar için bir kılavuz olarak hazırlanmıştır. Tüzükte genel sorunlar ele alınmış, uygulama kısmında bu tavsiyelerin bölgesel ve ulusal düzeylerde desteklenmesi gerektiğinin altı çizilmiştir.

Feilden B. M., Jokilehto J.'nin (1998), hazırlamış olduğu, alan yönetimi konusunda temel kaynaklardan biri olan rehberde, genel kavramların açıklanması, UNESCO DML ve adaylık süreci, koruma kavramının gelişimi gibi konulara değinilmiştir. Ayrıca alan yönetimi planı süreci, içeriği ve paydaşları hakkında bilgiler verilerek alan yönetiminin çerçevesi tanımlanmıştır.

UNESCO (2002) başkanlığında, Monitoring World Heritage, DMS'nin 30. yılı sebebiyle İtalya'da yapılan uluslararası kongrede 9 farklı tema belirlenmiş ve 400 uzmanın bu konularda görüşleri alınmıştır. Dünya mirasının izlenmesi ile ilgili olan toplantıda; izleme sürecinin koruma planlamasına sağladığı düzenli veri akışı, raporlamaya olan katkısı, düzenli bakım ve önleyici tedbirlere ağırlık verilerek müdahaleye olan ihtiyacı düşürmesi gibi maddeler ön plana çıkmıştır.

UNESCO (2002) başkanlığında World Heritage Site Management başlıklı, İtalya'da yapılan toplantıda bir başka başlık olan Dünya Miras Alanlarının Yönetimi konusunda; planlama sürecinde sosyal katılımın önemi, kültürün planlamadaki rolü, sürdürülebilir koruma, kuruluşlar arası iş birliğinin önemi gibi konularda görüş bildirilmiştir.

UNESCO'nun (2023), Dünya Miras Sözleşmesinin uygulama rehberinde madde 108 ile madde 118 aralığında miras alanlarının yönetimine dair; etkili koruma, etkili alan yönetimi gibi konulara kısaca yer verilmiştir.

IUCN'nin (2003) tarafından hazırlanan rehber, doğal alanlar için tasarlanmış olsa da bütün miras alanları için geçerli önerilerde bulunmaktadır. Alan yönetiminin süreçleri

tanımlanmış, başarılı bir alan yönetimi planlaması için gerekli kriterlere değinilmiş ve ülkelerce kullanılabilecek doğal alanların korunmasına dair bir çerçeve oluşturulmuştur.

UNESCO'nun (2013), Managing Cultural Heritage Resource Manual, başlıklı kılavuzunun hazırlanma amacı korumanın somut fiziksel bir harekettten çıkarılarak, kültürel, ekonomik ve çevresel kaygıların da göz önünde tutulduğu yöntem olan alan yönetiminin daha anlaşılır olmasını sağlamak olarak belirtilmiştir. UNESCO'nun yardımcı organları ile birlikte geliştirdiği bu kılavuz mevcut yönetim sistemini gözden geçirerek daha etkili bir alan yönetimi planlamasının oluşturmasına rehberlik etmektedir.

Orbaşlı A., Cesaro G. (2021)'nin makalesinde alan yönetiminde katılımcı odaklı yeni bir alan yönetimi modelini Petra örneği üzerinden anlatmaktadır. Vizyon odaklı bir yönetim planı yerine iletişim odaklı, kapsayıcı bütün paydaşlar için ortak zemin oluşturan bir alan yönetimi planı tarif edilmiştir.

Ayrıca; koruma kavramının zaman içerisinde gelişimi korumanın tek boyutlu olarak ele alınamayacağını göstermiş, ekonomik, yasal, yönetsel gibi birçok farklı açıdan değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Bu ihtiyaç alan yönetimi kavramını ortaya çıkarmıştır. Bu gelişim ile ilgili bildireler tarihsel sıra ile;

- Venedik Tüzüğü (1964)
- Amsterdam Bildirgesi (1975)
- Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rollerini Konusunda Tavsiyeler/ Nairobi (1976)
- Washington Tüzüğü (1987)
- Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü (1990)
- Dünya Miras Sözleşmesi Uygulama Rehberi'dir (2023).

Konu ile İlgili Uluslararası Literatür Taraması

Cleere H.'nin(2005) editörlüğünde yayınlanan kitap ilk basım yılı 1990'dır. Dünya çapında birçok arkeoloğun bir araya gelerek gerçekleştirdikleri toplantı sonucu ortaya çıkan derleme, yazıldığı tarih itibari ile ele alındığında, arkeolojik alanların doğru yönetilmesi ile ilgili birçok konuya değinerek farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Kültür, eğitim, turizm ve yasal düzenlemelerin de ele alındığı bu kongre sonucu ortaya çıkarılan bu çalışmada arkeolojik alanların yönetilmesi ile ilgili farkındalık oluşturmak amaçlanmıştır.

Carter B., Grimwade G.'nin (1997) çalışmasında, alanların kısıtlanarak kullanımının koruma sürecinde geçici bir önlem olabileceği, sürekli korumanın sağlanabilmesi için dengeli kullanım ile koruma altına alınma ihtiyacı bulunduğu

belirtilmiştir. Koruma alanları için başlıca yönetim bileşenleri; alanın kontrolünün sağlanması, teknoloji, erişim vb. alanlarda geliştirilmesi ve iletişimin kurulması olarak belirlenmiştir.

Baker D., Chitty G. (1999), kitabında, İngiltere’de bulunan tarihi yapı ve çevrelerin yönetimi hakkında mevcut politika ve uygulamaların örnekler üzerinden durumunu incelemiştir. Kitap alan yönetiminin temel unsurları olan; paydaşlar, yönetim, kültür varlığı, yerel halk ile ilgili sorunları tartışmaktadır. Alan yönetimi konusunda çalışan uzmanlar ve bu konuda çalışma yapan öğrencilere temel oluşturmak amacıyla yazılmıştır.

Jokilehto J. 1995 yılında yayınlanan makalesinde tarihi çevrelerin korunmasında ulusal ve bölgesel politikaların etkisini tartışmaktadır. Özellikle kırsal alan ve yerel mimari öğeler için ulusal ve bölgesel koruma politikalarının esas olduğundan bahsedilmiştir. Yönetim planında komisyonun görevi, iş birliğinin önemi, alanda çalışması gereken uzmanlar hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Cameron C., Castellanos C., Demas M., Descamps F.’nin, (2001), çalışma Getty Enstitüsü tarafından yayınlanan koruma bülteninde yer almış, çalışmada uzmanlarla yapılan görüşme aktarılmıştır. Alan yönetimi konusunda çalışan iki uzmana Cameron (Kanada) ve Castellanos (Meksika); yönetim planı süreci, uzun ve kısa dönem planlama, yönetim planında katılımcı rolü, alanlarda değerlerin tanımlanması ve turizm gibi konularda fikirleri ve deneyimleri sorulmuştur.

Jokilehto J.’nin 2002 yılında yayınlanan çalışmasında, ICOMOS tarafından hazırlatılmış çalışmada ÜED kavramı detaylı olarak anlatılmış, Dünya Mirası kriterleri ve bu kriterlerin uygulanması örnekler üzerinden anlatılmıştır.

Rodwell D.(2002) çalışmasında, İngiltere’de DML’inde bulunan 5 alan için hazırlanan alan yönetimi planlarını yöntem, parametreler, hedefler olarak analiz etmiş ve buradan edinilen çıkarımlarla tarihi kent ve kırsallarda yapılacak uygulamalara rehberlik etmeyi amaçlamıştır.

Pedersen A.’nın (2002) çalışması, UNESCO tarafından yayınlanan bir rehber niteliğinde olup; turizm ve koruma arasında denge kurmak için yöneticilere tavsiyeler vermek için hazırlanmıştır. Özellikle UNESCO Miras Alanlarının yönetimi sürecinde oldukça zorlayıcı bir etmen olan turizmin doğru kullanılması için yöneticilerin isteği üzerine hazırlanmıştır. Turizm endüstrisi, halkla çalışma, taşıma kapasitesi sorunları, turizm etkileri, ziyaretçi yönetim stratejileri gibi konularda örnekler üzerinden anlatılarak çözümleme stratejileri geliştirilmiştir.

Edroma L. E.'nin 2003 yılında yayınlanan çalışmasında, alan yönetimi konusunda koruma sınırların belirlenmesinden koruma politikalarına kadar her aşamada yerel halkın katılımının önemi vurgulanmıştır. Sürdürülebilir korumanın başarısı konusunda yerel halk ve yöneticilerin iletişimi ilişkilendirilmiş şeffaflık, eğitim, Uluslararası kuruluşlar ve yerel yönetimin iş birliği gibi konulara değinilmiştir.

McManamon F. P. ve Hatton A.'nın (2003) çalışmalarında koruma sorunları ile ilgili yapılmış çalışmaların bir araya getirilmesi ve değerlendirilmesi ile hazırlanmıştır. Tespit edilen sorunlar üzerinden; ekonomik kalkınma bağlamında kültürel varlıkların korunması ve sunulması, etkili alan yönetimi planlaması gibi değerlendirmelere yer verilmiştir.

Labadi S., (2005) çalışmasında DML'sinde yer alan DMA'larının bölgelere göre dağılımı incelenmiş ve UNESCO'nun temsiliyet sorununa değinilmiştir. Avrupa ve Kuzey Amerika'nın listedeki baskınlığını siyasi ilişkiler ve lobi faaliyetleri ile ilişkilendirilmiştir.

Landorf C. (2009), çalışmasında alan yönetiminin planlanırken alınan kararlarda yerel halkın katılımının sınırlı olduğuna değinmiş ve bu sebeple yerel ekonomik kalkınmaya gelişimini sınırlandırdığını belirtmiştir. Sürdürülebilir miras yönetimi, bütüncül koruma gibi konularına yer verilen çalışmada sürdürülebilir bir alan yönetimi planlaması için İngiltere özelinde bir çerçeve çizilmiştir.

Messenger ve Smith (2010), yayın, dünyanın farklı yerlerinden uzmanların bulundukları ülkelerde arkeolojik alanların korunması ve yönetimi konusunda yaşanan sorunları aktardıkları bildiriler bir araya getirilmiştir. Alanların korunması ile ilgili sorunlar değerlendirilmiş ve sürdürülebilir alan yönetimi için gerekli olan unsurlar tartışılmıştır.

Larsen, P. B., & Logan, W. (Eds.). (2018)., çalışma 4 bölüme ayrılmış ve alanların korunması konusunda sürdürülebilir kalkınma politikalarına bütünsel bir bakış açısı ile yaklaşmıştır. Birçok farklı yazarın katkı sağladığı kitap sürdürülebilirliği; uluslararası yaklaşımlar, geçmişten geleceğe sürdürülebilirlik yaklaşımları, politik yaklaşımlar, ekonomik bağlamda değerlendirilmiş ve alan çalışmaları ile desteklenmiştir.

Meskel, L.'nin (2018), UNESCO'nun kuruluşundan itibaren 70 yıllık süreçte adım adım değişimi izlemiştir. UNESCO'nun tanımladığı üstün evrensel değeri, değer in Avrupa'daki karşılığı ve evrenselliği siyasi ve ekonomik bağlamda değerlendirilerek eleştirilmektedir.

Makuvaza S. (2018), çalışmasında DML’de yer alan farklı ülkelerde bulunan DMA’nda uygulanan alan yönetimi planları değerlendirilmiştir. Çalışmanın amacı yönetim planlarının yönetim sistemleri ile entegrasyonunu değerlendirmek ve geliştirmek olarak belirtilmiştir.

Brown, N. E., Liuzza, C., & Meskell, L.’nin (2019)., çalışmada, 1979-2018 yıllarına ait UNESCO verileri üzerinden Tehlike Altındaki Dünya Miras Listesi’nde yer alan DMA arasındaki jeopolitik eşitsizlik ve bürokratik etkisizlik konularına değinilmektedir. Taraf devletler arasında güçlü olan tarafların Tehlike Altındaki Liste konusunda baskın rolü ve listenin anlamı tartışılmıştır.

Morrison, T. H., Adger, W. N., Nature Sustainability dergisinde yayımlanan, çalışmasında UNESCO seçim kriterleri hem DML hem de Tehlike Altındaki DML için siyasi baskı altında değişim süreci, bu sürecin gelecekte hesaba katılarak nasıl yönetilebileceğine değinilmiştir.

Liuzza, C., Meskell L. (2021), çalışmasında Dünya Mirası Listesi’ne kabul sürecini ülkelerin lobi faaliyetlerinin belirlediği eleştirisinde bulunmaktadır. Tehlike Altındaki Dünya Miras Listesi için farklı ikna yolları ve siyasi baskının rol oynadığı örnekler üzerinden aktarılmıştır.

Ülkelerce Hazırlanan Ulusal Alan Yönetimi Rehberleri

English Historic Town Forum tarafından 1998 yılında yayınlanan rehberin amacı İngiltere özelinde tarihi şehirleri korumak için pratik bir rehber olarak belirtilmiştir. Rehberin hedefi ise; yerel otoriteye yönetim ve koordinasyon sağlama konusunda yardımcı olmak, koruma konusunda paydaşlara bulundukları konum bağlamında uygun bilgiyi aktarmak, ezoterik bir hale kolayca dönüşen bu konuyu halkın anlayabileceği hale getirmek olarak belirlenmiştir. Rehberde; koruma alanlarının yönetimi, koruma alanları stratejileri ve geliştirme politikalarına yer verilmiştir.

Ringbeck B.’nin 2008 yılında hazırladığı rehber UNESCO Almanya komisyonunun katkıları ile hazırlanmış, hazırlanan rehberin amacı yönetim planı hazırlanırken uluslararası ve ulusal önerilere ek olarak, yönetim planı içeriği için şablon geliştirmek olarak belirtilmiştir. Bu çalışma ile yönetim planı hazırlanması ve tampon bölgelerin tanımlanmasının kolaylaştırması hedeflenmektedir. Alan yönetimi süreci ve içeriği hakkında bilgiler dışında bir yönetim modülü hazırlanmış ve detaylı olarak açıklanmıştır.

Support to the Promotion of Cultural Diversity in Kosovo Team (2012) tarafından Kosova kültürel mirası için hazırlanan rehberde, Kosova’da kültürel mirasın korunması

ve yönetilmesine dair bilgilere yer verilmiştir. Bu rehber Avrupa Konseyi iş birliği ile hazırlanmış ve yayınlanmıştır. Rehber, Kosova'daki kültürel mirasın korunması için gerekli olan standartları tanımlamak için hazırlanmıştır. Bu rehberin kamu yararına hazırlanmasının dışında saha çalışmaları için teknik bir kaynak olarak kullanılması önerilmiştir. Alan yönetimi dışında birçok farklı konuda açıklamaya da yer veren rehber bir alan yönetimi metodolojisi de tanımlamıştır.

Ayrıca, alan yönetimi rehberi seçerken kriterlerin dışında kalan alan yönetimi çalışmaları kapsam olarak incelenmiştir. Bu çalışmalar;

- Preparing a Management Plan (Natural England)
- Improving Heritage Management in India
- The Management Plan of The Historic Centre of Florence (UNESCO)
- Petra Integrated Management Plan (UNESCO)
- Heritage Management in Korea And Japan (Pai, 2013)

Ek olarak, farklı ülkelerde alan yönetimi ile ilgili yapılmış alan çalışmaları değerlendirmeleri taranmıştır. Bu çalışmalar;

- Reti, I. (1999), Community management of conservation areas in countries of the South Pacific region
- Munjeri, D. (1996), Who is in charge? The challenges of heritage management in a multicultural society?
- Mumma, A. (2003), Community-based legal systems and the management of World Heritage Sites
- Köstlin, T. (2002), Management of a world heritage site: an exercise in mediation. In Nature and culture: ambivalent dimensions of our heritage
- Higuera, A., (2008), Cultural heritage management in Peru: current and future challenges.

Bu yayınların yanında, ICOMOS tarafından yayınlanan alan yönetimi çalışmaları bibliyografisinde yer alan çalışmalar kıtalar özelinde incelenerek başlıklar altında değerlendirilmiştir ⁹.

Türkiye’de Yapılmış Çalışmalar

Ulusan 2016 yılında yayınlanan çalışmasında, Türkiye’nin 10 yıllık alan yönetimi deneyimini değerlendirmiştir. Yazıldığı döneme kadar hazırlanmış olan rehberler

⁹ Management plans and the World Heritage Convention: A bibliography (ICOMOS,2010)

içerdikleri süreçler bakımından analiz edilmiş, içerikleri incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda alan yönetimi konusunda değerlendirmeler yapılmış, öneriler getirilmiştir.

Ulusan E., Yıldırım E. A.'nın (2016) yılındaki çalışmasında, UNESCO tarafından 1994 yılında kabul edilen Temsili Değerlerin Dengeli Dağılımı politikası ile hem bölgesel hem de kategori olarak kısıtlamaya gitmesi DML'ne sunulacak tek adaylık dosyasının önemini artıracığı vurgulanmıştır. Çalışmada Türkiye'den DML ve DMGL'de yer alan miras alanlarının bölgesel ve kategori olarak analizleri yapılmış ve sonrasında hazırlanacak dosyalar için öneriler getirilmiştir.

Öz N.B., Luke C. (2022), editörlüğünde çıkarılan bildiri kitabında 14. Ulusal ANAMED sempozyumunda paylaşılan bildiriler yer almaktadır. Bildirilerde arkeolojik alan ve doğal miras üzerine mirasın geleceği, korunması gibi konular işlenmiştir. Ayrıca Dünya Miras Sözleşmesi, Türkiye'deki uygulamaları, ekonomik ve toplum algısı, katılımı gibi konularda yapılan detaylı araştırmalara yer verilmiştir.

Lisansüstü Çalışmalar

Alan yönetimine dair Türkiye'de hazırlanmış lisansüstü çalışmalar başlıklar özelinde incelenmiştir. Yapılan yüksek lisans tezleri, belirlenen bir alana yönelik yönetim planı hazırlanması ya da değerlendirme çalışmalarından oluşmaktadır. Bu tezlerden bazıları;

- Tarihi Çevrelerde Alan Yönetiminin Sürdürülebilirliği (Gizem Öksüz, 2019)
- UNESCO dünya mirası alanlarında koruma ve alan yönetimi stratejileri: Letoon yönetim planı ve çevre düzenleme önerisi (Aybike Yenel, 2020)
- Dünya miras alanları ve alan yönetimi dünya miras kenti Safranbolu için bir yönetim planı önerisi (Funda Böke, 2020)
- Tarihi Yarımada alan yönetim planı kapsamında ayazmalar ve su kültürünün ele alınmasına yönelik bir değerlendirme (Melek Ordu Güner, 2021)
- Taşkale yerleşim alanı'nın yönetim planı ve UNESCO dünya miras geçici listesi adaylık denemesi (Rukiye Merve Kilit, 2021)
- Topkapı Sarayı koruma yönetim planı önerisi (Merve Kocagözoğlu, 2022)

Bu konuda hazırlanmış doktora çalışmalarını belirli bir yapı grubuna ya da yapı elemanına yönelik yönetim planı modeli önerileri oluşturmaktadır. Bu tezlerden bazıları;

- İstanbul tarihi su sistemlerinin korunması için yönetim planı araştırması-Kırkçeşme su sistemi örneği (Filiz Karakuş, 2019)
- Kültürel mirasın korunmasında tarihi kentsel peyzaj odaklı alan yönetim planı yaklaşımı (Ömer Devrim Aksoyak,2019)
- Kentsel kültürel miras alanlarında alan yönetimi deneyimleri ve yerele özgü koruma-yönetim model önerisi: Kastamonu tarihi şehir merkezi örneği (Fatma Sema Sekban,2019)
- Çok katmanlı tarihi kent merkezlerinin korunması için Yönetim Planı Modeli araştırması: Niğde tarihi kent merkezi örneği (Emel Efe Yavaşcan,2019)
 - Kapalıçarşı koruma süreci ve yönetimi 'Bir anıt eser yönetim planı (Gülay Kurt,2020)

Ayrıca, Türkiye’de bugüne kadar hazırlanmış 28 adet alan yönetimi planları süreç ve içerik olarak analiz edilmiş ve çıkarımlar yapılmıştır. Bu alan yönetimi planların tez kapsamında tek tek analiz edilerek isimleri ile yer verilmiştir.

Ek olarak;

- 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu
- 5224 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
- Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri İle Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik incelenmiştir.

2. KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI VE YÖNETİMİ

Kültürel miras kavramının önemi 19. yüzyılda artmaya başlamış ve günümüze kadar konu ile ilgili çeşitli yazınsal düzenlemeler yapılmıştır. Koruma çabaları 20. yüzyılda uluslararası bir boyut kazanmış, kültür varlıkları insanlığın ortak mirası olarak kabul edilmiştir. Bu bölümde kültürel mirasın gelişimi, UNESCO'nun kuruluş süreci ve Türkiye'de kültürel miras kavramı konuları yer almaktadır.

2.1. Kültürel Miras Kavramı

Dünya'da eski eserlere olan ilgi taşınabilir nesneler üzerinden başlamıştır. Kazılardan elde edilen objeler, el yazması ürünler, heykeller gibi sanatsal eserler sergilenmeye başlamış ve kültürel bir gösterge aracı haline gelmiştir. Taşınabilir eserlerin değer kazanması ile bu eserler bir ticari ürün haline dönüşmüştür (Erder, 2018). Bu dönüşüm eski eserlerin değer olarak algılanmasına ve devletler tarafından koruma altına alınmasına temel oluşturmuştur.

19. yüzyıl'da Violet Le Duc tarafından ortaya atılan 'Üslup Birliğine Ulaşma Kaygısı ve Jhon Ruskin'in savunduğu 'Romantik Görüş' ile tarihi yapıların restorasyonu ile ilgili kaygılar giderilmeye çalışılmıştır. 1877 yılında William Morris tarafından, günümüzde etkinliğini sürdüren SBAP (The Society for the Protection of Ancient Buildings) derneği kurulmuştur. Tarihi yapılara saygı duyulması gerektiği vurgulanmış, bu yapılar için sürekli bakım ve onarım önerilmiştir. Camillo Boito'nun belgeleme, onarım gibi konularda çağdaş restorasyon kuramının temellerini atan fikirlerini benimseyip, geliştiren Gustova Giovannoni'nin savunduğu görüş olan anıtların çevresi, yapı grupları ve manzaraları ile korunması gerektiği düşünceleri de eklenerek, 1931 yılında Atina'da düzenlenen 'I. Uluslararası Koruma Mimar ve Teknisyenleri Kongresi' yapılmış ve kongrede bu konular tartışılarak kabul edilmiştir. Bu ilkeler 1932 yılında 'Carta Del Restauro' başlığı altında İtalya tarafından kabul edilerek resmileşmiştir (Ahunbay, 2009). Uluslararası platformda yapılan ilk çalışma olan Atina Konferansı'nda alınan kararlar 'insanlığın ortak mirası' kavramının doğuşunda etkili olmuştur.

II. Dünya savaşı ve Fransız Devriminin yıkıcı etkisine karşın hızla gelişen koruma bilinci ile uluslararası kuruluşlar kurulmuş, tavsiye kararları ve bildirgeler yayınlamaya başlamıştır. Bu kuruluşların temel amacı uluslararası kültürel mirasın korunması ve muhafazasına rehberlik etmek ve geliştirmektir (Jokilehto, 2005). 1945 yılında Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 51 ülkenin katılımı ile UN (United Nations-

Birleşmiş Milletler) kültürel, toplumsal iş birlikleri kurmak ve uluslararası barış ve güvenliği sağlamak amacıyla¹⁰ kurulmuştur.

16 Kasım 1945 yılında 37 ülkenin katılımı ile Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) kurulmuştur. 16 Kasım 1945 tarihinde imzalanan UNESCO Kuruluş Sözleşmesi, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu yirmi ülkenin onamasının ardından 4 Kasım 1946 tarihinde yürürlüğe girmiştir.¹¹ UNESCO'nun kuruluş amacı, bilim, kültür ve eğitim alanlarında destekte bulunarak dünya barışına katkı sağlamaktır. UNESCO, üye devletlerinde bulunan komisyonları aracılığıyla çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Kuruluşun en önemli görevlerinden biri de dünya kültürel mirasının korunarak sürekliliğini sağlamaktır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için uygulama rehberinde açıklanan kriterlerden bir veya daha fazlasını karşılayan DMA'ları DML'ne kayıt edilerek, bu alanların gelecek kuşaklara aktarılmasına katkı sağlanır.

1946 yılında UNESCO bünyesinde kurulan ilk kuruluş ICOM (International Council of Museums-Uluslararası Müzeler Birliği) olmuştur. Müze ve müze çalışanları ile oluşturulan bu sivil örgütün amacı müze bilimi, müzelerin idaresi ve faaliyetleri ile ilgili diğer disiplinlerin ilerlemesi olarak benimsenmiştir.¹² 1948 yılında ise UNESCO'ya doğal alanlar ile ilgili konularda danışmanlık yapması amacıyla IUCN (Uluslararası Doğa Koruma Birliği) kurulmuştur.

1954 yılında imzalanan Silahlı Çatışma Halinde Kültürel Varlığın Korunması Lahey Konvansiyonu ile kültürel mirasın değerinin evrenselliği vurgulanmıştır. Silahlı çatışma halinde listede bulunan kültür varlıkları olan; anıtlar, dini veya laik yapılar, kütüphaneler, müzeler, arkeolojik değeri olan eşyalar, el yazması kitaplara vd.¹³ zarar verilmeyecektir. Bu bakış açısı dünya kültürel mirası bilincinin temellerini oluşturmuştur.

1956 yılında UNESCO tarafından düzenlenen 9. Genel Konferans sonucunda UNESCO danışman kuruluşlarından olan ICCROM (Kültür Varlıklarını Koruma ve Restorasyon Çalışmaları Uluslararası Merkezi) kurulmuştur. Bu merkezin kuruluş amacı; koruma ile ilgili sorunlara dair belge toplamak, yayınlamak, bu alanda ihtiyaç duyulan teknik eleman yetiştirmek ve restorasyon konusunda uygulamaların düzeyini yükseltmektir.¹⁴

¹⁰<https://www.un.org/en/sections/history/history-united-nations/index.html>

¹¹<https://www.unesco.org.tr/pages/99/2>

¹²<https://icom.museum/en/about-us/history-of-icom/>

¹³ <https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktarafli-soz/lahey.html>

¹⁴<https://www.iccrom.org/>

1959 senesinde Mısır ve Sudan hükümetlerinin su altında kalma tehlikesi altında kalan Abu Simbel Tapınaklarının kurtarılması için UNESCO tarafından bir kampanya başlatılmıştır. 80 milyon dolar yardımın toplandığı bu organizasyona 50 devlet katkıda bulunmuştur.¹⁵ Bu kampanya ile üstün evrensel değere sahip bir kültür varlığının kurtarılması konusunda bir dayanışma oluşmuştur. Bu gelişmelerin ardından UNESCO, ICOMOS'un (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi) yardımıyla kültürel mirasın korunması için bir sözleşme taslağı hazırlamaya başlamıştır.

1964 yılında Venedik'te 61 ülke temsilcilerinin katıldığı 'II. Uluslararası Mimarlar ve Teknisyenler Kongresi' yapılmıştır. Bu kongrede; 'Tarihi Kültür Varlığı' kavramının tanımı genişletilmiş, bu terimin yalnızca mimari eserleri değil, önemli bir olaya tanıklık etmiş kentsel ya da kırsal alanları, kültürel değer taşıyan basit eserleri de kapsadığı belirtilmiştir. Bütüncül koruma kavramının altı çizilmiş, korumanın süreklilik gerektirdiği vurgulanmıştır. Bu tüzük dünyanın 5 kıtasında da uygulamaya koyulmuş ve koruma konusunda büyük bir gelişimin temellerini atmıştır. Ayrıca Venedik Tüzüğü ile UNESCO'nun danışman kuruluşlarından biri olan ICOMOS'un kuruluş kararı alınmıştır (Ahunbay, 2009; Venedik Tüzüğü¹⁶, 1964).

1972 yılında Paris'te yapılan genel konferansta UNESCO'nun danışman üyeleri olan ICCROM, IUCN ve ICOMOS ile birlikte hazırladığı "Dünya Mirası Sözleşmesi" 131 üye ülke tarafından kabul edilmiştir.¹⁷ Bu sözleşme ile kültürel mirasın kapsamı değişmiş ve koruma alanında bir dönüm noktası oluşmuştur (Aksoy ve Enlil, 2012). Dünya Mirası Sözleşmesine¹⁸ göre kültürel miras ve doğal miras tanımları 1. ve 2. Maddede şu şekilde yer almaktadır;

Madde 1: *Bu sözleşmenin amaçları bakımından aşağıdakiler **"kültürel miras"** sayılacaktır;*

- Anıtlar: *Tarih, sanat veya bilim açısından istisnai evrensel değerdeki mimari eserler, heykel ve resim alanındaki şaheserler, arkeolojik nitelikte eleman veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman birleşimleri;*
- Yapı toplulukları: *Mimarileri, uyumlulukları veya arazi üzerindeki yerleri nedeniyle tarih, sanat veya bilim açısından istisnai evrensel değere sahip ayrı veya birleşik yapı toplulukları*

¹⁵ <https://whc.unesco.org/en/story-abu-simbel/>

¹⁶ http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0243603001536681730.pdf

¹⁷ <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263665/dunya-kulturel-ve-dogal-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html>

¹⁸ <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263665/dunya-kulturel-ve-dogal-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html>

- Sitler: Tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnai evrensel değeri olan insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik siteleri kapsayan alanlar.

Bu maddelere ek olarak “Dünya Mirası Sözleşmesi Uygulama Rehberi’nde “Karma Kültürel ve Doğal Miras”, “Kültürel Peyzajlar” ve “Taşınabilir Miras” gibi kavramların tanımları yapılmıştır. DML’ne kayıt edilecek eserlerin taşınması gereken kriterler belirlenmiş ve detaylı olarak açıklanmıştır.

2.1.1. UNESCO Dünya Miras Alanı Seçim Kriterleri

UNESCO Dünya Miras Komitesi tarafından belirlenen ölçütlere uygun olan miras alanları, komitenin kabul etmesi ile ‘Dünya Miras Alanı’ (DMA) olarak adlandırılmaktadır. Bir alanın DMA olabilmesi için DMK tarafından belirlenen; Üstün Evrensel Değer (Outstanding Universal Value), Özgünlük (Authenticity) ve Bütünlük (Integrity) değerlerinin üçünü de taşımalıdır. Bu değerler uygulama rehberinde;

1. Üstün Evrensel Değer (Outstanding Universal Value): Uygulama rehberinin 49. paragrafında “ulusal sınırları aşan ve tüm insanlığın bugünkü ve gelecek nesilleri için ortak öneme haiz istisnai bir kültürel ve/veya doğal önemi ifade etmektedir.” şeklinde tanımlanmıştır (Uygulama Rehberi, 2023). 77. paragrafta belirlenen üstün evrensel değer kriterlerinin kültürel miras ile ilgili olan maddeleri aşağıdaki gibidir;

- i) insanoğlunun yaratıcı dehasının bir şaheserini temsil eder;
- (ii) mimari veya teknoloji, abidevi sanatlar, şehir planlama veya peyzaj tasarımı konusundaki gelişmeler üzerine bir zaman zarfı içinde dünyanın belli bir kültürel alanında insan değerleri arasındaki önemli alışverişi sergiler;
- (iii) yaşayan veya ortadan yok olmuş bir kültürel geleneğe veya bir medeniyete yönelik eşsiz veya en azından istisnai tanıklık üstlenir;
- (iv) insanlık tarihinde önemli bir aşamayı veya aşamaları gösteren bir yapı türü, mimari veya teknolojik grup veya peyzaj için istisnai bir örnek olur;
- (v) özellikle geri döndürülemez değişikliklerin etkisi altında hassas hale gelen insanın çevre ile etkileşiminin veya kültürün (veya kültürlerin) bir temsilcisi olan geleneksel insan yerleşimi, arazi kullanımı veya deniz kullanımının istisnai bir örneği olur;
- (vi) istisnai evrensel öneme sahip olaylar veya yaşayan gelenekler ile, fikirler ile veya inançlar ile, sanatsal ve edebi eserler ile doğrudan veya somut bir biçimde

ilişkili olur. (Komite bu kriterin tercihen diğer kriterler ile birlikte kullanılması gerektiğini kabul etmektedir.);¹⁹

Adaylık dosyası hazırlanırken alana dair bu değerlerin net olarak belirlenmesi ve açıklanarak belgelenmesi gerekir. UNESCO tarafından belirlenen bu kriterler kapsayıcılığı bakımından oldukça eleştirilmiş ve zaman içerisinde değişimlere uğramıştır. Avrupa merkezli bir bakış açısı ile ele alındığı yönündeki eleştiriler, DMA'nındaki fiziki kalıntıların alanda yaşayan topluluklardan daha değerli olduğu bir koruma yaklaşımı benimsenmesi üzerinedir. Bu yaklaşım özellikle günlük yaşam rutinleri kendine has topluluklar olan Afrika ve Asya ülkeleri için birçok soruna yol açmıştır (Meskell, 2018). Bu katı koruma tutumunun bir sebebi de kültür varlığı tanımı, korunma nedenleri, koruma biçimi ve kullanımına kadar birçok konuda karar verici olarak görev yapan kişilerin yaklaşık olarak aynı statüye sahip kişiler olması gösterilmektedir. Kültürel miras alanlarının kullanıcılarını topluluk olarak homojenleştiren ve bireyden uzaklaştırarak kültürel miras alanlarının anıtsallaştırılarak korunmasına yol açtığı eleştirilmektedir (Waterton ve Smith, 2010). ÜED tanımları zaman içerisinde gelen eleştiriler, talepler ve yapılan çalışmalar doğrultusunda daha kapsamlı bir hale dönüşmüştür (Jokilehto, 2008).

2. Özgünlük (Authenticity): Rehberin 79-86 paragrafları arasında ÜED kriterlerinden (i) ila (vi) arasındaki kriterler kapsamında aday gösterilen varlıkların özgünlük şartını karşılamak zorunda olduğu belirtilmiştir. Kültür varlığının rehberde belirtilen; form ve tasarım, malzeme, konum, detay, işçilik, mekân vb. özneteliklerinin tam ve doğru olarak ifade edilmesi şeklinde açıklanmıştır.

Rehberde açıklanan özgünlük kavramı da yine Avrupa merkezli olduğu görüşü ile eleştirilmiş ve bu eleştiriler göz önüne alınarak uygulama rehberinde sürekli güncellemeler yapılmıştır. Özellikle Japonya'da yapılan toplantı sonucu yayınlanan Nara Özgünlük Belgesinde kültürel ve miras çeşitliliği vurgusu, Global Strategy ve Cairns Kararları gibi çalışmalarla uluslararası bağlamda adil ve kapsayıcı bir DML için çaba gösterildiği görülmektedir.

3. Bütünlük (Integrity): Rehberin 87 ile 95. paragrafları arasında bütünlük kriteri açıklanmış kültürel varlığın fiziki durumunun ve özgün özelliklerinin iyi durumda olması ve bozulmaların kontrol altına alınması olarak tanımlanmıştır.

¹⁹<https://basin.ktb.gov.tr/TR-45529/unesco-dunya-miras-listesine-secilme-kriterleri.html>

DMGL, DMS'ne taraf olan devletler tarafından ÜED'e sahip oldukları düşünülen, DML'ne kayıt olması amaçlanan varlıkların envanteridir. DMGL'ne kayıt süreci her bir kültürel varlığın özelinde hazırlanan; varlığın adı, coğrafi konumu, taşıdığı ÜED'e ilişkin detayların yer aldığı dosyanın Dünya Miras Merkezi'ne (DMM) gönderilmesi ile başlamaktadır. Dosyalar DMK tarafından onaylandıktan sonra varlık DMGL'ne kayıt edilmektedir. DMGL'ne kayıt edilen varlığın DML'ne girebilmek için bir adım olsa da DML'ne girmesini garanti etmez. DML'ne kayıt için hazırlanması gereken dosya bilimsel ve teknik birçok detayı kapsar. DML'ne kayıt edilmesi için varlığın korunmasını garanti altına alan yönetim planlaması yapılması zorunludur. DML'ne adaylık dosyası hazırlanırken izlenen adımlar;

1. ÜED tanımlanması ve kriterlerin belirlenmesi
2. Adaylık kategorisinin belirlenmesi
3. Koruma planı hazırlanması ve onaylanarak uygulanması
4. Yönetim planı hazırlanması ve yönetim sisteminin kurulması
5. Tanıtım ve bilinçlendirme yapılması olarak sıralanmaktadır (Uluslan ve Yıldırım, 2016).

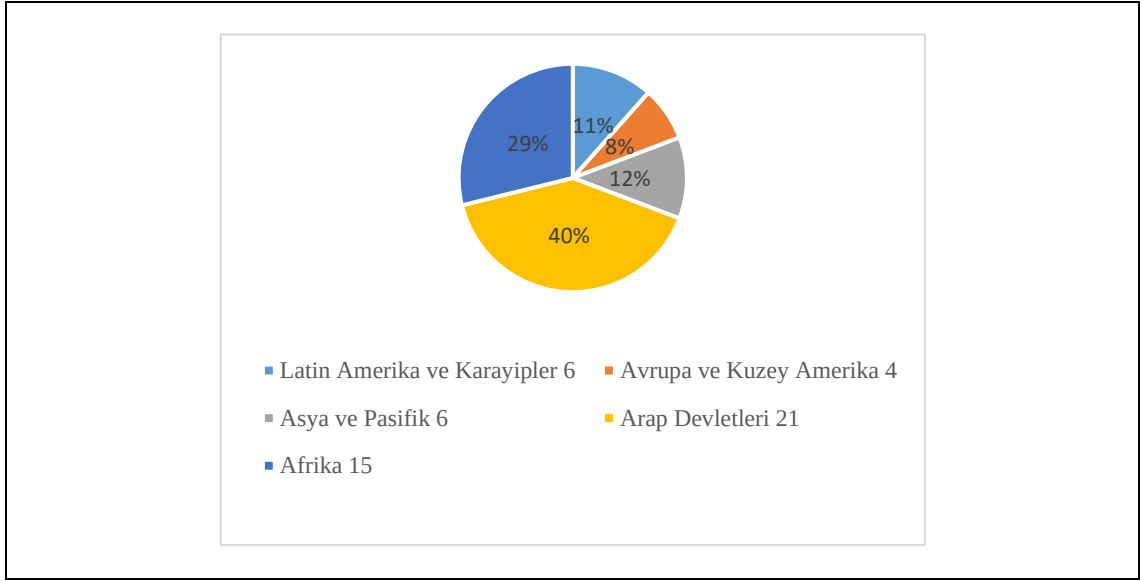
Bu kriterlerin sağlanması ve DMK tarafından onaylanması ile DML'ne kaydedilen varlıkların birçok farklı parametreyi içeren alan yönetimi planlaması ile korunması garanti altına alınmış olur. Sürdürülebilir korumanın sağlanması süreç tasarımı olan alan yönetimi planının niteliği ile ilişkilidir.

DMK 4 yılda bir taraf ülkelerden seçilen 21 temsilci ile kurulmaktadır. Liuzza ve Mesckell'e (2021) göre; Komisyon üyeleri ilk kurullar oluşturulmaya başladığı dönemlerde arkeoloji bilim dalı ağırlıklı seçilmiş sonraları ise ekonomi ve politika ağırlıklı kişilerden seçilmesi seçim kriterlerini değiştirdiği yönünde eleştirilere sebep olmuştur. Adaylık süreçlerinin lobi ve politik söylemlerin gölgesinde geçtiği görüşleri de bulunmaktadır. UNESCO toplantılarında bu söylemi destekler bazı lobi faaliyetleri yapıldığı yönünde çalışmalar yayınlanmıştır. Brezilya, Güney Afrika, Çin ve Rusya bu politik oluşuma karşı ortak bir çalışma başlatmış, 2010-2013 yılları arasında bu ülkelerde yer alan pek çok olumsuz kararı teknik ve lobi faaliyetleri ile destekleyerek olumlu yönde değiştirmişlerdir. Bu ülkeler arasında kurulan bağ, UNESCO komisyonunun tarafı yaklaşımını ve lobi faaliyetlerinin yanı sıra DMA'nın siyasal ve ekonomik yönünün ağırlığının da bir göstergesidir. Avrupalı devletlerin komisyonlar üzerindeki baskıcı tutumu UNESCO DML'nin tekelleşmesine yol açmaktadır (Liuzza ve Mesckell, 2021).

Bu tekelleşme eleştirilerinden önce, 1975 yılından itibaren dünya mirasının korunması hedefi ile yola çıkılan bu organizasyonda seçilen miras alanları ile ilgili 1980’li yılların ortalarında bir değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirmelerde Avrupa’da yer alan varlıkların sayısı, Hristiyan eserlerin daha fazla temsili gibi sorunlar belirlenmiştir. Buna karşılık 1994 yılında, UNESCO tarafından ‘Dengeli, Temsilci ve Güvenilir Bir Dünya Mirası Listesi İçin Küresel Strateji’ kabul edilmiştir. Bu stratejiler kültürel mirasın anıtsal yapılar olarak korunması algısını değiştirmek için yaşam, yaşanmışlık ve insani değer gibi kavramları ön plana çıkarmış, ÜED kavramları böylece tekrar şekillenmiştir. UNESCO tarafından DMA’nda çeşitliliği artırmak için farklı bölge ve temalarda uzmanlarla çalışmalar düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerin yanında kültürel, doğal ve karma kategoriler arasındaki dağılımın da oldukça dengesiz olduğuna dikkat çekilmiş, Cairns Kararları ile bu dağılım arasında bir denge yakalanmak istenmiştir (Labadi, 2005). Fakat günümüzde DML’nde yer alan DMA oranlarına bölgesel olarak bakıldığında %47’lik bir oranla Avrupa ve Kuzey Amerika baskınlığının sürdüğü görülmektedir.²⁰

Morrison vd.’ye (2020) göre; UNESCO komitesinin tehlike altındaki miras listesi için de değerlendirme yaparken lobicilik ve retorik tavırların etkisi altında karar verdiği eleştirileri yapılmaktadır. UNESCO’nun raporlama faaliyetlerinin her ülke için eşit ölçütlerle yapılmaması, endüstriyel ilişkiler, çıkarlar doğrultusunda alınan kararların yanlış yönetim süreçlerine sebep olması, alanların zarar görmesi gibi sonuçlara sürüklemektedir. Risk altında bulunan DMA’nın listeye girmemesi olumsuz koşulların devam ettirilmesi, toplumsal tepkiye ve özene dönüşmemesi ve yönetim planı sürecinin doğru işlememesine neden olmaktadır. Bu sorunların düzeltilebilmesi için UNESCO’nun faaliyetlerinin süreçlere dair daha açık ve sistemli bir düzenlemeye ihtiyacı vardır (Morrison vd., 2020) Tehlike altındaki miras listesi için kullanılan dilin cezalandırıcı üsluptan çok fayda sağlayan, yapıcı eleştiriler olması gerektiği dile getirilmektedir. Ayrıca Tehlike Altındaki Dünya Miras Alanları Listesinde Avrupa’nın diğerlerine kıyasla çok daha az sayıda DMA’nın olması eleştirilmektedir (Brown, vd. 2019) (Şekil 1).

²⁰ <https://whc.unesco.org/en/list/stat/>

Şekil 1. Tehlike Altındaki DMA sayılarının bölgelere göre değişimi²¹ (UNESCO 2023 verilerine göre yazar tarafından hazırlanmıştır)

UNESCO dünya miras listeleri ülkelerin uluslararası sahnede kendilerini başarısız görmek istemediği, bürokratik karışıklıklar ve lobi faaliyetleri ile sorgulanan, turizm ve siyasi bağlantılar sayesinde ekonomik kazanca dönüşen bir yatırım alanı olarak algılanmasına neden olmaktadır (Liuzza ve Meskeel, 2021). Fakat bütün bu eleştiriler karşısında sürekli yenilik ve gelişim gösteren UNESCO, temelinde uluslararası bir amaca hizmet vermektedir. Böyle bir kurumun varlığının kültürel ve doğal miras alanları için uluslararası ve disiplinler arası çalışmayı mümkün kılarak, ihtiyaç halinde teknik ve maddi destek ile alanın korumasına büyük katkıda bulunduğu açıkça ortadadır. Ayrıca sadece somut varlıkların dışında, somut olmayan kültürel miras listeleri ile farklı yaşam kültürü ve alışkanlıklarının da geniş kapsamda koruma altına alınmasına yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda UNESCO DML’i oldukça önemli bir amaca hizmet etmektedir. UNESCO DML’nin amacı, DMA’nın turizm, ekonomi ve siyasi bağlamında devletlerce algılanan markalaşma değerinin ötesinde tüm insanlık adına korunmasını sağlamak olmalıdır.

2.1.2. Türkiye’de Kültürel Miras Kavramı

Kültür varlıklarının korunma bilinci ve yasal düzenlemeler günümüzdeki halini almadan önce yapıların varlığını sürdürebilmesi, yapıların anıtsal değeri ve kullanımı ile ilişkili olarak değişiklik göstermiştir (Kuban, 2000). Anadolu’da Bizans döneminde de görülen vakıf kültürü sayesinde birçok anıtsal yapı uzun yıllar ayakta kalmıştır. Bireylerin

²¹ <https://whc.unesco.org/en/list/stat#s9>

çabaları ile dinin devamlılığını sağlamak maksadıyla kurulan vakıflar sayesinde oluşturulan sistem sayesinde, yapılara sürekli bakım ve onarım sağlanmıştır (Akar, 2021). Uzun yıllar süregelen sistemde 19. yüzyıla kadar yapım ve onarımda devlet desteğine rastlanmazken, bu yüzyıl sonrasında onarım ve maaşların bir kısmının devlet tarafından karşılandığı görülmektedir. Bu dönemde vakıflar ile ilgili bazı değişimlere gidilmiş, 1826'da vakıfların yönetimi tek elde toplanmış ve 'Evkaf-ı Hümayun Nezareti' kurulmuştur. Bu sayede bakım ve onarıma ihtiyaç duyan birçok yapının bakım ve onarımı yapılmıştır. Yüzyıllar boyunca herhangi bir kanun düzenlemesi olmaksızın ayakta kalan yapılarla ilgili ilk düzenleme, doğrudan koruma yasası olmasa da 1858 yılında son şeklini alan Ceza Kanunu'dur. Bu kanunda, dini ve anıt yapılara zarar verenlerin cezalandıracağı açıkça belirtilmiştir (Madran, 2002).

Dünyada koleksiyonculuk ve müzecilik faaliyetlerine ilginin artması ile taşınır kültür varlıklarının yurtdışına çıkarılması oldukça yaygınlaşmıştır (Erder, 2018). 15. yüzyılda yabancıların Osmanlı'nın taşınır eserlerine ilgisinin başlaması, 18. yüzyılda ise bu ilginin artarak arkeolojik alan araştırmalarının yoğunlaşması ile birçok eser yurt dışına çıkarılmıştır (Madran, 2004). Bu sebeple Osmanlı Devleti tarafından, tarihi eserlerin yurt dışına kaçırılmasını engellemek amacıyla 1869 yılında ilk yasal koruma kanunu olan birinci Asar-ı Atika Nizamnamesi çıkarılmıştır. Bu nizamname ile eserlerin yurt dışına çıkarılması yasaklanmış, yurt içinde satışına izin verilmiştir. Kültürel varlığın zamanla değerinin daha iyi anlaşılması, kazı ve arama işlemlerinde zarar görmemesinin engellenebilmesi için 1874 yılında daha kapsamlı bir düzenleme ile yeni bir nizamname yayınlanmıştır. Bu nizamnamede; eski eser tanımı yapılmış, taşınır ve taşınmaz olarak 2 gruba ayrılmış ve bütün eski eserler devlet malı olarak kabul edilmiştir. 1906 yılında yeni bir düzenlemeye gidilmiş, bu nizamnamede eser yönetimine dair ilk tanımlama yapılmıştır. Bu kanuna göre, Osmanlı Devleti'ne ait bütün kültür varlıklarının yönetimi Müzeler Genel Müdürlüğü'ne bırakılmıştır. Yeni yasada taşınır ve taşınmaz kültür varlıkları maddeler halinde belirtilmiş ve kapsamı genişletilmiştir (Ünsal ve Pulhan, 2012).

1923 yılında Cumhuriyet'in ilan edilmesinin ardından birçok kurum varlığını sürdürmüş ve mevcut koruma kanunu uygulanmaya devam edilmiştir. Fakat ülkenin içinde bulunduğu şartlar nedeni ile kültür varlıklarının korunması konusunda kurumsallaşma, envanter hazırlanması, yasalaşma ve uygulama yöntemleri gibi konularda ilerleme kaydedilse de uygulama konusunda yeterli düzeye ulaşamamıştır (Madran, 1996). İlk yıllarda birçok onarım faaliyetine imza atılmış fakat anıtsal yapıların

dışında tarihi yapıların bir kısmı şehircilik faaliyeti ya da farklı sebepler ile yok edilmiştir (Açıkgöz, 2014).

1951 yılında, geç Osmanlı döneminden itibaren arkeolojik kazı ve müzecilik faaliyetlerini yöneten Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan 5805 sayılı kanun ile ‘Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu’ (GEEAYK) kurulmuştur. Bu kurulun amacı; mimari ve tarihi anıtlarda yapılacak bakım ve onarım işleri gibi konularda prensipleri tayin etmek, takip etmek ve araştırmalar yapmak olarak belirlenmiştir.²² 1967 yılında 3674 sayılı karar ile Venedik Tüzüğü kabul edilmiş, bu karar neticesinde kültür varlıklarının çevresi ile bir bütün olarak korunması konusunda bazı gelişmeler yaşanmıştır. Olumlu gelişmelerin neticesinde; 1973 yılında çıkarılan Eski Eserler kanunu ile taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının tanımı genişletilmiş, anıt, külliye, sit, tarihi sit, arkeolojik sit tanımları yapılmıştır.²³ Bu karar kültür varlığını nesne olmaktan çıkarıp, varlıkların alan olarak tanımlanmasını sağlamıştır.

Uluslararası koruma anlayışını Türkiye’de de yakalayabilmek amacı ile bazı girişimler gerçekleştirilmiştir. Bunlardan biri 22 Nisan 1974 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla ICOMOS Türkiye Ulusal Komitesinin kurulması ve faaliyete başlaması olmuştur. Fakat bu girişimler etkili bir koruma politikası uygulanmasında yeterli olmamış, GEEAYK’nın verdiği kararlar yerel ihtiyaçlara cevap vermeyen bürokratik kararlar olarak kalmıştır (Dinler, 2022). Bu sebeple koruma faaliyetleri 1982 yılı itibarı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde devam etmiştir.

Bütün dünyada kültürel varlıkların tüm insanlığın ortak mirası düşüncesinin sonucu olan ‘Dünya Kültürel Miras Sözleşmesi’ Türkiye’de 1983 yılında Bakanlar Kurulunca onaylanarak yürürlüğe girmiştir.²⁴ Aynı yılda, günümüzde halen geçerli olan 2863 sayılı Koruma Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun ile kültürel miras kavramının tanımı kapsamlı olarak yapılmış ve kavrama zaman, nitelik ve mekân boyutu kazandırılmıştır (Madran ve Özgönül, 2005). Buna ek çeşitli kanun, yönetmelik ve düzenlemeler bulunmaktadır. 1992 yılında kurulan Türkiye İşbirliği ve Kalkındırma Ajansı (TİKA), 2000’li yıllardan itibaren Balkanlarda ve Türki Devletlerde birçok farklı koruma projesine katkı ve destek sağlamaktadır. Devletlerin ulusal kimliklerini yeniden tanımlamak ve güçlendirmek için kültürel mirasın korunmasının gücünü fark etmesi ile

²²<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7853.pdf>

²³https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc056/kanuntbmmc056/kanuntbmmc05601710.pdf

²⁴<https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263665/dunya-kulturel-ve-dogal-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html>

koruma farklı bir anlam daha kazanmıştır. Bu düşünceler ile politik ve siyasi alt yapısı olan bazı adımlar atılmış, Mostar Köprüsünün yeniden yapımı gibi önemli projelerde TİKA paydaş olmuştur (Aykaç, 2022).

2004 yılında 5226 sayılı Kanun ile bazı bölümlerde değişiklik yapılan 2863 sayılı Koruma Kanununda; kültür varlığı, koruma amaçlı imar planı, yönetim alanı gibi uluslararası terminolojiye eklenmiş önemli terimler açıklanmıştır. Bu Koruma Kanununa göre koruma amaçlı imar planı, alan yönetimi modellerini de içermelidir. Kültür varlığının sürdürülebilir korunmasını sağlayan alan yönetimi kavramı gün geçtikçe önem kazanmıştır.

2.2. Dünya Kültürel Mirasının Yönetimi

Koruma konusunda yaşanan gelişmelerin günümüzde vardığı son nokta sürdürülebilir bir koruma için alan yönetimi planının hazırlanması ve uygulanması olmuştur. Alan yönetimi korunacak alanların tek sefere mahsus değil, katılımcı bir model ile sürekli olarak korunması ve izlenmesi temeline dayanmaktadır. Bir ulusun, geçmişi ile olan bağını koparmamak, kültürel ve doğal mirası modern baskılara karşı korumak için, alan yönetiminin bir kamu politikası haline dönüşmesine ihtiyacı vardır (P. McManamon ve Hatton, 2003).

Bir süreç tasarımını tanımlayan alan yönetimi konusunda ilk vurgu 1964 yılında kabul edilen Venedik Tüzüğü ile olmuştur. Bütüncül ve kalıcı bir koruma yöntemini öneren bu sözleşme ile koruma kavramına farklı bir bakış açısı getirilmiştir (Ahunbay, 2009). 1972 yılında taraf devletler tarafından imzalanan DMS ile kültürel ve doğal mirasın taşıdığı önem vurgulanmış ve uluslararası bir boyut kazanmıştır. 1975 yılında yayınlanan Amsterdam Bildirgesi ile bütünleşik korumanın önemi tekrar vurgulanmış yasal düzenlemelerin güçlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir.²⁵ 1976 yılında Nairobi Kararları ile bütünleşik koruma, koruma planının hazırlanması, finansman ve uygulama araçları konularının altı çizilmiştir. 1987 yılında yayınlanan Washington Tüzüğünde; koruma çalışmalarında disiplinler arası çalışma, yasal, yönetsel ve parasal araçların belirtilmesi gerektiğine değinilmiştir.²⁶ 1990 yılında yayınlanan Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğünde ilk kez alan yönetimi ile ilgili detaylar açıklanmış ve

²⁵https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/23832/mod_resource/content/2/AMSTERDAM%20B%C4%B0LD%C4%B0RGES%C4%B0%20%281975%29.pdf

²⁶<https://kumid.net/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/mimariyeni02.pdf>

önemi vurgulanmıştır.²⁷ Bu tüzüğe göre arkeolojik mirasın korunması ve yönetimi şarttır. Alanın yönetimi konusunda farklı bilim dallarından uzmanlara ve mirasın bulunduğu yörenin insanlarına ihtiyaç vardır.

UNESCO tarafından düzenli olarak güncellenerek yayınlanan Dünya Miras Sözleşmesi Uygulama Rehberi (DMSUR); belirlenen alanların korunması, yönetilmesine dair ölçüt ve yol haritası oluşturmaktadır. 1997 yılında yayınlanan DMSUR’nde, komite tarafından adaylık dosyalarına yönetim planının eklenmesi istenmiştir.²⁸ 2002 yılında yayınlanan DMSUR’nde ise aday dosyalarına alan yönetim planının eklenmesi zorunlu hale getirilmiştir.²⁹

DMSUR, 1997 tarihinden itibaren 26 kez güncellenmiş, zaman içerisinde koruma kavramının devingen yapısı ile kazandığı farklı boyutlar ve getirilen eleştiriler uyarınca değişip gelişmiştir. En güncel olan rehber ise 2023 yılında yayınlanmıştır.³⁰

Bu rehberin 108. paragrafında katılımcı yollar ile koruma yönteminin belirlendiği bir yönetim planı ya da belgelendirilmiş bir yönetim sistemine sahip olması gerektiği belirtilmiştir. Rehberin 109. paragrafında amacı, 111. paragrafta ise etkin bir yönetim sisteminin unsurları belirtilmiştir. Buna göre etkin bir yönetim alanı planlaması için;

- “Katılımcı planlama ve paydaş danışma süreçlerinin kullanımını da içeren, tüm paydaşların sahip olacağı varlığa ilişkin tam ve ortak bir anlayış;
- Bir planlama, uygulama, izleme, değerlendirme ve geri bildirim döngüsü;
- Varlığın sosyal ekonomik ve diğer baskılar ve değişimlere karşı zaafiyetlerinin değerlendirilmesi, ayrıca önerilen müdahaleler ve trendlerin etkilerinin izlenmesi;
- Farklı ortak ve paydaşlar arasındaki çeşitli faaliyetlerin koordinasyonu ve katılımı için mekanizmaların geliştirilmesi;
- Gerekli kaynakların tahsis edilmesi;
- Kapasite oluşturma;
- Yönetim sisteminin işleyişine ilişkin güvenilir ve şeffaf bir tanım” gereklidir (DMSUR, 2021).

Middleton (1996)’a göre alan yönetimi ile ilgili yapılan tüm çalışmalar işletme çalışmasıdır. Alan yönetimi çalışmalarının amacı; kültürel varlıkların sistematik bir şekilde, bütüncül ve sürdürülebilir bir yöntem ile korunmasını sağlayan bir işletim modeli

²⁷<https://kumid.net/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/arkeolojiyeni02.pdf>

²⁸<https://whc.unesco.org/archive/opguide97.pdf>

²⁹<https://whc.unesco.org/archive/opguide02.pdf>

³⁰<https://whc.unesco.org/en/guidelines/>

oluşturmaktır. Bu modelin doğru tasarlanması ve sorunsuz bir şekilde ilerlemesini sağlamak için bu süreç başkanlık edecek kişi seçimi doğru yapılmalıdır. Cleere (1989)'a göre alan yönetimini sağlayacak kişide temel bilgiler dışında finans, kontrol, bütçeleme, personel yönetimi, proje planlama, iletişim gibi temel yönetim becerileri olmalıdır. Landorf (2009) ise, sürdürülebilir alan yönetiminin iyi bir şekilde sağlanması için alan yönetimini sağlayacak kişide bütüncül koruma, yönetim ve müzakere becerilerinin olması gerekmektedir. Birçok farklı kurumun eşgüdümü ile oluşturulacak sisteme başkanlık edecek kişinin çok yönlü olması şartı kaçınılmazdır.

Yönetim planının, alan başkanından yerel halka kadar oldukça farklı yelpazedeki kişi ve kurumlardan oluşan çok paydaşlı bir yapısı vardır. Landorf (2009)'a göre, mirasın güçlü ve faydalı bir şekilde yönetimi için bütün paydaşların katkısı gerekmektedir. İyi hazırlanmış bir yönetim planının varlığı, planın uygulama sürecinde de iyi bir yönetime ulaşacağının göstergesidir (Ulus, 2016). Yönetim planının hazırlanmasında yasal, yönetsel ve kültürel faktörlerin etkisi vardır. Yasaların yetersiz kaldığı durumlarda başarılı bir yönetim planı hazırlanması güçleşir. Messenger ve Smith (2010)'e göre; kültürel mirasın korunması ve yönetilebilmesi, demokratik toplumlarda dahi, yasa, kamu politikaları, profesyonel ekipler ve kamu yararı varsa sağlanabilir. P. McManamon ve Hatton (2003); etkili bir yönetim planlaması için, koruma nedeni, muhafaza etme yöntemi ve ziyaretçilere varlığın sunuş biçimi gibi bilgileri kapsayan, düzenli olarak gözden geçirilerek revize edilen ayrıntılı bir yönetim planına ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca yönetim planının başarıya ulaşması için uygulama kısmında görev alacak personelin motive edilmiş ve gayretli olması gerektiğini, bunun da ancak iyi bir eğitimle gerçekleşeceği belirtilmiştir. Carter & Grimwade'in (1997) çalışmasında kullanıcıların erişiminin kısıtlanması ile ancak geçici çözümlere ulaşabileceğini vurgulanmıştır. Alanların sürdürülebilir korunması için dengeli kullanım yöntemlerinin uygulanmasını önermiştir. Taylor (2004), uluslararası tüzükler ve ilkeler ile sınırları çizilen özgünlük kavramının özellikle Asya ülkeleri için yetersiz kaldığından, bu bölgeler için etkin yönetim uygulamalarının ancak kendi yerel dokümanları ile sağlanabileceğini vurgulamaktadır. Roders (2011) ise alanların sürdürülebilir politikalar ile korunabilmesi için yönetim planlarının iyi bir araç olduğunu vurgulamış, yerel halka kültürel miras kaynaklarından en üst düzeyde fayda sağlanabilmesi için sürdürülebilir politikaların teşvikinin öneminden bahsetmiştir.

DMSUR'un 111. paragrafına göre Planlama süreci; paydaş katılım stratejileri, planlama, uygulama, izleme ve gözden geçirme stratejileri olmak üzere 5 temel bölümden

oluşmalıdır. İncelenen çalışmalar ışığında; alan yönetimi planlamasının bir işletme modeli tanımlamak olduğu, alan yönetim başkanının ise bu işletim modeline hâkim ve iletişim yönü güçlü kişiler olması gerektiği anlaşılmaktadır. Döngüsel bir sistemin parçalarından oluşan planlamanın alanlarda uygulanabilmesi için plan yasalarla desteklenmelidir. Bütün başlıklar, süreçler ve stratejiler net olarak açıklanmalı, görev tanımları yapılmalıdır. Farklı kurumlar, uzmanlar ve kişilerden oluşan paydaşların tanımlanması ve sürece katılımı için yöntemler belirlenmelidir.

2.2.1 Türkiye’de Kültürel Miras Yönetimi

Kültürel miras tanımının gelişmesi ile korumanın kapsamı genişlemiş, farklı disiplinleri bir araya getirmiş ve alan yönetimi kavramını ortaya çıkarmıştır. Türkiye’de alan yönetimi ile ilgili ilk yasal süreç Ramsar Sözleşmesinin kabulü ile başlamıştır. Su Kuşlarının yaşama hakkını savunarak Sulak Alanların korunması hakkında hazırlanan sözleşme, 1993 yılında 1958 sayılı kanun ile kabul edilmiştir. Kültürel mirasın yönetimi ile ilgili yapılan ilk çalışma 2002 yılında Pamukkale AYP olmuştur. Ardından 2004 yılında Çatalhöyük AYP hazırlanmış fakat kanuni bir düzenleme olmadığı için uygulamaya koyulmamıştır (Uluslan, 2016).

Türkiye’de kültürel miras alanların yönetim planına dair ilk kanun düzenlemesi 2004 yılında 2863 sayılı koruma kanunda yapılan 5226 sayılı kanun ile gerçekleşmiştir. Bu Kanuna göre 5226 sayılı yasanın getirdiği yeni kavramlardan olan “alan yönetimi” ve “yönetim planı” tanımlanmıştır. 2005 yılında yayınlanan “Alan Yönetimi ve Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” (AYEUY) ile koruma alanlarının çağdaş yaklaşımla planlanması açısından önemli gelişmeler yaşanmıştır. Değişik 2863 sayılı kanuna göre; *"Yönetim alanı": sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, plânlama ve koruma konusunda yetkili merkezî ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerlerdir.*

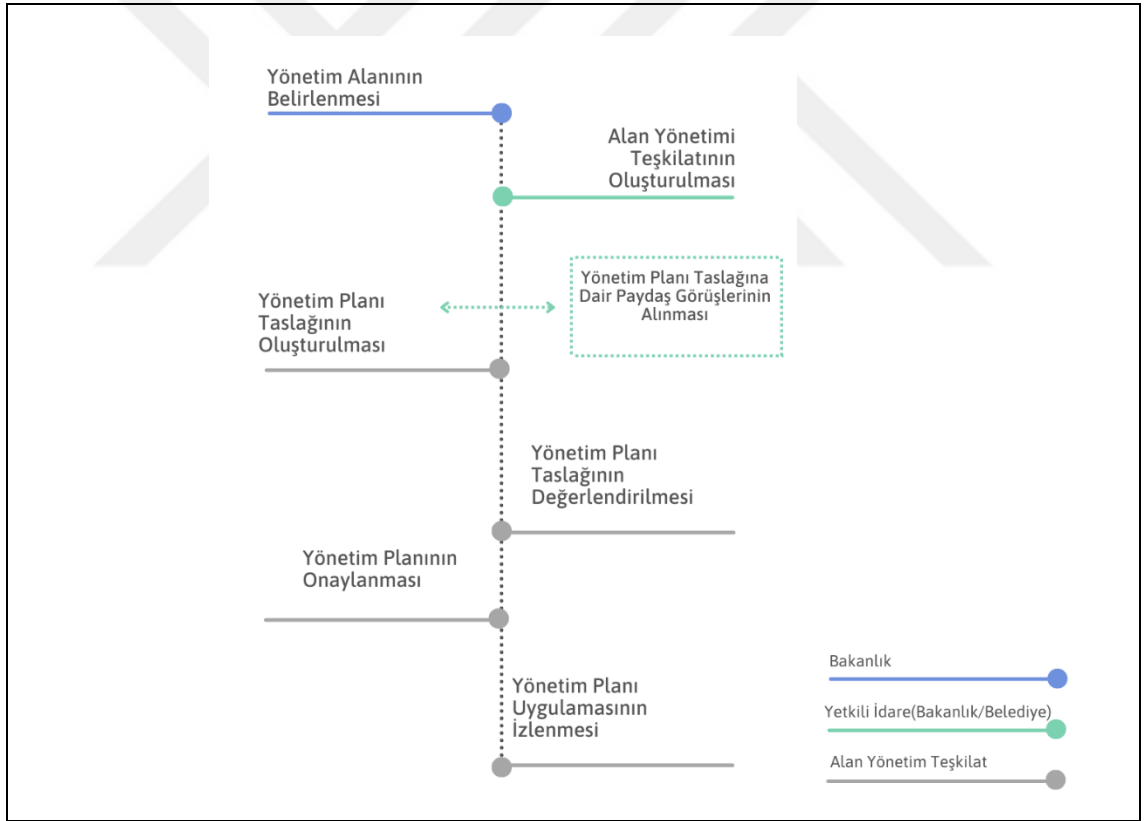
"Yönetim plânı": yönetim alanının korunmasını, yaşatılmasını, değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı plânı ve çevre düzenleme projesi veya koruma amaçlı imar plânını dikkate alarak oluşturulan koruma ve gelişim projesinin, yıllık ve beş

yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen plânlardır.

"Bağlantı noktası"; yönetim alanı sınırlarında yer almamakla birlikte, arkeolojik, coğrafi, kültürel ve tarihi nedenlerle veya aynı vizyon ve tema etrafında yönetim ve gelişiminin sağlanması bakımından bu yer ile irtibatlandırılan kültürel varlıklardır." şeklinde tanımlanmıştır³¹.

2005 yılında çıkan yönetmeliğin amacı genel olarak; yönetim alanı sınırlarını belirlemek, görevli kurum ve kuruluşları tespit etmek ve organizasyonunu sağlamak, yönetim planlarını hazırlamak, uygulamak ve izlemek olarak belirlenmiştir. Yönetmelik; "Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar", "Alan Yönetimine İlişkin Esaslar", "Alan Yönetimi Birimlerinin Kuruluş ve Görevleri", "Anıt Eser Kurulunun Kuruluşu, Görevleri ve Çalışma Esasları", "Son hükümler" olmak üzere 5 bölümden oluşmaktadır (Şekil 2).

32

Şekil 2: Türkiye’de Yönetim Planlaması Süreci (KTB Teftiş Kurulu Başkanlığı tarafından 2005 yılında yayınlanan yönetmelik verileri ile yazar tarafından hazırlanmıştır)

³¹<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2863&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

³²<https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=9637&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5>

Türkiye’de alan yönetimi çalışmaları alanın konumuna göre Bakanlık ya da Belediyelerce yetkili olan kurumun girişimi ile başlatılmaktadır. Planlar yetkili kurum tarafından ya da hizmet alımı ile hazırlanır (Şekil 2). AYP’nın hazırlanmasında kalkınma ajansları, sivil toplum örgütleri sürece dâhil olabilmektedir. AYP kararı alınması ile sorumlu kurum ve kişiler belirlenir. AYP yönetmeliğine göre alan başkanı alanla ilgili daha önceden çalışmalar yapmış, üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, arkeoloji, sanat tarihi, kamu yönetimi, işletme ve ekonomi bölümü mezunlarından seçilir. Alan kentsel sit kapsamında ise alan başkanı ilgili Belediye tarafından, kentsel sit alanı dışındaki durumlarda Bakanlıkça atanmaktadır. Alanın belirlenmesinin ardından planlamanın somut eylemleri ile ilgili çalışmalar, yönetim alanı sınırlarının belirlenmesi ile başlamaktadır. Alan sınırı kentsel sit sınırları içinde ise ilgili Belediye tarafından, dışında kalan alanlarda Bakanlıkça onaylanır. Yönetim planı sınırı sit sınırları içinde kalmak gibi bir zorunluluğu olmamasına rağmen Türkiye’de genel olarak uygulamalarda bu sınırlara uyulmaktadır. Son yıllarda hazırlanan Eşrefoğlu Camii AYP, Kastamonu Mahmutbey Camii AYP gibi örneklerde sınırların belirlenmesi sürecinde yerinde inceleme, analiz ve paydaş görüşlerine yer verildiği gözlenmektedir. Belirlenen alanın yetkili idare tarafından onaylanmasının ardından, koruma statüsüne bağlı olarak, Bakanlık veya Belediye tarafından yönetim planı taslakları oluşturulur. İlgili kurumun onaylaması ile uygulamaya koyulur. Yönetim planları belirlenen tarihlerde gözden geçirilerek revize edilmektedir.

2.3.Uluslararası Kuruluşlarca Hazırlanan Uygulama Rehberleri ve Planlama Süreci

Kültürel ve doğal mirasın korunmasında alan yönetiminin önemi ve gerekliliği anlaşılmış ve UNESCO tarafından DML’ne bu alanların kabul edilebilmesi için alan yönetim planının hazırlanması şartı getirilmiştir. Alan yönetimi kavramının tartışılmaya başlandığı dönemlerde uluslararası boyutta yayınlanan ilk rehber 1993 yılında M. Feilden ve J. Jokilehto tarafından hazırlanmıştır. Dünya Miras Alanları İçin Yönetim Rehberi adı ile ICCROM tarafından yayınlanan bu rehber 1998 yılında revize edilmiştir. 2003 yılında L. Thomas ve J. Middleton tarafından Koruma Alanları İçin Yönetim Planı Rehberi isimli çalışma rehber yayınlanmıştır. IUCN tarafından yayınlanan rehber daha çok doğal miras alanları için tasarlanmış olsa da tüm koruma alanlarında kullanılabilecek nitelikte hazırlanmıştır.

Hazırlanan bu rehberler farklı ülkelere uygulandığında kültürel farklılıklar sebebi ile paydaş katılımı sürecinde sorunlarla karşılaşmış, bu nedenle bu konuda birçok çalışma yapılmıştır. Yerel halkın sürece katılımı, alanın koruma yöntemi, yasal sorumluların sert tutumu koruma alanlarının fiziksel nesne gibi algılanmasına neden olmuştur. Bu sebeple ülkeler bu tanımlanan yöntemlerin dışında kendi ihtiyaçlarına uygun çalışmalarla desteklenmiş, bazıları kendi ulusal rehberlerini hazırlamıştır. Bu bölümde uluslararası kuruluşların hazırladığı bu rehberlerde yer alan sürece dair öneriler ve örnek olarak sunulan yönetim planı içerikleri incelenmiştir.

2.3.1. Dünya Miras Alanları İçin Yönetim Rehberi (ICCROM)

1998 yılında son halini alan rehber kültürel miras yönetimi ile ilgili yapılan temel çalışmalardan biridir. Rehberde ilk olarak, 1972 UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi'nin genel politikaları ele alınmış ve koruma konusunda genel bir değerlendirme yapılmıştır. Sonrasında; alan ve kaynak proje yönetimi, bakım, kadro ve personel hizmeti ile ilgili ölçütler verilmiştir. Son olarak Dünya Mirası Şehirleri ile ilgili planlama prosedürleri belirlenmiş ve ziyaretçi yönetimi ile ilgili temel bilgiler açıklanmıştır. Çalışmada yönetim planı hazırlanırken dikkat edilmesi gerekli hususlar;

- *“Bütün paydaşların korunacak alanın taşıdığı kültürel değerlerin önemini anlamasını sağlamak,*
- *Alanın taşıdığı değerler göz önünde bulundurularak alana ait rehber hazırlamak,*
- *Alan içerisindeki bütün kültürel varlıkların eksiksiz envanterini oluşturmak*
- *Yapılacak denetim ve raporlama süreçleri için deneyimli uzmanlarla iş birliğini sağlamak,*
- *Yıllık planlamalar aşamasında kaynak planlama yapılırken öncelik sırası formüle edilmiş bakım planını hazırlamak,*
- *Koruma etiği, UNESCO gibi uluslararası kuruluşların tavsiyelerine ve Venedik Tüzüğü gibi kılavuzlara saygı duyarak hazırlanmasını” şeklinde belirtilmiştir.*

Feilden ve Jokilehto'ya göre; *“Planlama sanatı, mümkünse, kilit noktalarda minimum müdahale ile sahanın önemini artıracak şekilde değişime rehberlik etmektir”*. Bu nedenle de hazırlanacak olan rehberin analiz kısmı oldukça değerlidir. Rehberin

hazırlanmasında görev alan kişilerin kilit noktalar ve minimum müdahale için alana hâkim olmaları gerekmektedir. Analizler ve görüşmeler aşaması tamamlandıktan sonra, yasal çerçeve dâhilinde, hazırlanan yönetim planının onaya sunulabilmesi için;

- Alanın taşıdığı değerler anlaşılmış ve belirlenmiş
- Planın amacı açıkça tanımlanmış
- Konu ile ilgili uzmanların görüşleri dikkate alınmış
- İncelemeler yapılmış ve raporlar hazırlanmış
- Alternatif eylem hareketleri ve etkileri incelenmiş ve belgelenmiş olmalıdır.

Rehberde planlama süreci 6 farklı başlık altında ele alınmıştır. Rehberde göre alan yönetimi planı; Kaynak Projelerin yönetimi, koruma programı, personel ve personel hizmetleri, müdahaleler ve otantiklik, şehir planlama ve dünya mirası kentleri, dünya miras alanı ziyaretçileri başlıklarını içermelidir. Rehberde ayrıca yıllık alan yönetimi planı içerik örneği yer almaktadır (Şekil 3).

Şekil 3. Rehberde göre AYP İçeriği (ICCROM tarafından 1998 yılında hazırlanan rehberin verileri ile yazar tarafından hazırlanmıştır)

Rehberde alan yönetimine yönelik standart bir planlamanın ve raporlamanın önemi vurgulanmıştır. Hazırlanacak olan planlar için bir standart oluşturulması yönetimin planlaması, izleme süreci ve istatistikî bilgiye kolay ulaşılması bakımından oldukça

önemlidir. Bu rehberde göre yıllık alan yönetim planının içeriği; Önsöz, Alanın Tanımlanması, Değerlendirme ve Hedefler, Eylemler ve Bibliyografya olmak üzere 5 bölümden oluşmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. “Dünya Mirası Alanları İçin Yönetim Rehberi’ne Göre Yıllık Yönetim Planı İçeriği, (ICCROM,1998)

Başlıklar	İçerikler
Önsöz	-Alanın Bağlamı ve Statüsü
1.Alanın Tanımlanması	1.1 Genel bilgiler - Yer, özet açıklama, görev süresi - Haritalar, çizelgeler, fotoğraflar 1.2 Kültürel bilgiler - Antropolojik, etnografik, arkeolojik, tarihi, sanat tarihi, mimari, teknolojik, bilimsel 1.3 Çevre bilgisi -İklim, hidroloji, jeoloji, jeomorfoloji, sismoloji, topraklar, insan yapımı tehlikeler 1.4 İlgili Alanlar - Arazi kullanımı ve kaynak kullanım geçmişi - Kamu ve özel çıkarlar, mülkiyet modeli - Ekonomik çıkarlar (turizm dahil) 1.5 Bölüm 1 Ekleri - Bölüm 1 için referansların listesi - Bölüm 1'deki değişikliklerin listesi
2.Değerlendirme ve Hedefler	2.1 Alanın koruma durumu - Dünya Miras Alanı durumu, tarihi durum - Olası zarar verici operasyonların veya tehditlerin göstergesi - Kaynak tanımı ve sınırı 2.2 Alan özelliklerinin ve potansiyelinin değerlendirilmesi - Orijinal tarihi malzeme ile ilgili kültürel değerler ve alanın arkeolojik potansiyeli (malzemelerin gerçekliği, işçilik, tasarım ve ayar) - Alan ile ilişkili kültürel değerler (evrensel önemi, anıt, efsanevi ve duygusal değerler, göreceli sanat değeri, benzersizlik) - Çağdaş ekonomik değerler ve kullanım değerleri 2.3 Önemli özelliklerin tanımlanması ve onaylanması - İdeal yönetim hedefleri - Yönetimi etkileyen faktörler -Uygulama hedefleri ve yönetim seçenekleri - Koruma yönetimi seçenekleri - Yönetim seçeneklerini kullanım - Çalışma ve araştırma seçenekleri - Eğitim ve yorumlama seçenekleri 2.4 2. Bölümün Ekleri - Bölüm 2 için referansların listesi - Bölüm 2'deki değişikliklerin listesi
3.Eylemler	3.1 Projeler - Proje tanımlama, başlık, sınıflandırma - Proje kaydı - Proje açıklamaları 3.2 Çalışma programı - Yıllık çalışma planı - Yıllık planın orta ve uzun vadeli planlarla ilişkisi 3.3İşlerin maliyetleri ve aşamalandırılması 3.4 Bölüm 3 Ekleri - 3. Bölüm Referanslar - Bölüm 3'teki değişikliklerin listesi
4.Bibliyografya	-Seçilmiş kaynakça ve yayınlanmamış materyallerin kaydı -Genel bibliyografya -Kaynakçadaki değişiklikler

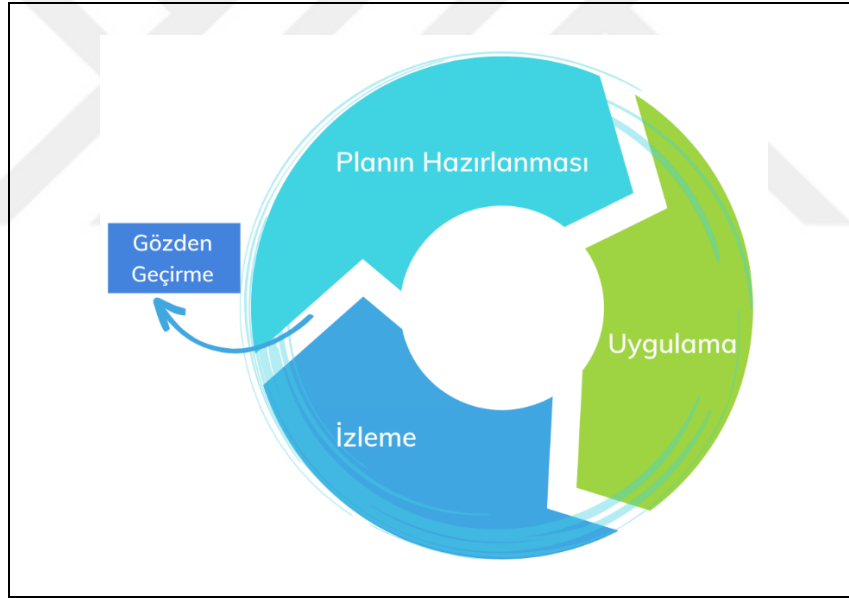
2.3.2. Koruma Alanları İçin Yönetim Planı Rehberi (IUCN)

2003 yılında IUCN önderliğinde, L. Thomas ve J. Middleton tarafından hazırlanan “Guidelines for Management Planning of Protected Areas” isimli rehber doğal alanlar

için tasarlanmış olsa da bütün miras alanları için geçerli önerilerde bulunmaktadır. Çalışma içerik olarak; ‘Tanımlar ve Kavramların Gelişimi’, ‘Başarılı Bir Uygulama Planı Hazırlanması ve Uygulanması İçin Gereksinimler’, ‘Yönetim Planlama Süreci, Katılımcılar ve Uluslararası Ölçütler’ bölümlerinden oluşmaktadır (Şekil 4).

Bu çalışmaya göre başarılı bir yönetim rehberinde;

- Hazırlanacak olan rehber bir sonuç ürün değil, bir süreç tanımlamalıdır.
- Gelecek ile ilgili muhtemel tehlike potansiyeli analiz edilerek alternatif eylemler belirlenmelidir.
- Tehditler ve fırsatlar gibi önemli ve belirleyici kısımlarda katılımcılar tartışmalara dâhil etmelidir.
- Sistematik olmalıdır.
- Değer yargılarını içermelidir.
- Bütünsel bir bakış açısı ile hazırlanmalıdır.

Şekil 4. Yönetim Planı hazırlama Döngüsü (IUCN 2003 yılında yayınlanan Rehberinden elde edilen verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır)

Çalışmaya göre, yönetim planı ile etkili bir yönetimin sağlanması için; yönetim kararları ve koruma amacı net bir şekilde anlaşılmalıdır. Ayrıca yönetim hedeflerini belirleyerek sıraya koymalı, yönetimin sürekliliği sağlanmalı, yönetimdeki roller ve etkinlikleri net olarak belirlenmelidir. Hazırlanacak olan alan yönetim planında izlenecek sıra, detaylandırma seviyesi gibi konularda farklılıklar görülebileceği gibi her yönetim planı; hedefler, sorunlar ve stratejiler, eylemler, gerekli altyapı çalışmaları, ekipman ve

katılımcılar başlıklarını içermelidir. Bu çalışmada önerilen yönetim planı içeriği 8 bölümden oluşmaktadır (Tablo 2).

Tablo 2. Koruma Alanları İçin Yönetim Planı Rehberi'ne Göre Yönetim Planı İçeriği (IUCN, 2003)

Başlıklar	İçerikler
1.Giriş	Planın amacı kapsamı Korunan alanın korunmasına dair yönetsel bilgiler Plandaki yetki dağılımlarına dair bilgiler
2.Alanın tanımlanması	-Alana dair özet bilgiler -Alanın değerlerine dair özet bilgiler (doğal, kültürel, tarihi, sosyal) -Alanın kullanımına dair bilgiler -Yasal ve yönetsel bilgiler
3.Alanın Değerlendirilmesi	-Alan neden önemli (taşıdığı değerler bağlamında değerlendirilmeli)
4.Konular ve Sorunların Analizi	-Fırsatlar ve Tehditlere dair analizler -Koruma, yönetim ve bakıma dair tehditler
5.Vizyon ve Hedefleri	-Hedefler ve vizyon hakkında detaylı bilgiler - Kısa ve uzun vadede hedefler ve detaylı açıklamaları
6.Bölgeleme Planı	- Farklı yönetim bölgeleri gerekliyse bölgelere dair yönetim ve yasal bilgiler -Gerekliyse alt bölgeler için hedefler
7.Yönetim Eylemlerinin Belirlenmesi	Hedeflere ulaşmak için gerekli eylemler tanımlanır. Bu eylemler; -Gerekli yönetim eylem/faaliyetlerinin listesi - Her bir eylemin ne zaman ve kim tarafından yürütüleceğini belirleyen program -Gerçekleştirilecek faaliyetlerin önceliklerinin belirlenmesi -Bu faaliyetlerin finansmanının ve görevli personellerin belirlenmesi
8.İzleme ve Gözden Geçirme	-Bu bölümde hazırlanan planın hangi sıklıkta ve hangi yöntemle izleneceğine dair bilgiler yer alır. -Korunan alanın performansına dair göstergeler yer alır.

2.4. Bölüm Değerlendirmesi

Alan yönetimi planlanmasına dair üç adet uluslararası rehber önerisi incelenmiştir. Bu rehberlerde öne çıkan ortak noktalar;

- AYP'lerinin sonuç ürünü değil, süreç planlaması olması,
- Döngüsel sistemin eksiksiz ve doğru tanımlanması,
- Paydaşlara alana ve sürece dâhil gerekli bilgilerin verilmesi,
- Anlaşılır ve takip edilebilir planların hazırlanması,
- Hazırlanan planlarda bir standardın olması,
- Planlama aşamasında doğru kararların verilebilmesi için analiz kısmının uzmanlarca hazırlanması,

- Tehditler ve fırsatlar analizinde katılımcı toplantılar gerçekleştirerek paydaşların kendilerini ifade etmeleri için gerekli fırsatın tanınması, olarak sıralanmaktadır.

DMSUR' göre AYP'ları paydaş katılım stratejileri, planlama, uygulama, izleme ve gözden geçirme stratejilerini içermelidir. Hazırlanan uluslararası rehberlerde bu temel başlıklar alt başlıklara ayrılarak ya da birleştirilerek yer almaktadır (Tablo 3).

Tablo 3. Uluslararası rehberlerin DMSUR Kriterlerine Göre Değerlendirilmesi

REHBERLER	Paydaşlar	Planlama	Uygulama	İzleme	Gözden Geçirme
Dünya Miras Alanları İçin Yönetim Rehberi (ICCROM)	3. Personel ve Personel Hizmetleri Alan Komisyonu	2. Değerlendirme ve Hedefler (Yıllık AYP İçeriği)	3. Eylemler (Yıllık AYP İçeriği)	2. Koruma Programı Koruma Programının İzlenmesi	1. Kaynak Projelerin Yönetimi Raporlama
. Koruma Alanları İçin Yönetim Planı Rehberi (IUCN)	1. Giriş Plandaki Yetki Dağılımına Dair Bilgiler	5. Vizyon ve Hedefleri	7. Yönetim Eylemlerinin Belirlenmesi	8. İzleme ve Gözden Geçirme	8. İzleme ve Gözden Geçirme
Tarihi Çevrelerin Yönetimi (ICOMOS-UK)	4. İş Planlaması Yönetim Planı Kim Tarafından Uygulanacağını Belirlenmesi	4. İş Planlaması İş planları, proje bütçeleri	5. Uygulama	6. İzleme ve Gözden Geçirme	6. İzleme ve Gözden Geçirme

Tablo 3'den anlaşıldığı gibi bütün rehberlerde temel süreçler yer alsa da her birinin açıklandığı, ya da içeriğe dâhil edildiği başlıklar farklıdır. Bu uluslararası rehberlerden kılavuz olarak seçilen rehberde göre hazırlanacak olan AYP'nının içeriği de değişecektir. Ulusal düzeyde hazırlanan bir rehberin olmayışı, her uluslararası rehberde vurgulanan planlarda olması gereken standarda ulaşılmasını imkânsızlaştırmaktadır.

3. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE HAZIRLANMIŞ KÜLTÜREL MİRAS ALANLARININ YÖNETİM PLANLARI ÇALIŞMALARI

Alan yönetimi planlamasına yönelik bazı ülkelerce mevcut yasal ve yönetsel düzenlerine uyarlanarak standart bir altyapı oluşturulmuştur. Türkiye için hazırlanacak rehber altlık oluşturulması ve parametrelerinin belirlenebilmesi için uluslararası çapta geniş kapsamlı bir analiz çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu analiz çalışması için 2010 yılında yayınlanan, alan yönetimi ile ilgili yapılan çalışmaların derlendiği ICOMOS bibliyografyası³³ ve 2010 sonrası günümüze kadar yayınlanan uluslararası güncel yayınlar taranmıştır.

3.1. Dünyada Özelleşmiş Alan Yönetimi Çalışmaları: Kıtalararası Bir Kıyaslama

Kültürel değerlerin korunması kültürel, siyasi ve politik değerlerinin anlaşılması ile 20. yüzyıl başlarından itibaren güncelliğini sürdürmektedir. Yapı ve alanların korunmasının tek başına onarım ve restorasyonlarla sağlanamayacağı fikri ile alan yönetimi kavramı ortaya çıkmış ve sürdürülebilir korumanın yolları aranmıştır. İncelenen çalışmalarda alan yönetimi sürecinde karşılaşılan problemlerin tespiti, çözüm önerileri ve daha iyi bir planlamanın yolları aranmıştır (Tablo 4, Tablo 5, Tablo 6, Tablo 7).

³³ Management plans and the World Heritage Convention: A bibliography- ICOMOS(2010)

Tablo 4. Uluslararası Çalışmalar: Yönteme yönelik çalışmalar

Yöntem	Çalışma Adı	Yazarı	Yılı	Yayıncı Kuruluş	İçerik
	An Information Support for Urban Planning and Urban Management”	Bronski Krzysztof; Görlich Krzysztof.	1993	International Cultural Centre	Çalışma Krakow kenti özelinde tarihi kentlerin alan yönetiminde GIS programını kullanarak çok girdili bir sistemi tarihi kentlerin alan yönetimine uyarlamıştır. Turizm, kültürel ve tarihi değer, yenileme çalışmaları, halkın katılımı, haritalama, vergi sistemi, turizm ve raporlama gibi bir çok girdinin tek bir veri tabanına girilerek kolay ulaşılabilen bir sistem önerilmektedir. Gelecek için alan yönetimi planlamasının altı çizilen çalışmada amaçlar ve hedefler belirlenerek sağlam, disiplinli ilerleyen bir süreç inşa etmek olarak anlatılmıştır.
	Conservation Of World Heritage Monuments And Management in India	R.C. Agrawal	1995	Prachya Pratibha	Hindistan’ın 95 yılına kadar olan koruma politikaları anlatılmaktadır. Dünya genelinde olduğu gibi Hindistan’da da önce antika nesnelerin toplanması ile başlamış ve genele yayılmıştır. Avrupa’nın öncü olduğu günümüz koruma anlayışına uygun yasalar 1950’lerde çıkarılmıştır. Fakat bu yasaların fazla kısıtlayıcı olmalarından kaynaklı olarak negatif sonuçlar ürettiğine işaret edilmektedir. Arkeolojik alanların yönetilmesi konusunda tek sorumlu grubun arkeologların olmasını eleştiren yazıda başarılı bir alan yönetimi; iyi bir başkan, sorumluluğunun farkında olan kurumlar ve paydaşlara gerekli eğitimlerin verilmesine bağlanmıştır.
	GIS And Cultural Resource Management: A Manuel for Heritage Managers	Paul Box	1999	UNESCO	Rehber GIS (Geographical Information Systems) programının alan yönetimi planlamasında kullanılmasını ele almaktadır. GIS programı sayesinde sistematik bir şekilde işleyen, analiz, kültürel değer, tarihi değer gibi verilerin işlenip geliştirilebildiği bir envanter oluşturulacağı anlatılmaktadır. GIS üzerinden planlama aşamaları örnek çalışmalar ile anlatılmış ve ANKGOR DMA üzerinde denenmiştir
	Managing Historic Sites and Buildings	David Baker, Gill Chitty	1999	English Heritage	Kitap, alan yönetimi konusunda birbiri ile zıt kutuplar olarak görünen koruma ve sergilemenin arasındaki ilişkiden bahsetmektedir. 12 bölümden oluşan çalışma alan yönetimi ile turizm arasında sürdürülebilir bir denge kurulması için öneriler ve alan çalışmalarına yer verilmiştir. Kültür varlığına zarar veren; turizm, hava kirliliği, kentsel gelişim, deprem, sel gibi olumsuz etkiler ve alan yönetimi konusundaki kurumsal karışıklık, ekonomik çerçeve, ziyaretçi yönetimi, pazarlama, eğitim gibi konulara örnekler üzerinden değinilmiştir. Alan yönetimi konusunda öne çıkan konulardan biri alanın tanımlanmasının, değerlerinin ve mevcut durumunun doğru yapılmasıdır.
	Managing the Historic Rural Landscape	Jane Grenville	1999	English Heritage	Çalışmada İngiliz Kültürel Peyzajına dair; koruma politikaları, yönetim stratejileri, tescil ve düzenlemelere dair bilgilerin yanı sıra alan çalışmalarına yer verilmiştir. Kültürel peyzaj alanlarına alan yönetimi planı rehberi hazırlanmasının gerekliliği örneklem alan çalışmaları üzerinden tarihsel süreç içerisindeki yasal gelişmeler ile anlatılmıştır. Alan yönetimi ile ilgili kırsal alanların yönetimi konusunda bölgeleme çalışması (arkeolojik alan, vahşi yaşam alanı, biyocoğrafik alan gibi) önerilmiştir.
	Preserving What Matters. Value-Led Planning for Cultural Heritage Sites	Kate Clark	2001	The Getty Conservation Institute	Çalışma, tarihi alanlarının koruma sebebini taşıdıkları değerler olarak baz alan çalışma, etkin bir alan yönetiminin sağlanması için gerekli olan girdilere üst başlıklarda değinilmiştir. Alan yönetiminin etkinliği, alan ile ilgili olan herkesin sürece dahil olması ile büyük oranda ilgili olduğu örnekler ile anlatılmıştır. Yöneticinin çatışan çıkarları yönetmesi, paydaşlara ifade fırsatı vermesi ve bunları dinlemesi sayesinde başarıyı yakalayacağı vurgulanmaktadır. Alan yönetimi planlamasında değer odaklı yönetim planı olarak ayrılan bu iletişime dayalı alan yönetimi planlaması dikte etmek yerine iletişimi ön plana çıkarmaktadır.
	Monitoring World Heritage	UNESCO	2002	UNESCO	İzleme sürecinin önemi ve sorunları üzerine bir workshop toplantısında altı çizilen konular başlıklar altında toplanmıştır. Toplantı sonucunda genel olarak izleme sürecine dair; alan yönetimine en büyük katkıyı sağlayan verilerin elde edilme yöntemidir, izleme sisteminin seçimi yerel ve kurumsal bağlamlara göre yapılmalıdır, alanın taşıdığı değerler ve yönetim hedeflerinin belirlenmesi arasındaki bağ etkili izleme sisteminin kurulmasında önemlidir

	Community-Based Legal Systems and the Management of World Heritage Sites	Albert Mumma	2003	UNESCO	Miras alanlarının korunması ve sürdürülebilir kullanım için alana özel uyarlanmış fikirler üretilmelidir. Bunu sağlayabilmek için eğitim ve ortak bir tartışma platformu gerekli olduğu belirtilmiştir. Bu yöntemde kültürel alanların korunması okul ve üniversitelerde miras yönetimi dersi verilmesi ile farkındalığı artırmayı hedeflemektedir. Lisans üstü çalışmaların önemi vurgulanmış yetiştirilmiş yerel personel ile başarılı bir alan yönetimi planlaması yapılabileceğinin altı çizilmiştir.
	Partnerships for Empowered Participation: Mainstreaming a Community-Based Paradigm for World Heritage Management	Beatrice Kaldun	2004	UNESCO	Asya ve Pasifik bölgelerinde alan yönetiminin geliştirilmesi için UNESCO tarafından yayınlanan uluslararası ve ulusal değerlerle alan yönetimi temalı çalışmanın bir parçasıdır. Bu çalışma yerel halkın alan yönetimi sürecine nasıl dahil edilmesi gerektiği ve alan yönetimi sürecine dair bir yöntem tanımlamaktadır. LEAP adı verilen 10 adımlık bu yöntemde; yerel halk turizm, yerel mimari, koruma, mimari koruma, işletme gibi konular ile ilgili eğitilir, turizmin geliri yerel halka aktarılır ve sürdürülebilir koruma için ulusal ve uluslararası kuruluşlar ile iş birliği içinde süreç yürütülür.
	The WCPA Management effectiveness framework – where to from here?	Marc Hockings	2004	UNESCO	2000’li yıllarda gündem olamaya başlayan etkili alan yönetimi kavramı üzerine hazırlanmış bir çalışmadır. IUCN tarafından 1996 yılında bunun bir sistematige oturtulması önerisi üzerine bir yöntem belirlenmiştir. Bu yöntem; planlama, yönetim kaynakları, sistemlerin ve süreçlerin yeterliliğinin belirlenmesi ve korunan alan hedeflerinin denetimi olmak üzere 3 bölüme planlanmıştır. Döngüsel bir yöntem tanımı yapılmış 3 ana başlık; bağlam, planlama, girdiler, süreç, ürün ve sonuçlar olarak detaylandırılmıştır.
	The MUMA Project - An Integrated Approach to Heritage Management	Albert, Marie-Theres	2007	UNESCO - Asia Link	UNESCO, Asia Link gibi kurumların iş birliği ile hazırlanan Dünya miras yönetimi için eğitim sistemleri ile yayınlanan çalışmada tanımlanan alan yönetimi planlamasını geliştirmeye yönelik stratejiler geliştirilmiştir. Bu stratejiler temelinde lise düzeyinden itibaren koruma ve alan yönetimine dair eğitim verilmesi bulunmaktadır. Özellikle lisans üstü eğitimin önemi vurgulanmıştır.

Tablo 5. Uluslararası Çalışmalar: Paydaşa yönelik çalışmalar

Paydaş Katılımı	Çalışma Adı	Yazarı	Yılı	Yayıncı Kuruluş	İçerik
	Who is in charge? The challenges of heritage management in a multicultural society?	Dawson Munjeri	1995	Organization of World Heritage Cities	Zimbabve’de bulunan DMA üzerinden sömürüye uğramış ve yönetiminde halen etkisi olan bazı devletlerde alan yönetimi konusunda yerel halkın kültürüne saygı duyulması ve sürece dahil edilmesinin önemi vurgulanmıştır. Kültür varlığı korunurken, yerel halkın yerel kültürünün yok edilmemesi bu yüzden alan yönetimi planının katı kurallarla hazırlanmaması önerilmiştir.
	Building Consensus, Creating a Vision: A Discussion about Site Management Planning	Martha Demas, Christina Cameron, vd.	2001	The Getty Conservation Institute	Alan yönetimi konusunda Kanada ve Latin Amerika’da çalışan iki uzman ile yapılan görüşmede alan yönetimine dair, deneyimleri üzerinden, artıları ve geliştirilmesi gerekli yönleri konuşulmuştur. Her iki uzman da alan yönetimi planlaması konusunda özellikle değer ve stratejiler kısmının dinamik yapısına dikkat çekmiştir. Başarılı bir alan yönetimi için; alan yönetimi başkanı ve paydaşların sürece katkısının önemi vurgulanmıştır.
	Linking Universal and Local Values for the Sustainable Management of World Heritage Sites	Eric L. Edroma	2003	UNESCO	Alan yönetimi konusunda koruma sınırların belirlenmesinden koruma politikalarına kadar her aşamada yerel halkın katılımının önemi vurgulanmıştır. Sürdürülebilir korumanın başarısı konusunda yerel halk ve yöneticilerin iletişimi ilişkilendirilmiş şeffaflık, eğitim, Uluslararası kuruluşlar ve yerel yönetimin iş birliği gibi konulara değinilmiştir.

	Local Involvement and Traditional Practices in the World Heritage System	Sharon Sullivan	2003	UNESCO	Çalışma koruma anlayışının yalnızca batılı düşünce tarzından gelmesinin DMA konusunda yerel toplumlarda karşılaşılan sorunları ele almaktadır. Korunması gerekli alanları metalaştıran ve onları alanların asıl sahibi olan yerel toplumun kültürlerinin bir parçası olmaktan çıkarak, akademik olarak geliştirilen yöntemlerin koruma başlığı altında uygulanmasının sürecine işaret edilmektedir. Sürülebilir bir yöntem olmadığı anlatılmaktadır. Alanların taşıdıkları değer tanımlanırken ve alan yönetimi belirlenirken uzmanlar kadar yerel halkın da bu sürece ortak olması ile bu sorunun çözülebileceği örnekler üzerinden aktarılmıştır.
	World Heritage Cities - Challenges and Chances	Barbara Bühler, Thomas Hardy Karpati	2007	UNESCO	Alan yönetimi sürecinin önerilen kılavuzlar doğrultusunda kesin ve katı kurallar ile yönetildiği durumlarda alanda yaşayan kişilerin sürece dahil olamaması anlatılmaktadır. Fakat sürdürülebilir koruma için paydaşlar arasında iletişim artırılmalıdır. Otoriteler ve halk arasında iletişim kuracak bağımsız uzmanlarca bunun sağlanabileceğine değinilmiştir.
	Rethinking Management Planning Methodologies: A Novel Approach Implemented at Petra World Heritage Site	Orbasli, Aylin Cesaro, Giorgia	2021	Routledge	Petra için hazırlanan IMP örneği olan alan yönetiminde paydaş katılımı modeli anlatılmaktadır. Alan yönetiminde katılımcı odaklı yeni bir alan yönetimi modelini anlatmaktadır. Vizyon odaklı bir yönetim planı yerine iletişim odaklı, kapsayıcı bütün paydaşlar için ortak zemin oluşturan bir alan yönetimi planı tarif edilmiştir. Devamlılık addeden yuvarlak masa toplantıları, yönetici tutumları, paydaşların sürece dahil edilme yöntemi gibi konular anlatılmıştır.

Tablo 6. Uluslararası Çalışmalar: Turizme yönelik çalışmalar

Turizm	Çalışma Adı	Yazarı	Yılı	Yayıncı Kuruluş	İçerik
	The Role of the ICOMOS in Cultural Tourism at World Heritage Sites	Peter C. James	1993	ICOMOS	Kültür varlıklarının korunması ve yönetimi konuları ICOMOS ve UNESCO'nun tavsiye kararları üzerinden anlatılmıştır. Yönetim konusunda zorlayıcı bir girdi olan turizmin çok yönlü ele alınması gerektiği vurgulanmıştır. Kültür turizminin alana katkı sağlaması için yönetim planının önemli basamaklarından biri olan izleme sürecinin öneminden bahsedilmiştir.
	Managing Tourism at World Heritage Sites: a Practical Manual for World Heritage Site Managers	Arthur Pedersen	2002	UNESCO	Dünya Miras Alanlarında korumanın sağlanmasında önemli bir girdi olan turizm planlamasının başarılı ve sürdürülebilir olması için tavsiyeler verilmiştir. Katılımcı politikanın önemi vurgulanmıştır.

Tablo 7. Uluslararası Çalışmalar: Değerlendirme çalışmaları

Değerlendirme	Çalışma Adı	Yazarı	Yılı	Yayıncı Kuruluş	İçerik
	Specialist Seminar on The Management Guidelines of World Cultural Heritage Sites	Jukka Jokilehto	1995	Organization of World Heritage Cities	Alan yönetimi konusunda birçok çalışmada yer alan Jokilehto, bu çalışmasında alan yönetimi planlamasında öne çıkan bazı problemlere değinmiştir. Kırsal ve yerel alanların korunmasında esnek bir planlama yapılması, turizm planlamasında dengeyi yakalanması, profesyonel ve bağımsız bir komisyon kurulması, alana özgü değerler ile koruma ve disiplinler arası çalışmanın önemi vurgulanmıştır.
	World Heritage Site Management	UNESCO	2002	UNESCO	Alan yönetimi konusunda deneyimlerin paylaşılması için farklı ülkelerden gelen ilgili kuruluşların uzmanlarınca bir toplantı gerçekleştirilmiş ve bazı önerilerde bulunulmuştur. Öne çıkan öneri başlıkları, alan yönetimi planlamasının yerel halk ile ilişkisinin kuvvetlendirilmesi, alan yönetimi planlamasının ulusal ve bölgesel planlama sürecine dahil edilmesi, uluslararası kuruluşlarca alan yönetimi konusunda ihtiyaç olan konularda verilen eğitimin artırılması, farklı bölgelere ihtiyaca özel alan yönetimi programlaması hazırlamasının teşviki olarak belirtilmiştir.
	World Heritage Partners for Conservation	Francesco Bandarin	2002	UNESCO	DMA'nın sahip oldukları üstün evrensel değerlerin korunmasının gün geçtikçe karmaşık hale geldiğinden değinilen bu yazıda, UNESCO'nun kentsel gelişim, askeri ve sivil kargaşa, çevre felaketleri gibi olaylar karşısında yardım fonunun yetersizliğinden bahsetmiştir. Alanların daha iyi yönetilebilmesi, gerekli fonlamanın yapılması için taraf devletler ve sivil toplum kuruluşları ile bir destek sistemi oluşturmak ve bunu sürdürmek gerektiğini belirtmiştir.
	The World Heritage Convention and the exemplary management of complex heritage sites	Dennis Rodwell	2002	Dergi (Journal of Architectural)	Kompleks DMA için bir dizi önerinin yer aldığı çalışma, salt mimari korumanın bu alanlarda işe yaramayacağından bahsetmiş, disiplinler arası iletişim vurgulanmıştır. Bütünsel yönetim anlayışının benimsenmesi ve geliştirilmesi gerektiğini İngiltere'de yer alan 5 farklı karma DMA üzerinden aktarmıştır.
	Continuing Professional Development (CPD) for Heritage Managers	Nicholas Stanley-Price	2007	UNESCO	Alan yönetimi başkanından; güncel olması, iletişim becerisine sahip olması, işletme ve yönetim konusunda öngörülü olması beklenmektedir. Bütün bu becerilere sahip olunabilmesi için çözüm olarak alan yöneticisinin sürekli olarak devlet ve uluslararası kurum ve kuruluşlarca eğitilmesi önerilmektedir.

Uluslararası yazında yapılan alan yönetimi çalışmaları konularına göre; yöntem, paydaş katılımı, turizm ve değerlendirme başlıkları altında incelenmiştir. Bu okumalar sonucunda;

- UNESCO ve ICOMOS tarafından hazırlanan rehberler dünyaca kabul görmüş ve uygulanmıştır. Fakat çok girdili ve dinamik bir süreç olan yönetim planı sürecinde standart bir rehberin listede yer alan her DMA’nda uygulanması konusunda sorunlar yaşandığı anlaşılmaktadır.
- UNESCO DML’ne kabul edilen koruma alanlarının kazandığı prestij sayesinde yoğun olarak turist çekmektedir. Bu sebeple turizmin dengeli politikalar ile yönetilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.
- Alan yönetimi planlaması konusunda önerilen yeni yöntemler verilerin ortak bir sistemde kaydedilmesi ve takibi, paydaşların katılımını artırmak için izlenecek yol, katılımcı politika konularını içermektedir.
- Alanların korunmasında yerel halkın yaşam kültürünün planlamadaki yeri ve önemini vurgulayan çalışmalar yapılmıştır. Uluslararası rehberlerin sert ve kısıtlayıcı koruma tavsiyelerinin her koruma alanında aynı şekilde uygulanmasının mümkün olmadığı anlaşılmaktadır.
- Paydaş katılım süreci üzerine yapılan çalışmalarda paydaşlara ifade fırsatı verilmesi, iletişim odaklı alan yönetimi planı hazırlanmasının önemi vurgulanmıştır. Sürecin doğru işleyebilmesi için alan yönetimi başkanının çatışan çıkarları yönetebilen iletişimi ve yönetim becerileri yüksek kişiler olması gerektiği anlaşılmaktadır.

Bu çalışmalardan farklı olarak bölgesel bağlamda yapılan çalışmalar ICOMOS bibliyografyası baz alınarak kıtalara göre ayrılmış, çalışma içerikleri konu ve içerikleri incelenmiştir.

3.1.1. Afrika Kıtası ile İlgili Alan Yönetimi Çalışmaları

Afrika kıtası; günlük yaşam rutinleri, inanışlar, geleneksel hayat bakımından bölgesel olarak da farklılık gösteren oldukça zengin yaşam kültürüne sahip ülkeleri barındırmaktadır. Bu zenginliklerin devamlılığının sağlanmasının tek doğru ile

sağlanamayacağının anlaşılması ile uluslararası kurumlarca farklı çalışmalar yapılmıştır. Çalışmalar incelenmiş ve çalışma konu içerikleri Tablo 8’de listelenmiştir.

Tablo 8. Afrika’da alan Yönetimi ile İlgili Yapılan Uluslararası Çalışmalar

Çalışma Adı	Yazar	Yıl	Yayıncı Kurum	Konu	İçerik
Architectural conservation and environmental management of Great Zimbabwe	Edward Matenga	2001	UNESCO	Değerlendirme	Yazıldığı döneme ait; raporlama, izleme, müdahale gibi başlıklar altında kısaca Zimbabwe’deki işleyiş anlatılmıştır.
Traditional and customary heritage systems: nostalgia or reality? The implications of managing heritage sites in Africa	Webber Ndoro	2004	UNESCO	Alan Yönetimi ve Yerellik	Kültürel miras alanlarının DMS ile özellikle gelişmekte olan ülkelerde sadece fiziksel kalıntılar haline getiriliyor olması eleştirilmektedir. Miras alanlarına anlam katan kültürel yaşamın katı koruma müdahaleleri ile alanlar yerel halktan soyutlanmaktadır. Çalışma örnek alan çalışmaları ile DMA’nın yönetim sistemini koruma biçimi, ulusal yönetim sistemi ve paydaş katılımı üzerinden eleştirmektedir.
Your Monument Our Shrine	Webber Ndoro	2005	ICOMOS	Alan Yönetimi	Afrika’nın sömürü ile geçen yıllarının ardından bağımsızlığını kazanmasıyla, daha önce koruma sebebi ellerinden alınan kültürel miraslarının kendi değer tanımları çerçevesinde korumaya evrilme süreci anlatılmaktadır. Kültür varlığına anlam katan; anı, yaşam, müzik, ritüeller gibi değerlerin Avrupa tarzı koruma anlayışında yok sayılarak somut bir varlığa dönüştürülmesi, yerel halkın kullanımına kapatılması eleştirilmektedir.
The Management of Cultural World Heritage Sites and Development in Africa	Simon Makuvaza	2014	-	Alan Yönetimi	Afrika’da yer alan DMA’nın yönetilmesinde karşılaşılan pürüzler ve sebepleri anlatılmış, bu sorunların çözülmesi ve yerel halkın kalkınmasına katkı sağlaması için gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi için çok disiplinli bir çalışma ortaya koyulmuştur. Çalışmada temel problemler; DMA kavramının halka yeteri kadar anlatılmaması, planlama sürecinde yerel halkın görüşleri ve kültürlerine yer verilmemesi, alanların sadece fiziksel unsurlar olarak ele alınıp korunmaya çalışması olarak belirtilmiştir.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde; Avrupa’nın katı koruma tutumunun bu zengin coğrafyada birebir uygulanması nedeni ile yaşanan sorunlar dile getirilmektedir. Bir inanın parçası olan insan eylemlerini alandan uzaklaştıran koruma kararları ile alanlar nesneleştirilmektedir. Ayrıca alan yönetimi planlamasında paydaş katılımı sürecinde

yerel halk ile iletişimin zayıf olması eleştirileri yer almaktadır. Bu süreçte halka kesin kurallar iletilmesi yerine uzlaşa sağlanması önem kazanmaktadır. Bu uzlaşa için halka yeterli bilgilendirme çalışmaları yapılması, DMA ilanının halka fayda sağlaması ve koruma sürecinde yaşam kültürünün ön planda tutularak halkın dâhil edilmesi gerekmektedir.

3.1.2. Arap Yarımadası ile İlgili Alan Yönetimi Çalışmaları

Arap Yarımadası gibi farklı tarihi dönemlere tanıklık eden kültürel varlıkları bir arada barındıran çok katmanlı bir coğrafyada alan yönetimi planlaması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması oldukça önem kazanmaktadır. Bu alan ile ilgili uluslararası başlıca çalışmalar ve içerikleri Tablo 9’da listelenmiştir.

Tablo 9. Arap Yarımadası’nda alan Yönetimi ile İlgili Yapılan Uluslararası Çalışmalar

Çalışma	Yazar	Yıl	Yayıncı Kurum	Konu	İçerik
Petra, Jordan	Aysar Akrawi	2002	-	Alan Yönetimi Deneyimi	Petra’nın DML’ne kayıt edildikten sonraki süreçte alan yönetimi konusunda karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri incelenmiştir. Karşılaşılan sorunlarda ön plana çıkan başlıklar; plansız yapılaşma, idari sorunlar, turist yönetimi eksikliği, doğal değerlerin doğru kullanımı, yerel halkın yönetim sürecine dahil olmaması olmuştur.
Introducing Young People to the Protection of Heritage Sites and Historic Cities A Practical Guide for School Teachers In The Arab Region	Zaki Aslan, Robert Killick	2003	ICCROM-UNESCO	Eğitim	Arap bölgesindeki kültürel mirasın değerlerine ilişkin topluluk algısı ve anlayışını geliştirmek ve yerel toplulukları kültürel miraslarının korunmasına dahil etmek için bir kılavuz hazırlanmıştır. Okullar ve miras alanları ile arasında uzun vadeli bir bağ kurulmasını hedefleyen bu çalışma öğretmenlere miras alanlarının tanıtılması konusunda rehber olmayı amaçlamıştır.
Living Communities In A City Of The Dead: Heritage Management and The National Interest In The Theban Necropolis	Kees van der Spek	2003	ICOMOS	Alan Yönetimi	Theban Nekropolü üzerinden DMA ve yönetim süreci incelenmiştir. UNESCO’nun koruma kriterleri ile alanların marjinalleşerek yerel halktan koparılması ve sadece turizme yönelik alanlara dönüştürülmesi eleştirilmektedir.
Developing a management plan for Egypt's Valley of the Kings	Kent R. Weeks	2008	Getty Conservation Institute	Turizm	Plansız turizmin, Thebes mezarlıkları üzerindeki olumsuz etkilere değinilmiş ve çözüm önerilerinde bulunulmuştur. Her geçen gün artan turist sayısı ile nem, sıcaklık farkı, temas gibi sorunların artması ile anıtların bozulma hızının arttığı, turist sayısı ile ilgili düzenlemelerin gerekli olduğu belirtilmiştir.

Petra Management Plan	Cesaro, Orbaşı,	2019	UNESCO	Entegre Alan Yönetimi Planı	Çok sayıda tarihi katmandan oluşan bir ekosistem olan Ürdün için farklı bir yöntem olan Entegre Alan Yönetimi yöntemi sistemi ile bir planlama hazırlanmıştır. Sonuçtan çok süreç odaklı, katılımcı, bağlama özel, bütüncül yaklaşımın benimsendiği bir alan yönetimi çalışmasıdır.
-----------------------	-----------------	------	--------	-----------------------------	---

Bu çalışmalar, Arap Yarımadası'nda uygulanan alan yönetimi planlama ve uygulama süreçlerinde yaşanan eksiklerin tespiti ve önerilerinden oluşmaktadır. Katılımcı bir planlama için öncelikli gerekliliklerden biri olan halk katılımını artırmak için eğitim politikaları önerilmiştir. Bu planlama ile halkın kültürel mirasa olan ilgisini ve bilinç düzeyini artırmak için ilkokul seviyesinde eğitimler verilmesi önerilmiştir. Alanın DMA ilan edilmesi ile artan turizm baskısının artması sonucu alanların tahrip olmasına değinilmiştir. Yoğun ilgi gören DMA'ndan biri olan Petra için bir yönetim planı önerisi getirilmiştir. Ürdün'ün yoğun turizm baskısını yönetmek ve 2019 yılında yaşadığı sel felaketinden sonra risk yönetiminde profesyonel destek almak amacıyla UNESCO ile ortak bir AYP hazırlanmıştır. Bu plan ile halkın koruma sürecine katılımını artırmak amaçlanmıştır. Ayrıca katılımcı paydaş politikasını gerçekleştirmek için 'yuvarlak masa toplantıları' önerilmiştir (Cesaro, Orbaşı, 2019). Bu planlama yöntemi entegre alan yönetimi planlaması olarak adlandırılmıştır. Bu yöntem;

- Sonuç değil süreç odaklı,
- Çok çeşitli katılımcılardan oluşan paydaş politikası,
- Paydaşların sıklıkla bir araya getirilmesi, etkileşimin artırılması,
- Planlamanın eylem odaklı ve çevreye/bağlama özel hazırlanması,
- Kültürel, doğal ve sosyal boyutları bir arada ele alması, politikaları ile hazırlanmıştır.

3.1.3. Asya ve Pasifik Bölgesi ile İlgili Alan Yönetimi Çalışmaları

Farklı kültürleri kapsayan geniş bir coğrafyayı içine alan çalışma alanı ile ilgili hazırlanan uluslararası çalışmalar incelenmiştir. Bu kapsamda farklı ülkelere ait sorunlara değinen ve çözüm önerileri sunan 7 farklı uluslararası çalışma Tablo 10'de gösterilmiştir.

Tablo 10. Asya ve Pasifik Bölgesinde Alan Yönetimi ile İlgili Yapılan Uluslararası Çalışmalar

Çalışma	Yazar	Yıl	Yayıncı Kurum	Konu	İçerik
Conservation Of World Heritage Monuments And Management in India	R.C. Agrawal	2002	ICOMOS	Ülkelerde Miras Yönetimi	Hindistan'da kültürel miras kavramının önem kazanması ile gelişen yasal süreç ve koruma çalışmaları anlatılmıştır. Dünya miras alanlarının alan yönetimi planlamasında; katılımcı politika, paydaşlar ve turist yönetimi konularına kısaca değinilmiştir.
Between A Rock And A Data Base: A Cultural Site Management System For The Rock Paintings Of Uluru, Central Australia	C. L. Ogleby, vd.	2003	-	Alan Çalışması	Uluru monoliti için hazırlanan alan yönetimi yöntemi anlatılmaktadır. Somut ve somut olmayan unsurların bir arada bulunduğu 'Man and Biosphere Program' kategorisinde yer alan koruma alanı için yerli Anangu halkının yaşam kültürü ve somut mirasın ihtiyaç duyduğu koruma politikalarını birleştiren bir yöntem geliştirilmiştir. Alana özel olarak, yerli halkın talepleri doğrultusunda kişilerin fotoğraf ve bilgilerinin belirli kişiler tarafından görüldüğü, yetkililerin gerekli bilgilere ulaşmasını sağlayan esnek bir yazılım sistemi oluşturulmuştur.
The MUMA Project (An Integrated Approach to Heritage Management)	Marie-Theres Albert	2007	UNESCO-Asia Link	Yöntem	Sürdürülebilir korumanın sağlanabilmesi için alana özgü fikirlerin benimsenmesi ana fikri ile yola çıkan çalışmada hedef; nitelikli insan yetiştirmektir. Bu sayede ortak bir tartışma platformu oluşturulabilir. Bu platformun oluşturulabilmesi için orta öğretim, lisans ve lisans üstü derslerde kültürel miras yönetimi eğitimi verilmesini öneren bir yöntem tanımlanmaktadır.
The Impact Of Tourism On Core Area And Buffer Zone: Heritage Management In The Old Town Of Lijiang, China	Fan li, Yong Shao	2005	ICOMOS	Alan Çalışması	Çalışmada, Çin Lijiang kentinin tarihi kent bölümünde turizm ve koruma arasındaki dengenin kurulamaması ve alan yönetimi konusundaki eksiklikler üzerinde durulmuştur. Yıllar içinde artan turist sayısı ile orantılı olarak yeni yapı sayısının artması, tarihi yapılara gerekli bakımın yapılmaması, alan yönetiminin hazırlanmaması gibi sorunların çözümü ve paydaşların belirlenmesi ile ilgili önerileri içermektedir.
Management of the HAMPI Project, India	Nalini Thakur	2007	UNESCO	Yöntem	DMA olan HAMPI için alan yönetimi planlaması süreci anlatılmaktadır. Oldukça karmaşık değerlere sahip olan alan için MUMA ve IMP yöntemlerinin ikisi birden kullanılmıştır. Değerlerin tanımlanması, alanın korunmasında yerel halkın katılımı ve bütüncül bir bakış açısı ile alanın korunabilmesi için IMP, uzman kişiler tarafından sürecin yönetilmesi için MUMA'dan faydalanılmıştır.
Heritage Making in Lijiang: Governance, Reconstruction and Local Naxi Life	Yujie Zhu	2016	-	Alan Çalışması	Lijiang kentinin DMA ilan edilmesi ile, yerel halkın, turizm ve yönetim kaynaklı yaşadığı sıkıntılar anlatılmıştır. Bölgenin turizm potansiyelinin ön planda tutulması, yerel halkın marjinalleştirilmesi ve alandan uzaklaşması ile ÜED'in yok olmaya başlamasına değinilmektedir. Bunun önüne geçilebilmesi için yerel halk tarafından uygulanmaya çalışan bazı etkinliklere değinilmiş fakat bunun bir yönetim politikası haline gelmesi gerektiği belirtilmiştir.
The Use of Monitoring as a	Vinod Daniel	2016	-	İzleme	UNESCO DML'ne kayıtlı, Avustralya'da bulunan Mawson'nun kulübelerinin alan yönetimi

Decision-Making Tool in the Mawson's Huts Historic Site Conservation Management Plan and the Results of Monitoring for the Period 1999-2002	& Geoff Ashley				planlamasının hazırlık aşaması izleme süreci üzerinden anlatılmıştır. Yıllar içinde bakımsız kalan ve zorlayıcı hava koşulları ile mücadele eden alanda koruma ve sergileme kararları öncesi yapılan izleme metodu ve önemi anlatılmaktadır.
---	----------------	--	--	--	--

Farklı kültürdeki ülkeleri kapsayan çalışma alanı ile ilgili yapılan çalışmaların konularında da bu çeşitlilik görülmektedir. Çalışmalarda ön plana çıkan başlıklardan biri turizm planlaması olmuştur. Konu ile ilgili Çin'de yapılan çalışma oldukça dikkat çekicidir. Çalışmada, yanlış turizm yönetimi politikaları sonucu zamanla alana özgü değerlerin turizme bağlı olarak yok olması ve ÜED'in kaybolması konuları üzerinde durulmuştur. Yatırımcılar, turizm potansiyeli yüksek alanlar ve yerel halk arasında dengeli bir planlama sistemi hazırlanması alanlara ait değerlerin sürdürülebilir korunmasında oldukça büyük paya sahiptir. Döngüsel planlama sisteminin önemini ortaya koyan bir alan çalışması yapılmıştır. Hindistan'da yapılan bir çalışmada; MUMA Projesi adı altında bir eğitim modeli tanımlanmış, nitelikli insan yetiştirme hedefi ortaya koyulmuştur. Multidisipliner bir çalışma olan alan yönetimi planlama sürecinde katılımcı olan herkesin konu hakkında bilgi sahibi olması gerekmektedir. Dünya çapında uygulanması gereken bir çalışma olduğuna inanılmış olan MUMA projesi, entegre bir alan yönetim sistemidir. Avustralya'da yapılan diğer bir çalışmada ise yerel halklar ve alan yönetiminin izleme aşaması ile ilgili iki spesifik çalışma hazırlanmıştır. Alan yönetimi planlamasında bağlam, yere ait çözümler üretme konusunda bu iki önemli çalışmanın örnek teşkil edecek nitelikte olduğu görülmektedir.

3.1.4. Avrupa ve Kuzey Amerika ile İlgili Alan Yönetimi Çalışmaları

Geniş bir bölgeyi kapsayan çalışma alanında yapılan 6 farklı uluslararası içerik incelenmiştir. Koruma kavramının yasal boyutu, alan yönetimi, sürdürülebilir koruma gibi kavramların doğduğu bölge olan Avrupa'da yayınlanan çalışmaların birçoğu uluslararası kategoride değerlendirilmiştir (Tablo 11).

Tablo 11. Avrupa ve Kuzey Amerika’da Alan Yönetimi ile İlgili Yapılan Uluslararası Çalışmalar

Çalışma Adı	Yazar	Yıl	Yayıncı Kurum	Konu	İçerik
Working towards management and stewardship in Bath	Christopher Pound	1995	UNESCO	Alan Çalışması	İngiltere’de bulunan Bath şehrinin koruma sürecine dair bir tespit çalışması yapılmıştır. Koruma kavramının boyut değiştirmesi ile koruma alanlarının sadece muhafaza edilmesi fikrinden şehre entegre edilmesine dönüşümüne değinilmiş, koruma alanlarının alan yönetimi hazırlanarak yönetilmesi gerekliliğinden ve bu konunun kapsamından bahsedilmiştir.
An operational view of managing world heritage sites in Canada	Josie Weninger	2004	UNESCO	Alan Çalışması	Kanada’da yer alan DMA için yerli halk Aborjin’lerin yaşadığı alanlarda, National Park’ın alan yönetimi planlaması ve uygulaması aşamasında oluşturulan ekiplerin %70 Aborjin’lerden olmasının gerekçelerini ve gerekliliklerinden bahsedilmektedir.
Balancing Values of Outstanding Universality with Conservation and Management at Three United Kingdom Cultural World Heritage Sites	Sarah Wynard Lyon	2014	Routledge	Alan Çalışması	Birleşik Krallıkta yer alan 3 DMA için uygulanan alan yönetimi politikasının zamanla değişimi anlatılmaktadır. Turizm baskısı ile ortaya çıkan sorunlar ve bu baskıya karşı geliştirilmesi gerekli önlemlerden bahsedilmektedir.
Well Padded ? A Case Study Of a Buffer Zone	Brazil Sarah Jane	2005	ICOMOS	Tampon Bölge	İskoçya’da yer alan Lanark DMA’nın tampon alanı olarak belirlenen New Lanark bölgesinin yönetim süreci anlatılmaktadır. DMA kadar tampon bölgenin de önemi vurgulanmış alan yönetimi planlama sürecinde kentsel gelişim, kalkınma, tampon bölgede yaşayan halkın görüşleri ve turizm konularında çalışmalar yapılması gerektiği anlatılmıştır.
World Heritage Management in the Hanseatic City of Stralsund: Strategies for Capacity Building and Education	Steffi Behrendt	2007	UNESCO	Eğitim	Almanya Stralsund şehir için hazırlanan alan yönetimi planlamasının eğitim modeli anlatılmaktadır. DMA konusunda farkındalık, koruma bilinci ve sorumluluğu konularında gelişim sağlanması için; idareci, turist rehberi, ulusal ve yerel halk, öğrenciler ve çocuklara yönelik farklı eğitim stratejileri hazırlanmıştır. Çocuk ve gençlerin ilgisini çekmek için daha katılımcı eğitim modelleri öngörülürken, idareciler, paydaşlar ve halk için daha akademik öğretim stratejileri hazırlanmıştır.
Involving Aboriginal People in Site Management	Christina Cameron	2004	UNESCO	Yerel Halk	Kanada’da yaşayan Aborjin halkının, ülkede yerel alanların korunması konusunda yönetim sürecine daha etkin bir biçimde dahil olmasının kazanımları üzerinde durulmuştur. Kanada’da özellikle doğal alanların değerleri tanımlanırken halkın o alana yüklediği

					anlamanın iyi anlaşılması gerektiği vurgulanmıştır. Bu alanların tanıtılması, korunması ve turizm gelirlerinin yerel halkın kazanımının sağlandığı bir yöntem için Kanada doğal alanların korunmasında yetkili kurum olan National Park ve Aborjinler arasında sıkı bir bağ kurulmadır. Alan yönetiminin bütün basamaklarında yerel halk temsilcisi bulunmalıdır.
--	--	--	--	--	---

Çalışmalar incelendiğinde, değerlendirme çalışmaları dışında bazı spesifik konulara değinilmiştir. Kanada'nın yerli halkı olan Aborjinlerin DMA'larında daha etkin rol oynaması için izlenen politikalara yer verilmiş, Almanya'da gençlere yönelik bir eğitim planı önerilmiş, İskoçya'da tampon bölgenin önemine değinilmiştir.

3.1.5. Latin Amerika ve Karayipler ile İlgili Alan Yönetimi Çalışmaları

Latin Amerika ve Karayipler ile ilgili uluslararası yazında yapılan 4 farklı çalışma incelenmiş ve Tablo 12'de gösterilmiştir.

Tablo 12. Latin Amerika ve Karayipler'de Alan Yönetimi ile İlgili Yapılan Uluslararası Çalışmalar

Çalışma Adı	Yazar	Yıl	Yayıncı Kurum	Konu	İçerik
Chan Chan, Peru	Carolina Castellanos	2002	Getty Institute	Alan Yönetimi Süreci	Peru'da bulunana Chan Chan DMA'nın içinde bulunduğu sıkıntılı sürecin alan yönetimi planlaması ile çözüm sürecinden bahsedilmektedir. Tarım ve sanayi gibi karmaşık faaliyetleri içinde barındıran Chan Chan arkeolojik alanı hem doğal felaketler hem ekonomik sebepler hem de sanayileşme gibi sorunlarla başa çıkabilmek için 3 basamaklı bir alan yönetim planlama metodunu benimsemiş, alana uyarlamış ve başarılı olmuştur. Bu üç basamak; araştırma ve dokümantasyon, analiz ve müdahale kısımlarından oluşmaktadır.
Site Management and Partnerships: The Sian Ka'an Biosphere Reserve Experience	Alfredo Arellano-Guillermo	2004	UNESCO	Alan Yönetimi Halk Katılımı	Meksika'da bulunan Sian Ka'an biyosfer DMA'nın alan yönetimi süreci anlatılmaktadır. Çalışmada, ekonomik olarak güçlük içinde olan sahil kasaba halkının turizmin yoğun olduğu bölgelerden gelir elde etmek için kasabalarından ayrılarak DMA'na yönelmeleri sonucunda bir yönetim sorunu ortaya çıkmış ve bu sorun yerel halkın katılımcı olduğu alan yönetimi politikaları ile çözümlenmiştir.
Role of local communities in the management of world heritage in Argentina : the	Maria Mercedes Podestá	2004	UNESCO	Alan Yönetimine Yerel Halk Katılımı	Arjantin'de yer alan Cueva de las Manos DMA için uygulanan halk katılımlı alan yönetimi planlaması anlatılmıştır. Konaklama, transfer, rehberlik, yeme- içme, alan kontrolü, koruma, analiz ve karar verme kısımlarının her birinde yer alan yerel halk alan yönetiminin başarılı ilerleyişine büyük katkı sağlamıştır. Fakat verilen

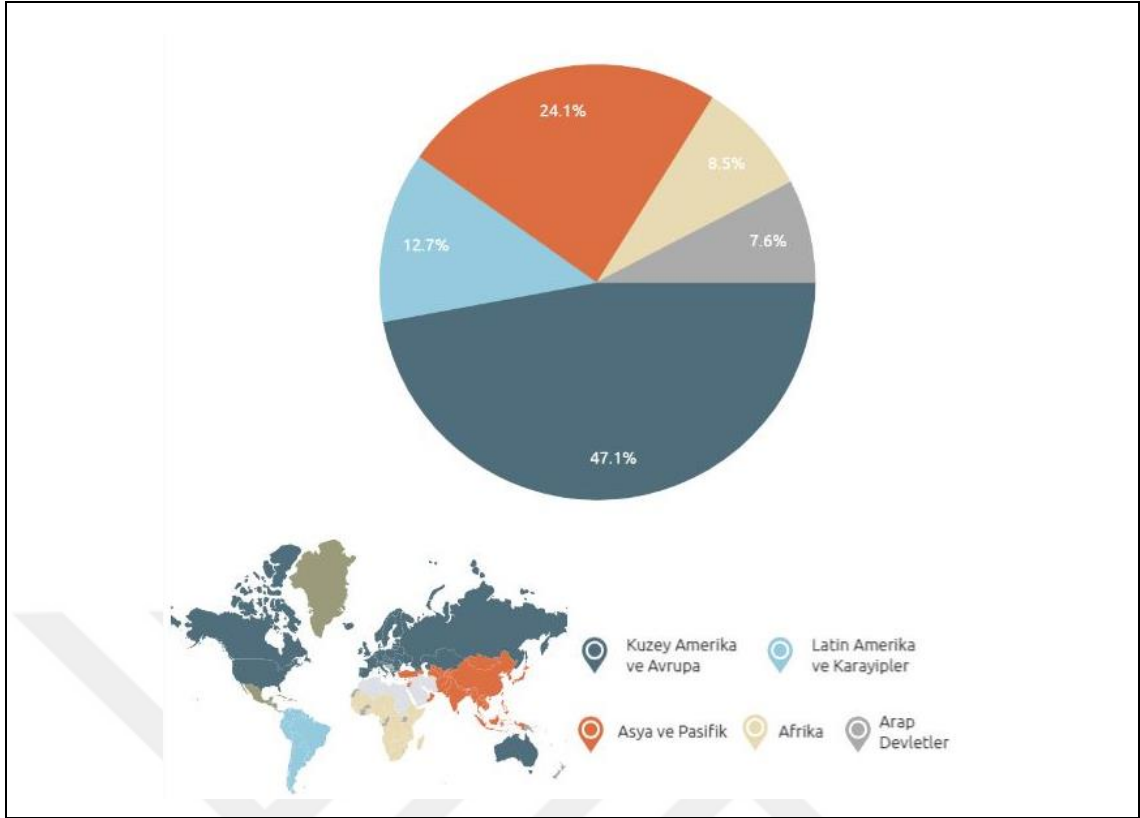
case of Cueva de las Manos					örneklerde karar verme mekanizmasının yalnızca halkın isteğine bırakılması ile alana zarar verecek faaliyetlerin gerçekleşme riski her zaman göz önünde bulundurulmalıdır.
Management effectiveness, monitoring and reporting in Sangay National Park	Jorge Rivas	2004	UNESCO	İzleme ve Raporlama	Ekvator'da bulunan Ulusal Park DMA'nın 1992 yılında kurul tarafından tehlike altında olarak kategori değiştirmesi ile geliştirilen izleme ve raporlama yöntemi anlatılmaktadır. Bağlam-Planlama- Girdi- Süreç- Sonuç başlıklarından oluşan yöntemde her bir başlık güçlü ve zayıf yönleri ile analiz edilmiştir. Bu yöntem ile başarılı bir süreç geçiren DMA, UNESCO tarafından Enhancing Our Heritage projesinde pilot alan seçilmiştir.

İncelenen çalışmalarda Alan yönetimi planlaması ile tehlike altında bulunan bir DMA'nın UNESCO desteği ile alan yönetimi planı hazırlanıp uygulanması, DMA'da turizm planlaması sürecinin alan üzerinden anlatılması, alan yönetimi planlamasında yerel halkın planlama sürecine katkısı konularına değinilmiştir.

3.2. Alan Yönetimi Planlaması: İngiltere ve Almanya Örneklemleri

İkinci Dünya Savaşının yıkıcı etkileri küresel boyutta korumanın temelini atmış kültürel miras alanları insanlığın ortak değeri olarak nitelendirilmeye başlanmıştır. Koruma ile ilgili kuramsal yaklaşımlar ve farklı uygulama yöntemleri Avrupa merkezli yayınlarla uluslararası boyut kazanmıştır. Koruma konusunda önde gelen iki devlet olan İngiltere ve Almanya korumayı yasal boyuta 19. yüzyıl başlarında taşımışlardır. Yıllar içinde koruma alanındaki çalışmalar ve uygulamalarla güncelliğini korumuştur. Bu gelişmelerin bir yansıması korumanın uluslararası platformda temsili UNESCO DML'lerinde görülmektedir. UNESCO DML'nde yer alan DMA'larının 547'sinin Avrupa ve Kuzey Amerika devletlerinde yer aldığı görülmektedir ³⁴ (Şekil 5).

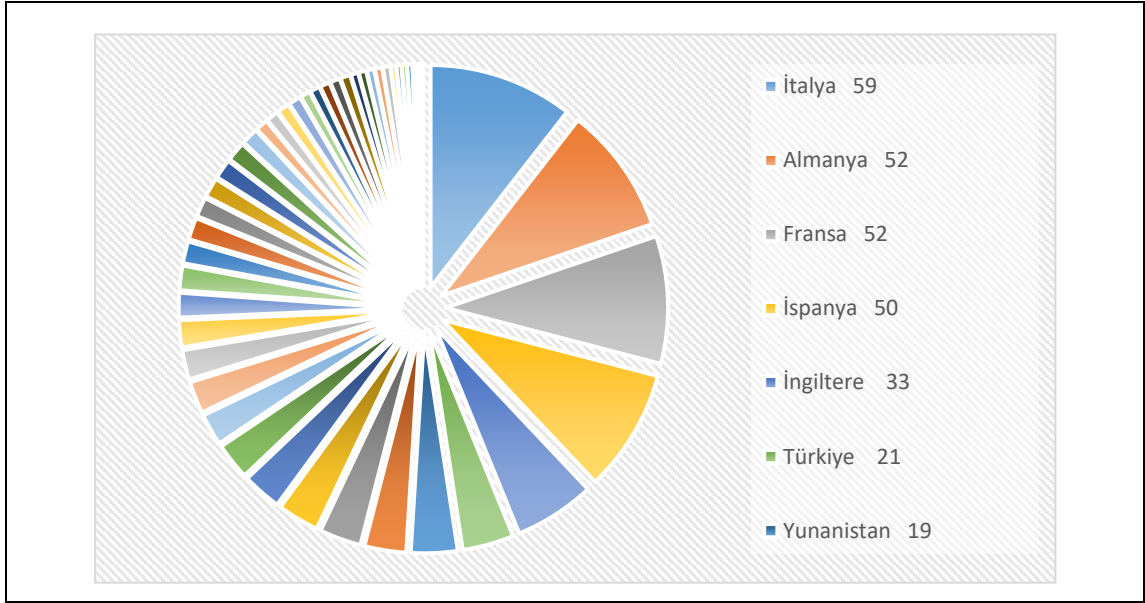
³⁴ <https://whc.unesco.org/en/list/stat#d1>

Şekil 5. DML’de yer alan DMA sayılarının bölgelere göre dağılımı³⁵(UNESCO 2023 verilerine göre yazar tarafından hazırlanmıştır)

UNESCO DML’nde temsiliyet sorunu uzun yıllardır eleştirilen bir konu olmuştur. Bu konuda Cairn Kararları ile global dengeli temsiliyet stratejisi uygulanmaya başlasa da Avrupa’nın siyasi gücünün yanında koruma konusunda bulundukları nokta sebebi ile yine DML’lerinde büyük çoğunluğu Avrupa oluşturmaktadır. Bu büyük çoğunluğun ülkelere göre dağılımına bakıldığında Almanya 51 DMA ile 2. sırada, İngiltere Birleşik Krallığı ise 33 DMA ile 5. sırada yer almaktadır (Şekil 6).

³⁵ <https://whc.unesco.org/en/list/stat#d1>

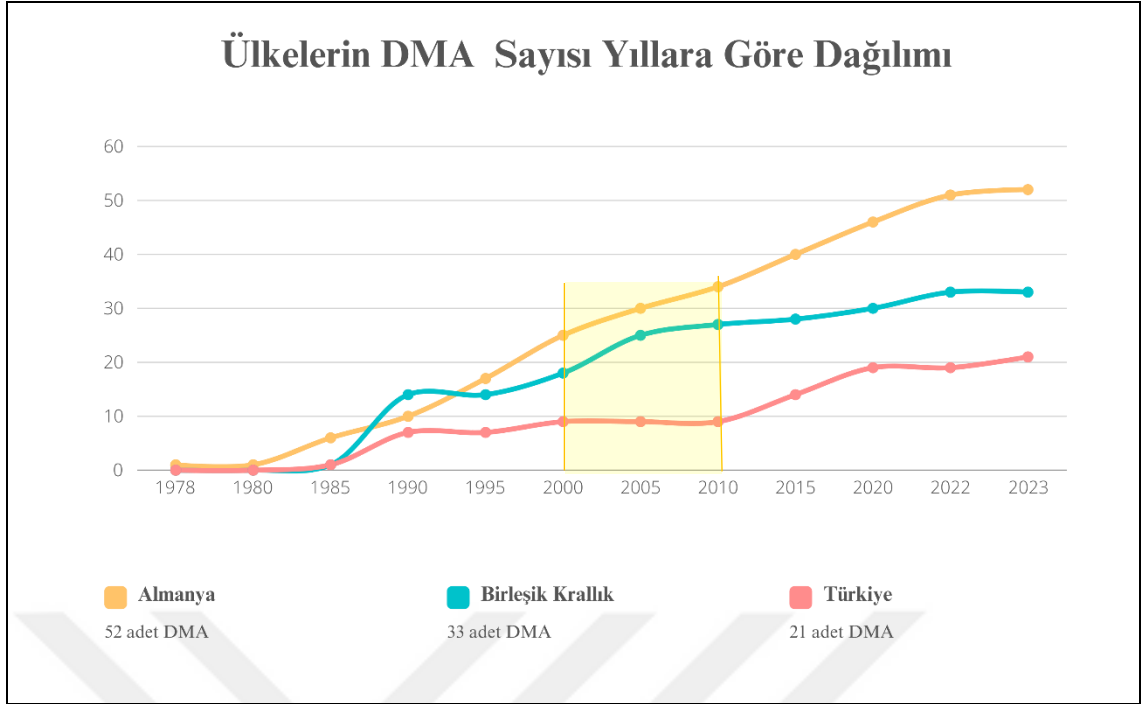

Şekil 6. Avrupa ve Kuzey Amerika DMA Sayılarına Göre Ülkelerin Dağılımı³⁶ (UNESCO 2023 verilerine göre yazar tarafından hazırlanmıştır)

İngiltere ve Almanya'nın DML'ne istikrarlı bir şekilde DMA dâhil etmeleri bu iki ülkede oturmuş bir sistematüğün göstergesidir. Her iki ülke de bu sistematüğünü geliştirmek için ulusal AYP Rehberi hazırlamıştır. Bu kapsamda yayınlanan ilk ulusal rehber İngiltere tarafından hazırlanmıştır. Tanımlara, sürece ve uygulama yöntemlerine dair pek çok bilgiyi içeren bu rehber uygulayıcıya bir sistemin aşamalarını tanımlamıştır. 1998 yılında hazırlanan rehber UNESCO'nun alan yönetimi planlamasını zorunlu kılmasından 4 yıl önce yayınlanmıştır. UNESCO Germany/Almanya tarafından hazırlanan rehberde alan yönetimi planlama sistemini bir adım daha ileri taşımak için bir şablon önerisi yer almaktadır.

Koruma ve alan yönetimi konusunda bir sistemin varlığının izlenebileceği başka bir gösterge ise 2002 yılında UNESCO'nun alan yönetimi planının DMA'ları ve adaylık dosyaları için zorunlu hale getirmesi ile Türkiye'nin DMA sayısı 10 yıllık bir süreçte artmazken, İngiltere ve Almanya artan ivmesini korumuştur (Şekil 7.). Alan yönetimi planının hazırlanmasında koruma sistematüğünün işlediği ülkelerin adaptasyonunun hızlı olduğu okunmaktadır.

³⁶ <https://whc.unesco.org/en/statesparties/stat/#sp2>

Şekil 7. Ülkelerin DML’ne giren DMA sayılarının yıllarına göre değişim tablosu Almanya³⁷, İngiltere³⁸, Türkiye³⁹ (UNESCO 2023 verilerine göre yazar tarafından hazırlanmıştır)

Bu bölümde İngiltere ve Almanya’nın kültürel varlıkları koruma sistemi, yasal süreç ve sorumlu kuruluşlar bağlamında incelenmiştir. Ayrıca İngiltere ve Almanya’da kültürel miras ve DMA için hazırlanmış ulusal yönetim planı rehberlerinde kurgulanan sistematik ve içerikler analiz edilmiştir.

3.2.1. İngiltere ve Kültürel Varlıkları Koruma Süreci

İki meclisli parlamenter yönetim sistemine sahip bir monarşi devleti olan İngiltere’de kültürel varlıkların korunması ile ilgili yasal düzenlemeler, diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, 1800’lü yılların sonlarında eski anıtsal yapıların korunması ile ilgili yasaların oluşturulmasıyla başlamıştır. Koruma kavramının gelişmesi ile sadece belirli sayıda anıtı içeren koruma anlayışından, İngiliz kasabası ve peyzajını koruma altına alacak şekilde kapsayıcı bir hale dönüşmüştür (Pickard, 2001). Günümüzde İngiltere’de tarihi çevrelerin korunması ile sorumlu kurum Dijital, Kültür, Medya ve Spor Bakanlığı (DCMS)’dir.⁴⁰ Korunacak olan alanın konumuna göre sorumluluk bölgesel ya da yerel yönetimler ya da her ikisinde de olabilmektedir. Ayrıca koruma, Bakanlık

³⁷ <https://whc.unesco.org/en/statesparties/de>

³⁸ <https://whc.unesco.org/en/statesparties/gb>

³⁹ <https://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-D%C3%BCnya-Miras%C4%B1-Listesi>

⁴⁰ <https://www.coe.int/en/web/herein-system/united-kingdom-england>

tarafından fonlanan ve Bakanlıktan bağımsız çalışan ‘Bakanlık Dışı Kamu Kurumları’ (Non-Departmental Public Bodies- NDPB) olarak adlandırılan kurumlarca sağlanmaktadır. Hükümet kültürel varlıkların korunması, yönetilmesi ve fonların dağıtılması gibi konularda NDPB kategorisindeki kuruluşlara yapılan sözleşmeler çerçevesinde yetki vermektedir. 1990 yılında çıkarılan Planlama Yasasının 71. Maddesine göre yerel yönetimler koruma alanlarının korunması ve iyileştirilmesi için öneriler hazırlama ve yayınlamakla, yani bir alan yönetimi planlaması hazırlamakla yükümlüdür. Bu planlama ile belirlenen sorunlar ve ele alınış biçimleri halka açık bir toplantıda değerlendirilmek üzere sunulmalıdır.

Alan yönetimi ile ilgili tavsiye niteliğinde yapılan ilk çalışma, 1987 yılında tarihi kentler ve kasabaların korunması konusunda kamu ve özel kuruluşlar arasındaki iletişimi sağlamak ve alanların korunması ile ilgili tavsiyelerde bulunmak amacı ile kurulan England Historic Towns Forum tarafından 1998 yılında bir alan yönetim rehberi oluşturulmuştur. Sonrasında koruma ile ilgili birçok çalışması bulunan, hükümete tarihi alanların korunması konusunda danışmanlık yapan ve tavsiye kararları hazırlayan Bakanlıktan bağımsız çalışan bir kamu kuruluşu olan Historic England ⁴¹ Kurumu tarafından DMA için bir çalışma hazırlanmıştır. Bu çalışma; İngiltere’de UNESCO DMA’nın Korunması ve Yönetilmesi adı ile 2015 yılında yayınlanmıştır.

3.2.1.1 İngiltere’de Korunan Alanların Yönetimi

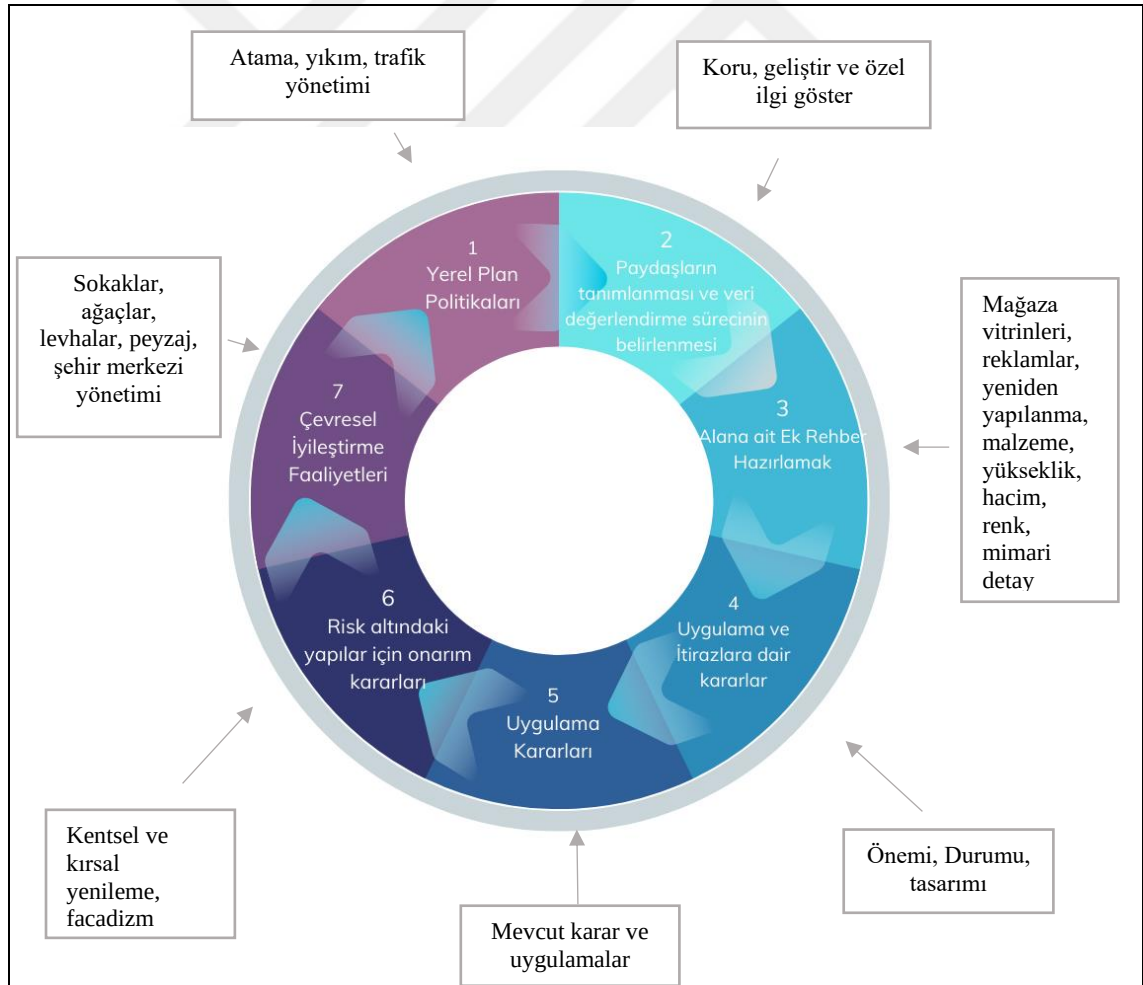
1998 yılında English Historic Towns Forum tarafından tarihi şehirleri korumak amacıyla pratik bir rehber tanımı ile hazırlanmıştır. Rehberin hazırlanma amacı; yerel otoriteye yönetim ve koordinasyon sağlama konusunda yardımcı olmak, koruma konusunda paydaşlara bulundukları konum bağlamında uygun bilgiyi aktarmak, ezoterik bir hale kolayca dönüşen bu konuyu halkın anlayabileceği hale getirmek olarak belirlenmiştir. Çok kapsamlı ve paydaşlı bir çalışma olan alan yönetiminde ortak bir dil belirlenmesi amaçlar arasında yer almaktadır. Bu rehber; ‘Koruma Alanı Yönetimine Giriş’, ‘Koruma Alanına Dair Strateji ve Politikalar’, ‘Koruma Alanını Geliştirme Politikaları’ olmak üzere 3 bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde; pratik bir rehberin sağlayacağı katkı, korunan alanlara dair bilgiler, alan yönetimi konuları tartışılmıştır. Buna göre koruma alanı yönetimi; alanın iyileştirilmesi, sorunların eşgüdümlü olarak çözülmesi için gerekli olan net fikirler ve

⁴¹ <https://historicengland.org.uk/advice/planning/planning-system/>

gerekli politikaların programlanması aşamalarını içermelidir. Bu programlama için tasarlanması gereken süreç ve etki eden faktörler Şekil 8’de aktarılmıştır. İyi bir alan yönetimi planlaması için istişare toplantıları yapılması gerektiğinden bahsedilmektedir. Yerel halkın desteğini ve ilgisini kazanmak için broşürler hazırlanmalı ve halka açık sergilerle toplantıya katılım sağlanmalıdır.

İkinci bölümde; koruma alanına dair yasal ve yönetsel süreç ele alınmıştır. Alan sınırlarının belirlenmesi, alana dair alınmış kararlar, uygulanan politikalar ve stratejilere değinilmiştir. Bu bölümde; koruma alanında sınırların belirlenmesi, yerel politika, katılımcılar, acil durumlar gibi konulara açıklama getirilmiştir. Alan yönetimi planlamasında önemli başlıklardan biri koordinasyonun sağlanmasıdır. Koordinasyonun sağlanması birden çok yeteneği gerektiren karmaşık bir görevdir. Rehberde süreç içinde aşama aşama yapılması gerekenlere yasal çerçeve göz önünde tutularak değinilmiştir. Her bir bölümde ihtiyaç doğrultusunda bölüm ile alakalı; bölümde sorulması gereken sorular-verilmesi gerekli cevaplar, kontrol listeleri ya da hedefler – amaçlara yer verilmiştir.

Şekil 8. Korunan Alan Yönetimi İşleyiş Şeması (English Historic Towns Forum Rehberinden elde edilen verilerle yazar tarafından düzenlenmiştir,1998)

Rehbere göre korunan alanların yönetiminde;

- Farklı meslek gruplarının katılımı ile oluşturulmuş kurumsal bir yaklaşım olmalı,
- Belirli sorunları çözmek için taahhütte bulunulmalı,
- Kaynak araştırmaları ile elde edilecek bilgilerle karşılaştırmalı analizler yapılmalı ve gerekli araştırmalar tamamlanmadan uygulanmaya geçilmemeli,
- Paydaşlar arasında iletişim kurulmalı,
- Somut bir çaba olmalı,
- Politikalar ve vizyon netleştirilmelidir.

Üçüncü bölümde ise; hazırlanan yönetim planı taslağının test edilmesi, plan uygulamalarında kalite ve içeriğin iyileştirilmesi, raporlama, uygulama gibi planlama sonrası sürece dair bilgiler aktarılmıştır. Sorunların anında tespiti ve müdahale edilmesi açısından raporlama kısmı önemlidir. Hazırlanacak raporlar mevcut yasal düzen ile uyumlu olmalıdır. Alan yönetimi planlarının tümü ile onaylanması alanın korunması için oldukça önemlidir. Plan eğer reddedilirse sebepleri açıkça belirtilmelidir. Yerel alan yönetimi planları koruma hedeflerini, nedenleri ve bu hedeflerin sosyal ekonomik ve diğer çevresel hedeflerle nasıl bütünleştiğini göstermelidir.

3.2.1.2 İngiltere’de UNESCO Dünya Miras Alanlarının Korunması ve Yönetilmesi

2015 yılında yayınlanan çalışmada, İngiliz koruma anlayışı ve UNESCO’nun DMA için getirdiği koruma ölçütlerine yer verilmiştir. Kılavuz niteliğinde hazırlanan çalışmada; İngiltere DMA’nın Planlama Sistemi, Planlama Sisteminde alanların korunması, DMA’nın yönetimi gibi başlıklara yer verilmiştir. İngiliz planlama yaklaşımı; mekânsal planlama ve tüm kilit paydaşlarının aktif ve katılımını sağlayarak bunların genel yönetimi ile bütüncül bir bakış açısı elde etme ve DMA planı geliştirme olarak tanımlanmıştır. İngiliz yaklaşımının genel unsurları;

- DMA içerisinde kalan kültür ve doğal varlıkların belirlenmesi,
- İlgili yetkililerin, DMA’nın ÜED’nin özgünlüğünün ve bütünlüğünün korunmasına yönelik politikaları yerel planlara dâhil etmesi,
- Her bir DMA için üzerinde anlaşılmaya varılmış bir alan yönetimi planının bulunması,
- Bölgelerinde bulunan DMA’nın korunması, tanıtılması ve yönetilmesine ilişkin yerel otoritelerin taahhüdü,
- Etkin bir koordinasyon sistemi olarak belirtilmiştir.

İngiltere’de her DMA çoğu ikinci ve üçüncü kez tekrarlanan alan yönetimi planlamasına sahiptir. İngiliz koruma anlayışında etkili bir alan yönetimi için; planlama, uygulama, izleme, değerlendirme ve revizyon basamaklarından oluşan döngüye sahip, ortakların ve paydaşların katılımı, gerekli kaynakların tahsisi, kapasite geliştirme, yönetim sistemi, işlevlerinin nasıl yerine getirildiğine dair bilgilerin şeffaf bir şekilde paylaşıldığı sisteme sahip olması gereklidir. Ayrıca planlamada, sürdürülebilir bir koruma için alanın kullanılması gerektiği ve bu kullanıma bağlı değişikliklerin ÜED bütünlüğüne ve özgünlüğüne zarar vermemesi ya da zararı en aza indirecek önlemler alınması önemlidir.

Başarılı bir yönetim planı için bilinmesi gerekenler;

- Alanın kapsamlı tanımı,
- Analizler yoluyla alanın değerinin belirlenmesi,
- Alanı tehdit eden unsurların belirlenmesi,
- Planlamanın uygulanması ve
- Etkinliğinin izlenmesi olarak 5 adımda belirtilmiştir.

Planlamada bir diğer önemli unsur da geliştirilip uygulamaya konulmasıdır. Planın geliştirilmesi ile ilgili temel bileşenler;

- Tüm paydaşların katılımı ile taslak bir plan hazırlanması,
- Ortak kararlar ile hazırlanan planın tüm kilit paydaşlar tarafından benimsenmesi,
- Uygulama olarak belirtilmiştir.

3.2.2 Almanya ve Kültürel Varlıkları Koruma Süreci

Federal Almanya Cumhuriyeti, 16 eyaletten oluşan, parlamenter yönetim sistemine sahip bir Orta Avrupa ülkesidir. Almanya’da yapılan yasal düzenlemelere göre; kültürel varlıkların korunmasından sorumlu birim hükümet ve federal eyaletlerdir. Taşınmaz, taşınır, arkeolojik, endüstriyel, bahçe ve peyzaj gibi birçok farklı kategoride yaklaşık 1 milyon kültür varlığı bulunan Almanya’da kültür varlıklarının korunması ile ilgili kaygılar 18. yüzyılda başlamış fakat ilk yasal düzenleme 1902 yılında Darmstadt Dükülüğünde yapılmıştır (Pickard, 2001).

Günümüzde ise Federal Bölge Planlama Kanunu’nun⁴² 13. Maddesinde⁴² yer alan “*Tarihi ve kültürel ilişkiler ve bölgesel bağlantılar sürdürülecek; gelişen kültürel*

⁴² Federal Regional Planning Act, Section 2 No:13 (<https://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=647>)

peyzajların karakteristik özellikleri ve kültürel ve doğal anıtları korunacaktır” ifadesi ile koruma alanları güvenceye alınmıştır. Bu madde ile yapılan yetki dağılımında korunması gereken kültür varlıkları ve alanların korunmasına dair yasal düzenleme ve planlama görevi federal eyaletlere bırakılmıştır. Almanya hükümeti ise federal eyaletlerin hazırladığı planları uygulamak ile sorumludur. Ülkede bulunan yaklaşık 1 milyon kültürel varlık ve alanın korunması ile ilgili yasal işleyiş şemasına göre, en yetkili kişi atanmış Bakan, korumanın sağlanması konusunda ise sorumlu birimler eyalet ve hükümettir.⁴³ Bölgelerde anıt sahiplerine ve alt birimlere (belediye, ilçe, köy vs.) önerilerde bulunmak ve koruma alanlarına dair bütün süreçlerin raporlamasını hazırlamak için anıtları koruma bölge ofisleri bulunmaktadır. UNESCO ve Avrupa Birliği nezdinde bilim, eğitim ve kültürel faaliyetleri için kamusal duruşu temsil etmek ve koordinasyon sağlamak amacı ile Eyaletlerin Eğitim ve Kültür İşleri Bakanlarının Daimî Konferansı yapılmaktadır. Almanya’nın mimari ve arkeolojik miraslarının korunması ve muhafazası üzerine disiplinler arası çalışma sağlayan Alman Kültürel Miras Komitesi bulunmaktadır.⁴⁴

3.2.2.1 Dünya Miras Alanları İçin Yönetim Planı (UNESCO Almanya)

2008 yılında Birgitta Ringbeck tarafından pratik rehber hazırlanmış ve Almanya UNESCO komisyonu tarafından yayınlanmıştır.⁴⁵ Bu rehberin amacı, yönetim planı hazırlanırken uluslararası ve ulusal önerilere ek, yönetim planı içeriği için şablon geliştirmek olarak belirtilmiştir. Ayrıca bu çalışma ile yönetim planı hazırlanması ve tampon bölgelerin tanımlanmasını kolaylaştırması hedeflenmektedir.

Rehberde yönetim planı; Dünya Miras Alanlarının korunması, muhafazası, kullanımı ve geliştirilmesine yönelik hedefler ve önlemleri içeren bütünleşik bir planlama ve uygulama konsepti olarak tanımlanmaktadır. Bir yönetim planı;

- Korumanın sağlanması için yasal, yönetsel önlemler,
- Etkili koruma için sınırlar,
- Tampon bölgeler,
- Yönetim sistemleri,
- Sürdürülebilir kullanım modüllerini içermelidir.

Rehberde belirlenen yönetim planı içeriği; ‘Yönetim Planı Modülü’, ‘Modüllerin Açıklanması’ ve ‘Kaynakça’ olmak üzere 3 bölümden oluşur. İlk bölüm olan yönetim

⁴³ <https://www.dnk.de/organisation/>

⁴⁴ <https://www.coe.int/en/web/herein-system/germany>

⁴⁵ https://www.unesco.de/sites/default/files/2018-05/Management_Plan_for_World_Heritage_Sites.pdf

planı modülünde, başlıklar ve içerikler belirlenmiştir. Rehberde yer alan ana başlıklar; İçerik ve hedefler, Dünya mirası içerikleri, koruma, korunacak alan, yönetim sistemi, sürdürülebilir kullanım ve kaynaklar olmak üzere 7 bölümden oluşmaktadır (Tablo 13).

Tablo 13. Dünya Miras Alanları İçin Yönetim Planına göre Alan Yönetimi Rehberi İçeriği
(UNESCO,2008)

Başlıklar	İçerikler
1. Temel endişe- içerik ve hedef	
2. Dünya Mirası Nitelikleri	2.1 Bir sitenin öneminin beyanı ve olağanüstü evrensel değerinin gerekçesi 2.2 Orijinallik ve / veya bütünlük beyanı
3. Koruma konusu, koruma amacı ve koruma araçları	3.1 Koruma konusu 3.2 Koruma hedefi 3.3 Koruma araçları 3.3.1 Dünya Mirası Sözleşmesi 3.3.2 Diğer uluslararası sözleşmeler ve tüzükler 3.3.3 Ulusal hukuk ve planlama sistemi 3.3.4 Tüzükler ve sözleşmeler
4. Koruma Alanı	4.1 Dünya Mirası alanının sınırları 4.2 Tampon bölgeleri 4.3 Görüş perspektiflerinin, silüetin ve panoramanın korunması
5. Yönetim Sistemi	5.1 Yönetim yapıları 5.1.1 Yetkiler ve prosedür 5.1.2 Mülkiyet yapısı ve sorumlu kurumlar 5.1.3 Koordinasyon 5.2 Planlama ve eylem için temel ilkeler 5.2.1 Amaç, hedefler ve stratejiler 5.2.2 Ana plan ve önlemler kataloğu 5.2.3 Stoklar 5.2.4 Bilim ve araştırma 5.3.1 Gelişim baskısı 5.3.2 İklim değişikliği 5.3.3 Doğal afetler 5.3.4 Turizm baskısı 5.3.5 Aşırı nüfus 5.3.6 Binaların güvenliği 5.4 İzleme ve kalite kontrol 5.4.1 Periyodik raporlama 5.4.2 Reaktif izleme 5.4.3 Önleyici izleme 5.4.4 Prosedür ve Dünya Mirası uyumluluk kontrolü 5.4.5 Danışma kurulları ve komisyonlar 5.4.6 Çatışma yönetimi 5.5 Arabuluculuk 5.5.1. Eğitim ve bilgi 5.5.2. Turizm ve ziyaretçi rehberliği 5.5.3. Etkinlik 5.5.4. Ağlar ve uluslararası işbirliği 5.5.5.Dünya Mirası ve UNESCO amblemlerinin kullanımı
6.Sürdürülebilir kullanım	
7. Kaynaklar	7.1 Personel 7.2 Bütçe

Hazırlanan yönetim modülü başlık ve alt başlıklar detaylı olarak açıklanmıştır. Ayrıca, sorunların önem sırasının saptanması ve sürece dair tablolar hazırlanmıştır. Bu açıklamalarda DMSUR'ne ve uluslararası bildirge ve tüzüklere sık sık atıf yapılmıştır. Yönetim planı hazırlanırken etkili koruma için tavsiyelerde bulunulmuştur. Bu tavsiyeler aşağıda sıralanmıştır;

- Alan yönetiminde görevli makamlar ve görevleri net bir şekilde belirlenmeli, organizasyon şemaları hazırlanmalıdır.
- Etkili bir planlama için, risk yönetimi, periyodik raporlama oldukça önemlidir.
- Alanın doğru değerlendirilebilmesi için analizlerin doğru yapılması ve kesin sonuçların yetkili makamlara iletilmesi gerekir.
- Büyük ölçekli planlamalarda koordinasyon birimi kurulabilir. Bu birim; strateji geliştirme, kentsel izleme, bilimsel denetim, kentsel ağlarla iş birliği, bilgi aktarımı, kamuya açık oturumlara katılım, çatışma yönetimi, kaynak geliştirme ile sorumludur.
- Etkili bir koruma için planların daha kapsamlı ve eksiksiz olmasını sağlayacak modüler yapıya sahip bakım planları oluşturulmalıdır. Bu bakım modülleri uzun vadeli bakım planı geliştirilirken mülk sahibi ile uzmanı bir araya getirecek şekilde tanımlanmalıdır.
- Tedbirlerin düzenli aralıklarla uygulanması için uygun yapıların ve prosedürlerin geliştirilmesi ve değerlendirilmesi süreçte kilit rol oynamaktadır.

Rehberin son bölümünde periyodik raporlamanın önemi ve gerekliliği vurgulanmıştır. Yönetim planı taslağı hazırlanırken ICOMOS Almanya komisyonu ile koordinasyon içinde olunmalıdır. Alan yönetimi planında kullanılan terminoloji ile DMS terminolojisi uyumlu değildir. Uluslararası bildirge ve sözleşmelere ilgili noktalara yer verilmelidir. DMA'nın korunmasında görevli kişiler ve koruma yöntemleri belirtilmelidir. Endüstriyel tesislerin yeri, rüzgâr santralleri, siluet gibi konularda önlemlerden bahsedilmelidir. Rehberde tehditler başlığı altında; gelişim baskısı, iklim değişikliği, turizm baskısı, nüfus artışı, binaların güvenliği, doğal felaketler çeşitli sebepler sıralanmıştır. Bu etkilerin en aza indirgenmesi için önlem ve etkileri düzenli olarak gözlemlenmelidir.

3.3. Türkiye’de Alan Yönetimi ve Uygulamaları

Türkiye’de, 2004 yılında 2863 sayılı kanunda yapılan değişikliklerle “Yönetim Planı” kavramı yasal boyut kazanmıştır. 2005 yılında çıkarılan “Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” ile süreç ve yönteme dair bilgiler verilmiştir. Yönetmelik, ‘Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar’, “Alan Yönetimine İlişkin Esaslar’, ‘Alan Yönetimi Birimlerinin Kuruluş ve Görevleri” ve Anıt Eser Kurulunun Kuruluşu, Görevleri ve Çalışma Esasları olmak üzere 4 bölümden oluşmaktadır. Yönetmeliğin amacı; *“özen yerleri, sit alanları ve etkileşim sahaları ile bağlantı noktalarının kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin koordinasyonunda sürdürülebilir bir yönetim planı çerçevesinde korunması ve değerlendirilmesini sağlamak, yönetim alanlarının belirlenmesi, geliştirilmesi, yönetim planlarının hazırlanması, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi ile alan yönetimini gerçekleştirmek üzere görev alacak danışma kurulu, alan başkanı, eşgüdüm ve denetleme kurulu, denetim birimi ve anıt eser kurulunun görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemek”* olarak belirtilmiştir.

Yönetmeliğin 2. bölümü alan yönetimine dair planlama, yönetim ve onay sürecine dair bilgilere ayrılmıştır. Alan yönetimi amaçları;

- *“Alan sınırı, bağlantı noktası ve etkileşim sahalarının doğru tayini*
- *Koruma, erişim, sürdürülebilirlik ve ekonomik kalkınma ihtiyaçları ile yerel halkın ilgisi arasında bir denge oluşturma*
- *Alanın değerini artıracak genel stratejiler, yöntemler ve araçların geliştirilmesi, mali kaynakların belirlenmesi*
- *Kültür turizmini geliştirmek için gerekli bağlantıların kurulması*
- *Birbiriyle ilişkilendirilebilecek sit alanlarında bölgesel kültür gelişimi ve potansiyel oluşturulması için uygulama planları hazırlanması*
- *Yönetim alanlarının korunması ve değerlendirilmesinde kamu kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve yerel halkın iş birliğinin sağlanması*
- *Sit alanları, özen yerleri ve etkileşim sahalarının bakım, onarım ve düzenlemeleri ile birlikte belirlenen hedefler ve uluslararası koruma prensipleri çerçevesinde korunması ve gelişim ilkelerinin belirlenmesi*
- *Uygulamalarda yer alacak uzman ve kullanılacak ekipman standartlarının yüksek tutulması”* olarak belirlenmiştir.

Çalışmaların ilk basamağı olan yönetim alanı sınırı, gerekli etütlerin yapılmasının ardından mevcut kanun ve yönetmeliklere uygun olarak yetkili idare tarafından belirlenmektedir. Belirlenen alan gerekli kurum ve sivil toplum örgütlerine gönderilir. Bir itiraz olması durumunda alan tekrar değerlendirilerek yetkili kurum ve kuruluşlara iletilir. Yönetim planı taslağı yetkili idarelerce belirlenen alan başkanı ve alanın durumuna göre belirlenen diğer paydaşların katılımı ile oluşturulmaktadır. Yönetmeliğe göre alan yönetimi planı; “Mevcut Durum Tespiti, Alan Analizi, Alanın Vizyonunun Belirlenmesi ve Esas Politikaların Oluşumu, Çalışma Programı, Zamanlama ve Projelerin Belirlenmesi ve İzleme, Değerlendirme ve Eğitim Süreçlerinin Tanımlanması” olarak 5 bölümden oluşmalıdır (Tablo 14). Ayrıca eylem planlarının hazırlanmasına dair bir şablon da mevcuttur (Tablo 15).

Tablo 14. Alan Yönetimi Yönetmeliğine Göre Alan Yönetimi Planı İçeriği (KTB Teftiş Kurulu Başkanlığı, 2005)

Başlıklar	İçerikler
1. Mevcut Durum Tespiti	- Alanın yönetim, işlev ve koruma ihtiyaçlarının belirlenmesi, ilgili kurum ve kuruluşlarla bağlantı kurulması
2. Alan Analizi	- Alanın öneminin belirlenmesi, sorunlarının tespiti, alanın taşıma kapasitesinin tespiti, işlevsel ve yönetsel analizinin yapılması
3. Alanın Vizyonunun Belirlenmesi ve Esas Politikaların Oluşumu	- Yönetim planının, alanın geleceğe ait vizyonunu belirleyecek, işletme, yönetim, idari ve finansal modelleri içerecek, ulusal ve uluslararası platformda alanın sunumunu ve tanıtımını sağlayacak yönetim, koruma, kullanma, sunum ve tanıtım, ziyaretçi politika ve stratejilerinin belirlenmesi
4.Çalışma Programı, Zamanlama ve Projelerin Belirlenmesi	-Alan yönetiminde yer alacak kurum ve kişilerin görev tanımlarının yapılması ve bunların gerçekleştirilmesine ilişkin çalışma programlarının, bütçe analizlerinin hazırlanması ile finans kaynaklarının, belirlenmesi, kısa, orta ve uzun vadede yapılacak işlere ait bir eylem planının oluşturulması ve proje tanımlarının yapılması
5.İzleme, Değerlendirme ve Eğitim Süreçlerinin Tanımlanması	-Yönetim planının uygulamasının izlenmesi, değerlendirilmesi ve bu süreçte yer alacak tarafların eğitimine ilişkin programların hazırlanması.

Tablo 15. Alan yönetim planının 4. Bölümünde hazırlanması önerilen eylem planları için örnek tablo
(KTB Teftiş Kurulu Başkanlığı, 2005)

KONULAR		Gereken Faaliyet	Sorumlu Kuruluş Finans	Kaynakları Hedef	Tarihi
Konu 1					
Konu 2					
Konu 3					

Yönetmeliğin 3. bölümü alan yönetimi birimleri ve görevlerine ayrılmıştır. Yetkili kurumca seçilecek olan alan başkanının; alan ile ilgili daha önce çalışmalarda bulunmuş, alana vizyon katacak, kültürel, doğal mirasın yönetimi hakkında bilgi sahibi ve deneyimli, üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, arkeoloji, sanat tarihi, kamu yönetimi, işletme ve ekonomi bölümü mezunlarından seçilmesi önerilmiştir. Alan başkanının görevleri;

- “Yönetim planı hedeflerinin gerçekleştirilmesi için program oluşturmak, kaynak araştırması yapmak”
- “Yıllık bütçe teklifi hazırlamak”
- “Alana dair sunum, tanıtım, eğitim ve bakım gibi konularda ihtiyaç duyulacak ekipman alımı ya da sözleşme taslaklarını yetkili ile hazırlamak”
- “Alanın doğal ve kültürel kaynaklarının yönetimi için ilgili birimlerle iş birliği sağlamak”
- “Yıllık denetim raporlarının hazırlanması ve denetleme kuruluna sunulması için eşgüdümü sağlamak” olarak belirlenmiştir.

Alan başkanının seçiminin ardından, alanda mülkiyet sahibi olanlar, meslek odaları, STK’lar, üniversiteler, alan başkanı ve yetkili idarece tarafından belirlenen en az beş üyeden danışma kurulu oluşturulmaktadır. Danışma kurulu, yönetim planı taslağının karara bağlanması ve uygulanması konularında önerilerde bulunmalıdır. Yönetmeliğe göre danışma kurulu ile görüşülen hususlar eşgüdüm ve denetleme kuruluna iletilmek üzere tutanak tutulur. Eşgüdüm ve Denetle Kurulu; alan başkanı, danışma kurulunda yer alan üyelerden seçilen iki kişi ve yönetim planı sürecinde dâhil olması gereken kurumlardan birer temsilci seçilmek üzere en az beş kişiden oluşur. Hazırlanan yönetim planı taslağı eşgüdüm kurulu tarafından 6 ay içinde onaylanır. Plan uygulanmasının denetlenmesi yine eşgüdüm kurulu tarafından yapılmaktadır. Bu kurulun denetim görevini yapabilmesi için “Denetim Birimi” oluşturulabilir. Yönetmelikte bu birim; “yönetim planlarının hazırlanması ve uygulanması sürecinde görev alan denetim

elemanları ve üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, sanat tarihi, arkeoloji, kamu yönetimi, ekonomi ve işletme bölümlerinden mezun uzman personel arasından yetkili idarelerce görevlendirilecek en az beş üyeden oluşur” şeklinde tanımlanmıştır.

Denetleme biriminin görevleri;

- Planın uygulamasını denetler,
- Yıllık performansını değerlendirir,
- Eşgüdüm kuruluna bir sonraki yılın çalışma programını sunar, olarak belirlenmiştir.

Alan yönetimi planlama süreci alan sınırlarının belirlenmesi ile başlayıp, eşgüdüm kurulunun onaylaması ile sonuçlanmaktadır. Döngüsel bir süreci tarifleyen alan yönetiminin sürekliliği izleme, gözden geçirme ve revizyonlar ile sağlanır.

3.3.1. Türkiye’de Hazırlanmış Alan Yönetimi Planlarının İncelenmesi

Türkiye’de alan yönetimi çalışmalarına 2002 yılında Pamukkale için hazırlanan ‘Pamukkale Sit Alanı Yönetim ve Sunum Planı’ ile başlanmıştır. Fakat gerekli yasal düzenlemelerin yapılmaması ve sürecin yönetim faaliyetlerini üstlenecek kurumun belirsizliği sebebiyle yönetim planı uygulamaya girmemiştir. 2004 ve 2005 yıllarında getirilen yasal düzenleme ile UNESCO DML’ne giren miras alanları ve sit alanları için yönetim planı hazırlanması Türkiye’de resmiyete kavuşmuştur. Türkiye’de onaylanarak uygulamaya koyulan ilk plan, DML’nde bulunan İstanbul Tarihi Yarımada için hazırlanan ve 2011 yılında onaylanan alan yönetimi planıdır. 2011 yılından bugüne kadar Türkiye’de onaylanarak uygulamaya koyulan 28 adet alan yönetim planı bulunmaktadır. Bu planlar;

- Afyonkarahisar Ulu Camii Yönetim Planı
- Ahi Şerefeddin Camii Yönetim Planı
- Amasya Harşena Dağı ve Pontus Kral Kaya Mezarları Yönetim Planı
- Ani Kültürel Peyzajı Yönetim Planı
- Aphrodisias Alan Yönetim Planı
- Arslantepe Yönetim Planı
- Artuklu Yönetim Planı
- Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzajı Alan Yönetim Planı
- Bursa (Hanlar Bölgesi & Sultan Külliyesi) ve Cumalıkızık Yönetim Planı
- Çatalhöyük Neolitik Kenti Yönetim Planı
- Diyarbakır Yönetim Planı

- Edirne Selimiye Camii Külliyesi Yönetim Planı
- Efes Yönetim Planı
- Eşrefoğlu Camii Yönetim Planı
- Gordion (Yassihöyük) ve Yakın Çevresi Alan Yönetim Planı
- Göbekli Tepe Alan Yönetimi Planı
- Harran Yönetim Planı
- İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı
- İzmir Tarihi Liman Kenti Yönetim Planı
- İznik Yönetim Planı
- Kastamonu Mahmut Bey Camii Yönetim Planı
- Küçükyaşı Arkeopark Alan Yönetim Planı
- Mudurnu Kültürel Miras Yönetim Planı
- Nemrut Yönetim Planı
- Savur Yönetim Planı
- Sivrihisar Ulu Camii Yönetim Planı
- Yesemek Taş Ocağı ve Heykel Atölyesi Yönetim Planı'dır.

Hazırlanan alan yönetimi planlarından 11'i UNESCO DML'nde (Anı, Aphrodisias, Bergama, Bursa, Çatalhöyük, Edirne Selimiye, Efes, Göbekli Tepe, İstanbul Tarihi Yarımada, Nemrut), 16'sı DMGL'nde (Harran, Mudurnu, Yesemek) yer almaktadır. Türkiye'de alan yönetimi planlaması sit alanlarının tümünü kapsamaktadır. Hazırlanan planlar; yetkili idare, hazırlanma yöntemi, yönetim planı içeriği başlıkları altında Tablo 16 'de analiz edilmiştir.

Tablo 16. Türkiye'de hazırlanmış Alan Yönetimi Planlarının Hazırlanma Yöntemi ve İçeriği

Alan Yönetimi Planı	Hazırlayan Kurum	Hazırlık Süreci	Yıl	Tespit	Analiz	Vizyon	Eylem Planı	İzleme	Risk Yönetimi	Anket	Odak Grup Toplantıları
Afyonkarahisar Ulu Camii Yönetim Planı	K.T.B.	2020-2022	2022	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Ahi Şerefeddin Camii Yönetim Planı	K.T.B.	2021-2022	2022	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Amasya Harşena Dağı ve Pontus Kral Kaya Mezarları Yönetim Planı	Amasya Belediyesi	2020-2022	2002	✓	✓	✓	✓	✓	✓	—	✓
Anı Kültürel Peyzajı Yönetim Planı	K.T.B.	2009-2015	2016	✓	✓	✓	✓	✓	—	✓	—

Aphrodisias Alan Yönetim Planı	Hizmet Alımı (MSGSÜ)	2010-2013	2014	√	√	√	√	√	√	—	—
Arsilantepe Yönetim Planı	K.T.B.	2015-2019	2022	√	√	√	√	√	—	√	—
Artuklu Yönetim Planı	Mardin Büyükşehir Belediyesi	2020-2022	2022	√	√	√	√	√	√	√	√
Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaı Alan Yönetim Planı	K.T.B.	2010-2017	2017	√	√	√	√	—	—	—	—
Bursa (Hanlar Bölgesi & Sultan Külliyesi) ve Cumalıkızık Yönetim Planı	Hizmet Alımı (Dizayn Turizm)	2010-2013	2021	√	√	√	√	√	√	—	—
Çatalhöyük Neolitik Kenti Yönetim Planı	K.T.B.	2010-2013	2013	√	√	√	√	√	√	—	—
Diyarbakır Yönetim Planı	Hizmet Alımı (İkarya Danışmanlık)	2011-2013	2013	√	√	√	√	√	√	—	√
Edirne Selimiye Camii Külliyesi Yönetim Planı	Edirne Belediyesi	2007-2012	2012	√	√	—	√	—	—	—	—
Efes Yönetim Planı-2010	Hizmet Alımı	2010-2014	2014	√	√	√	√	—	√	—	√
Efes Yönetim Planı- 2022	K.T.B. Selçuk Belediyesi	2022-2027		√	√	√	√	√	√	√	√
Eşrefoğlu Camii Yönetim Planı	K.T.B.	2021-2022	2022	√	√	√	√	√	√	√	√
Gordion (Yassıhoyuk) ve Yakın Çevresi Alan Yönetim Planı	K.T.B.	2018-2021	2021	√	√	√	√	√	√	—	—
Göbekli Tepe Alan Yönetimi Planı	Hizmet Alımı	2011-2014	2017	√	√	√	√	√	—	—	—
Harran Yönetim Planı	Hizmet Alımı	2014-2016	2016	√	√	√	√	√	√	√	—
İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı	Hizmet Alımı	2009-2011	2018	√	√	√	√	√	√	—	√
İzmir Tarihi Liman Kenti Yönetim Planı	K.T.B., TARKEM, Vakıflar B.M.	2020-2022	2022	√	√	√	√	√	√	√	√
İznik Yönetim Planı	Hizmet Alımı	2016-2022	2022	√	√	√	√	√	√	—	√
Kastamonu Mahmut Bey Camii Yönetim Planı	K.T.B.	2020-2022	2022	√	√	√	√	√	√	√	√
Küçükyalı Arkeopark Alan Yönetim Planı	Hizmet Alımı	2014-2019	2019	√	√	√	√	√	√	√	—
Mudurnu Kültürel Miras Yönetim Planı	Hizmet Alımı	2014	2014	√	√	√	√	√	√	—	—
Nemrut Yönetim Planı	Hizmet Alımı	2008-2014	2017	√	√	√	√	√	—	—	√
Savur Yönetim Planı	Hizmet Alımı	2014-2016	2016	√	√	√	√	√	√	√	—
Sivrihisar Ulu Camii Yönetim Planı	K.T.B.	2020-2022	2022	√	√	√	√	√	√	√	√

Yesemek Taş Ocağı ve Heykel Atölyesi Yönetim Planı	Hizmet Alımı	2016-2020	2020	√	√	√	√	√	√	√	—
--	--------------	-----------	------	---	---	---	---	---	---	---	---

Türkiye’de hazırlanan yönetim planlarına bakıldığında, planlama sürelerinin 1 yıl ile 7 yıl aralığında değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Bu sürelerin uzamasının nedenlerini Ulusan (2016); bürokratik süreçler, idari sorunlar, DML adaylıkla ilgili beklentilerin karşılanma durumu, teknik yetersizlikler olarak açıklamaktadır. Mevcut yönetmeliğe göre planlama sürecine dair atılacak her adım uzun bir onay sürecinden geçmektedir. Bu onay süreci yapılacak her değişiklik için bekleme süresi getirmektedir. Süreçte idari sıkıntılar yaşanması, paydaşlar arasında anlaşma sağlanamaması, yapılan toplantılarda plana katkı sağlayacak sonuçlara ulaşılamaması gibi nedenler de süreci uzatmaktadır.

Yetki alanına bağlı olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı ya da belediyelerce hazırlanan yönetim planlarından bazılarının içerik olarak yönetmelikçe belirlenen 5 temel başlığın tamamını barındırmadığı anlaşılmaktadır. Bu eksikliklerden bazıları;

- Paydaş katılım stratejisi bulunmaması (Edirne Selimiye)
- İzleme çizelgesinin bulunmaması (Efes, Nemrut, Edirne Selimiye)
- Planın vizyonuna dair tanımlamanın yapılmaması (Edirne Selimiye)
- Eylem planlamasının yapılmaması (Nemrut, Küçükyalı, Diyarbakır)
- Alana dair analizlerin eksik olması (Diyarbakır)
- Risk Yönetim Planının hazırlanmaması (Anı, Arslantepe, Bergama, Edirne, Göbekli Tepe, Nemrut)
- Her yönetim planında farklı eylem planı formatı kullanılması,
- Stratejilerin gerçekleştirilmesine yönelik hedef planlama dönemlerinin plandan plana farklılaşması (kısa-orta-uzun, 1 yıl- 3 yıl- 5 yıl gibi)
- Bazı planlarda raporlama ve gözden geçirme sürecinde sorumlu kurumların belirtilmemesi olarak sıralanabilir.

Üst başlıkta belirlenen bu eksiklikler, planlama basamaklarının detaylı analizleri ile artabilir. Bazı planlarda, sadece gerçekleştirilmesi gereken eylemler belirlenmiş, ancak herhangi bir zamanlama tanımlanmamıştır. Bunun yanında İstanbul Tarihi Yarımadası, Bursa, Efes gibi bazı örneklerde yönetim planı, detaylı analizler, mevzuat çözümlemeleri, anketlerle desteklenmiştir. İstanbul Tarihi Yarımadası, Selimiye için hazırlanan yönetim planlarına, kaynak oluşturma kaygısı ile elde edilen bütün belgeler eklenmiştir. Bu tür yaklaşımlar yönetim planının kurumlar için başvuru kitabı olma özelliğinin dışına

çıkarmaktadır. Hazırlanan rehberlerden beklenen temel işlev; sürdürülebilir korumayı sağlayacak hedefler belirlemek ve bu hedefleri izleyebilecek sistemi oluşturmaktır. Bu sebeple bu çalışma kapsamında hazırlanan rehber önerisi, net, uygulanabilir, gerçekçi ve izlenebilir planların hazırlanmasına destek olacaktır. Plana katkı sağlayacak kişilerin belirlenmesi ve sürece dâhil edilmesi oldukça önemlidir. Fakat toplantılarda yapılan görüşmelerin süzgeçten geçirilerek plana eklenmesi gerekir. Değerlendirmeden geçmeden plana yansıtılan her düşünce; ödenek sıkıntısı yaşamayan ve tanınır olan DMA'lar için tanıtım stratejilerinin eksikliği, yeterli ödenek sağlanamaması ya da koruma alanı içinde yer alan rant beklentisini karşılamaması gibi öznel görüşler yer almasına neden olmaktadır. Ayrıca Edirne, Efes, Diyarbakır, Mudurnu gibi alanların planlamalarının güncellenmesi, gereken tarih geçtiği halde yapılmamıştır. Denetim konusundaki aksamalar bu aşamada yine göze çarpmaktadır.

Hazırlanan AYP'larında yapılan araştırmalar ile belirlenen bir yöntem oluşturma ihtiyacı duyulmuştur. Bu başlık; Efes, İzmir, Bergama, Göbeklitepe, Gordion, İstanbul Tarihi Yarımada ve Yesemek alan yönetimi planlarında ayrıca belirtilmiştir. Bunun dışında Ahşap Direkli Camiiler kategorisinde yer alan; Afyonkarahisar Ulu Camii, Eskişehir'deki Sivrihisar Ulu Camii, Ankara Ahi Şerafettin (Arslanhane) Camii, Konya Beyşehir Eşrefoğlu Camii, Kastamonu Kasabaköyü Mahmut Bey Camii için hazırlanan AYP'larında hazırlanan şablon bir planlama taslağının planların bütününe uyarlandığı görülmektedir. Bu camilere ait AYP'ları incelendiğinde hazırlanma sürelerinin 1 yıl gibi kısa bir sürede tamamlandığı görülmektedir. Planlama için ulusal bürokratik süreç ve koruma kanunları ile uyumlu bir sistematığa oturtmanın önemi burada anlaşılmaktadır.

İncelenen AYP'larının 14'ünde odak grup toplantıları yapılarak paydaşlar arasında katılımcı planlama modeli uygulanmıştır. Miras alanlarının korunmasında büyük önem taşıyan risk yönetimi planlamasına ise sadece 14 AYP'ında yer verilmiştir. 5 temel süreç dışında İzmir Tarihi Liman Kenti planlamasında geleceğe yönelik planlamalara yer verilmiş, Bursa AYP'ında ise sürdürülebilir kalkınma uygulamalarına değinilerek farklı bir bakış açısı getirilmiştir.

3.4. Bölüm Değerlendirmesi

Alanların sürdürülebilir korunmasını hedefleyen bir koruma yöntemi sunan alan yönetimi kavramının UNESCO DML'nde olan DMA için ve DML adaylığı için zorunlu hale gelmesi ile AYP uluslararası boyut kazanmıştır. Alan yönetimi planları hazırlanırken birçok taraf ülke UNESCO'nun yayınladığı rehberler doğrultusunda çalışmalarını

yürütmüş ve uygulamıştır. Fakat bu standart uygulamalar her bölgede aynı başarıya ulaşamamıştır. İncelenen uluslararası ve kıtalar arası çalışmalara bakıldığında, yönetim planının ülkelerin yönetim sistemine göre uyarlanmış, esnek, katılımcı bir planlama yöntemine ihtiyacı açıkça görülmektedir. Kıtalararası incelenen çalışmalara bakıldığında birçoğu süreçte karşılaşılan sorunların tespiti ve bazı sorunlara getirilen çözüm önerilerini içermektedir. Tespit edilen sorunlarda; turizmin yönetilmesi, paydaş katılımının artırılması gibi ortak konular olduğu gibi farklı yaşam kültürleri, kültürel miras bilinci, zorlu koruma koşulları gibi spesifik konular da yer almaktadır. Sorunların nedeni birçok çalışmada UNESCO'nun Avrupa bakış açısı ile getirdiği koruma şartları olarak gösterilmektedir. Bu koruma tutumu alanları sadece fiziksel kalıntılara çevirmesi yönü ile eleştirilmiştir. İncelenen çalışmalarda alan yönetimi değerlendirmesi dışında; turizm, yerel halk ve yöntem arayışı üzerinde durulmuştur. Farklı yaşam kültürleri bu bakış açısında kendilerine yer bulamamış, alanın kimliği ile oluşan yaşam kültürü alanlardan soyutlanmıştır. Öne çıkan diğer bir sorun da turizm planlaması olmuştur. Ülkelerce bir şekilde markalaştırılan UNESCO DMA'ları yoğun ilgi sebebi ile birçok sorun yaşamaktadır. Alanın turist yükünden zarar görmemesi, ilginin alandaki maliyetleri artırması ile yerel halkın maliyetler sebebi ile yerlerini terk etmesi gibi büyük sorunlar her zaman doğru yönetilememiştir. Bu sorunların tespiti alan yönetimi rehberinin hazırlanmasında esnekliğin ve yerelliğin önemini ortaya koymaktadır. Bu sorunların çözümüne yardımcı olabilmek amacıyla, Entegre Alan Yönetimi Planı, MUMA gibi farklı yöntem önerileri ve metot denemeleri yapılmıştır. Bu çalışmalarda UNESCO ve ülkelerin bu konuda çalışan uzmanları birlikte çalışmışlardır.

Almanya ve İngiltere örnekleri incelendiğinde her iki ülke de yasal ve yönetsel sistemler bakımından benzerlik göstermektedir. Sorumlu kurumlar, sürece dâhil olan paydaşlar ve işleyiş sistemi bakımından devlet, yerel yönetim, sivil toplum örgütleri ve halk iş birliği içindedir. Bu benzerlik Türkiye için de geçerlidir (Tablo 17).

Tablo 17. İngiltere- Almanya- Türkiye AYP sorumlu kurumlar tablosu

	<u>İngiltere</u>	<u>Almanya</u>	<u>Türkiye</u>
YASAL DÜZENLEME	Bakanlık	Federal Yetkililer	Kültür Bakanlığı
PLAN HAZIRLAMA	Bölgesel Yetkililer Bakanlık Dışı Kurumlar	Federal Yetkililer	Kültür Bakanlığı Yerel Yetkililer
UYGULAMA	Yerel Yetkililer	Bakanlık Federal Yetkililer	Kültür Bakanlığı Yerel Yetkililer
FON SAĞLAMA	Bakanlık	Bakanlık	Kültür Bakanlığı

Bu çalışma ile hazırlanan rehber önerisinin esneklik gerektiren noktalar için kıtalararası çalışmalarda tespit edilen sorunlar referans alınırken, rehber sistemin içeriği, tanımlamaları ve süreci için referans noktalarını koruma konusunda İngiltere ve Almanya’da hazırlanan rehberlerde; içerik ve detaylandırma ve yol gösterme konularında oluşturulan sistematik incelenmiştir.

Bu çalışmaların yanında Türkiye’de hazırlanmış alan yönetim planlarının değerlendirilmesi ile elde edilen veriler de rehberin işleyiş ve kapsamının belirlenmesinde temel etmenlerden biridir. Alan yönetimine dair uluslararası ve ulusal örnekler incelendiğinde 5 temel süreç olduğu görülmektedir. Bunlar; paydaş stratejisi, analiz, genel durum değerlendirmesi, eylemlerin tanımlanması ve izleme süreçlerinden oluşmaktadır. Uluslararası düzeyde hazırlanan rehberler; başarılı bir plan oluşturulması için tavsiyeler, devlete ve yetkililere düşen görevler, planı hazırlama sürecinin önemi gibi sürece dair uygulanabilir genel bilgilerden oluşmaktadır. Dünyadaki ulusal rehberlere bakıldığında;

- Koruma konusunda yayınlanan uluslararası tüzük ve bildirgeler göz önünde tutulmuş,
- Ulusal düzeyde uygulanan koruma politikalarına göre düzenlenmiş,
- İçerğinde ana başlıklar ve alt başlıkları net olarak tanımlanmış,

- Her bir başlığın içermesi gereken bilgiler tanımlanmış,
- Yönetici ve paydaşların görev tanımlamaları açıklanmış,
- Hazırlanan ülkenin ihtiyaçlarına uygun ek bölümler içeren (envanter, yönetim modülü, analiz içerikleri) kılavuzlar olduğu anlaşılmaktadır.

Türkiye’de alan yönetimi planının içeriği, planı hazırlayan ekibin süreçleri yorumlamasına açıktır. Yayınlanmış alan yönetim planlarında görülen farklılıklar bu sebepten kaynaklanmaktadır. Hazırlanan yönetim planlarında 5 temel süreçten herhangi birinin olmaması planı ‘eksik’ hale getirecektir. Hazırlanan 28 planın 5’i bu bağlamda eksik olarak tanımlanabilir. Hazırlanmış 28 planın birçoğu kendine özgü yöntemler belirlemiş, süreçleri farklı yorumlamıştır. Bu konuda dil birliğinin sağlanmaması, hazırlanan planların kontrolünün zorlaşmasına, eksikliklerin gözden kaçmasına neden olacağından bu konuda standartlaşma oldukça önemlidir.

Türkiye’de alan yönetimi planlaması konusunda;

- Uluslararası kabullerin göz önünde tutulduğu,
- Mevcut yasal düzenlemelere göre şekillendirilmiş,
- Yetkililer ve görev dağılımları belirlenmiş,
- Yönetim, planlama, uygulama ve izleme süreçleri tanımlı,
- İzlenebilir ve ölçülebilir eylem planlarının oluşturulması için gerekli bilgileri içeren,
- Hazırlanacak planların bilimsel ve nesnel verilerden oluşmasını sağlayacak,
- Yapılacak teknik çalışmaların aşamalarını tarifleyen,
- Gerekli alanlarda esneklik sağlayan,
- Her aşama için elde edilecek veriler ile veriler ışığında ulaşılması beklenen sonucun tanımladığı bir başvuru kitabına ihtiyaç bulunmaktadır.

Ulusal düzeyde bir rehber hazırlanması; planlama sürecinin kısılmasını ve rehberler arasında dil birliğinin oluşmasını sağlayan, çeşitli kültür varlıkları üzerinde uygulanabilen ve kültürel mirasın korunmasını temel alan bir işletme sistemini oluşturacaktır. Bu sistem sayesinde eksiksiz, net ve anlaşılır rehberlere ulaşılacaktır. Kültür varlıklarının korunmasında günümüzde gelinen son nokta olan alan yönetimini uluslararası düzeye getirecektir.

4.TÜRKİYE’DE BULUNAN DÜNYA MİRAS ALANLARI İÇİN REHBER ÖNERİSİ

Bu bölümde uluslararası ve ulusal yazında yapılan kaynak araştırmaları sonucu elde edilen verilerin analizi ve değerlendirmesi ile bir rehber önerisi hazırlanmıştır. Hazırlanan ulusal rehberle ait içeriğin belirlenmesinde bu çalışma kapsamında geliştirilen yöntem, veriler üzerinden detaylandırılmıştır. Rehberin, ana başlıkları ve alt başlıkları gereklilikleri ile birlikte açıklanmıştır. Son olarak hazırlanan rehber, örneklem olarak seçilen alan üzerinde test edilmeye hazır hali ile kitapçık formatı ile eklenmiştir.

4.1. Rehberin Oluşturulma Yöntemi

Koruma alanlarında sürdürülebilir korumanın sağlanması için uluslararası otoritelerce önerilen başlıca uygulama; alana özel oluşturulmuş bir yönetim planının hazırlanması ve uygulanmasıdır. Çok paydaşlı ve dinamik bir süreç olan yönetim planı hazırlık aşmalarının karmaşık hale gelmesini engellemek ve Türkiye’deki uygulamaları koruma konusunda uluslararası seviyeye taşımak bu çalışmanın çıkış noktası olmuştur. Bu kapsamda Türkiye’de uygulanan yasal mevzuat ve uygulamalar ile uyumlu, uluslararası standartlara uygun, döngüsel, katılımcı ve şeffaf planlamanın yöntemlerini içeren öneri bir alan yönetim planı rehberi hazırlanmıştır.

Rehber hazırlanırken konu ile ilgili uluslararası ve ulusal yazılı kaynaklar detaylı olarak incelenmiştir. Uluslararası çalışmalar incelendiğinde; ülkelerin bürokratik süreçleri ile uyumlu, takip edilmesi kolay, standart içeriğe sahip yönetim planlamalarının önemi anlaşılmaktadır. Planlama sürecinin sorunsuz ilerleyebilmesi için farklı alan çalışmaları, deneyimler, eleştiriler ve önerilerden oluşan kıtalar arası kıyaslama ile çalışmalar analiz edilmiştir. Avrupa örneklem alanından belirlenen kriterler ile İngiltere ve Almanya tarafından hazırlanan ulusal rehberler; standardın oluşturulması, rehber içeriği, sürece dair verilen açıklamalar üzerinden incelenerek Türkiye özelinde hazırlanan rehberin temel çerçevesi için veriler elde edilmiştir.

Türkiye’de konu ile ilgili yapılmış lisansüstü çalışmalar, makaleler, onaylı yönetim planları ve yasal mevzuat incelenmiştir. Yasal gereklilikler, gerekçeler ve uygulamalar incelenmiştir. Türkiye’de yönetim planı sürecinde uygulanan yasal ve koruma pratikleri ile uyumlu rehber hazırlanmıştır. Rehberin hazırlanma sürecinde kriterlerin belirlenmesi, sorunların tespit edilmesi ideal olan rehberle ulaşılabilmesi için 4 basamaktan oluşan bir yöntem tanımlanmıştır (Tablo 18).

Tablo 18. Tez Yöntem Aşamaları Tablosu

Tez Yöntem Aşamaları Özeti

AŞAMA 1	01 ULUSLARARASI DAYANAKLAR	02 YASAL DAYANAKLAR	03 ULUSLARARASI REHBERLER
AŞAMA 2	01 ULUSLARARASI ÇALIŞMALAR	02 BÖLGESEL ÇALIŞMALAR	03 ULUSAL ÇALIŞMALAR
AŞAMA 3	01 ULUSAL YÖNETİM PLANLARI		
AŞAMA 4	01 REHBER ÖNERİSİ	02 ALAN ÇALIŞMASI	

Aşama 1

AŞAMA 2

Dünya'da Alan Yönetimi Planı ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Uluslararası Çalışmalar: Yöntem

1. An Information Support for Urban Planning and Urban Management"
2. Conservation Of World Heritage Monuments and Management in India
3. GIS And Cultural Resource Management: A Manuel for Heritage Managers
4. Managing Historic Sites and Buildings
5. Managing the Historic Rural Landscape
6. Preserving What Matters. Value-Led Planning for Cultural Heritage Sites
7. Monitoring World Heritage
8. Community-Based Legal Systems and the Management of World Heritage Sites
9. Partnerships for Empowered Participation: Mainstreaming a Community-Based Paradigm for World Heritage Management
10. The WCPA Management effectiveness framework – where to from here?
11. The MUMA Project - An Integrated Approach to Heritage Management

Uluslararası Çalışmalar: Paydaşlar: öncelik çalışmalar

1. Who is in charge? The challenges of heritage management in a multicultural society?
2. Building Consensus, Creating a Vision: A Discussion about Site Management Planning
3. Linking Universal and Local Values for the Sustainable Management of World Heritage Sites
4. Local Involvement and Traditional Practices in the World Heritage System
5. World Heritage Cities - Challenges and Chances
6. Rethinking Management Planning Methodologies:
7. A Novel Approach Implemented at Petra World Heritage Site

Uluslararası Çalışmalar: Turizm

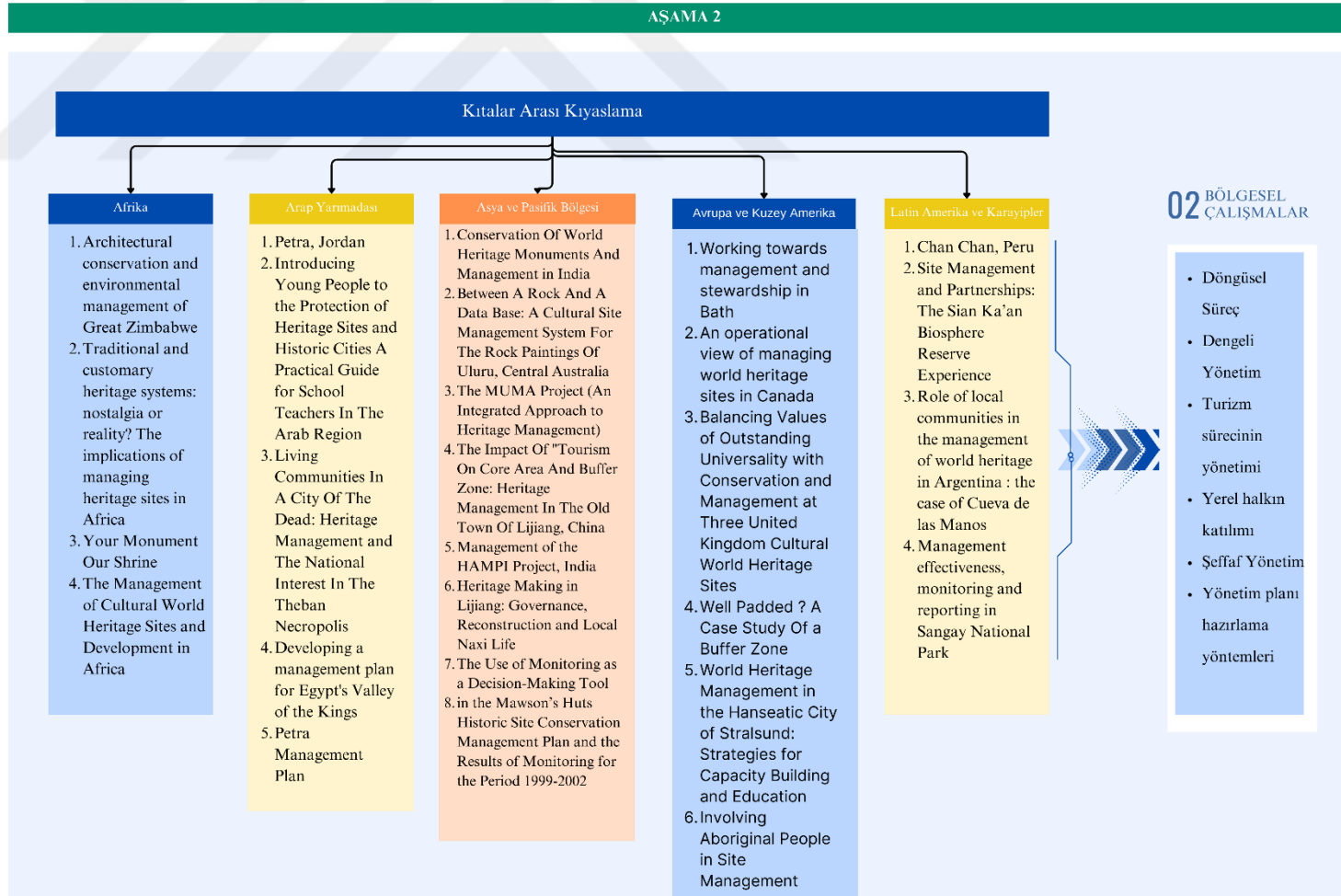
1. The Role of the ICOMOS in Cultural Tourism at World Heritage Sites
2. Managing Tourism at World Heritage Sites: a Practical Manual for World Heritage Site Managers

Uluslararası Çalışmalar: Değerlendirme

1. Specialist Seminar on The Management Guidelines of World Cultural Heritage Sites
2. World Heritage Site Management
3. World Heritage Partners for Conservation
4. The World Heritage Convention and the exemplary management of complex heritage sites
5. Continuing Professional Development (CPD) for Heritage Managers

01 ULUSLARARASI ÇALIŞMALAR

- Döngüsel Süreç
- Dengeli Yönetim
- Turizm sürecinin yönetimi
- Yerel halkın katılımı
- Şeffaf Yönetim
- Yönetim planı hazırlama yöntemleri

AŞAMA 2

Belirlenen Kriterler Doğrultusunda Seçilen Ulusal Alan Yönetimi Rehberleri

İNGİLTERE

- Korunan Alanların Yönetimi (İngiltere)
- İngiltere'de UNESCO Dünya Miras Alanlarının Korunması ve Yönetilmesi

ALMANYA

- Dünya Miras Alanları İçin Yönetim Planı (UNESCO Almanya)

03 ULUSAL ÇALIŞMALAR

İçerik

- Döngüsel Süreç
- Alan çalışmaları
- Analiz yöntemleri
- Kararlar ve politikalar
- Raporlama
- Sistematik yönetim planı süreci
- Risk yönetimi
- İzleme- Gözden geçirme süreçleri

Geliştirme

- Katılımcı sistem
- Yerel halkın desteği
- Kilit paydaşların belirlenmesi
- Koordinasyonun sağlanması
- Modüler yapıda yönetim planı sistemi
- Sistematik izleme-gözden geçirme süreçleri
- Mülk sahibi kişiler ile süreçte dair uzlaşımın sağlanması

ÇIKARIMLAR

Gerekçeler

Bütünleşik Koruma
Disiplinler Arası Çalışma
Sürdürülebilir Koruma
Uluslararası
Gereklikler
UNESCO DMS
2863 Koruma Kanunu

Kriterler

Döngüsel
İzlenebilir
Geliştirilebilir
Detaylı Analiz Sürecini
İçeren
Dengeli
Katılımcı
Şeffaf
Ulusal koruma mevzuatı
ile uyumlu

AŞAMA 3

Türkiye'de Hazırlanmış Yönetim Planlarının İncelenmesi
İçeriklerin incelenmesi- Analiz edilmesi

- Afyonkarahisar Ulu Camii Yönetim Planı
- Ahi Şerefeddin Camii Yönetim Planı
- Amasya Harşena Dağı ve Pontus Kral Kaya Mezarları Yönetim Planı
- Ani Kültürel Peyzajı Yönetim Planı
- Aphrodisias Alan Yönetim Planı
- Arslantepe Yönetim Planı
- Artuklu Yönetim Planı
- Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzajı Alan Yönetim Planı
- Bursa (Hanlar Bölgesi & Sultan Külliyesi) ve Cumalıkızık Yönetim Planı
- Çatalhöyük Neolitik Kenti Yönetim Planı
- Diyarbakır Yönetim Planı
- Edirne Selimiye Camii Külliyesi Yönetim Planı
- Efes Yönetim Planı-2010
- Efes Yönetim Planı- 2022
- Eşrefoğlu Camii Yönetim Planı
- Gordion (Yassihoyuk) ve Yakın Çevresi Alan Yönetim Planı
- Göbekli Tepe Alan Yönetim Planı
- Harran Yönetim Planı"
- İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı"
- İzmir Tarihi Liman Kenti Yönetim Planı
- İznik Yönetim Planı
- Kastamonu Mahmut Bey Camii Yönetim Planı
- Küçükyalı Arkeopark Alan Yönetim Planı
- Mudurnu Kültürel Miras Yönetim Planı
- Nemrut Yönetim Planı
- Savur Yönetim Planı
- Sivrihisar Ulu Camii Yönetim Planı
- Yesemek Taş Ocağı ve Heykel Atölyesi Yönetim Planı

01 ULUSAL YÖNETİM PLANLARI

1. Mevcut Durum Tespiti
2. Alan Analizi
3. Alanın Vizyonunun Belirlenmesi ve Esas Politikaların Oluşumu
4. Çalışma Programı, Zamanlama ve Projelerin Belirlenmesi
5. İzleme, Değerlendirme ve Eğitim Süreçlerinin Tanımlanması

ÇIKARIMLAR

Rehber İçerisinin ve Kapsamının Belirlenmesi

- Yönetmelikten gelen başlıklar
- Uluslararası çalışmalardan gelen başlıklar
- Türkiye Yönetim Planları analizlerinden gelen başlıklar

AŞAMA 4

Türkiye'de Dünya Miras Alanlarının Sürdürülebilir Korunması İçin Rehber Önerisi

1. Mevcut Durum Tespiti

- Paydaşların belirlenmesi
 - Yasal ve Yönetiş Durumunun Belirlenmesi
 - Paydaşlar ve sorumlulukların belirlenmesi

2. Alan Analizi

- Alanın öneminin belirlenmesi, sorunlarının tespiti, alanın taşıma kapasitesinin tespiti, işlevsel ve yönetsel analizinin yapılması
 - Anket çalışmaları ile alana dair analizlerin detaylandırılması
 - Alan sınırının belirlenmesi (DMA sınırı, tampon bölge)
 - AYP akış şeması (planlama aşamaları- sorumlu kurum ve kişilerin belirlenmesi)

3. Alanın Vizyonunun Belirlenmesi ve Esas Politikaların Oluşumu

- Vizyon
 - İşletme, yönetim, idari ve finansal modelleri
 - Odak grup toplantıları
 - Yuvarlak masa toplantıları (yerel halkın katılımı)
- Yönetim, koruma, kullanma, sunum ve tanıtım, ziyaretçi politika ve stratejileri
 - Turizm politikalarının belirlenmesi
 - Sürdürülebilir yönetim politikaları
- Yerel halka yönelik politikalar

4. Çalışma Programı, Zamanlama ve Projelerin Belirlenmesi

- Alan yönetiminde yer alacak kurum ve kişilerin görev tanımlarının yapılması
- Çalışma programlarının, bütçe analizlerinin hazırlanması ile finans kaynaklarının, belirlenmesi

5. İzleme, Değerlendirme ve Gözden Geçirme

- Kısa, orta ve uzun vadede yapılacak işlere ait bir eylem planının oluşturulması ve proje tanımlarının yapılması
 - Koruma modülü önerisi
 - Risk yönetimi planlaması
 - Eylem planı aşamaları ve özeti
 - Yerel halkın eğitimi politikaları
- Yönetim planının uygulamasının izlenmesi, değerlendirilmesi ve bu süreçte yer alacak tarafların eğitimine ilişkin programların hazırlanması
 - Raporlama formatı
 - Raporlamada sorumlu kişilerin ve sürecin belirlenmesi
 - İzleme ve değerlendirme formatı
 - İzleme ve değerlendirmede sorumlu kişilerin ve sürecin belirlenmesi

01 REHBER ÖNERİSİ

- Döngüsel
- Şeffaf
- Katılımcı
- Sistematik
- Yönetim Planı Modülü
- Kilit paydaşlar
- Yerel halk desteği
- Yasal Mevzuat ile uyumlu

- Zorunlu Başlıklar
- Eklenebilir Başlıklar
- Özelleşmesi Gereken Başlıklar

AŞAMA 4

İvriz Alan Yönetimi Planı Ön Çalışması

-Giriş

1. Yasal Dayanaklar
2. Mevcut Durum Tespiti
3. Alan Analizi ve Değerlendirme
4. Alanın Vizyonunu Belirlenmesi ve Esas Politikaların Oluşturulması
5. Çalışma Programı, Zamanlama ve Projelerin Belirlenmesi
6. İzleme, Değerlendirme ve Gözden Geçirme

02 ALAN ÇALIŞMASI

- Olası Paydaşların Belirlenmesi
- Saha Çalışmaları
- Anket Çalışmaları
- Kurum Görüşmeleri
- Olası Strateji Planları
- Olası Eylem Planları

ÇIKARIMLAR

Rehberin Hazırlanması

- Belirlenen Kriterler ve yasal çerçeve bağlamında rehberin bütün baslık ve alt başlıkları ile oluşturulması
- Her bir başlığın detaylı olarak açıklanması

Alanda Test Edilmesi

- Hazırlanan rehberin test edilmesi için seçilen İvriz Kültürel Peyzajı üzerinden test edilmesi.

Aşama 1: Alan yönetimi kavramına dair uluslararası kuruluşlarca hazırlanmış bildirge ve tavsiye kararları, uluslararası alan yönetimi rehberleri, Türkiye’deki yasal mevzuat ve süreç incelenmiştir. Bu bölümde; yönetim planı hazırlamanın uluslararası bağlamda gerekçelendirilmesi, Türkiye’de yönetim planına dair yasal çerçeve ile sınırlarının ve tanımlarının belirlenmesi ve uluslararası rehber içeriklerinden elde edilen veriler ele alınmıştır. Bu araştırmanın kaynakları ve sonuçları Tablo 19’de verilmiştir.

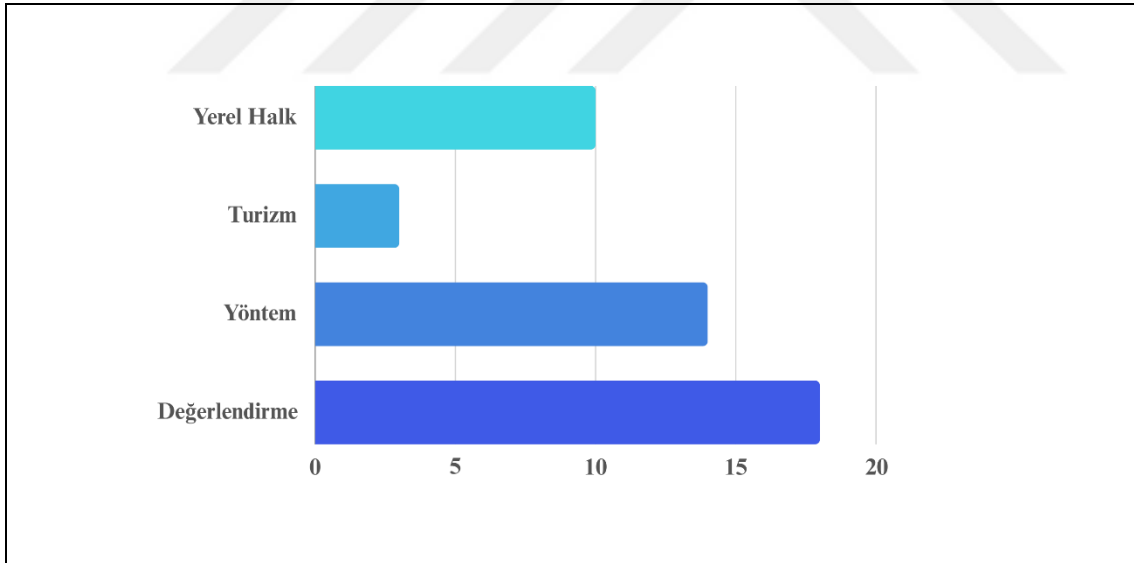
Tablo 19. Uluslararası Bildirgeler ve Çıkarımlar

Sözleşme/ Bildirge/Mevzuat	Çıkarımlar
Uluslararası Bildirgeler ve Tüzükler - Lahey Sözleşmesi (1954) - Venedik Tüzüğü (1964) - Amsterdam Bildirgesi (1975) - Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Roller Konusunda Tavsiyeler - Nairobi Deklarasyonu (1976) - Washington Tüzüğü (1987) - Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü (1990) - Dünya Miras Sözleşmesi - Dünya Miras Sözleşmesi Uygulama Rehberi	- Bütünleşik korumanın önemi - Alanların sürdürülebilir korunması için yönetim planı hazırlanmalıdır - Yönetim planı süreci disiplinler arası bir çalışmayı gerektirmektedir - Koruma alanlarının özgünlük ve otantiklik değeri eksiksiz tanımlanmalı ve korunmalıdır - Halkın taşıdığı kültürel değerler koruma altına alınmalıdır - Turizm politikaları alana zarar vermemelidir
Yasal Düzenlemeler 2863 Sayılı KVKK - Alan Yönetimi Hakkında Yönetmelik	- Yönetim Alanı Tanımı - Yönetim Planı Tanımı - Yönetim planı ekibi ve görevleri; alan başkanı, danışma kurulu, eşgüdüm ve denetleme kurulu, denetim birimi - Yönetim planı içeriği; Mevcut durum tespiti, Alan Analizi, Alanın vizyonunun belirlenmesi ve esas politikaların oluşumu, Çalışma programı, zamanlama ve projelerin belirlenmesi, İzleme, değerlendirme ve eğitim süreçlerinin tanımlanması
Rehberler - Dünya Miras Alanları İçin Yönetim Rehberi (ICCROM), - Koruma Alanları İçin Yönetim Planı Rehberi (IUCN)	- Üstün Evrensel Değer tanımı ve kriterleri - Yönetim planı model önerisi - Yönetim planında yer alması gereken temel içerikler - Yönetim planında yer alması gereken temel bilgiler - Yönetim planının döngüsel sistemi

İncelenen uluslararası rehberlerde DMSUR’de belirlenen 5 temel sürecin farklı başlıklar altında ele alındığı anlaşılmıştır. Bu incelemeye göre AYP’de bulunması gereken temel içerikler; paydaşların belirlenmesi, planlama, uygulama, izleme ve gözden geçirmedir.

Aşama 2; Alan yönetimi konusunda dünya çapında yapılmış olan çalışmalar kıtalara ayrılarak geniş bir kapsam çerçevesinde içerdikleri konular gözetilerek incelenmiş ve çıkarımlar yapılmıştır. Bu çalışmalar için ICOMOS tarafından hazırlanan bibliyografyadan faydalanılmış ve bölgeler bu bibliyografyaya göre belirlenmiştir.⁴⁶ Ayrıca güncel çalışmalar taranmıştır. Belirlenen kriterlere göre seçilen 2 örneklem Avrupa ülkesi, İngiltere ve Almanya’da, alan yönetimi planlaması konusunda rehberlerde tanımlanan sürece dair sistematik incelenmiştir. Rehberlerde yer verilen bilgilendirme, yönlendirme ve tavsiyeler üzerinden değerlendirmede bulunulmuştur.

Kıtalar arası karşılaştırma tablolarından elde edilen verilere göre; Alan yönetimi konusunda etkili bir planlama hazırlanabilmesi için önem verilmesi gereken 3 başlık ön plana çıkmıştır (Şekil 9). Bu başlıklar; turizm planlaması, yerel halkın sürece katılımı ve planlamada uygulanılacak yöntem olarak belirlenmiştir.

Şekil 9. Kıtalar arası AYP İçerik Kıyaslaması

İngiltere ve Almanya örnekleri incelendiğinde; alan yönetimi planlamasının önemi, süreci ve geliştirilmesi ile ilgili önerilerde bulunulmuştur. Birçok kez alan yönetimi planı deneyimi olan bu iki ülkede hazırlanan rehberler, başarılı bir AYP için alan yönetimi plan içeriği ve alan yönetimi planının geliştirilmesi başlıkları altında Tablo 20’de analiz edilmiştir.

⁴⁶ Management plans and the World Heritage Convention: A bibliography (ICOMOS,2010)

Tablo 20. İngiltere – Almanya AYP İçeriği ve Geliştirme Önerileri

	Yönetim Planı İçeriği	Yönetim Planının Geliştirilmesi
İngiltere	- Alan yönetimi planı döngüsel bir yapıya sahip olmalıdır. - Alanın kapsamlı tanımı yapılmalıdır. - Analizler yoluyla alanın değerlendirilmesi gerekir ve analizler tamamlanmadan uygulamaya geçilmemelidir. - Analizler sonrasında uygulanacak eylem ve politikalar net olarak belirlenmelidir - Alanı tehdit eden unsurlar net olarak belirlenmelidir - Kararlar ve politikalar belirlenirken istişare toplantılarının yapılması önemlidir. - Kararlar, politikalar ve uygulama aşamalı olarak anlatılmalıdır - Planlarda bölüm sonu kontrol listelerine yer verilmelidir - Sorunların anında tespiti için mevcut koruma kanunu ile uyumlu bir raporla sistemi oluşturulmalıdır - Şeffaf bir AYP hazırlanmalıdır	- Alan yönetim planı taslağı tüm paydaşların katılımı ile hazırlanmalıdır. - Kilit paydaşların alınan kararları benimsemesi önem taşır - Alan yönetimi planlamasında paydaşlar arasında iletişimin sağlanması gereklidir - Başarılı bir AYP yapılabilmesi için halkın ilgisi ve desteği önemlidir. - Koruma alanında yaşayan yerel halka koruma planı anlatılmalıdır. - Planın uygulanması ve etkinliğinin takip edilmesi gereklidir.
Almanya	- Etkili bir alan yönetimi planı hazırlanması için yasal ve yönetsel önlemler alınmalıdır. - Alan yönetimi planının başarılı olabilmesi için sınırlar, tampon bölgeler net olarak belirlenmelidir. - Yönetim sistemi açıklanmalı, sorumlu kurumlar, teknik uzmanlık sağlayacak birimler listelenmelidir - AYP görevli kurum ve kişiler, prosedürler ve sorumluluklar belirtilmelidir - Alana dair etkili koruma kararları verilebilmesi için yetkili kurumlara kesin araştırma sonuçları ve görsel analizler belgelenmelidir. - Risk yönetimi ve periyodik raporlama bölümleri önemlidir - Kısa (2-5 yıl) ve uzun (5-30 yıl) vadeli projeler belirlenmelidir. - İzleme ve kalite kontrol değerlendirmeleri koruma durumunu ölçmek ve değerlendirmek için temel göstergelerdir.	21. Yüzyılın politik kavramı olan sürdürülebilirlik AYP’lerinde uygulanmalıdır - Büyük ölçekli projelerde koordinasyon ofisi ya da birimi kurulmalıdır. - Planların daha kapsamlı ve eksiksiz hale gelmesini sağlayacak koruma için her zaman modüler bir yapıya sahip bakım planları oluşturulmalıdır. - Bakım modülü mal sahibi ile koruma uzmanını uzun bakım planlamasında birbiri ile iletişim halinde tutmalıdır - Tedbirlerin düzenli aralıklarla uygulanması için uygun yapı ve prosedürlerin geliştirilmesi ve değerlendirilmesi süreçte kilit rol oynamaktadır.

Elde edilen veriler, bu çalışma kapsamında Türkiye özelinde hazırlanan ulusal rehberin içeriğinin belirlenmesinde yol gösterici etmenler olmuştur.

Aşama 3: Tezin bu aşamasında Türkiye’de kültürel miras kavramının yönetim süreci literatür taramaları ile incelenmiştir. Türkiye’de alan yönetimi planlaması ile ilgili yürürlükte olan “Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” alan belirlenmesi, sorumlu kurum ve kişilerin belirlenmesi, gerekli komisyonların oluşturulması, görev dağılımı ve alan

yönetimi planı içeriği bakımından incelenmiştir. Toplamda 3 sayfadan oluşan bu yönetmeliğe göre AYP içeriği 5 temel başlıktan oluşturulmuştur. Türkiye’de hazırlanmış ve onaylanmış 28 adet AYP bu 5 başlık üzerinden analiz edilmiştir. Bu analiz sonucunda 5 temel başlığı içermeyen planlamalar ve AYP’lerini geliştiren başlıklara sahip planlamalar tespit edilmiş ve bu tespitler Tablo 21’de gösterilmiştir.

Tablo 21. Türkiye’de hazırlanmış AYP’larına göre içeriklerin değerlendirilmesi

Yönetmelik Gereği AYP Bulunması Gereken Başlıklar	Hazırlanan AYP’lerinde Yer Alan Başlıklar
1. Mevcut Durum Tespiti	1. Mevcut Durum Tespiti
2. Alan Analizi	2. Alan Analizi
3. Alanın Vizyonunun Belirlenmesi ve Esas Politikaların Oluşumu	Anket Çalışmaları
4.Çalışma Programı, Zamanlama ve Projelerin Belirlenmesi	3. Alanın Vizyonunun Belirlenmesi ve Esas Politikaların Oluşumu
5.İzleme, Değerlendirme ve Eğitim Süreçlerinin Tanımlanması	Odak Grup Toplantıları
	4.Çalışma Programı, Zamanlama ve Projelerin Belirlenmesi
	Risk Yönetimi
	5.İzleme, Değerlendirme ve Eğitim Süreçlerinin Tanımlanması

Aşama 4; bu aşamada DMSUR’inde yer alan, alan yönetim planı içeriği, uluslararası rehberlerde AYP’sına dair öneriler, İngiltere ve Almanya örnekleminde AYP içeriği ve Türkiye’de uygulanan yönetmelikler ve Türkiye’de onaylı AYP’larından elde edilen veriler doğrultusunda hazırlanan ulusal rehberin içeriği belirlenmiştir. İçeriğe ait başlıklar; zorunlu-eklenebilir-özelleşmesi gerekli başlıkları altında belirtilmiştir (Tablo 22, Tablo 23). Hazırlanan bu rehber İvriz Kültürel Peyzajında alan yönetimi planı ön çalışması başlığı altında denenmiştir.

- **“Zorunlu” başlığı kriterleri;** DMSUR, uluslararası AYP rehberleri ve Türkiye Alan Yönetimi Yönetmeliği doğrultusunda hazırlanmıştır. Bu kısımda Türkiye alan yönetimi yönetmeliğinde yer alan 5. Başlık *İzleme, Değerlendirme ve Eğitim Süreçlerinin Tanımlanması* başlığı, eğitim başlığının 3. Başlık içinde değerlendirilerek, **5. İzleme, Değerlendirme ve Gözden Geçirme** olarak değiştirilmesi önerilmiştir.
- **“Eklenebilir” başlığı kriterleri;** Kıtalar arası kıyaslama, İngiltere ve Almanya örnekleminde elde edilen veriler, Türkiye’de onaylanmış AYP’larından elde edilen veriler doğrultusunda hazırlanmıştır.

- “Özelleşmesi gerekli” başlığı kriterleri; AYP uygulamalarına dair taranan uluslararası ve ulusal yazından elde edilen veriler doğrultusunda Türkiye başlığı altında yasal, yönetsel ve kültürel faktörler göz önüne alınarak özelleştirilmesi gereken veriler olarak belirlenmiştir.

Tablo 22. DMSUR ve Alan Yönetimine Dair Yönetmeliğe göre AYP’da bulunması zorunlu başlıklar

Alan Yönetimi Yönetmeliği’ne göre AYP İçeriği	DMSUR ve Uluslararası Rehberlere göre AYP İçeriği
1. Mevcut Durum Tespiti Alanın yönetim, işlev ve koruma ihtiyaçlarının belirlenmesi, ilgili kurum ve kuruluşlarla bağlantı kurulması	Paydaşların Belirlenmesi
2. Alan Analizi Alanın öneminin belirlenmesi, sorunlarının tespiti, alanın taşıma kapasitesinin tespiti, işlevsel ve yönetsel analizinin yapılması	
3. Alanın Vizyonunun Belirlenmesi ve Esas Politikaların Oluşumu Yönetim planının, alanın geleceğe ait vizyonunu belirleyecek, işletme, yönetim, idari ve finansal modelleri içerecek, ulusal ve uluslararası platformda alanın sunumunu ve tanıtımını sağlayacak yönetim, koruma, kullanma, sunum ve tanıtım, ziyaretçi politika ve stratejilerinin belirlenmesi	Planlama
4. Çalışma Programı, Zamanlama ve Projelerin Belirlenmesi Alan yönetiminde yer alacak kurum ve kişilerin görev tanımlarının yapılması ve bunların gerçekleştirilmesine ilişkin çalışma programlarının, bütçe analizlerinin hazırlanması ile finans kaynaklarının, belirlenmesi, kısa, orta ve uzun vadede yapılacak işlere ait bir eylem planının oluşturulması ve proje tanımlarının yapılması	Uygulama
5. İzleme, Değerlendirme ve Eğitim Süreçlerinin Tanımlanması Yönetim planının uygulamasının izlenmesi, değerlendirilmesi ve bu süreçte yer alacak tarafların eğitime ilişkin programların hazırlanması.	İzleme ve Gözden Geçirme

Tablo 23. Türkiye’de Yer Alan Dünya Miras Alanları İçin Hazırlanan Ulusal Rehberin İçeriği

Başlıklar	İçerikler
1. Mevcut Durum Tespiti	- Paydaşların belirlenmesi ➤ Yasal ve Yönetse Durumun Belirlenmesi ➤ Paydaşlar ve sorumlulukların belirlenmesi
2. Alan Analizi	- Alanın öneminin belirlenmesi, sorunlarının tespiti, alanın taşıma kapasitesinin tespiti, işlevsel ve yönetsel analizinin yapılması ➤ Anket çalışmaları ile alana dair analizlerin detaylandırılması ➤ Alan sınırının belirlenmesi (DMA sınırı, tampon bölge) ➤ AYP akış şeması (planlama aşamaları- sorumlu kurum ve kişilerin belirlenmesi) - Paydaşlara yönelik analiz çalışmaları ➤ Paydaşların alan yönetimi süreci konusundaki bilgilerin ölçülmesi ➤ Yetki ve sorumlulukların net olarak belirlenmesi
3. Alanın Vizyonunun Belirlenmesi ve Esas Politikaların Oluşumu	- Vizyon - İşletme, yönetim, idari ve finansal modelleri ➤ Odak grup toplantıları ➤ Yuvarlak masa toplantıları (yerel halkın katılımı) - Yönetim, koruma, kullanma, sunum ve tanıtım, ziyaretçi politika ve stratejileri ➤ Turizm politikalarının belirlenmesi ➤ Sürdürülebilir yönetim politikaları - Yerel halka yönelik politikalar
4. Çalışma Programı, Zamanlama ve Projelerin Belirlenmesi	- Alan yönetiminde yer alacak kurum ve kişilerin görev tanımlarının yapılması - Çalışma programlarının, bütçe analizlerinin hazırlanması ile finans kaynaklarının, belirlenmesi - Kısa, orta ve uzun vadede yapılacak işlere ait bir eylem planının oluşturulması ve proje tanımlarının yapılması ➤ Koruma modülü önerisi ➤ Risk yönetimi planlaması ➤ Eylem planı aşamaları ve özeti ➤ Yerel halkın eğitimi politikaları
5. İzleme, Değerlendirme ve Gözden Geçirme	- Yönetim planının uygulamasının izlenmesi, değerlendirilmesi ve bu süreçte yer alacak tarafların eğitimine ilişkin programların hazırlanması ➤ Raporlama formatı ➤ Raporlamada sorumlu kişilerin ve sürecin belirlenmesi ➤ İzleme ve değerlendirme formatı ➤ İzleme ve değerlendirmede sorumlu kişilerin ve sürecin belirlenmesi
■ Zorunlu başlıklar	■ Eklenebilir Başlıklar ■ Özelleşmesi Gereken Başlıklar

Hazırlanan rehberin alan denemesi için seçilen İvriz Kültürel Peyzajı için yönetim planı ön çalışması hazırlanmıştır. Bu alan seçilirken başlıca seçim kriterleri;

- UNESCO Geçici Dünya Miras Listesinde yer alması,
- Geç Hitit Dönemi kaya anıtı, saraylar, doğal oluşum mağaralar, sivil mimarlık yapıları, İvriz barajı ve doğal güzellikleri gibi potansiyellere sahip olması
- Hitit dönemi su kültü yapıları için seri adaylık potansiyeli taşıması
- UNESCO Dünya Miras Listesi için adaylık sürecine katkı sağlanması olarak belirlenmiştir.

İvriz Kültürel Peyzajı Yönetim Planı Ön Çalışması kapsamında;

- Literatür çalışmaları,
- Alan çalışmaları,
- Yerel halk ile sözlü görüşmeler,
- Kurum görüşmeleri
- Anket çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

İvriz Kültürel Peyzajına dair hazırlanan yönetim planı çalışmasının kısıtlılıklarını; alanda koruma ve yönetim ile ilgili sorumlu kurum ve kuruluşların net olarak belirlenmemiş olması, odak grup toplantılarının gerçekleştirilememesi, detaylı alan analizleri için disiplinler arası bir ekip çalışması gerekliliği konuları oluşturmuştur. Bu kapsamda çalışma kapsamında olası paydaşlar ve olası eylem planları belirlenmiştir. Gelecekte yapılacak çalışmalarda, sorumlu kurum, kuruluş ve STK'ların belirlenmesi, ekiplerin oluşturulması ve detaylı alan çalışmaları ile planlama gelişerek değişecektir.

4.2. Rehber Önerisi

Türkiye’de yer alan Dünya Miras Alanlarının sürdürülebilir korunmasını sağlamak amacı ile hazırlanan rehber önerisi 6 başlık ve 5 bölümden oluşmaktadır. Her bir bölüm 2863 sayılı Koruma Kanunu, Alan Yönetimi Yönetmeliği ve uluslararası, yerel yazında yapılan literatür çalışmaları ve Türkiye’de hazırlanmış ulusal yönetim planlarının analizinden elde edilen veriler ile desteklenerek açıklanmıştır.

Rehber; alan yönetimi planlaması hakkında genel bilgiler, sürece dair detaylı açıklamalar, paydaşlar ve görevleri, analiz süreci, eylem ve strateji geliştirme, izleme ve gözden geçirme süreçlerinin detaylı olarak anlatıldığı 5 bölüm ve kaynakçadan oluşmaktadır. Bu bölümler;

-Rehberin Hazırlanma Amacı

1. Giriş

2. Alan Yönetimi Planı Hazırlama Aşamaları

3. Alan Yönetimi Planı Modülü

4. Yönetim Planı Yönetim Modülünün Açıklanması olarak belirlenmiştir. Her bir başlık detayları ile açıklanmıştır.

4.2. 1. Rehberin Açıklanması

Bu başlık altında tez kapsamında hazırlanan rehber başlıkları ve açıklamaları yer almaktadır.

4.2.1.1. Rehberin Hazırlanma Amacı

Alan yönetimi planlaması kültürel ve doğal miras alanlarının sürdürülebilir korunmasını sağlayan bir koruma yöntemini anlatmaktadır. Alan yönetimi planlaması döngüsel bir süreci tanımlar. Bu süreç alanın taşıdığı değerlere bağlı olarak pek çok paydaşın iş birliği ile hazırlanır ve sürdürülür. Birçok prosedürün ve paydaşın dâhil olduğu bu sürecin karmaşık bir hale gelmesini engellemek için yasal dayanakların, paydaşların ve hazırlık aşamalarının net olarak belirlenmesi gerekmektedir. Sürece dâhil olacak bütün paydaşlar görev tanımlarına uygun kişilerden seçilmeli ve görevleri açık olarak bildirilmelidir.

Bu dinamik sürecin karmaşık bir hal almasını engellemek amacıyla alan yönetimi planlamasına dâhil olacak bütün kurumlar ve paydaşlar için başvuru kitabı niteliğinde bir rehber hazırlanmıştır. Bu rehber;

- Alan yönetimi planlaması ile ilgili temel bilgiler
- Planlama süreci aşamaları
- Paydaşların belirlemesi
- Paydaşların yetki, görev ve sorumlulukların belirlenmesi
- Yönetim Planı döngüsü 'ne dair gerekli bilgileri içermektedir.

Dünya Miras Alanlarının bir alan yönetimi planlaması ile korunması 2004 yılında UNESCO tarafından 2004 yılında zorunlu hale gelmiştir. Türkiye’de alan yönetimi planlaması 2863 sayılı “**Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu**” ve “**Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik**” kapsamında hazırlanmaktadır. Bu kanuna göre alan yönetimi planlaması yasal sorumlu kuruluş tarafından paydaşların ve alan yönetim sınırlarının belirlenmesi ile başlar ve alana dair analizler, eylem planları ve raporlama süreçlerini tamamlanması ile devam eder. Rehber bu sürecin sorunsuz işlemesi için gerekli teknik ve kavramsal bilgileri içermektedir.

4.2.1.2. Giriş

Alan yönetimi planlaması doğal ve kültürel miras alanları için etkili bir koruma sağlamak amacı ile hazırlanmaktadır. Bu planlama uzmanlardan yerel halka kadar pek çok kişinin iş birliği ile yürütülür ve alanın korunması dışında yerel halka fayda sağlaması hedeflenir.

1972 yılında UNESCO tarafından hazırlanan “**Dünya Miras Sözleşmesi**”nin tarafı olan Türkiye Cumhuriyeti 1982 yılında sözleşmeyi onaylayarak yasal olarak uygulamaya koymuştur. Bu sözleşmeye göre **Üstün Evrensel Değer** taşıyan kültür ve doğa varlıkları UNESCO Dünya Miras Listelerine kabul edilmektedir. **Dünya Miras Listesinde** yer alan her alan **Dünya Miras Alanı** olarak nitelendirilmekte ve her Dünya Miras Alanı için sorumlu devlet tarafından onaylanmış **Alan Yönetimi Planı** hazırlanmalıdır. Bu konudaki yasal düzenleme, 2863 sayılı Koruma Kanununda 2004 yılında getirilen 5226 sayılı ek Kanun maddesi ile olmuştur. İlgili maddeye göre, Bakanlıkça belirlenen sit alanları için hazırlanan koruma amaçlı imar planı katılımcı alan yönetimi modellerini de içermelidir. 2004 yılında getirilen bu düzenleme ile yönetim planı ve yönetim alanı kavramları da tanımlanmaktadır. Bu tanımlar şu şekilde yapılmıştır;

"Yönetim alanı"; sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, plânlama ve koruma konusunda yetkili merkezî ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerler"

"Yönetim plânı; yönetim alanının korunmasını, yaşatılmasını, değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı plânı ve çevre düzenleme projesi veya koruma amaçlı imar plânını dikkate alarak oluşturulan koruma ve gelişim projesinin, yıllık ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen plânlar"

UNESCO Dünya Miras Listesi'ne kabul edilme şartı olarak 10 adet üstün evrensel değer kriteri belirlemiştir. Komite bu kriterlerinden bir veya daha fazlasını karşılayan miras alanlarının Üstün Evrensel Değer taşıdığını kabul eder. Bu kriterlerin 6 maddesi kültürel miras alanlarını, 4 maddesi doğal miras alanlarını tanımlamaktadır. UNESCO tarafından kültürel mirasın üstün evrensel değer taşıma kriterleri şu şekilde belirlenmiştir;

- (i) insan yaratıcı dehasının bir şaheserini temsil eder;*
- (ii) mimari veya teknoloji, abidevi sanatlar, şehir planlama veya peyzaj tasarımı konusundaki gelişmeler üzerine bir zaman zarfı içinde dünyanın belli bir kültürel alanında insan değerleri arasındaki önemli alışverişi sergiler;*
- (iii) yaşayan veya ortadan yok olmuş bir kültürel geleneğe veya bir medeniyete yönelik eşsiz veya en azından istisnai bir tanıklık üstlenir;*
- (iv) insanlık tarihinde önemli bir aşamayı veya aşamaları gösteren bir yapı türü, mimari veya teknolojik grup veya peyzaj için istisnai bir örnek olur;*
- (v) özellikle geri döndürülemez değişikliklerin etkisi altında hassas hale gelen insanın çevre ile etkileşiminin veya kültürün (veya kültürlerin) bir temsilcisi olan geleneksel insan yerleşimi, arazi kullanımı veya deniz kullanımının istisnai bir örneği olur;*
- (vi) istisnai evrensel öneme sahip olaylar veya yaşayan gelenekler ile, fikirler ile veya inançlar ile, sanatsal ve edebi eserler ile doğrudan veya somut bir biçimde ilişkili olur. (Komite bu kriterin tercihen diğer kriterler ile birlikte kullanılması gerektiğini kabul etmektedir.)*

Bu kriterleri taşıyan alanlar için hazırlanan alan yönetimi planları 2863 sayılı Koruma Kanunu, Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ve UNESCO uygulama rehberinin gereklilikleri ile oluşturulmalıdır.

4.2.1.3. Alan Yönetimi Planı Hazırlama Aşamaları

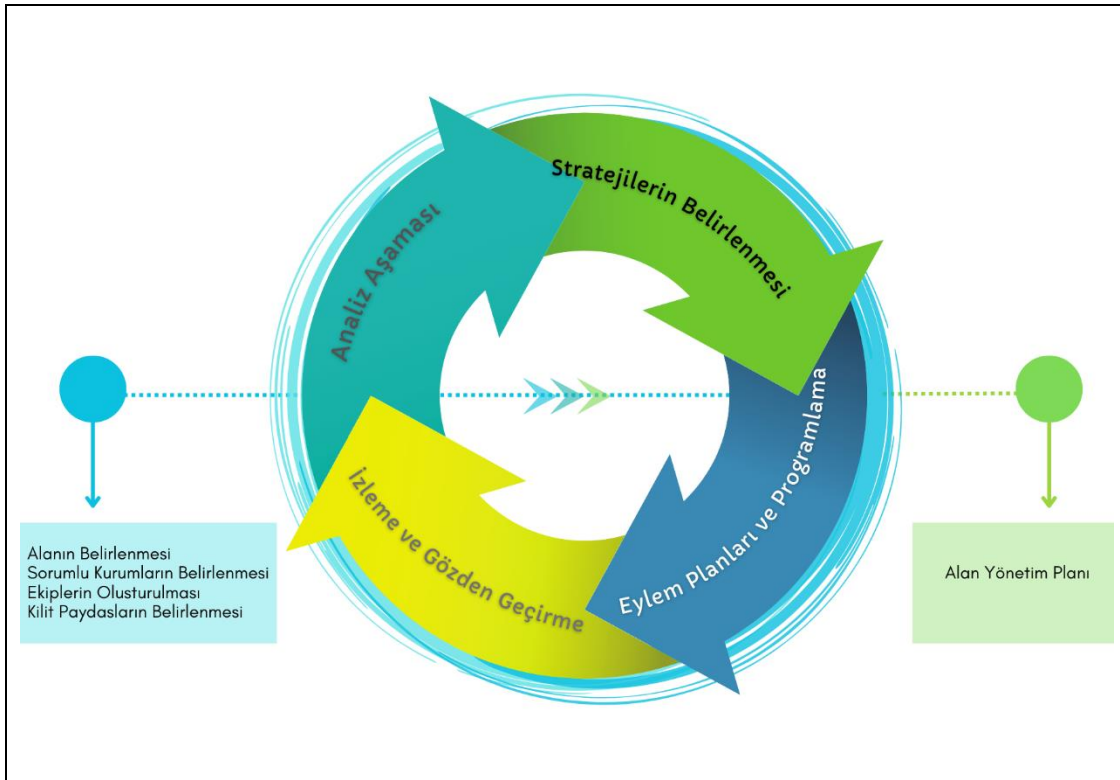
Alan yönetimi planlaması paydaşların belirlenmesi, mevcut durumun tespiti, analizlerin yapılması, eylem planlarının belirlenmesi, izleme ve gözden geçirme süreçlerinden oluşmaktadır. Türkiye’de alan yönetimi planlaması Kültür ve Turizm Bakanlığı ya da ilgili Belediyelerce hazırlanmaktadır. Bu konu ile ilgili düzenleme yönetmelikte;

- a) Kentsel sitlerde ilgili belediyelerce,*
- b) Arkeolojik, doğal ve tarihi sit alanlarında Bakanlıkça,*
- c) İlgili belediyesi bulunmayan kentsel sit alanlarında Bakanlıkça,*
- d) Kentsel sit alanı ile diğer sit alanlarının birlikte bulunması halinde ilgili belediyesince,*
- e) Kentsel sit yönetim alanının sınırlarının birden fazla belediyeyi ilgilendirmesi halinde bu belediyelerin koordinasyonu ile Büyükşehir Belediye sınırları içinde olması halinde Büyükşehir Belediyesince, dışında olması halinde ilgili belediyelerin koordinasyonu ile Bakanlıkça doğrudan hazırlanır veya ihale mevzuatında belirtilen usul ve esaslara göre ihale suretiyle hazırlattırılır, şeklinde belirtilmiştir.*

Yönetim planı süreci; alan başkanı ve kurulların oluşturulması ile başlatılır. Kurulların oluşturulması ve görev dağılımının ardından alan ile ilgili veriler toplanır. Bu verilerin analizleri yapılır ve alana dair strateji planları geliştirilir. Bu basamakların her birine birçok girdi ve paydaş eşlik eder. Bu dinamik sürecin doğru yönetilebilmesi için görev ve sorumlulukların açık bir şekilde bildirilmesi, gerekli toplantıların yapılması ve ilgili paydaşların iletişim halinde olması gerekir. Ayrıca değişimin kaçınılmaz olduğu bir ortamda bu değişimi tanımlamak ve üstün evrensel değere getirebileceği zararı minimize etmek gerekir. Başarılı bir alan yönetimi planı hazırlanabilmesi için şu kriterler önemlidir;

- **Dengeli:** Alanda koruma, turizm ve yerel halk arasında dengeli politikalar geliştirilmesi,
- **Şeffaf:** Planlama süreci ve sonrasında paydaşların bilgilendirilmesi,
- **Katılımcı:** Alana dair alınacak karar ve geliştirilecek stratejiler konusunda paydaş görüşleri alınması,
- **Döngüsel:** Hazırlanan yönetim planının bir sonuç ürününü değil bir süreci tanımlaması.

Sürdürülebilir korumayı hedefleyerek hazırlanan yönetim planları bu bileşenleri içermelidir. Bu sürecin tamamlanması ile Şekil 10'de gösterilen işletme döngüsüne ulaşılır.

Şekil 10. Döngüsel Yönetim Planı Modeli

4.2.1.3.1. Paydaşların Belirlenmesi ve Görev Dağılımı

Alan Yönetimi çalışmaları yetkili idarece alan yönetimi planı hazırlayacak ekibin kurulması ile başlanmaktadır. Bu ekip yönetmeliğe göre; **alan başkanı, danışma kurulu, eşgüdüm ve denetleme kurulu, denetim kurulu** birimlerinden oluşmaktadır.

Alan başkanı: “alanla ilgili daha önceden çalışmalarda bulunmuş, alanı yeterince tanıyan, alan hakkında belirli bir vizyon geliştirebilen, kültürel ve doğal miras yönetimi ile ilgili yeni yaklaşımlar hakkında bilgi sahibi, yönetim politikaları ve uygulamaları hakkında deneyimli, üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, arkeoloji, sanat tarihi, kamu yönetimi, işletme ve ekonomi bölümü mezunlarından kentsel sit alanlarında kurulacak alan yönetimlerinde ilgili belediye, kentsel sit dışındaki sit alanlarında ise Bakanlıkça atanır.”

Görev ve Yetkileri:

- Yönetim planının yıllık hedeflerinin gerçekleşmesi için yetkili idare ile birlikte çalışma programlarını belirlemek, kaynak araştırması yapmak,
- Yıllık bütçe tekliflerini hazırlamak,
- Alanın sunum, tanıtım, eğitim, bakım, onarım, güvenlik ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik hizmet ve ekipman alımı için her türlü sözleşme, şartname taslaklarını yetkili idare ile birlikte hazırlamak,
- Alanın doğal ve kültürel kaynaklarının yönetimi için ilgili kurum ve kişilerle iş birliğini sağlamak,
- Denetim birimince yıllık denetim raporlarının hazırlanması ve bu raporların eşgüdüm ve denetleme kuruluna sunulması için eşgüdümü sağlamak.

Danışma kurulu: “Danışma kurulu, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, meslek odaları temsilcileri, sivil toplum örgütleri temsilcileri, üniversitelerin ilgili bölüm temsilcilerinden, alan başkanı ve yetkili idarece tespit edilecek en az beş üyeden oluşur. Danışma kurulu kendi içinden bir başkan seçer. Danışma kurulu yılda en az bir kez toplanır. Yetkili idare ile eşgüdüm ve denetleme kurulu gerekli gördüğünde danışma kurulunu olağanüstü toplantıya çağırabilir. Danışma kurulu toplantıları mahallinde yapılır.”

Görev ve Yetkileri:

- “Danışma kurulu, yönetim planı taslağını inceleyerek bu taslağın karara bağlanması ve uygulanması konusunda önerilerde bulunur.”
- “Danışma kurulunda görüşülen tüm hususlar ve tavsiyeler, eşgüdüm ve denetleme kuruluna iletmek üzere tutanağa bağlanır.”

Eşgüdüm ve denetleme kurulu: “Eşgüdüm ve denetleme kurulu, alan başkanı, danışma kurulunca kendi içinden seçilecek iki üye ile yönetim planı taslağı kapsamında hizmetine ihtiyaç duyulan idarelerin birer temsilci olmak üzere en az beş kişiden oluşur. Alan başkanı, eşgüdüm ve denetleme kurulunun da başkanıdır. Eşgüdüm ve denetleme kurulu yılda en az iki kere yetkili idarenin çağrısı ile toplanır. Kurul toplantısının gündemi denetleme birimi ile yetkili idare tarafından belirlenir. Alan başkanının talebi üzerine veya yetkili idare gerekli gördüğü takdirde kurul, olağanüstü toplantıya çağırılabilir. Kurul salt çoğunlukla toplanır ve toplantıya katılan üyelerin en az dörtte üçünün oylarıyla karar alır. Eşgüdüm ve denetleme kurulu toplantıları mahallinde yapılır.”

Görev ve Yetkileri:

- Eşgüdüm ve denetleme kurulu, yönetim planı taslağını inceleyerek altı ay içinde onaylar ve planın uygulanmasını denetler.

Denetim kurulu: “Eşgüdüm ve denetleme kurulunun denetim görevini yerine getirebilmesi amacıyla bir denetim birimi kurulabilir. Denetim birimi, yönetim planlarının hazırlanması ve uygulanması sürecinde görev alan denetim elemanları ve üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, sanat tarihi, arkeoloji, kamu yönetimi, ekonomi ve işletme bölümlerinden mezun uzman personel arasından yetkili idarelerce görevlendirilecek en az beş üyeden oluşur.”

Görev ve Yetkileri:

- Denetim birimi, yönetim planlarının uygulamasını denetler. Yönetim planıyla belirlenen yönetim, koruma, sunum, tanıtım ve ziyaretçi yönetimi stratejileri doğrultusunda denetim biriminin alana yönelik yapılan çalışmaların yıllık performans değerlendirmelerini yapar ve bir sonraki yılın çalışma programını hazırlayarak eşgüdüm ve denetleme kuruluna sunar.
- Denetim birimi, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile üçüncü kişilerden yönetim planı ve uygulaması ile ilgili her türlü bilgi ve belgeyi istemeye yetkilidir.

Yönetim planı hazırlama ekibi: “Yönetim planlarının yetkili idarece hazırlanması veya hazırlattırılması hallerinde uzman bir danışman sorumluluğunda konusunda plan hazırlama ekibi kurulur.” Kurulacak bu ekip, en az;

- **Kentsel sit alanları ve tarihi sit alanları** için; üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, sanat tarihi, kamu yönetimi, işletme ve ekonomi bölümleri,
- **Arkeolojik sit alanları** için; üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, sanat tarihi, arkeoloji, kamu yönetimi, işletme ve ekonomi bölümleri,

- **Doğal sit alanları** için; üniversitelerin şehir ve bölge planlama, kamu yönetimi, işletme, çevre mühendisliği ile alanın doğal karakterine bağlı olarak orman mühendisliği, jeoloji/jeomorfoloji/jeoloji mühendisliği, ziraat mühendisliği, peyzaj mimarlığı, hidroloji, biyoloji, zooloji gibi bölümleri mezunu uzmanlardan oluşur.

Alanın niteliğine göre sosyolog, antropolog, tarihçi, ekonomist, turizm işletmeciliği, reklamcı, halkla ilişkiler ve iletişim gibi meslek gruplarından uzmanlar ile yönetim planı konusunda uzman bir danışman ekibe dahil edilebilir.

Alan Yönetimi Birimi: Bazı uygulamalarda bu kurulların dışında sorumlu belediyeler tarafından kurulan birimdir. Bu birim kurullar arasında, planlama süreci ve sonrasında sekreteryaya ve koordinasyonu sağlamaktır. Bu uygulama iletişimi güçlendirmek amacı ile bütün yönetim alanlarında uygulanabilir.

Yönetmelikte yer alan ekipler haricinde alan başkanına destek olacak bir ‘Alan Başkanı Destek Ekibi’ kurulabilir. Bilgilerin toplanması, iş birliklerinin sağlanması, yönetim planı sürecinin eksiksiz yürütülmesi ve bütçe hazırlanması gibi pek çok görevi olan alan başkanları için alan yönetimi sürecine hâkim iki kişi ile destek sağlanabilir. Gerekli görüşmelerin planlanması, bütçe çalışmaları gibi konularda başkana destek olarak süreç hızlandırılabilir. Alan Başkanının süreç yönetiminde bağımsızlığını sağlayabilmesi için özerk olması düşünülebilir. Bunun yanında Alan Başkanının Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde yer almasının sürece katkıları göz ardı edilmemelidir.

4.2.1.3.2. Analizler ve Değerlendirme Çalışmaları

Yönetim planı hazırlama aşamalarının 2. basamağı olan analizler kısmı doğru strateji ve eylem planlarının oluşturulması açısından oldukça önemlidir. Bu aşamada alana dair detaylı veriler toplanır ve analiz edilir. Analiz çalışmalarında ilk olarak, yönetim alanı sınırları Bakanlık tarafından belirlenir. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda yer alan tanımlamalar şu şekilde yapılmıştır;

Öneri yönetim alanı: Alan yönetimlerinin yetki alanlarını belirlemek üzere önerilen alanı,

Yönetim alanı: Sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, plânlama ve koruma konusunda yetkili merkezî ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak

Bakanlıkça belirlenen yerlerdir.

Bu aşamayı oluşturan çalışma basamakları; alanın mevcut durum tespitinin yapılması, yasal durumunun belirlenmesi, arşiv çalışmaları ve yerinde inceleme yöntemleri ile analiz edilmesi olmalıdır. Yönetmelikte bu aşama;

1. *Mevcut durum tespiti: Alanın yönetim, işlev ve korumada mevcut durumun tespit edilmesi, ihtiyaçlarının belirlenmesi, ilgili kurum ve kuruluşlarla bağlantı kurulması.*
2. *Alan analizi: Alanın öneminin belirlenmesi, sorunlarının tespiti, alanın taşıma kapasitesinin tespiti, işlevsel ve yönetsel analizinin yapılması, olarak verilmiştir.*
3. *Alandaki değerler. Üstün evrensel değer kriterlerinin belirlenmesi, özgünlük ve bütünlük beyanının (UNESCO Dünya Miras Sözleşmesi Uygulama Rehberi ile uyumlu terminoloji ile yazılması gereklidir)*
4. *GZFT Analizlerinin yapılması (Alanı tehdit eden ne var? Zayıf yönleri neler? Alanın potansiyelleri neler? Alanın güçlü yönleri hangileri?)*
5. *Analizlerin değerlendirilmesi ve strateji planlarının hazırlanması*
6. *Eylem planlarının hazırlanması, sorumlu kurumlar, paydaş kurumlar, bütçe ve planlama için ayrılan sürenin belirlenmesi*
7. *Eylem planlarının izlenmesi, gözden geçirilmesi ve revize edilmesi olarak sıralanır.*

Bu aşama için kullanılacak materyaller

- Alanın arkeolojik ve tarihi geçmişine dair belgeler
- Haritalar
- Koruma kurulu kararları
- Alanın zaman içerisindeki değişimi ile ilgili çalışmalar
- Alanda yaşayan topluluk varsa; tarihi, günlük yaşam kültürü, folklorik değerleri, gelenekleri ve zaman içindeki değişimine dair çalışmalar
- Yerinde analiz ve değerlendirme verileri
- Alanda gerçekleşebilecek doğal felaketlere dair tehdit ve risk unsurlarına dair çalışmalar
- Anket çalışmaları vb.'dir.

Bu çalışmalar ile elde edilecek sonuçlar;

- Alanı önemli kılan değerler nelerdir? UNESCO uygulama kitabına uygun olarak hangi değerleri içermektedir?
- Alandaki mimari doku (yapım tekniği, malzeme, renk, doku, kat sayısı vs.) nasıl tanımlanmaktadır?
- Alan halk için neden önemlidir?
- Alan hangi yasal gerekçelerle korunmaktadır?
- Alandaki değerlerin nasıl bir korumaya ihtiyaç vardır?
- Tarihsel süreçte azalan ve artan değerler neler olmuştur?
- Değerlerin dönüşümündeki potansiyel nasıl kullanılabilir?
- Koruma alanı sınırları net olarak belirlenmiş midir?
- Koruma alanı içindeki kültür varlıkları detaylı analiz edilmiş midir?
- Tarihi yapılar varsa karakteristik özellikleri belirlenmiş midir? (kat yüksekliği, malzeme, renk, doku, oran-orantı vb.)
- Tampon bölge sınırı tam olarak belirlenmiş midir?
- Koruma alanı ve tampon bölgede koruma, imar ve alt yapı çalışmaları, afet ve risk yönetimine dair önlemler ile ilgili çalışmalarda koruma alanının değerleri nasıl korunmaktadır?
- Alanın korunmasında hangi kurumlar görev almaktadır?
- Alanda yerel paydaşların koruma kapsamı içinde ticari kazanımları nasıl artırabilir?
- Hangi alanlarda maddi desteğe ihtiyaç vardır?
- Potansiyel yatırımcılar nasıl yönlendirilmelidir? Sorularının yanıtlarıdır.

Bu çalışmaların ardından değerlendirme çalışmalarına geçilir. Değerlendirme çalışmaları bu soruların yanıtlarına varıldığı kısım olarak adlandırılabilir. Bu aşamada verilerin somutlaştırılması değerlendirmeleri kolaylaştırır. Analizler, koruma kararları ve koruma alanları sınırları için haritalama yöntemi kullanılmalıdır.

4.2.1.3.3. Strateji ve Eylem planları

Strateji ve eylem planları alana dair detaylı analizlerin ardından koruma alanının ihtiyaçlarına yönelik hedeflerin belirlenme sürecidir. Bu süreçte alanın fiziki şartları, potansiyelleri, yerel halkın demografik yapısı, kültürel faaliyetleri, eğitim durumunun yanında afet ve tehlikelere karşı taşıdığı riskler gibi pek çok faktör etkilidir. Yerinde gözlem, analiz ve

anket çalışmalarından elde edilen verilerin yorumlanarak hazırlanacak stratejiler ihtiyaçlara yönelik eğitim, koruma faaliyetleri, turizm, risk yönetimi, çevre düzenlemesi gibi başlıkları içerebilir. Bu başlıklar alanın 3 temel bileşeni olan yerel paydaş, koruma alanı ve yönetim sistemi ile ilgili olarak Tablo 24'te ele alınmıştır.

Tablo 24. Yönetim Planı Stratejileri

Yönetim Stratejileri	Alan Yönetimi Hazırlık Ekibi Stratejileri	Yerel Halka Yönelik Stratejiler
1. Eğitim stratejilerinin belirlenmesi	1. Profesyonel ekiplerin kurulması	1. Yerel paydaşların yönetim planı hakkında bilgi sahibi olması
2. Turizm stratejilerinin belirlenmesi	2. Yönetim ekibine yönelik eğitim stratejisinin belirlenmesi	2. Yönetim Planı sürecinin şeffaflıkla halka anlatılması
3. Şeffaf alan yönetimi stratejileri	3. Odak Grup Toplantılarının Düzenlenmesi	3. Halkın planlama sürecine dahil olmasının teşvik edilmesi
4. Dengeli alan yönetimi stratejileri		
5. Alanın koruma stratejilerinin belirlenmesi		
6. Bütçe ve kaynak oluşturma stratejileri		
7. Kapasite geliştirme stratejileri		
8. İzleme ve gözden geçirme stratejileri		

Bu stratejilerin belirlenmesinin ardından eylem planları hazırlanır. Eylem planları hedeflenen stratejilerin gerçekleştirileceği yöntemler ve zaman planlamasını kapsar. Eylem planlarının başarısı belirlenen aralıklarla izleme göstergeleri ile değerlendirilir ve gözden geçirilir. Gözden geçirme sürecinde belirlenen hedef ve eylem planlarının başarısı doğrultusunda planlar revize edilir ya da bakım-onarım gibi sonuca ulaşmış strateji ve eylem planları yönetim planından kaldırılır.

4.2.1.4. Alan Yönetimi Planı Modülü

Alan yönetim planı modülü Tablo 25’de verilmiştir.

Tablo 25. Alan yönetim planı modülü

1. Giriş
1.1. Yasal Dayanaklar 1.2. Kurumsal Paydaşlar (kaymakam, yerel ve kurum) 1.3. Yönetim Planı Amacı, Yöntemi ve Kapsamı
2. Mevcut Durum Tespiti
2.1. Alana Dair Genel Bilgiler 2.1.1. Konum ve Coğrafi Yapı 2.1.2. Fiziksel Durum Tespiti 2.1.3. Mevcut Koruma Politikaları 2.2. Yerel Nüfus Yapısı ve Alanın tanınmasına dair Halk ile Yapılan Anket Çalışmaları 2.3. Ulusal, İl Bazında ve Yerel Paydaşlar ile Yapılan Anket Çalışmaları 2.4. Alanda Yürütülen Koruma ve Şehircilik Faaliyetleri 2.5. Alanın Taşıdığı Değerler 2.5.1. Mimari Değerler 2.5.2. Arkeolojik Değerler 2.5.3. Doğal Değerler 2.6. UNESCO Dünya Miras Alanı Olarak (Alan Adı) 2.6.1. Üstün Evrensel Değer 2.6.2. Özgünlük ve bütünlük beyanı
3. Alan Analizi ve Değerlendirme
3.1. Alan Çalışması 3.1.1. Alanın Fiziksel Durum Analizi ve Değerlendirilmesi 3.1.2. Anket Çalışmalarının Analizi ve Değerlendirmeler 3.1.3. GZFT Analizi 3.2. Koruma Alanı Sınırı 3.3. Tampon Bölge Sınırları

4. Alanın Vizyonunun Belirlenmesi ve Esas Politikaların Oluşumu
4.1. Vizyon 4.2. Yönetim Planı Yapısı ve Paydaş Analizi 4.3. Yönetim Planı Stratejileri 4.3.1.Eğitim Stratejilerinin Belirlenmesi 4.3.2.Turizm Stratejilerinin Belirlenmesi 4.3.3.Şeffaf Yönetim Planı Stratejileri 4.3.4.Dengeli Alan Yönetim Planı Stratejileri 4.3.5.Alana Dair Koruma Stratejileri 4.3.6.Bütçe ve Kaynak Oluşturma Stratejileri 4.3.7.Kapasite Geliştirme Stratejileri 4.3.8.İzleme ve Gözden Geçirme Stratejileri 4.3.9.Alan Yönetimi Planı Hazırlama Ekibi Stratejileri 4.3.10. Yerel Paydaşlara Yönelik Stratejiler
5. Çalışma Programı, Zamanlama ve Projelerin Belirlenmesi
5.1. Eylem Planları 5.1.1.Eğitim Planları 5.1.2.Koruma Planları 5.1.3.Turizm Yönetimi, İşletme ve Tanıtım Planları 5.1.4.Risk ve Afet Yönetimi Planları 5.1.5.Ulaşım – Erişim Planları 5.1.6.Ziyaretçi Planları 5.1.7.Yerel Halka Yönelik Katılımcı Yönetim Planı Politikaları 5.1.8.Bütçe Planları
6. İzleme, Değerlendirme ve Eğitim Süreçlerinin Tanımlanması
6.1. Periyodik İzleme ve Raporlama 6.2. Gözden Geçirme ve Revizyon

4.2.1.5.Yönetim Planı Yönetim Modülünün Açıklanması

Bu bölümde yönetim planı modülünün bölümleri açıklanmıştır. Her bir başlığın altında yer alması gereken bilgiler ve bölüme ait kontrol listesi yer almaktadır.

1. Giriş

Giriş bölümü; yönetim planının kısa bir özeti ve önemini içerir. Bu bölüm yönetim planının yapısını, sürecini, paydaşlarını ve yapılma amacını içerir. İlk olarak alanın yönetim planının hazırlanma amacı ve yasal dayanaklarına yer verilir. Koruma alanına dair arkeolojik, mimari ve kültürel gibi değerler kısaca aktarılır. Koruma alanı UNESCO listelerine adaylık sürecinde ise üstün evrensel değerine atıfta bulunacak açıklamalar yer alır.

Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası tüzük, bildirge ve sözleşmelere atıfta bulunulur. Yönetim planı sürecinin gereklilikleri olan döngüsel sisteminin işleyiş biçimi kısaca anlatılır. Alan yönetimi planının sürdürülebilir korumaya katkısı, halk ile olan iş birliği ve alana kazandırdıkları bu bölümde yer alabilir. Ayrıca;

- Planlama öncesinde yapılan çalışmalar ve genel durum,
- Planlama sürecinde gerçekleştirilen faaliyetler,
- Yönetim Planının hedefleri,
- Yönetim Planının yapısı,
- Planın uygulanma biçiminin bir özeti bulunur.

Alan yönetimi sürecinde sorumlu kuruluşlar, kurulan iş birlikleri, destek veren uluslararası veya ulusal kurum ya da kuruluşların isimleri yer alır. Alan yönetimi çalışmalarına başlama tarihi, çalışmaları başlatan kurum ve yönetim planının onaylanma tarihine yer verilir. Yönetim planının kaç yılı kapsayacak şekilde hazırlandığı ve hangi aralıkta revize edilmesi gerektiği bilgisi ile bu bölüm bitirilir.

1.1. Yasal Dayanaklar

Yasal dayanaklar bölümünde alan yönetimi hazırlanmasına dair uluslararası sözleşme ve tüzüklere atıfta bulunulabilir. Bunun dışında koruma ile ilgili yapılmış bütün çalışmalar tarih ve koruma kararı ile birlikte verilir. Bu tüzük ve kararlardan bazıları;

- Atina Tüzüğü 1931
- Venedik Tüzüğü 1964
- Nara Özgünlük Belgesi 1964
- UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Varlıkların Korunmasına Dair Sözleşme 1972
- Burra Tüzüğü 1981
- Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü 1987

- ICOMOS Anıtların, Alanların ve Toplulukların Korunması için Eğitim ve Öğretim ile ilgili İlkeler (1993)
- ICOMOS Türkiye Mimari Miras Koruma Bildirgesi 2013 vd.

Bu uluslararası çalışmalardan alan ile ilgili olan sözleşme ve bildirgelere ilgili maddelere vurgu yaparak atıfta bulunur. Ayrıca bu bölüm;

- 2863 Sayılı Kültür Varlıklarını Koruma Kanunu
- Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik
- Sit alanı ilanı tarih, karar sayısı, kurum ya da kurul bilgileri
- Alandaki tescilli yapılar, tescil tarihleri, kurum ya da kurul bilgileri
- Alan Yönetimi Planı kararı tarihi, karar sayısı, bakanlık ya da belediye bilgisi
- Koruma alanı sınırının onay kararı, tarihi, kurum bilgisi
- Tampon bölge onay kararı, tarihi, kurum bilgisi
- UNESCO Adaylığına dair adaylık tarihi (varsa)
- UNESCO Dünya Listesi Geçici Listesi kabul tarihi (varsa)
- UNESCO Dünya Mirası Listesi kabul tarihi (varsa) kararlarını içerir.

1.2. Kurumsal Paydaşlar

Alan yönetimi planlama sürecinde paydaşların belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Yönetim planının katılımcı ve sürdürülebilir olması için alanda sorumluluğu bulunan bütün kurumlar sürece dâhil edilmelidir. Yönetim planının bu kısmında yönetim planı sürecinde karar verme ve planlama sorumluluğu olan paydaşlara yer verilmelidir. Bu paydaşlar;

- Ulusal Paydaşlar
- Bölgesel Paydaşlar
- İl Paydaşları
- Yerel Paydaşlar
- Üniversiteler
- Sivil Toplum Kuruluşları, Dernekler olarak gruplanabilir.

1.3. Yönetim Planı Amacı, Yöntemi ve Kapsamı

Yönetim planına dair amaç, yöntem ve kapsam net olarak tanımlanır. Bu bölüm Amaç, Yöntem ve kapsam olarak 3 kısımda ele alınır.

Yönetim Planının Amacı: Bu kısımda alan yönetimi planı için kurulan sistematğin amacından bahsedilir. Koruma alanlarının sürdürülebilir korumasının sağlanması, katılımcı bir politika ile şeffaf bir yönetim planına ulaşılması, dengeli politikalar ile kültürel değerlerin ön planda tutulduğu halka fayda sağlayan bir yönetim modeline ulaşılmasından bahsedilebilir.

Alan yönetimi planının genel gerekçeleri dışında;

- Alanın yönetim planına ihtiyacına yönelik değerlendirmeler
- İhtiyaçlara önerilen çözümler
- Alana yönelik sürdürülebilir koruma, tanıtım, gelişim hedefleri
- Yönetim planı hazırlanmasındaki yasal gerekçelere yer verilir.

Yönetim Planı Yöntemi: Yönetim planı hazırlanırken benimsenen yönetim modeline yönelik tanımlar yer alır. Bu başlık altında;

- Katılımcı
- Şeffaf
- Döngüsel
- Dengeli alan yönetimi planı oluşturulmasına yönelik kullanılan odak grup toplantıları, yerel paydaş politikaları, koruma ve gelişim stratejilerinin prensipleri gibi yöntemlerden bahsedilir.

Yönetim Planı Kapsamı: Yönetim planının kapsadığı fiziki alan, alanın içinde yer alan mimari, arkeolojik vb. değerler ve yönetim planının döngüsel sisteminin içerdiği strateji, eylem ve izleme planlarının üst başlıklarını içerir.

2.Mevcut Durum Tespiti

Mevcut durum tespiti bölümünde alanın güncel durumunun tespiti yapılır. Analizler, sözlü görüşmeler, alandaki şehircilik ve koruma faaliyetleri ve anket çalışmalarını içerir. Bu bölümün amacı güncel durumun fotoğraflarla da desteklenerek alanın bir mevcut durum değerlendirmesi yapılması böylece strateji bölümüne veri sağlanmasıdır.

2.1.Alana Dair Genel Bilgiler

Bu bölümde alanın tarihçesi, tarihi, mimari, arkeolojik vb. taşıdığı değerler, kültürel değerler, yaşayan halk ve geçerli koruma politikalarına dair üst ölçek bilgiler verilerek alt başlıklar halinde detaylandırılır.

2.1.1. Konum ve Coğrafi Yapı

Bu bölümde alanın coğrafi yapısı, kent merkezine olan uzaklığı, çevre illere göre konumu gibi bilgilerin yanında alana özgü coğrafi (topoğrafya, eğim vs.) gibi bilgiler yer alır.

2.1.2.Fiziksel Durumun Tespiti

Bu bölümde haritalar üzerinden analizler işlenmesi ile analizler hazırlanır. Bu analizlerde;

- Sit alanları (kentsel, arkeolojik, tarihi, doğal)
- Tescilli yapılar
- Ulaşım güzergahları
- Fonksiyona bağlı bölgelendirme çalışmaları (ticari yoğunluklu bölge, konut yoğunluklu bölge vb.)

2.1.3.Mevcut Koruma Politikaları

Alana dair koruma ile ilgili olarak alınmış koruma kararlarının, değişikliklerin ve son halinin tamamı bu bölümde yer alır. Koruma kararı ile ilgili, tarih karar sayısı ve koruma kararı alan kurum bilgilerine yer verilir. Kararın kapsadığı alan ve sorumlu kuruluşlar ve günümüze kadar geçirmiş olduğu bakım, onarım, sağlıklaştırma ve restorasyon projelerine yer verilir. Devam etmekte olan uygulamaların son durumu ve bitirilmesi planlanan tarihe dair bilgiler yer alır.

2.2 Yerel Nüfus Yapısı ve Alanın tanınmasına dair Halk ile Yapılan Anket Çalışmaları

Bu bölümde alanda yaşayan yerel halkın kültürel mirasa ilgisi, aitlik hissi, katılım isteği gibi yönetim planına veri sağlayacak sorular üzerinden anket çalışması yapılır. Bu verilerin sağlanabilmesi için halk ile yapılan görüşmelerde;

- Yaş bilgisi, cinsiyet, gelir miktarının nüfusa oranı hakkında bilgi
- Kültür mirası ile ilgili; değerli bulunuyor mu, neden değerli bulunuyor?
- Yaşayan halk kendini oraya ait hissediyor mu?
- Yöreye ait gelenek ve görenekler nelerdir? Hala yaşatılıyor mu? Neden önemli?
- Alan göç veriyor mu? Hangi oranda göç veriyor? Göç sebepleri neler?
- Alan göç alıyor mu? Neden göç alıyor? Göç kimler tarafından tercih ediliyor?
- Koruma çalışmaları hakkında ne düşünüyor?
- Hangi konularda eksiklik görüyor?
- UNESCO hakkında bilgisi var mı? gibi soruların cevabı aranmalıdır.
-

2.2.Ulusal, İl Bazında ve Yerel Paydaşlar ile Yapılan Anket Çalışmaları

Bu bölümde planlama sürecini hızlandıracak ve eksiksiz bir programlamaya ulaşılmasını sağlayacak, eşgüdüm kurulu teknik ekibi ya da yönetim teknik ekibine yönelik anket çalışmaları yer alır. Muhtar, arkeolog, mimar, şehir plancısı, sanat tarihçisi gibi ilgili bölümlerin ilgili paydaşına yönelik sorular üzerinden;

- Yetki ve sorumluluklar net olarak belirlenmiş midir?
- Alan yönetimi planlaması ve sürecine dair gerekli bilgilendirme toplantıları yapılmış mıdır?
- Alan ile ilgili gerekli iş birlikleri yapılmış mıdır?
- Sorumluluğu dahilindeki iş için belirlenen strateji ve eylem planı yapılmış mıdır?
- Yönetim planlama sürecinde görülen eksiklik/aksaklık bulunuyor mu? gibi soruların cevabı aranmalıdır.

Anket soruları; kurumsal paydaşlar **Ek 1**, Müze Müdürlükleri için **Ek 2** yerel paydaşlardan muhtara yönelik sorular **Ek 3** ve yerel halka yönelik sorular **Ek 4**'te verilmiştir. Bu bölümdeki değerlendirmelerin eksiksiz, doğru ve anlaşılır yapılabilmesi için verilerin grafikler ve tablolarla desteklenmesi önemlidir.

2.4.Alanda Yürütülen Koruma ve Şehircilik Faaliyetleri

Bu bölümde alanda devam eden koruma ve şehircilik faaliyetleri, güncel durumu ve bitirilmesi hedeflenen tarihler, sorumlu kurumaların tamamı sıralanır. Bu sıralama içinde;

- Bakım – onarım faaliyetleri
- Restorasyon uygulamaları
- Sağlıklaştırma projeleri
- Alt yapı çalışmaları
- İmar faaliyetleri vb. yer alır

Bu faaliyetleri için **Tablo 26**'ds verilen şablon kullanılabilir. Bakım- onarım ve restorasyon çalışmalarının takibi için **Ek 5**'te verilen şablon kullanılabilir. Bu tabloların hazırlanması alandaki koruma ve şehircilik faaliyet durumunun incelenmesine ve kontrollerinin sağlanmasına olanak tanır.

Tablo 26. Koruma ve Şehircilik Faaliyetleri Şablonu

İşin Adı	Sorumlu Kurum	Paydaş Kurum	Olası Bütçe Planlaması	İş Başlama Tarihi	İş Bitirme Tarihi

2.5 Alanın Taşıdığı Değerler

Bu bölüme kadar listeler halinde verilen sit alanları, arkeolojik alanlar, mimari yapıların bu bölümde alt başlıklar halinde açıklamaları yapılır. Değer tanımları yapılırken yerel halkın görüşlerinin de dâhil edilmesi, katılımcı ve şeffaf alan yönetimi planlamasında büyük önem taşır. Bu bölümde tanımlamalar net ve detaylı olmalıdır. Bu detay;

- Sit alanı ise; sit alanı ilanı tarihi, ilan kararı, ilan eden kurul; gerekçeleri, tarihi önemi, günümüzdeki durumu,
- Mimari yapı ise; tescil tarihi, tescil kararı, tescili yapan kurum, gerekçeleri; yapım tekniği, özgünlük durumu, plan şeması
- Günümüze kadar ulaşan kısma dair bilgiler
- Tarihi fotoğraflar
- Güncel Fotoğraflar
- Koruma önlemleri
- Ziyaretçi Planlaması (varsa)
- Risk ve Afet Yönetimi Planları (varsa), bilgilerini içerir.

Bu bilgiler başlıklar halinde; literatür taramaları, sözlü görüşmeler ve belgeler üzerinden araştırılır. Araştırmaların sonucu tablolarla gösterilebilir. Burada amaç tarihi belge oluşturmak değil güncel durumu tespit etmektir. Bu sebeple elde edilen bütün bilgilerin yönetim planına eklenmesi çabası içine girilmemelidir.

2.5.1 Arkeolojik Alanlar

Alanda yer alan arkeolojik alanlara dair güncel tespitin yapılabilmesi için gerekli bilgilere eksiksiz olarak yer verilir.

2.5.2 Mimari Yapılar

Alanda yer alan mimari yapıların listesi ve güncel durumlarının tespitine dair bilgilere yer verilir.

2.6.UNESCO Dünya Miras Alanı Olarak (Alan/Yapı Adı)

Alanın ya da yapının üstün evrensel değer tanımı alanın Dünya Miras Listelerine kabul edilme sürecinin temelini oluşturmaktadır. Bu yüzden tanımlamaların doğru yapılması oldukça önemlidir. Tanımlar yapılırken adaylık dosyasındaki kadar uzun ve geniş tanımlamalara yer verilmemelidir. Kısa ve öz bilgilerin yer aldığı UNESCO Uygulama rehberinde yer alan tanımlarla uyumlu bilgiler yer almalıdır.

2.6.1.Üstün Evrensel Değer

UNESCO uygulama rehberine göre varlık, UNESCO tarafından belirlenen 10 kriterden bir veya daha fazlasını karşılıyor ise Dünya Miras Komitesi tarafından üstün evrensel değeri sahip olduğunu kabul edilir. Bu kriterlerden 1’den 6 ‘ya kadar olan maddeler kültürel, 7’den 10 kadar olan maddeler ise doğal varlıklara ait değerleri tanımlamaktadır. Bu bölümde sahip olduğu kriter ve o kritere sahip olma nedenleri anlatır. Bu anlatım için **Tablo 27** kullanılabilir. Bu bölüm adaylık süreci ve sonrasında komite tarafından gelebilecek düzeltme ve eklemeler doğrultusunda güncellenmelidir. Başvuru yapan ekip ile alan yönetimini hazırlayan ekibin koordinasyonu önemlidir.

Tablo 27. UNESCO ÜED ve Gerekçeleri Tablosu

UNESCO ÜED (..) Kriteri	Kriterin UNESCO Uygulama rehberindeki açıklaması
Kriter	ÜED gerekçeleri

2.6.2 Özgünlük ve Bütünlük Beyanı

Kültürel miras kategorilerinden (1-6) aday gösterilen varlık özgünlük ve bütünlük beyanını sağlamak zorundadır. Komite, özgünlük ve bütünlük beyanında kaynakların güvenilirliğini ön planda tutmaktadır. Özgünlük; malzeme, form, tasarım, konum, mekân, gelenekler, uygulama teknikleri gibi somut öğelerin yanında ruh ve duyguyu da temsil etmektedir. Somut öğeler için kanıtlayıcı bilimsel çalışmalar ile desteklenmesi gerekir. Bu kısımda varlığa dair ne derece özgün olduğu anlaşılır ve net ifadelerle tanımlanmalıdır.

3.Alan Analizi ve Değerlendirme

Bu bölümde; yapılan analizler, anket çalışmaları, sözlü görüşmeler ve literatür araştırmalarından elde edilen bulgular doğrultusunda alanı ve yaşayan halkı, pozitif ve negatif etkileyen verilere dair değerlendirmeler yer alır. Bu bölüm alanın GZFT (Güçlü, Zayıf,

Fırsatlar, Tehlikeler) analizleri yapılır. Bu değerlendirmeler alanın taşıdığı değerlerin tanımı, potansiyeller, tehditler ve alana dair stratejilerin belirlenmesinde çıkış noktası olacaktır.

3.1.Alan Çalışmalarının Değerlendirilmesi

Alana dair hazırlanan haritalama çalışmaları, anket çalışmaları, koruma ve şehircilik çalışmalarından elde edilen veriler üzerinden tespitler ve değerlendirmeler yapılır. Tespitlerin yapılabilmesi için grafik ve tablolardan faydalanabilir.

3.1.1.Alanın Fiziksel Durum Analizi ve Değerlendirilmesi

Alana dair yapılan çevre analizlerinin değerlendirildiği bölümdür. Ulaşım, dolaşım, kültürel ve doğal varlıkların birbiri ile ilişkisi, alanın ihtiyaçları gibi değerlendirmeler yapılır. Bu bölümde değerlendirmeler yapılırken şu sorulara cevap aranır;

- Alana ulaşım imkanları yeterli mi?
- Alandaki koruma faaliyetleri neler?
- Alanın koruma ihtiyaçları neler?
- Alanda tehdit oluşturacak faaliyetler nelerdir?
- Alana yönelik tanıtım faaliyetleri var mı?
- Afet ve acil durum yönetim planı var mı?
- Alana ait tanıtım politikası, iş birlikleri var mı?
- Yıl içerisinde turist ziyaret sayısı/aylara göre oranı?
- Konaklama tesisi kapasitesi?
- Alandaki kültürel faaliyetler?
- Alandaki sosyal faaliyetler neler?
- Alanda geliştirilebilecek sosyal faaliyetler neler?

3.1.2.Anket Çalışmalarının Analizi ve Değerlendirmeler

Bu bölümde sorumlu kurumlardaki paydaşlar ve yerel paydaşlara yönelik anket çalışmaları değerlendirilir. Paydaşların görev tanımı ve sorumlulukları, sürece dair bilgileri test edilir. Yerel paydaşlara yönelik yapılacak anketler ile alana yönelik beklentiler, farkındalık, yönetim planına katılım isteği, alandaki yaş ortalaması, eğitim düzeyi gibi veriler toplanır. Bu bilgiler ışığında yönetim planı toplantılarına katılacak yerel halktan kilit paydaşlar belirlenir.

3.1.3.GZFT Analizi

Bu bölümde alana etki eden pozitif ve negatif veriler değerlendirilerek **Güçlü** ve **Zayıf** Yönler, **Fırsatlar** ve **Tehditler** başlıkları altında toplanır. Buradan elde edilen potansiyeller üzerinden stratejiler geliştirilerek etkileri izlenir. Her bir başlık için koruma ve kentsel gelişim, araştırma, alt yapı, sunum/tanıtım/turizm, yerel farkındalık/ katılım, eğitim/ kapasite geliştirme, finansal gelişim ve destek gibi tespit edilen verilere uygun alt başlıkları yer alır. Bu bölüm için **Tablo 28** verilen şablon kullanılabilir.

Tablo 28. GZFT Analiz Şablonu

Güçlü Yönler Bu başlık altında alana ait olumlu yanlar yer alır. Alanın taşıdığı kültürel, doğal, somut ve soyut değerler gibi bilgilere değinilmelidir.	Koruma/ Kentsel Gelişim	
	Sunum/ Tanıtım/ Turizm	
	Yerel Farkındalık/ Katılım	
	Eğitim/Kapasite Geliştirme vb.	
Zayıf Yönler Zayıf yönler başlığı altında alanın potansiyelini düşüren, geliştirilmeye ya da düzeltilmeye ihtiyacı olan yönler yer alır.	Koruma/ Kentsel Gelişim	
	Yerel Farkındalık/ Katılım	
	Finansal Destek vb.	
Fırsatlar Bu bölümde ön plana çıkarılması gereken özellikler, geliştirilebilir nitelikler ve değerler yer alır.	Koruma/ Kentsel Gelişim	
	Sunum/ Tanıtım/ Turizm	
	Araştırma	

Tehditler Bu bölümde çözüm üretilmesi gereken, alanı afet, turizm, şehircilik faaliyeti, göç gibi sorunlara dair veriler yer alır.	Altyapı /erişim vb.	
	Koruma/ Kentsel Gelişim	
	Finansal Destek vb.	

3.2.Koruma Alanı Sınırı

Alan yönetimi yönetmeliğine göre yönetim planı sınırı yetkili idare tarafından belirlenir. KTVKB ya da ilgili Belediye tarafından yönetim alan sınırları belirlenirken göz önünde bulundurulmuş hususlar yönetmeliğin 6. maddesinde şu şekilde verilmiştir;

a) “Sit alanlarının, ören yerlerinin ve alanın etkileşim-geçiş sahalarının ve bağlantı noktalarının araştırılması ve elde edilen verilerin değerlendirilmesi amacıyla etütler yapılır. Bu etüt sonuçlarına göre Kanun, bu Yönetmelik ve ilke kararlarına uygun olarak öneri yönetim alanı sınırı belirlenir. Öneri yönetim alanının belirlenmesiyle ilgili olarak ilgili kurum ve kuruluşlar, meslek odaları, üniversiteler, sivil toplum örgütlerinin ve alanda mülkiyet hakkı bulunanların önerileri de değerlendirilir.

b) Öneri yönetim alanı sınırı, bu sınır dahilinde alanla ilgili hizmetine ihtiyaç duyulan ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına iletilir. Kurum ve kuruluşlar, öneri ve görüşlerini tebliğden itibaren otuz gün içinde iletmedikleri takdirde olumlu görüş verildiği kabul edilir.

c) Üniversiteler, belediyeler, valilikler ve ilgili sivil toplum örgütleri yönetim alanı belirlenmesi önerisiyle başvurduğu takdirde bu esaslar doğrultusunda teklif Bakanlıkça değerlendirilir.

ç) Bu çalışmalar sonucunda belirlenen nihai yönetim alanı sınırları Bakanlıkça ilgili kurum ve kuruluşlara iletilir.”

Alanın harita üzerinde gösterilmesi, kültürel ve doğal varlıkların, tescilli yapıların, ulaşım bilgilerinin ve gezi rotalarının, sit alanlarının, tampon bölgenin renk ve simgeler kullanılarak işlenmesi UNESCO Dünya Miras Listelerine adaylık ve yönetim planı sürecine katkı sağlar.

3.3.Tampon Bölge Sınırları

Tampon bölge; koruma alanının etkin şekilde korunmasını sağlayan koruma alanının çevresinde yer alan bölgedir. Dünya Mirası Sözleşmesi Uygulama rehberi 103 ile 107 arasındaki paragrafları tampon bölgeye ayırmıştır. Rehberde göre Dünya Miras Listelerine adaylıklarda ölçek aşılmadan bir tampon bölge belirlenmesi beklenmektedir. Bu bölgenin nasıl korunacağına dair net açıklamalara yer verilmelidir. Tampon bölge belirlenmemişse sınırlarının belirlenirken dikkate alınan gerekçelerle birlikte açıklanması gerekir.

4.Alanın Vizyonunun Belirlenmesi ve Esas Politikaların Oluşumu

4.1. Vizyon

Alanın gelecek 15-20 yıl sonrasında hedeflenen durumuna dair bir vizyon geliştirilmesidir. Bu eylem planlarının gerçekleştirilmesi, koruma hedeflerinin belirlenmesi ve politikaların halka anlatılması bakımından önem taşır. Vizyonun belirlenmesi aşamasında yerel paydaşlardan görüş alınması sürece katılım sağlamaları bakımından önemlidir.

4.2.Yönetim Planı Yapısı ve Paydaş Analizi

Alan yönetimi planlaması için **iletişim** kilit sözcük olarak nitelendirilebilir. İletişimin sağlanması için **iş birlikleri ve anlaşmalara** ihtiyaç vardır. Alana yönelik sorumlu kurum, bakanlık ya da belediyeler, hükümet desteği ile birlikte paydaşlarla iletişim içinde olmalıdır. Başka önemli bir nokta ise bütün paydaşlara yönetim planı hazırlama sürecine dair gerekli bilgilerin verilmesi ve sürecin **seffaflık** içinde yönetilmesidir. Alan yönetimi planlamasına dâhil olan paydaşlar yetkili kurum görevlilerinden ziyaretçilere geniş bir grubu kapsamaktadır. Paydaşlar ve yerel halk arasında entegrasyonun sağlanması, yönetim planında görev alacak kişilerin yetkin ve donanımlı kişilerden seçilmesi, paydaşlar arasında iletişim ağının doğru kurulması karmaşık sürecin bir düzen içinde yürütülmesi açısından önemlidir.

Alan yönetimine dâhil olan paydaşlar üst ölçekte; yönetim ekibi, yönetim planı hazırlık ekibi ve yerel paydaşlar olarak yetki sırasına göre gruplandırılabilir. Yöneticiler olarak nitelendirilen grup; Bakanlıklar, belediyeler, kültür varlıklarını koruma bölge kurulları, müze müdürlükleri, vakıflar bölge kurulları, kazı başkanlıkları doğal sit alanı varsa Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Üniversiteler, ilgili meslek odaları, sosyal toplum kuruluşları gibi planlamada karar verme sorumluluğuna sahip olarak sayılabilir. Bu kurum ve kuruluşlar

bölgeye bağlı olarak değişmektedir. İş birliği yapılacak kurum ve kuruluşlar KTB tarafından belirlenerek süreç başlatılır.

Paydaşlarla ilgili olarak atılması gereken ilk adım rollerin belirlenmesi, sorumlu kişilere net görev tanımları bildirilmesi ve sorumluluklarının tanımlanması olmalıdır. Alan yönetimi planlamasında yetki düzeyine bakılarak oluşturulan 3 farklı **Tablo 29**'da verilmiştir.

Tablo 29. Yönetim Planı Paydaşları

Yönetim	Yönetim Planı Hazırlama Ekibi	Yerel Paydaşlar
- Alan başkanı - Danışma kurulu - Eşgüdüm kurulu - Belediyeler - Kaymakamlık - Üniversiteler - Müdürlükler - STK'lar vb.	<u>Eşgüdüm Kurulu Teknik Ekibi</u> - Arkeologlar - Mimarlar - Mühendisler - Ekonomi uzmanı - İşletme bölümü mezunları - Teknik personel vb. <u>Yönetim Teknik Ekibi</u> - Arkeologlar - Mimarlar - Mühendisler - Ekonomi uzmanı - İşletme bölümü mezunları - Teknik personel vb.	- Muhtar - Mülk sahipleri - Alan sınırı içinde yaşayanlar - Alanda ticaret yapanlar - Dernekler

Yönetim planı hazırlık ekibi eşgüdüm ve denetleme kurulundan oluşturulan ekip ve yönetim planı hazırlanmasından sorumlu kurum tarafından oluşturulan ekipten oluşur. Bu ekiplerin farklı görevleri vardır. Eşgüdüm ve denetleme kurulu teknik ekibi; koruma ve korumaya yönelik faaliyetlerin uygulanmasından sorumludur. Sorumlu kurum tarafından oluşturulan teknik ekip ise mülakat, anket ve görüşme gibi verilerin hazırlanması gibi saha çalışmalarının yapılmasından sorumludur. Bu ekiplerin entegrasyonunun sağlanabilmesi için yetki, görev ve beklentilerin net olarak açıklanmasının yanında eğitim çalışmaları ile desteklenmesi gerekir. Her bir grup için yönetmelik haricinde tanımlanabilecek olan sorumluluklar **Tablo 30**'da belirtilmiştir.

Tablo 30. AYP Sürecinde Paydaşların Görev ve Sorumlulukları

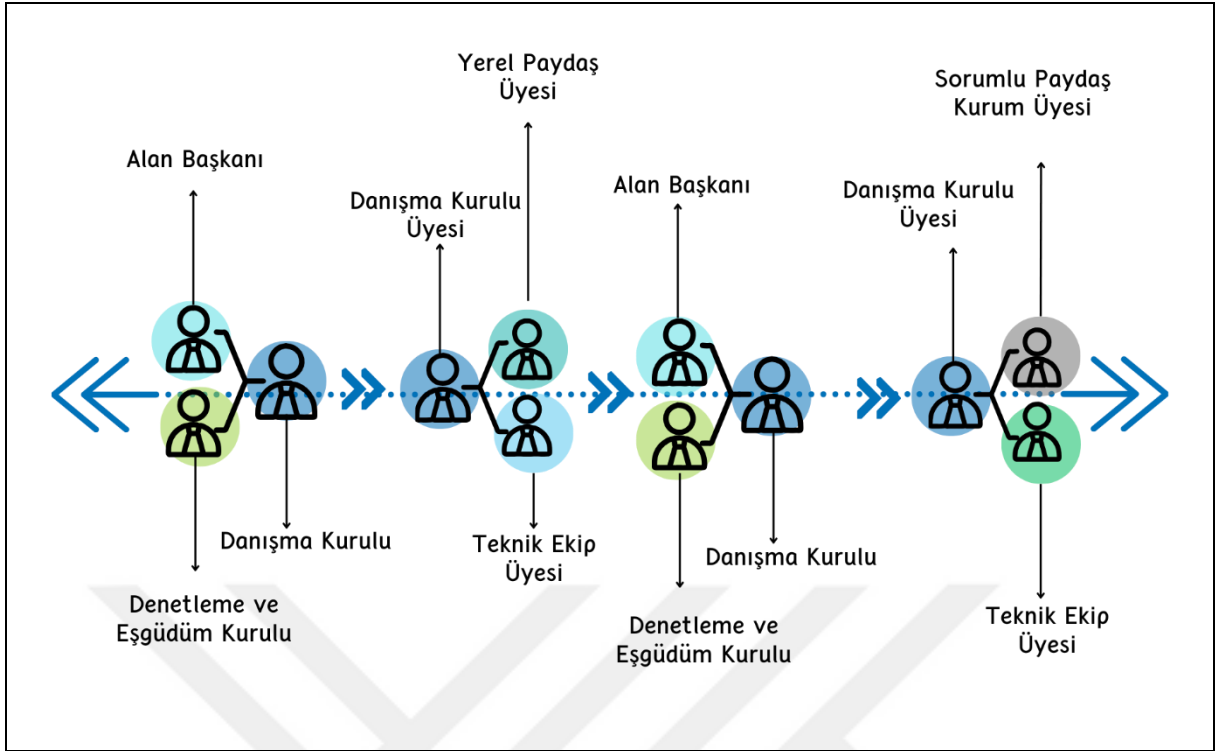
Yönetim		Yönetim Planı Hazırlama Ekibi	Yerel Paydaş
Alan Yönetimi Başkanı	Yönetim Ekibi		
- Alana dair bilgi sahibi olmak - Yönetim planı hazırlık sürecinde gruplar arasındaki koordinasyonu sağlama - İlgili kişiler ile iletişim gruplarının oluşturulması ve toplantı sürecinin belirlenmesi - Planlama sürecinde kişiler arasında uzlaşma sağlamak - Şeffaf ve dengeli bir alan yönetim planı hazırlanmasını sağlamak - Alan yönetimi ile ilgili güncel mevzuat ve uluslararası standarda hâkim olması	- Yönetim planı sürecine katkı sağlayacak gönüllü kişilere ulaşmak - Katılımı sağlamak için halkı teşvik edici toplantılar düzenlemek - Gruplar arasında yapılan toplantı konularını belirlemek - Toplantı sürecini raporlamak	- Görev ve sorumluluklarının eksiksiz öğrenilmesi - İlgili toplantılara katılması ve katkı sağlaması - Alanda anket çalışmaları yapmak	- Alana dair yapılan bilgilendirme toplantılarına katılmak - Yönetim planı hazırlanırken sürece dahil olmak - Süreçte uzlaşmacı bir yol izlemek - Alanın korunmasına katkı sağlamak

Yönetim planı hazırlanması sürecinde bilgilendirme çalışmalarının yapılması paydaşların sürece hazırlanması açısından önemlidir. Planların hazırlık aşamasında süreci sağlıklı yönetebilmek için paydaşlar arasındaki iletişim en önemli faktördür. Güçlü bir iletişim kurulması için ilgili ekiplerin belirli aralıklarla bir araya gelerek fikir alışverişinde bulunulması, bilgi aktarımı yapılması sağlanmalıdır. Şeffaf bir alan yönetimi planı için karar sürecinin doğru yürütülmesi gerekir. Karar sürecinde gruplar arasında **Tablo 31**'de verilen çözüm önerileri ile birlikte verilen sorunlar ile karşılaşılabılır.

Tablo 31. AYP Sürecinde Paydaşların Görev ve Sorumlulukları

Sorunlar		Çözüm Önerileri
Yönetim	- Yönetim planı sürecine hâkim olunmaması - Yetki ve görevlerin net olarak belirlenememesi - Alan yönetimi planlamasına özgü karmaşık sürecin programlanma sorunu	- Alan başkanı ve kurullarda yer alacak kişilere sürece başlamadan önce gerekli eğitimleri verilmesi - Görevli herkese yetki ve sorumluluklarının açık olarak bildirilmesi - Planlama sürecinin her bir basamağının iş planlarının yapılarak hazırlanması
Alan Yönetimi	- Yetki- görev paylaşımlarının net olmaması - Uzman ve yerel halkın arasında uzlaşa sağlanamaması	- Görevli her bir kişiye süreç, yetki ve görevlerin açıkça bildirilmesi - Yapısal müdahalelerde sürece ve uygulamaya dair detaylı bilgileri mülk sahibine vererek uzlaşa varılması
Yerel Paydaş	- Fikir ayrılıkları - Uzlaşa varılamaması - Fikir çatışmaları - Yeterli ilginin oluşmaması - Yeterli desteğe ulaşılamaması	- Planlama öncesi ön çalışma olarak tanıtım ve bilgilendirmeler yapılması - Yerel paydaşların grup toplantılarına katılmasının teşvik edilmesi - Grup toplantılarında bütün paydaşların fikirlerinin alınması

Verimli bir iletişim ağı oluşturulabilmesi için birbiri ile ilişkili paydaşlardan oluşan odak grup toplantıları yapılmalıdır. Bu toplantı grupları için birbiri ile ilişkili gruplar ve grup sorumluları da belirlenmelidir. Alanda yer alan kültür varlığının ihtiyacına göre arkeolog ve koruma uzmanları için bir grup tanımlanırken; alt yapı düzenlemeleri, afet ve risk değerlendirmeleri ile ilgili jeoloji mühendisi ve makine mühendisi gibi uzmanlarca toplantılar ve saha çalışmaları yapılması sürece fayda sağlayacaktır. İletişim ve entegrasyonun sağlanması için **Şekil 11’de** gösterilen yöntem kullanılabilir.

Şekil 11. Odak Grup Toplantıları şematik anlatımı

Şekil 11’de gösterilen iletişim odaklı alan yönetimi plan modeli;

- Her bir toplantı grubu için Danışma Kurulu üyeleri arasında ilgili oldukları toplantı konularına dâhil edilmesi için 2 grup temsilcisi seçilir ve bu temsilci toplantı esnasında ortaya çıkabilecek fikir ayrılıklarında çözüm üretme, ortaya atılan fikirleri süzgeçten geçirerek sonuca ulaştırma, alınan kararları raporlama görevlerini üstlenir. Bu toplantılar alan özelinde duyulan ihtiyaca göre belirlenen aralıklarla tekrarlanır.
- Alan yönetimi planlaması sürecine dâhil olacak yerel paydaşların belirlenmesinde anket çalışmaları yapılarak alan yönetimi süreci, alana özgü değerler ve katkı sağlamaya yönelik istek konuları değerlendirilebilir. Bu değerlendirmeler sonucu halktan seçilen kişiler ilgili grubun toplantılarına dâhil edilmelidir.
- Yerel halka yönelik toplantılarda; alan yönetimi sürecini anlaması, önemsemesi, dâhil olması ve fayda sağlaması için bilgi paketleri içeren toplantılar yapılmalı alan ile ilgili karar aşamasında halktan gelen talep, istek ve şikâyetler mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Bu toplantılara muhtarın dâhil olması iletişimin sağlıklı işlemesi açısından önemlidir.

- Toplantı sonucunda elde edilen veriler belirlenen bir formatta raporlanır. Bu raporlar yönetim ekibi toplantılarında tartışılır ve alınan kararlar rapor formatında eşgüdüm ve denetleme kuruluna iletilir.
- Bu kararlar doğrultusunda yönetim planı taslağı hazırlanır.
- Hazırlanan taslak tekrar grupların görüşüne sunulur onay sürecine girilir. Gruplardan gelen düzeltme talepleri değerlendirilir ve ortak karar doğrultusunda değişikliğe gidilebilir.
- Yönetim planı onaylanmasının ardından belirli sürelerle yönetim planında belirlenen strateji ve eylem planlarının gerekliliklerine bağlı olarak alandan gelen raporlar, yerinde yapılan araştırmalar doğrultusunda güncellenir.

Kurumlar, STK'lar, üniversiteler ve yerel paydaşlara yönelik yapılan bütün gruplandırmalar, toplantı sıklığı belirlenir. Bu toplantılara dair; konu başlığı, katılım oranı, toplantı sonucu kararları raporlanır. Bu rapor için Ek 5 kullanılır.

4.3.Yönetim Planı Stratejileri

Analizler ve değerlendirme çalışmaları sonrasında alana ait stratejiler geliştirilir. Bu stratejilere dair konu başlıkları Tablo 32'de verilmiştir. Stratejiler alana katkı sağlama, geliştirme, önlem alma ya da olumsuzları giderme hedefleri ile belirlenir. GZFT analizlerinde belirlenen olumlu ya da olumsuz etkilere çözüm ve geliştirme önerileri hazırlanır. Bu stratejilerin hayata geçirilmesi eylem planları ile olur. Eylem planlarının olumlu ya da olumsuz etkilerinin değerlendirilebilmesi için izleme göstergeleri belirlenir. Bu izleme göstergeleri strateji ve eylem planının içeriğine göre belirli aralıklarla izlenir. İzlemenin ardından yapılan değerlendirme ve gözden geçirme sürecinden sonra strateji ve eylem planları revize edilir. Bu bölüm stratejiler, eylem planları ve izleme göstergelerini içerir. Stratejiler belirlenirken içerik örnekleri verilen strateji geliştirme tabloları kullanılır. Bu tabloda strateji, eylem planı ve sorumlu kurum ve izleme göstergeleri yer alır.

Tablo 32: Strateji eylem planı özet tablosu

Stratejiler	Açıklamaları
Eğitim Stratejileri	1. Yetkili paydaşlara yönelik eğitim stratejiler 2. Teknik ekibe yönelik eğitim stratejiler 3. Yerel paydaşa yönelik stratejiler vb.
Turizm Stratejileri	1. Yetkili otoritelere dair stratejiler 2. Ziyaretçi stratejileri 3. Yerel halka yönelik stratejiler vb.
Şeffaf Alan Yönetim Planı Stratejileri (Eğitim Başlığı içinde planlanabilir)	1. Odak grup toplantıları 2. Bilgilendirme toplantıları vb.
Dengeli Alan Yönetim Planı Stratejileri (turizm ve koruma stratejileri içinde planlanabilir)	- o Turizm faaliyetleri - o Koruma faaliyetleri vb.
Alana Dair Koruma Stratejileri	1. Koruma faaliyetlerinin belirlenmesi 2. Sorumlu kurumların belirlenmesi 3. Paydaş kurumların belirlenmesi vb.
Kapasite Geliştirme Stratejileri	1. Yerel halka yönelik stratejiler 2. Alan yönetimi planlamasında halkın rolü vb.
Bütçe ve Kaynak Oluşturma Stratejileri	1. Bütçe planlamasına dair stratejiler 2. Kaynak oluşturma stratejileri vb.
İzleme ve Gözden Geçirme Stratejileri	1. Strateji eylem planlarının izlenmesine yönelik geliştirilen stratejiler
Alan Yönetimi Planı Hazırlama Ekibi Stratejileri	1. Ekiplerin oluşturulması 2. Sorumlu kurum ve kişilere yönelik toplantılar vb.
Yerel Paydaşlara Yönelik Stratejiler	1. Yerel paydaşların yönetim planı hakkında bilgi sahibi olması 2. Yönetim Planı sürecinin halka anlatılması 3. Halkın planlama sürecine dahil olmasının teşvik edilmesi vb.

STRATEJİ: EĞİTİM STRATEJİLERİNİN BELİRLENMESİ

HEDEFLER	EYLEM PLANI	İZLEME
Saha görüşmeleri ve anket çalışmaları doğrultusunda verilmesi gereken eğitimlerin belirlenmesi	- Yönetim Ekibine Yönelik eğitimler - Alan yönetimi planlaması süreci, amaç ve hedefler - Alan yönetimi sürecinde yetki ve görevler - Alan yönetimi planlama sürecinde karşılaşılabilecek sorunlar ve çözüm önerileri - Yerel halkı kalkınma programına dahil edilmesi	- Alanında uzman kişilerin seçilmiş olması - Kişilere resmi olarak görev ve sorumluluklarının bildirilmesi
	- Yerel Halk eğitimleri - Kültürel mirasa dair bilgiyi ve saygıyı artırılmasına yönelik eğitim planlaması - Ticaret- pazarlama, servis hizmetleri, pansiyonculuk vb. eğitim ve sertifikasyonların alınması	- Belirlenen ihtiyaçlar doğrultusunda gerekli eğitimlerin verilmesi - Eğitim ve sertifikasyon programlarına katılım - başarı oranı - Alan yönetimi planlamasına dair bilgilendirme toplantıları raporları - Yerel paydaşların ilgi seviyesini ölçen düzenli anket çalışmaları
<u>Yönetim planı hazırlık ekibine yönelik eğitim stratejisinin belirlenmesi</u> -Eylem planlarında tanımlanan her iş için belirlenen sürenin aşılmaması -Süreçte zaman kaybına sebep olacak nedenlerin azaltılması -Alanda yetki ve sorumluluklara dair karmaşa yaşanmaması	- Planlama öncesinde ve süreçte hazırlık ekibinin eğitimler ile daha donanımlı hale getirilmesi - Yönetim planı sürecine dair genel bilgilendirmelerin yapılması - Süreçte dahil kişilerin yetki ve görevlerinin net olarak açıklanması - Alana ve yapılacak eylemlere yönelik bilgilendirme toplantılarının düzenlenmesi - Anket çalışmaları ile süreç, yetki ve görevlere dair ihtiyaçların belirlenmesi	- Teknik personel ve yerel paydaşları bir araya getiren planlama sisteminin tanıtılması - Toplantı başlıkları, katılım oranı ve geri dönüşlerin değerlendirilmesi - Anket sonuçları ile yapılması hedeflenen eylem planlarının karşılaştırmalı kontrolünün sağlanması

STRATEJİ: TURİZM STRATEJİLERİNİN BELİRLENMESİ

HEDEFLER	EYLEM PLANI	İZLEME
<u>Ziyaretçilere, yerel paydaşlara ve yetkili otoritelere dair gerekli stratejilerin belirlenmesi</u>	• <u>Yetkili otoriteler</u> ○ Görevli kişilerin yetki ve sorumluluklarının bildirilmesi ○ Alana dair tanıtım ve bilgilendirme çalışmalarının planlanması ○ TURSAB vb. kurumlarla iş birliği yapılması	• Konu ile ilgili yapılan toplantılar ve konu başlıklarına dair raporlar • Gerekli iş birliği protokolleri
	• <u>Ziyaretçiler</u> ○ Ziyaretçi kapasitesin belirlenmesi ○ Alanın ziyaret sebebi ile zarar görmesinin engellenmesi ○ Gezi rotalarının oluşturulması ve yönlendirmelerin planlanması ○ Alanda yeterli bilgilendirmenin panolar, sesli anlatım olanakları vb. imkanlarının sağlanması	• Alandaki konaklama, restoran, kafe sayıları • Alana 1 yılda ziyaret eden turist sayısı ve aylara göre dağılımı • Gezi rotası boyunca gerekli yönlendirme işaretleri ve bilgilendirme levhalarının kontrolü
	• <u>Yerel Paydaş</u> ○ Alanın potansiyeli ile halka maddi kazanç sağlanması ○ Yerel ürünlerin pazarlanmasına yönelik faaliyetlerin ve alanların belirlenmesi ○ Alanda kültürel miras alanı haricinde farklı deneyimlerin sunulmasının teşvik edilmesi	• Üretim ve pazarlamaya dair yapılan toplantı ve eğitim raporları • Eğitimlere katılım oranı ve geri dönüşlerin değerlendirilmesi • Alanın analizlerinden elde edilen potansiyellerin kullanım oranları

STRATEJİ: ŞEFFAF ALAN YÖNETİM PLANI STRATEJİLERİ

<u>Analiz, planlama, karar alma ve uygulama süreçlerinde katılımcı bir politika benimsenerek paydaşların bilgisine sunulması</u>	- Planlama sürecine yerel paydaşların dahil edilmesi - Alan ile ilgili alınacak kararlara yerel halkı dahil edilmesi - Alan yönetim planı resmî kurumlarca onaylanmadan önce yerel paydaşların da bulunduğu oylamaya sunulması	- Toplantı sıklığı ve yerel paydaşların katılım oranının kontrolü - Yerel paydaşlardan gelen öneri ve yorumlarının yönetim planlarında yer bulma oranı

STRATEJİ: DENGELİ ALAN YÖNETİM PLANI STRATEJİLERİ

<u>Yönetim planı sürecinde alanın taşıdığı somut ve soyut değerler ön planda tutularak yönetim süreci, koruma ihtiyaçları ve gelişim ihtiyaçları arasında dengenin sağlanması</u>	- Koruma politikaları, gelişme hedefleri, kapasite artırma çalışmaları arasında ilgili kurumların iş birliği ile dengeli bir politika oluşturulması - Koruma alanı sınırı ve tampon bölge sınırının net olarak belirlenmesi - Belediyeler ve korumadan sorumlu kurumların iş birliği ile şehircilik planlarının hazırlanması - Alana dair yapılan toplantılar koruma süzgecinden geçirilerek karara bağlanması	- Koruma alanı ve tampon bölge sınırlarının kontrolü - Alanlara dair gelişim ve imar planlamalarında iş birliği ile hazırlanmış olması - Ticari faaliyetlerin alana zarar vermemiş olması

STRATEJİ: ALANA DAİR KORUMA STRATEJİLERİ

HEDEFLER	EYLEM PLANI	İZLEME
<u>Alana dair yapılan literatür, saha ve anket çalışmalarının ardından belirlenen somut ve soyut kültürel değerlerin etkili koruma planları ile sürdürülebilirliğinin sağlanması</u>	• <u>Alanın korunmasından sorumlu resmi kurum görevlileri ile sorunların ve ihtiyaçların tespiti</u> ○ KTVKK ○ Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu ○ Vakıflar Genel Müdürlüğü ○ Müze Genel ○ Bölge Müdürlükleri • <u>İhtiyaç ve bakım-onarım sorunlar doğrultusunda kurumlarla iş birliğinin sağlanması</u> ○ Üniversiteler ○ Sivil Toplum Örgütleri • <u>Alana dair koruma planlarının hazırlanması</u> ○ Restorasyon bakım- onarım faaliyetleri ○ Gezi platformları- satış birimleri-bilgilendirme panoları vb. gibi düzenlemeler • <u>Hazırlanan koruma planları için</u> ○ İşin detaylı tanımlarının yapılması ○ Bakım, onarım ve imalat süreçlerinin takibi ve sorumlu kurumun net olarak belirlenmesi ○ Detaylı bütçe ve kaynak planlaması • <u>Risk yönetimi planlarının hazırlanması</u> ○ Doğal afetler ○ Şehircilik faaliyetleri ○ Yapısal problemler gibi risk ve tehdit unsurlarının belirlenerek alınması gereken önlemlerin planlaması	• Konu ile ilgili yapılan iş birlikleri • Alana dair koruma kararları • Alanın koruma ihtiyaçları • Korumaya yönelik iş tanımları ve sorumlu kurumların belirlenmiş olması • Toplantıların konu başlıkları, sonuçları ve raporları • Risk eylem planları • Acil durum müdahale planları

STRATEJİ: BÜTÇE VE KAYNAK OLUŞTURMA STRATEJİLERİ

HEDEFLER	EYLEM PLANI	İZLEME
<u>Alanda gerçekleştirilmesi</u> <u>planlanan faaliyetlere yönelik</u> <u>bütçe planlamalarının</u> <u>hazırlanması</u>	• Alanda sorumlu olan yetkili kurumlar yönetim planı uygulamaları için ayrılan bütçenin netleştirilmesi ○ KTVKK ○ Belediyeler ○ VGM ○ TVKK • Destek olabilecek farklı kurumlarla iş birliği yapısı ○ Kalkınma Ajansları ○ Sivil Toplum Kuruluşları • Belirlenen ihtiyaçlar doğrultusunda alan başkanı tarafından yıllık bütçe tekliflerinin hazırlanması	• Resmî kurumların bütçe verileri • Kalkınma ajansları ve STK'ların vereceği desteğin belirlenmesi • Yıllık bütçe teklifleri ve planları

STRATEJİ: KAPASİTE GELİŞTİRME STRATEJİLERİ

HEDEFLER	EYLEM PLANI	İZLEME
• <u>Alanda yetkili kurumların ve yerel otoritelerin arasındaki iletişimin güçlendirilmesi,</u> • <u>Sürdürülebilir korumanın sağlanması için halkın alana dair; değerlerin belirlenmesi, yönetim planı sürecine dahil olması, ilgili toplantı ve etkinliklere katılması, koruma ve geliştirme faaliyetlerinde etkin rol oynamasının sağlanması</u>	• Alana dair değerler belirlenirken uzman görüşleri ile birlikte yerel paydaşlardan destek alınması • Gençlere ve çocuklara yönelik farkındalığı artıracak etkinliklerin düzenlenmesi • Yerel paydaşların sürece karar verici olarak da dahil olabilmesi için dernek gibi oluşumları kurulmasının desteklenmesi • Toplantılarda alınan kararların kültür varlığı üzerindeki somut etkilerinin halkla paylaşılması • Anket ve saha çalışmaları ile yönetim planı sürecine dahil olacak kilit yerel paydaşların seçilmesi • Yerel belediyeler, muhtarlar ile resmî kurumların arasında iletişimin kuvvetlendirilmesi için yönetim planı sürecinin başından itibaren iletişim sürecinin doğru planlanması • Acil durum planlamalarında halka müdahale eğitimleri ve yetkisinin verilmesi	• Yerel paydaşlarla planlama öncesi yapılan görüşme ve etkinlikler • Planlama esnasında yerel paydaşlara dair kilit paydaşların isimleri • Planlama sürecinde toplantılara katılan yerel paydaş oranı • Toplantı kararlarının uygulanma ya da uygulanmama gerekçelerinin halk ile paylaşılması • Acil durum eylem planlarının hazırlanmış olması • Acil durum eylem planlarına dair verilen eğitimler

STRATEJİ: ALAN YÖNETİMİ PLANI HAZIRLAMA EKİBİ STRATEJİLERİ

HEDEFLER	EYLEM PLANI	İZLEME
<u>Profesyonel ekiplerin kurulması</u>	- Yapılacak işe göre deneyimli kişilerin ekibe dahil edilmesi - Üniversiteler ve STK'lardan ihtiyaç halinde destek talep edilmesi	- Görev verilen personel ile verilen iş hakkındaki deneyimi - Bütün iş kalemlerine yetkili ve yetkin kişinin atanmış olması
<u>Odak Grup Toplantılarının</u> <u>Düzenlenmesi</u> <u>(Yönetim ve hazırlık ekiplerinden</u> <u>ilgili grupların periyodik olarak bir</u> <u>araya getirilerek iletişimin</u> <u>güçlendirilmesi</u>	- Odak grup toplantısı katılımcılarının belirlenmesi - İlgili grupların ve toplantı sıklığının belirlenmesi	- Toplantı konuları - Toplantı raporları

STRATEJİ: YEREL PAYDAŞLARA YÖNELİK STRATEJİLER

<u>Yerel paydaşların yönetim planı hakkında bilgi sahibi olması</u> (Etkinlikler ve bilgilendirme toplantıları düzenleyerek halkın ilgi düzeyini ve bilgi seviyesinin artırılması)	• Anket çalışmaları ile ilgi ve bilgi seviyesinin ölçülmesi • Yerel otoritelerden destek alınarak yönetim planı tanıtım toplantıları düzenlenerek halkın davet edilmesi • Anket sonuçları değerlendirilerek eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi ve eğitimlerin planlanması • Alanda yaşayan halkın aitlik duygusunu üzerinden araştırma yapılması	• Anket çalışmaları • Toplantı konuları • Değerlendirme çalışmaları
<u>Yönetim Planı sürecinin halka anlatılması</u> (Halkın süreç hakkında bilgi sahibi olması, şeffaf dengeli bir alan yönetimi planının sağlanması)	Bilgilendirme amacı ile şu soruların cevapları sadeleştirilerek halka aktarımı; • UNESCO kuruluşu nedir? Dünya Miras Alanı nedir? Neden önemlidir? • Kültürel miras neden önemlidir ve neden korunmalıdır? • Yönetim planı süreci nasıl çalışır? Bu planlama alana ve yerel paydaşlara nasıl katkı sağlar? Kimler yetkilidir ve görevleri nedir? • Bu süreçte halka düşen sorumluluk ve görevler nelerdir?	• Düzenlenen toplantı ve etkinliklere dair belgeler
<u>Halkın planlama sürecine dahil olmasının teşvik edilmesi</u> (Katılımcı yönetim planı modelinin uygulanması)	• Halkın alan yönetimi sürecine bakış açısı ve katılım isteğinin anketler ile belirlenmesi • İletişim becerisi yüksek kişiler arasından kilit paydaşların belirlenmesi • Tüm yerel paydaşlara yönelik etkinlikler düzenlenmesi • <u>Planlama sürecinde halka fayda sağlayabilecek eğitim ve sertifikasyon programlarının açılması;</u> ○ Ticaret- pazarlama, ○ Servis hizmetleri, ○ Pansiyonculuk vb. eğitim ve sertifikasyonların alınması • <u>Yerel paydaşlara yönelik;</u> ○ Alana dair değerlerin belirlenme sürecine dahil edilmesi ○ Alan hakkında alınacak kararlarda fikir uyuşmazlıklarının çözülmesi ○ Planlama ile ilgili basamakların açık ve şeffaflıkla halk ile paylaşılması • Acil durum müdahaleleri ve risk eylem planlarına dair halka gerekli eğitim ve bilgilendirmelerin yapılması	• Anket sonuçları ve değerlendirmeleri • Yapılan toplantılar, konu başlıkları, raporlar ve geri dönüşleri

5. Çalışma Programı, Zamanlama ve Projelerin Belirlenmesi

Alan yönetiminde işleyişin aksamadan devam edebilmesi için eylem planlamasının eksiksiz hazırlanması gerekir. Döngüsel sistemin 2. basamağı olan eylem planları uygulanabilir ve izlenebilir olmalıdır. Strateji planlarında hedeflenen eylemler için hazırlanan eylem planları; strateji, hedef, eylem planı, sorumlu kurum, ilgili kurum, olası finans kaynağı, süre ve izleme göstergelerini içerir. Bu bölümde eylem planları stratejiler hazırlanırken belirlenen; eğitim, turizm, koruma gibi üst başlıklar altında gruplanabilir. Eylem planlarının takip süreçleri için hazırlanırken **Tablo 33** verilen programlama-zamanlama şablonu olarak kullanılabilir.

Tablo 33. Programlama- Zamanlama Şablonu

Strateji	Hedef	Eylem Planı	Sorumlu Kurum	İlgili Kurum	Olası Finans Kaynakları	Süre	İzleme Göstergeleri

Bu tablolar hazırlanırken göz önünde bulundurulması gereken hususlar;

- Eylem planları için gerekli optimum sürelerin verilmesi
- Süreçte ve ayrılan sürenin sonunda işe dair gerekli verilerin işlendiği, önceden formatı belirlenmiş olan periyodik raporlamanın yapılması
- Raporların gözden geçirilerek sonuçlarının ilgili kurullar ile paylaşılması
- Sonuçlar doğrultusunda eylem planlarının revize edilmesidir.

6. İzleme, Değerlendirme ve Gözden Geçirme

Yönetim planının döngüsel sisteminin üçüncü basamağı olan izleme ve gözden geçirme aşaması, yeniden stratejilerin belirlenmesi ve eylem planlarının hazırlanmasına altlık hazırlar. Analizler ve veriler ışığında yapılan değerlendirmeler üzerinden hazırlanan eylem planlarının alana olan etkisi izleme göstergeleri üzerinden izlenir. Bu sürecin hangi sıklıkla yapılacağına her bir eylem özelinde karar verilir. Sistemin aksamadan işleyebilmesi için raporlamayı yapacak kişi, raporlama sıklığı, içeriği net olarak tanımlanmalıdır.

6.1. Periyodik İzleme ve Raporlama

Yönetim planı kapsamında hazırlanan eylem planları belirlenen periyotlarla alana olan pozitif ya da negatif etkileri izlenir. Bu izleme sonucu hazırlanan rapor ilgili danışma

kurulu üyelerine sunulur. Alana dair belirlenen potansiyellerin artırılması ya da tehditlerin ortadan kaldırılması bu sürecin sağlıklı işlemesi ile mümkündür.

6.2.Gözden Geçirme ve Revizyon

Bu aşama döngüsel sistemin son basamağından ilk basamağına geri dönüşü temsil etmektedir. Periyodik izleme ve raporlama sürecinde elde edilen eylem planlarının alana olumlu ve olumsuz etkilerinin tekrar değerlendirilerek potansiyeli belirlenir. Bu potansiyel üzerinden strateji ve eylem planları revize edilir. Bu süreç **Tablo 34**'te verilen şablon kullanılır.

Tablo 34. İzleme-Gözden Geçirme Şablonu

Strateji:			
Eylem Planı	Pozitif Etkisi	Negatif Etkisi	Potansiyeli

5. İVRİZ KÜLTÜREL PEYZAJI ALAN YÖNETİMİ PLANI ÖN ÇALIŞMASI

Hazırlanan rehberin alan üzerinde denenmesi için seçilen örneklem alan, Dünya Kültürel Mirası Geçici Listesi'nde yer alan İvriz Kültürel Peyzajı olarak belirlenmiştir. M.Ö. 727 yılına dayandırılan tarihi, anıtsal kaya kabartması, doğal güzellikleri ve sivil mimarlık eserleri ile ön plana çıkan önemli bir kültür mirası alanıdır.

5.1. İvriz Kültürel Peyzaj Alanı Seçim Gerekçeleri

Tez kapsamında hazırlanan rehberin test edilmesi için örneklem alan olarak İvriz Kültürel Peyzajı seçilmiştir. İvriz köyü, Konya kentine 170 km uzaklıkta, Halkapınar ilçesinde yer almaktadır. Köy, Toros Dağlarının orta kısmında yer alan Bolkar dağlarının eteklerine kurulmuştur. 2017 yılında UNESCO Dünya Geçici Miras Listesi'ne kabul edilmiştir. Alanda bulunan kaya anıtı Geç Hitit dönemi kaya anıtı ve saray kalıntılarının yanında pek çok doğal güzelliği de içinde barındırmaktadır. İvriz Kültürel Peyzajı örneklem alan belirlenirken;

- İvriz Kültürel Peyzajının DMGL'inde yer alması,
- Alanda KEYAR projesi kapsamında detaylı yüzey araştırma çalışmalarının yapılması,
- İvriz'in UNESCO tarafından onaylanmış ÜED kriterlerine sahip olması,
- Alanın sahip olduğu Geç Hitit Dönemi Kaya anıtı, Kızlar Oğlanlar Sarayı, Geleneksel İvriz Evleri gibi tarihi ve kültürel değerlerin yanında su kaynakları gibi doğal değerlere sahip olması,
- Alanın kültürel ve doğal güzellikleri ile alana katkı sağlayacak potansiyellere sahip olması,
- İvriz'e yönelik hazırlanan ön çalışma yönetim planı ile elde edilecek altlığın İvriz'in adaylık sürecine katkı sağlayabilecek olması,
- Türkiye'de bulunan su kültürleri ile birlikte seri adaylık kategorisinde değerlendirilme potansiyeline sahip olması olarak belirlenmiştir.

Alanın taşıdığı değerler ve potansiyellere dair detaylı bilgiler hazırlanan ön çalışmada ilgili başlıkların altında yer almaktadır. Tez kapsamında hazırlanan yönetim planı ön çalışması sırasında literatür taraması dışında saha ve anket çalışmalarından faydalanılmıştır.

5.2. Türkiye'de Yer Alan Dünya Miras Alanları için Hazırlanan Rehberin Test Edilmesi; İvriz Kültürel Peyzajı Alan Yönetimi Planı Ön Çalışması

Bu bölümde tez kapsamında hazırlanan rehberin uygulanması için örneklem alan seçilen İvriz Kültürel Peyzajının yönetim planı ön çalışması yer almaktadır. Yazında yapılan çalışmaların yanı sıra alan çalışmaları, kurum görüşmeleri, yerel halk ile sözlü görüşmeler ve

anket çalışmaları yapılmıştır. Alana dair geçmişten günümüze koruma faaliyetleri, gelecek dönem planlamaları ve uygulamaları hakkında bilgiler kurumlardan, UNESCO'ya dair veriler ise UNESCO Dünya Geçici Miras Listesi dosyasında yer alan verilerden faydalanılarak hazırlanmıştır. Yönetim planında yer alan üstün evrensel değer, özgünlük ve bütünlük değeri gibi bilgiler DGML'sinde yer alan şekli ile UNESCO'nun kabul ettiği hali ile değiştirilmeden kullanılmıştır. Bu bilgilere ek olarak alanın taşıdığı diğer potansiyel değerler açıklanmıştır. İvriz Kültürel Peyzajı Alan Yönetim Planı Ön Çalışması 6 bölüm ve kaynakçadan oluşmaktadır. Bu bölümler;

- Giriş
- 1. Yasal Dayanaklar
- 2. Mevcut Durum Tespiti
- 3. Alan Analizi ve Değerlendirme
- 4. Alanın Vizyonunun Belirlenmesi ve Esas Politikaların Oluşumu
- 5. Çalışma Programı, Zamanlama ve Projelerin Belirlemesi
- 6. İzleme, Değerlendirme ve Gözden Geçirme

Her bir başlık alt başlıklar halinde açıklanmıştır. Alan çalışmaları ile elde edilen bulgular ile GZFT analizleri yapılmış ve stratejiler belirlenmiştir. Her bir strateji için eylem planları hazırlanmış, sorumlu kurumlar belirlenmiş ve izleme göstergeleri tespit edilmiştir. Bu süreçte, alan yönetim planı çalışmaları henüz başlatılmamış olduğundan, örneklem alan için üst ölçekten değerlendirmeler yapılmıştır.

5. 2.1. Giriş

Kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için kültürel varlıkların ve alanların korunmasına dair çaba gün geçtikçe önem kazanmıştır. Bu çabanın uluslararası bir boyut kazanması 1972 yılında UNESCO'nun hazırladığı Dünya Miras Sözleşmesi ile olmuştur. Bu sözleşme kültürel mirası sadece bir topluma ait değil bütün insanlığın ortak değeri olarak belirlemiş ve sözleşmeyi imzalayan taraf devletleri bu değerlerin korunması konusunda sorumlu tutmuştur. İvriz Kültürel Peyzajı birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve günümüze geç Hitit dönemi kaya anıtı ve Bizans dönemi kalıntıları gibi önemli kültürel birikimi ile gelmiştir.

İvriz köyü, Toros sıradağlarının orta kesimi olan Bolkar Dağı'nın eteklerine kurulmuştur. Hitit döneminden günümüze, doğal güzellikleri ve verimli topraklarıyla birçok medeniyete ev

sahipliği yapmıştır. Her zaman su öğelerinin ön planda tutulduğu İvriz, Hitit ve Bizans dönemi gibi birçok önemli kalıntıya ev sahipliği yapmaktadır. Hitit dönemine ait taş kabartmaları ile ön plana çıkan İvriz Kültürel Peyzajı, Bizans dönemi yapıları ve geleneksel konut dokusu ile farklı dönemlerin değerleri ile çevrilmiştir. Tarihi ve kültürel değerlerinin yanında İvriz barajı, doğal oluşumlu mağaralar ve yeşil dokusu ile de ön plana çıkmaktadır.

2017 yılında UNESCO Dünya Geçici Miras Listesi'ne kültürel kategoriden giren İvriz Kültürel Peyzajının sürdürülebilir korunmasının sağlanması amacı ile hazırlanan alan yönetimi planında katılımcı, şeffaf ve döngüsel sisteme sahip alan yönetimi planı ön çalışması hazırlanmıştır. Bu kapsamda kurumsal ve yerel paydaşlarla görüşmeler sağlanmış, anket çalışmaları yapılmıştır. Yerinde inceleme ve gözlem çalışmalarının yanında literatür çalışmaları ile desteklenen bu plan ile İvriz Kültürel Peyzajının sürdürülebilir korunmasını sağlamak amaçlanmıştır. Plan taslağı kapsamında sorumlu kurumlar belirlenmiş, alanın mevcut durum tespiti, analizler ve değerlendirmeler yapılarak strateji planlarının hazırlanması ile bitirilmiştir.

5.2.2.Yasal Dayanaklar

Kültürel varlıklarının çevresi ile birlikte korunması fikri 1931 Atina Konferansı ile kabul görmüş ve uygulanmaya başlamıştır. Koruma kavramının gelişimi ile kültürel varlıkların özgünlüğü, insanlığın ortak mirası sayılması ve bu ortak mirasın sürdürülebilir korunması için ortak bir çaba sürdürülmektedir.

Türkiye'nin taraf olduğu Dünya Miras Sözleşmesi gereğince Dünya Miras Listesine aday olan alanlar için adaylık dosyasında onaylanmış alan yönetimi planı hazırlanması 2005 yılında revize edilen Dünya Miras Sözleşmesi Uygulama Rehberi'nde zorunlu tutulmuştur.

2004 yılında yapılan değişiklik ile 2863 sayılı Kanuna Ek 2. Maddede “*yönetim alanları ile bunların bağlantı noktalarının korunması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla Bakanlıkça yönetim planı taslağı hazırlanır veya hazırlattırılır. Bakanlık, yönetim planlarının hazırlanmasına ilişkin olarak alanla ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşları ile her türlü iş birliği yapabilir*” hükmü yer almaktadır. 2005 yılında çıkarılan Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ile yönetim planı hazırlanmasına dair usul ve esaslara dair temel ilkeler belirlenmiştir.

İvriz Kültüre Peyzajı ile ilgili yapılan başlıca çalışmalar aşağıdaki gibidir;

- 1981 yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından kaya kabartması ve çevresi I. Derece Arkeolojik Sit Alanı ilan edilmiştir.
- 1993 yılında çevresinde verimli ve sulak arazi II. Derece Doğal Sit Alanı ilan edilmiştir.
- 2013 yılında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Müzeler Genel Müdürlüğünün onayı ile KEYAR (Konya Ereğli Yüzey Araştırma Projesi başlatılmıştır.

5.2.2.1.Kurumsal Paydaşlar

Alan yönetimi planının hazırlık ve uygulama sürecinde katılımcı bir politika benimsenerek alan sınırları içinde sorumlu olan kurumlar dâhil edilerek hazırlanmıştır. İvriz Kültürel Peyzajının üstün evrensel değerlerinin korunması için hazırlanan alan yönetimi planının hazırlık ve uygulanma konusunda karar verici yetkiye sahip olası kurumsal paydaşlar;

Ulusal Paydaşlar;

- Kültür ve Turizm Bakanlığı, Müzeler Genel Müdürlüğü
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı

İl Paydaşları;

- Konya Büyükşehir Belediyesi
- Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu

Yerel Paydaşlar;

- Halkapınar Belediyesi
- Ereğli Müze Müdürlüğü
- İvriz Köy Muhtarlığı

Üniversiteler

- Koç Üniversitesi
- Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Sivil Toplum Örgütleri/ Dernekler;

- TMMOB Mimarlar Odası Konya Şubesi
- TMMOB Şehir Plancıları Odası Konya Şubesi
- TURSAB Konya Bölge Temsil Kurulu
- İvriz Kültür Mirasını Koruma ve Tanıtma Derneği
- Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma Ajansı Başkanlığı

5.2.1.2.1. Yönetim Planı Amacı, Yöntemi ve Kapsamı

Yönetim Planı Amacı: İvriz Kültürel Peyzajının sürdürülebilir korunmasını sağlamaktır. Sürdürülebilir korumanın sağlanabilmesi için dengeli, katılımcı ve şeffaf bir yönetim planı oluşturulması amaçlanmıştır. İvriz Kültürel Peyzajı 2017 yılında UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi (DMGL)'ne kabul edilmiştir. İvriz'in Dünya Miras Listesi (DML)'ne aday olabilmesi için onaylı bir yönetim planına ihtiyaç duyulmaktadır. Yapılan ön çalışma ile İvriz tarihi coğrafyasının adaylık sürecine ve sürdürülebilir korunmasına katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Yönetim Planı Yöntemi: Yönetim planı ön çalışması hazırlanırken sürdürülebilir korumanın sağlanması, alana dair analizlerin eksiksiz tespit edilmesi, halkın sürece dâhil edilmesi, koruma ve turizm faaliyetleri arasında denge kurulabilmesi için yönetim planı sistematığı; katılımcı, şeffaf ve döngüsel yönetim modeli üzerine kurulmuştur. Bu modelin sorunsuz işleyebilmesi için;

- Odak grup toplantılarının yapılması
- Halkın sürece etkin olarak katılımın sağlanması
- Eylem Planlarının hazırlanması, izlenmesi, gözden geçirilmesi ve revize edilmesi döngüsünün sağlanması
- Planlama sürecinde alınan kararların şeffaflıkla halka anlatılması ve uzlaşa ile uygulamaya koyulması gerekir.

Yönetim Planı Kapsamı: Yönetim planı ön çalışması kapsamında; İvriz Hitit Kaya Kabartması ve çevresini kapsamaktadır. Yönetim planı ön çalışması kapsamında; alana dair literatür taraması, yerinde gözlem ve tespit çalışmaları, kurumlarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bunun yanında belirlenen paydaşlar ve yerel halk ile sözlü görüşmeler gerçekleştirilmiş ve anket çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalardan elde edilen veriler ile alana değerlendirmeler, GZFT analizi yapılmıştır.

5.2.3.Mevcut Durum Tespiti

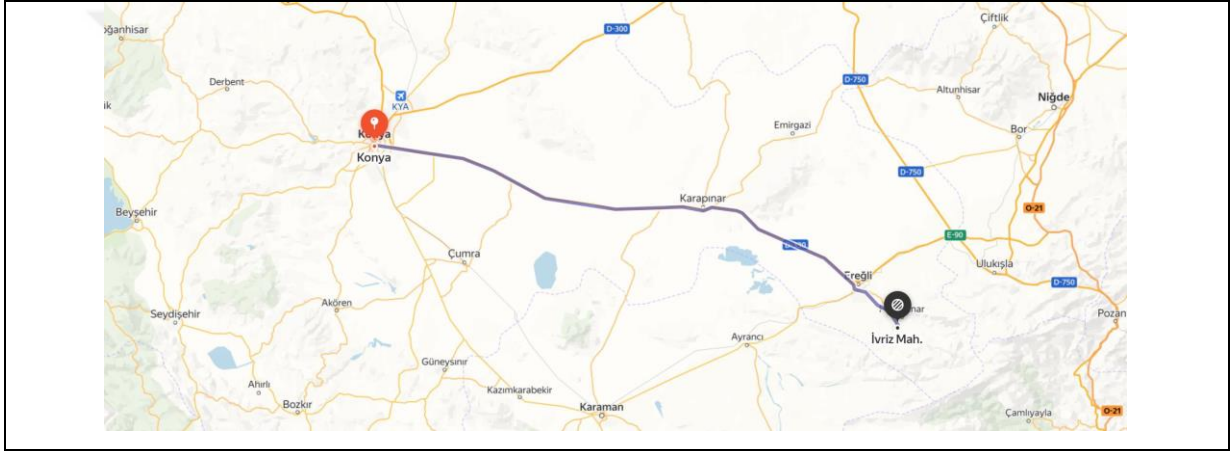
Alana dair fiziki durum, konum, koruma politikaları, kültürel ve sosyokültürel araştırma bilgileri başlıklar halinde aşağıda yer almaktadır.

5.2.3.1. Alana Dair Genel Bilgiler

Geç Hitit dönemi için hem dini hem de jeopolitik öneme sahip İvriz tarihi coğrafyasına yönelik analiz çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte literatür taraması, saha çalışmaları, sözlü görüşmeler ve ilgili paydaşlar ile anket çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

5.2.1.3.1. Konum ve Coğrafi Yapı

İvriz köyü, Konya ilinin 170 km güneydoğusunda, Halkapınar ilçesinin 2.9 km güneyinde yer almaktadır. Köy, Toros sıradağlarının orta kesimi olan Bolkar Dağı'nın eteklerine kurulmuştur. Köy ayrıca Konya ovasının güney doğusunda, İvriz Çayı'nın oluşturduğu sulak alanların ve derelerin yanına konumlanmıştır. Nisan ve ağustos ayları arasında, alanın karstik yapısı sayesinde kayalardan su fışkırmaktadır. Bu suyun gücü Toros dağlarına yağın kar ile doğru orantılıdır. Bolkar dağlarının yapısından kaynaklanan pek çok karstik mağaraya sahiptir. Yüzyıllar boyu verimli toprakları sayesinde birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan İvriz bugün yine meyve bahçeleri ile ünlüdür (Şekil 12).

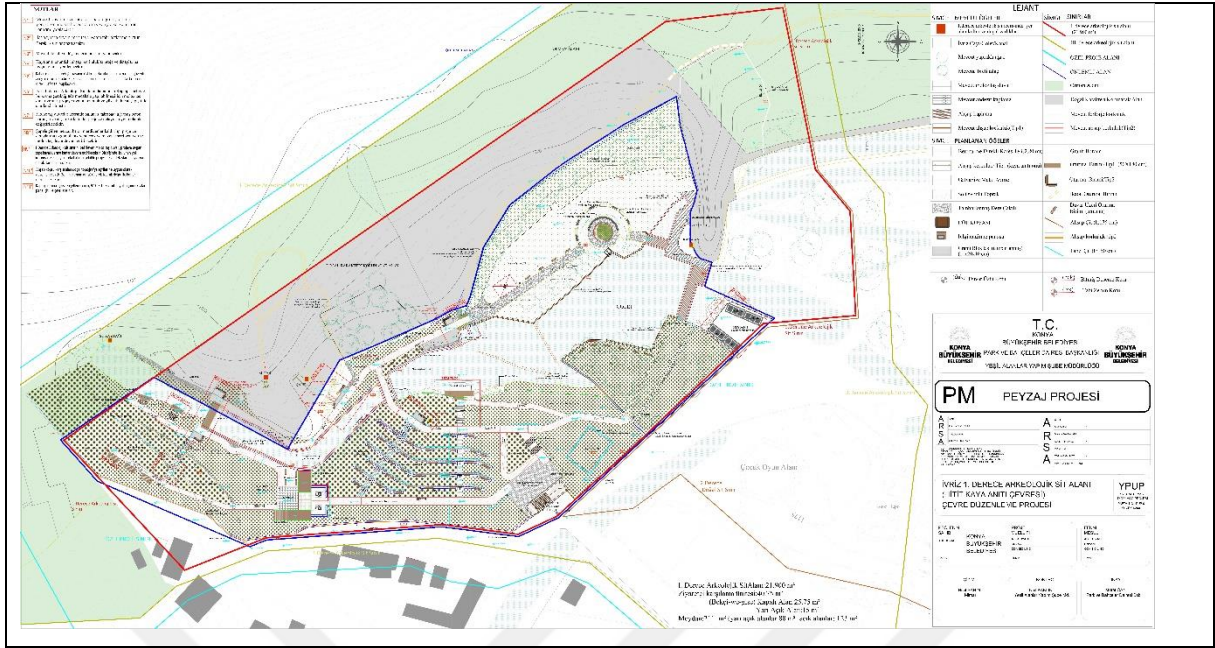

Şekil 12. İvriz Köyünün Konya Merkezine uzaklığı⁴⁷

5.2.1.3.2. Fiziksel Durumun Tespiti

İvriz Kültürel Peyzajı sınırları içinde I. Derece ve III. Derece arkeolojik sit alanları bulunmaktadır. Bu sit alanları içerisinde; Hitit Kaya Anıtı, Stel, Sunak kalıntıları, İvriz su kaynağının çıkış noktası bulunmaktadır. I. Derece sit alanı içerisinde çevre düzenlemesi projesi hazırlanmış; gezi platformları, ziyaretçi karşılama birimi ve satış alanları yerleri belirlenmiştir. Alanda III Derece sit alanı içerisinde yer alan tescillenmemiş sivil mimarlık yapıları bulunmaktadır (Şekil 13).

⁴⁷ <https://earth.google.com/web/>

Şekil 13. İvriz Kültürel Peyzajı Çevre Düzenlemesi 2021 Projesi (Konya Büyükşehir Belediyesi Arşivi, 2021)

Alanın fiziksel durumu ile ilgili olarak;

- Alana toplu taşıma ile ulaşım imkânı bulunmamaktadır,
- Ereğli- İvriz arasında yönlendirme tabelaları yetersizdir,
- Yaşayan halkın büyük bölümü göç ettiği için geleneksel yapım tekniği ile yapılmış evler bakımsız durumdadır,
- Toros dağlarından gelen su kaynağı kabartmanın bulunduğu kaya delinerek kanal yardımıyla HES için kullanılmaktadır,
- Hitit kaya kabartmasının çevresinde HES projesi kapsamında yapılan endüstriyel ekler görülmektedir,
- Hitit kaya anıtı çevresi hafta sonları yoğun olarak piknik amacı ile kullanılmaktadır,
- Araçlar için otopark planlaması bulunmamaktadır,
- Kızlar Oğlanlar saray kalıntıları, II. Hitit Kabartması, İvriz Kalesi ve mağaralara ulaşım için belirlenmiş yönlendirme ve yaya yolu bulunmamaktadır (Şekil 14),
- Kontrollü giriş – çıkış ve satış birimleri düzenlemeleri devam etmektedir.
-

Şekil 14. Geç Hitit Dönemi Kaya Kabartması⁴⁸

5.2.1.3.3. Mevcut Koruma Politikaları

İvriz kültürel peyzajına dair alınan ilk koruma kararı 1981 yılında alanın sit alanı olarak tescillenmesi ile başlamıştır. Daha sonra I. Derece arkeolojik sit alanını çevreleyerek tampon bölge görevi gören III. Derece arkeolojik sit alanı kararı alınmıştır. Arkeolojik sit alanlarına dair hazırlanan ve uygulanan koruma kararları aşağıda listelenmiştir;

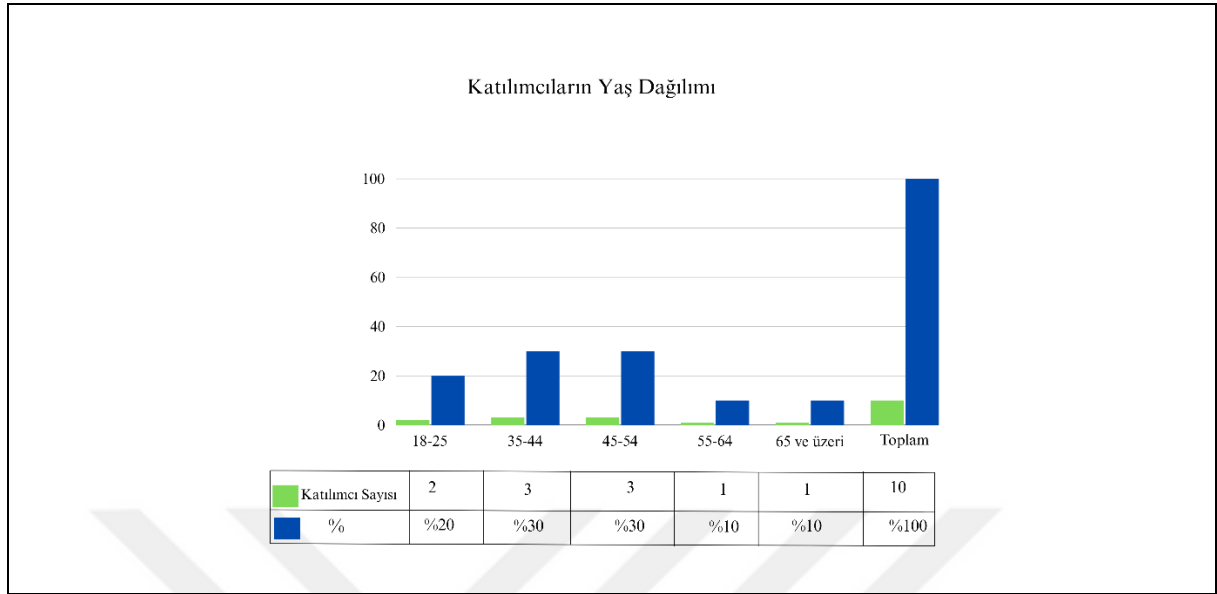
- 1981 yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından kaya kabartması ve çevresi I. Derece Arkeolojik Sit Alanı ilan edilmiştir.
- Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 21.05.1999 tarih, 3514 sayılı Kararı ile II. İvriz Kaya Anıtı, Kızlar Sarayı, Oğlanlar Sarayı ve Kale'nin bulunduğu alanın I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmiştir.
- 1993 yılında çevresinde verimli ve sulak arazi II. Derece Doğal Sit Alanı ilan edilmiştir.
- 2009 yılında Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından kaya anıtı ve çevresi için koruma amaçlı imar planı hazırlanmıştır.
- 2012 yılında Müze Genel Müdürlüğü (MGM) tarafından çevresi düzenlemesi ve güvenlik önlemlerini içeren düzenlemeler yapılmıştır.

⁴⁸ <https://www.google.com/maps>

- 2013 yılında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Müzeler Genel Müdürlüğünün onayı ile KEYAR (Konya Ereğli Yüzey Araştırma Projesi başlatılmıştır.
- 2016 yılında Koç Üniversitesinin desteği ile Atölye Mimarlık tarafından İvriz için Çevre
- Düzenlemesi Projesi hazırlanmıştır. Mimarlık ofisi ve KEYAR başkanı tarafından Konya Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'na sunulan proje 2017 yılında onaylanmıştır.
- Proje, Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından Kültür ve Turizm Bakanlığı, Müzeler Genel Müdürlüğü onayı ile uygulamaya koyulmuştur.
- Proje, KOP (Konya Ovası Başkanlığı) desteği de alarak 2018 yılında ihale usulü ile düzenleme çalışmaları başlatılmıştır. Çalışmaların başlamasının ardından yönetim yetkisinin kimde olduğu belirlenmediği, projenin uygulanmasında detayların netlik kazanmaması sebebi ile proje şifahen durdurulmuştur.
- Yönetim yetkilisinin belirlenmesi uzun bir süre alacağı düşüncesi ile 2018 Nisan ayında uygulamalar tekrar başlatılmıştır. Kot düzenlemeleri, taş duvar yapımı küçük ölçekli çalışmalardan sonra müteahhit ile anlaşmazlık sonucu anlaşma 2019 yılında feshedilmiştir.
- Proje müellifinin belediye olmaması, mimari estetik komisyonu tavsiyesi ile Konya Büyükşehir Belediyesi Park ve bahçeler Dairesi Başkanlığı tarafından 2021 yılında yeni bir çevre düzenleme projesi hazırlanmıştır.
- Hazırlanan proje 2021 yılında Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından anıt çevresindeki düzenlemeler aynı kalmak şartı ile onaylanmıştır.
- Proje 2022 yılında tekrar ihale edilmiş, Ekim 2022'de çevre düzenlemesi çalışmalarına başlanmıştır.

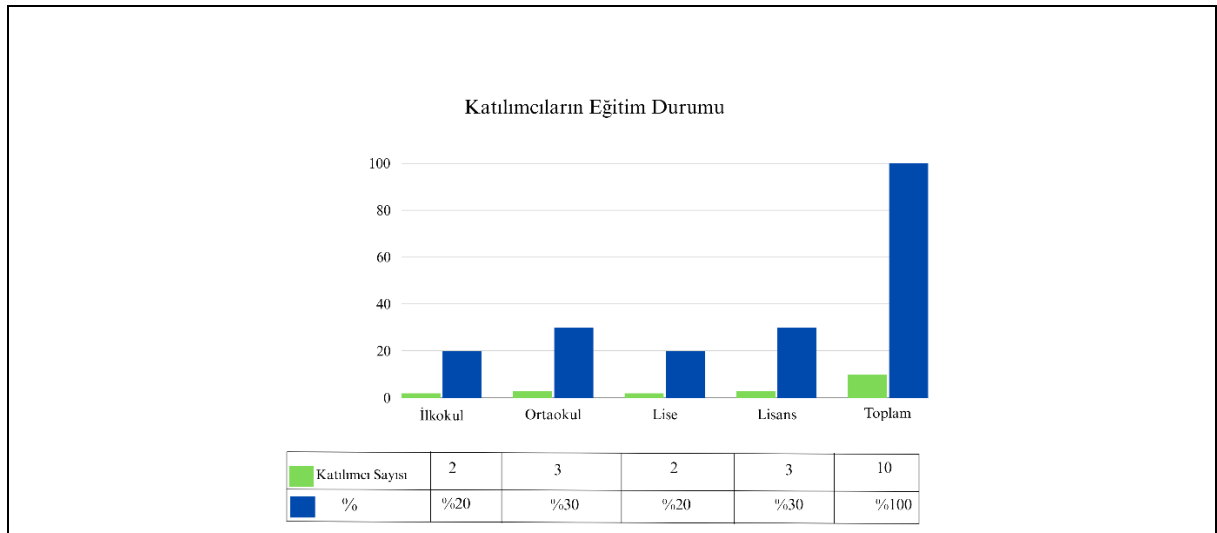
5.2.3.2. Yerel Nüfus Yapısı ve Alanın tanınmasına dair Halk ile Yapılan Anket Çalışmaları

Konya Kent Bilgi Sistemine göre İvriz Mahallesiinde 230 kişi yaşamaktadır. Bu sayı mevsimsel olarak değişmektedir. Çalışma kapsamında yerel halka dair analizlerin yapılabilmesi için rastgele örnekleme yöntemi ile 1 kadın 9 erkekten oluşan 10 kişi ile anket çalışması yapılmıştır (Şekil 15-23).

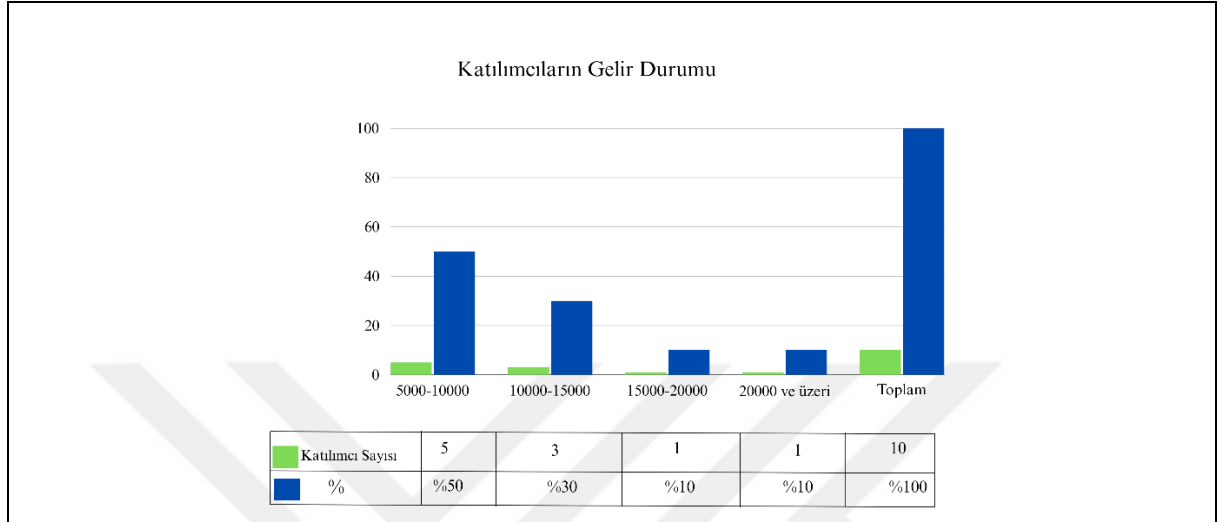
Şekil 15. Katılımcıların yaş dağılımı

Katılımcılar ağırlıklı olarak %30 oranla 35-44 ve 45-54 yaş aralığındadır. 18- 25 yaş aralığından %20, 55- 64 yaş aralığı %10, 65 ve üzeri yaş aralığı %10 oranında katılım sağlamıştır (Şekil 15). Yapılan sözlü görüşmelerde alanda sürekli yaşayan hane sayısı 15- 20 aralığında olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Meyve üretimi ile ön planda olan İvriz'in nüfusu bahar ve yaz mevsimlerinde artış gösterirken kış aylarında bu oran düşmektedir.

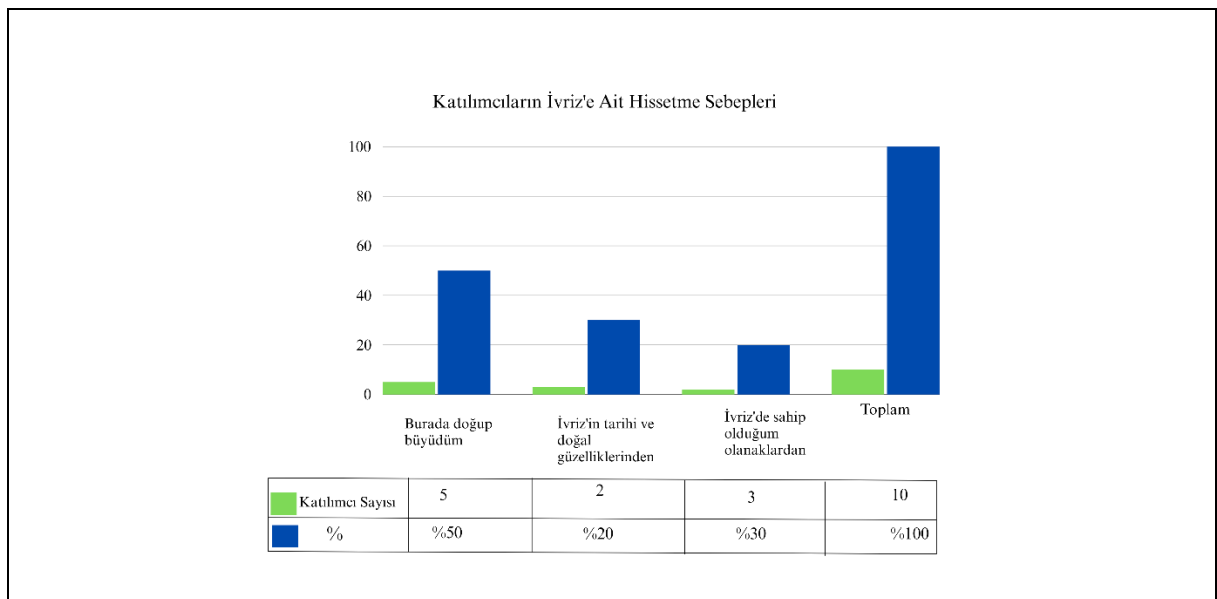
Şekil 16. Katılımcıların eğitim durumları

Katılımcıların eğitim durumu değerlendirildiğinde ağırlıklı olarak %30 oranla (3 kişi) orta okul ve % 30 oranla (3 kişi) lisans düzeyinde olmuştur. Diğer katılımcılar ise %20 oranla (2 kişi) ilkokul ve %20 oranla (2 kişi) lise eğitimi almıştır (Şekil 16).

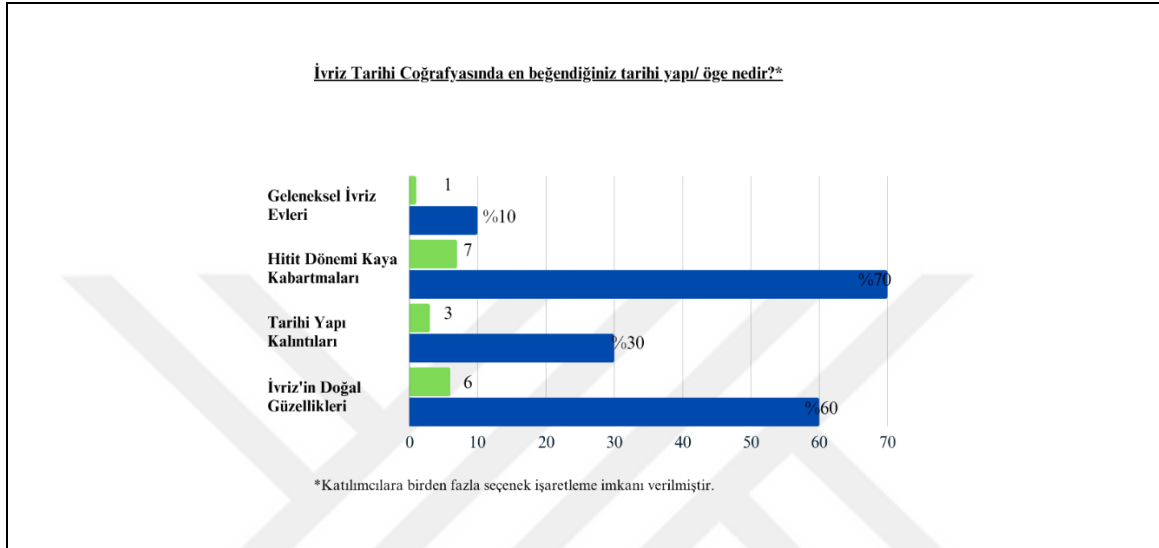
Şekil 17. Katılımcıların gelir durumu dağılımı

Katılımcıların gelir durumu incelendiğinde 5- 10 bin ₺ aralığında gelire sahip %50 10-15 bin ₺ aralığında %30, 15-20 bin aralığında %10, 20 bin ₺ ve üzeri geliri olan %10 oranındadır. Gelir durumu 20 bin ₺ liranın üzerindeki katılımcılar alanda yeme – içme hizmeti veren kişilerden oluşurken, 5-10 bin ₺ aralığında gelire sahip olanlar emekli kişilerden oluşmaktadır (Şekil 17).

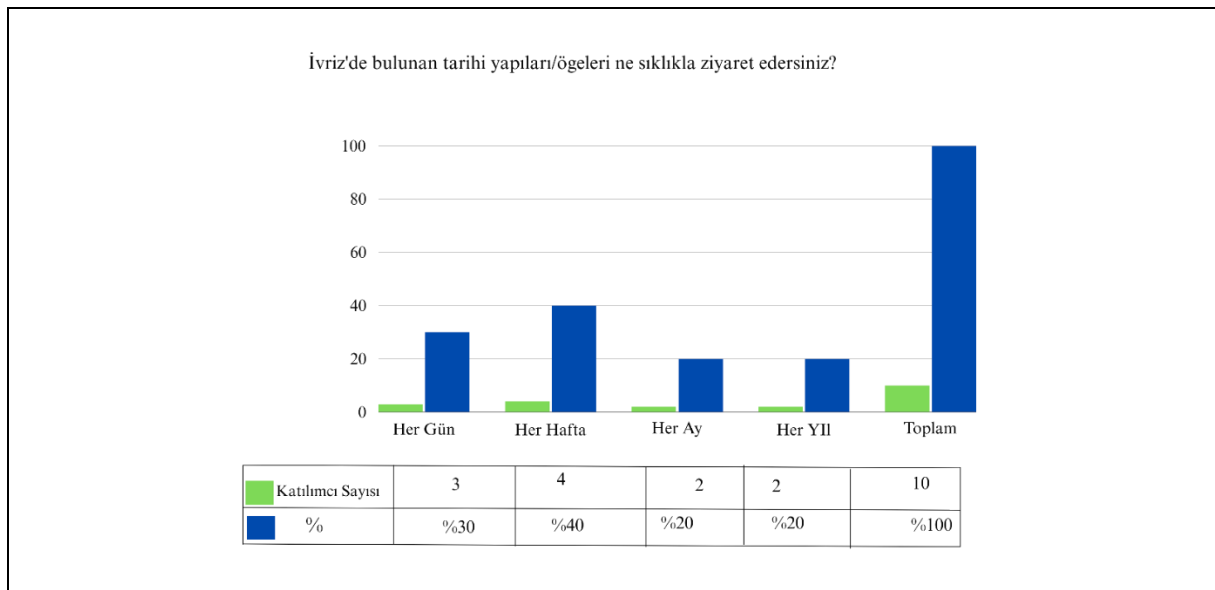
Şekil 18. Katılımcıların İvriz'e ait hissetme sebepleri

Anket çalışması yapılan katılımcıların tümü “*Kendinizi İvriz’e ait hissediyor musunuz?*” sorusuna evet yanıtını vermiştir. Ait hissetme nedenleri sorulduğunda ağırlıklı olarak %50 oranla İvriz’de doğup büyüme cevabı verilmiştir. İvriz’de sahip olduğum imkanlar cevabı %30, İvriz’in sahip olduğu tarihi ve doğal güzelliklerinden nedeni %20 oranında tercih edilmiştir (Şekil 18).

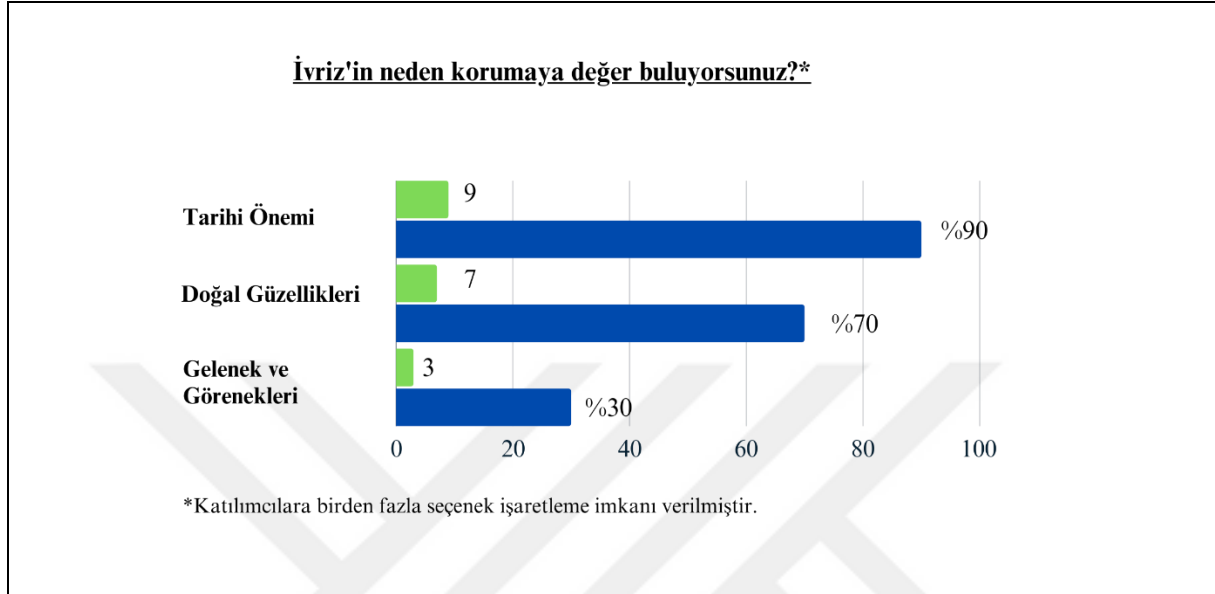
Şekil 19. İvriz tarihi coğrafyasında değerli bulduğunuz tarihi yapı/ öge nedir?

Katılımcılara yöneltilen “*İvriz tarihi coğrafyasında değerli bulduğunuz tarihi yapı/ öge nedir?*” sorusu için birden fazla seçenek işaretleme imkânı verilmiştir. Bu soru için tercih edilen cevaplar; Hitit dönemi kaya kabartması %70, İvriz’in doğal güzellikleri %60, tarihi yapı kalıntıları %30, geleneksel İvriz evleri %10 oranında tercih edilmiştir (Şekil 19).

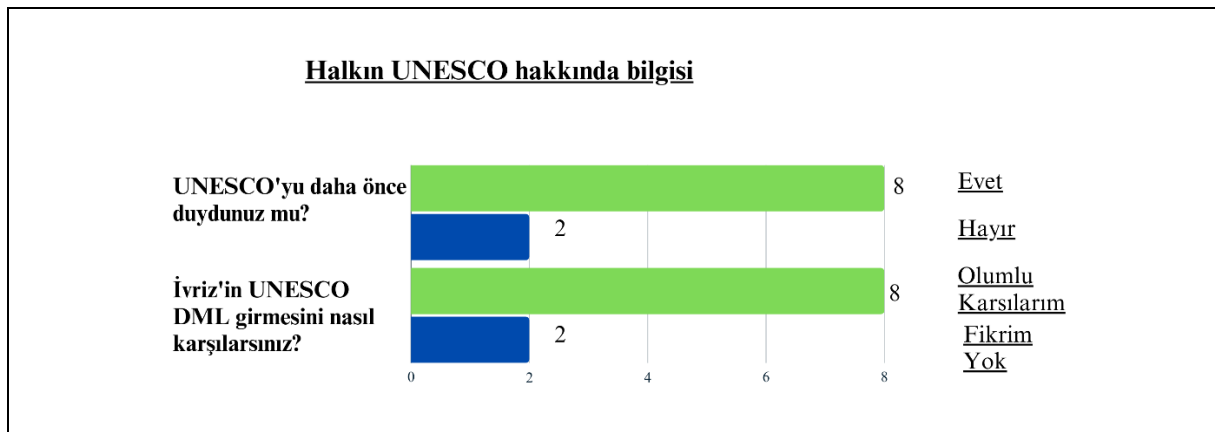
Şekil 20. İvriz’de bulunan tarihi yapı/öğeleri ziyaret sıklığı

Katılımcılara yöneltilen “İvriz’de bulunan tarihi yapıları/öğeleri ne sıklıkla ziyaret edersiniz?” sorusuna %40 (4 kişi) oranında her hafta, % 30 (3 kişi) oranında her gün, %20 (2 kişi) oranında her ay ve %20 (2 kişi) oranında her yıl cevabını vermiştir (Şekil 20).

Şekil 21. İvriz hangi yönleri ile korunmalıdır?

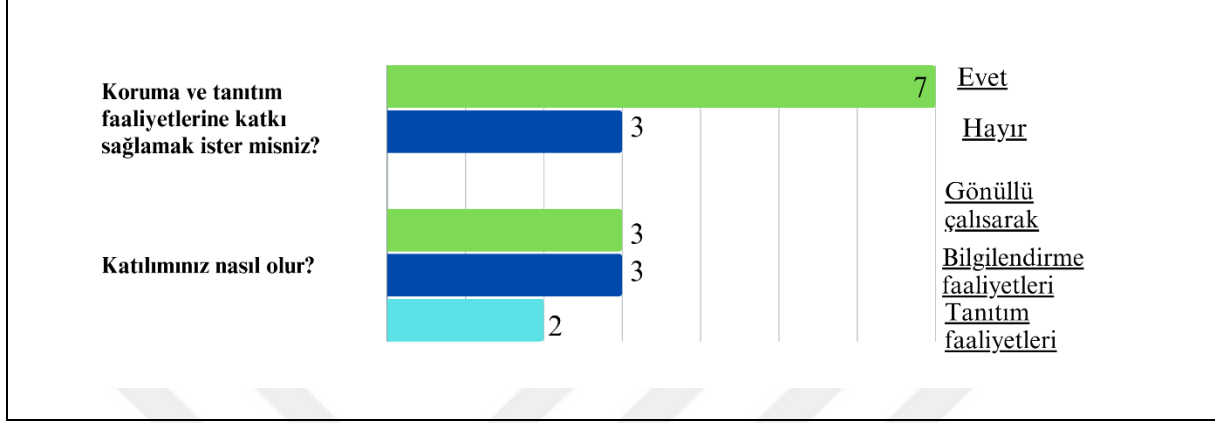
Katılımcılara yöneltilen “İvriz’in tarihi ve doğal öğelerini korumaya değer buluyormusunuz?” soruna katılımcıların tamamı “Evet” yanıtını vermiştir. Birden fazla seçenek işaretleme imkanı ile sorulan İvriz’in hangi yönleri ile korunmaya değer olduğu sorusuna gelen yanıtlar; %90 oranında tarihi önemi, % 70 oranında doğal güzellikleri, %30 oranında gelenekler ve görenekler şeklinde olmuştur (Şekil 21).

Şekil 22. Halkın UNESCO hakkında bilgisinin ölçülmesi

Katılımcıların UNESCO hakkındaki bilgilerinin ölçülmesi amacı ile yöneltilen “UNESCO’yu daha önce duydunuz mu?” Soruna %80 oranında (8 kişi) “Evet”, %20 oranında

(2 kişi) “Hayır” yanıtını vermiştir. Katılımcılar, “İvriz’in UNESCO DML girmesini nasıl karşılırsınız?” sorusunu %80 oranında (8 kişi) “olumlu karşılarım”, %20 oranında “fikrim yok” şeklinde yanıtlamıştır (Şekil 22).

Şekil 23. Koruma faaliyetlerine katılma isteği

Koruma faaliyetlerine katılım konusunda halkın isteğini ölçebilmek için yöneltilen “Koruma ve tanıtım faaliyetlerine katkı sağlamak ister misiniz?” sorusuna %70 oranında “Evet”, %30 oranında “Hayır” yanıtı vermiştir. “Evet” yanıtını işaretleyen katılımcılara “Katılımınız nasıl olur?” sorusu yöneltilmiş; %30 (3 kişi) “Gönüllü çalışarak”, % 30 (3 kişi) “Bilgilendirme faaliyetlerine katılmak”, %20 (2 kişi) “Tanıtım faaliyetlerine katılmak” seçeneğini işaretlemiştir (Şekil 23).

5.2.3.3. Paydaşlarla Yapılan Anket Çalışmaları

İvriz kültürel Peyzajı Alan Yönetimi Planı Ön Çalışması kapsamında kurumlar ile yapılan görüşmeler sonucunda alanda sorumluluğu bulunan olası paydaşlar belirlenmiş ve anket çalışmaları yapılmıştır. Paydaşların belirlenmesinde alan ile ilgili yetkilendirilen kişi ya da kişilerin bulunması kriter olmuştur. Yapılan anket çalışmaları ve sözlü görüşmeler için belirlenen paydaş kurumlar;

- Konya Büyükşehir Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü (İl)
- Konya Halkapınar Belediyesi Yapı İşleri (Yerel)
- Ereğli Müze Müdürlüğü olmuştur. (Yerel)

- Ayrıca İvriz Mahallesi Muhtarı ile sözlü görüşme ve anket çalışması gerçekleştirilmiştir.

Değerlendirme çalışmalarında esas olmak üzere 2023 yılı Mayıs ayında il bazında ve yerel paydaşlar ile gerçekleştirilen sözlü görüşmeler ve anket çalışmalarına göre;

- İvriz Kültürel Peyzajı için alan yönetimi planlamasına yönelik çalışmalar henüz başlatılmamıştır,
- Yönetim planı sınırları belirlenmemiştir,
- Vizyon, strateji ve eylem planları hazırlanmamıştır,
- Yerel paydaşlar alan ile ilgili sorumlu kişiler belirlenmiştir.
- Yetki ve sorumlulukların açıklanmasına dair bilgilendirme toplantısı yapılmamıştır,
- Alana dair koruma politikaları sit alanı sınırlarının belirlenmesi ve İvriz Kaya Kabartmasının yakın çevre düzenlemesi ile sınırlıdır,
- Alana yönelik tanıtım faaliyetlerinde bulunulmamıştır,
- KEYAR projesi sonrasında halka yönelik eğitim ve bilgilendirme toplantıları yapılmamıştır,
- Alana yönelik risk ve eylem planlaması yapılmamıştır,
- İvriz iş imkânının kısıtlı olması sebebi ile göç vermektedir, sürekli yaşayan halk çoğunlukla emekli kesimden oluşmaktadır,
- Alana dair sorun ve taleplerin iletilmesinde paydaşlar arasında iletişim konusunda zorluk yaşanmaktadır.

5.2.3.4. Alanda Yürütülen Koruma ve Şehircilik Faaliyetleri

İvriz Kültürel Peyzajında güncel olarak yürütülen tek çalışma Konya Büyükşehir Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü tarafından yürütülen çevre düzenleme projesidir. Bu projenin uygulaması 2022 yılında ihale usulü ile özel bir firmaya verilmiştir. Ekim 2022’de başlayan iş, 2023 Ağustos ayında son bulmuştur (Tablo 35).

Tablo 35. Alanda Yürütülen Faaliyetler Tablosu

İşin Adı	Sorumlu Kurum	Paydaş Kurum	İş Başlama Tarihi	İş Bitirme Tarihi
İvriz 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı (Hitit Kaya Anıtı Çevresi) Çevre Düzenleme Projesi	Konya Büyükşehir Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü	Konya Ovası Projesi Kalkınma Ajansı Başkanlığı (KOP)	Ekim -2022	Aralık 2023

5.2.3.5. Alanın Taşıdığı Değerler

İvriz Kültürel Peyzajı Hitit dönemi ve Bizans dönemi kalıntıları ile birlikte İvriz'in geleneksel yapılarının oluşturduğu bir dokuyu barındırmaktadır. Hitit dönemi kalıntıları arasında kaya kabartma barındırdığı birçok özellikle ön plana çıkmaktadır. Hitit kaya anıtı ve yakın çevresi I. Derece Arkeolojik Sit alanı içerisindedir. Bu alanın korumasını etkin sağlanması için yakın çevresi III. Derece arkeolojik sit alanı ilan edilmiştir. Ayrıca kaya anıtının çevresinde su kanalını içine alan bölge II. Derece Doğal Sit alanı ilan edilmiştir. Doğal sit alanı içerisinde yapımı 1930lara tarihlenen kanal ve 1980 yılında inşa edilen Hidroelektrik Santrali gibi endüstri mirası yapıları bulunmaktadır.

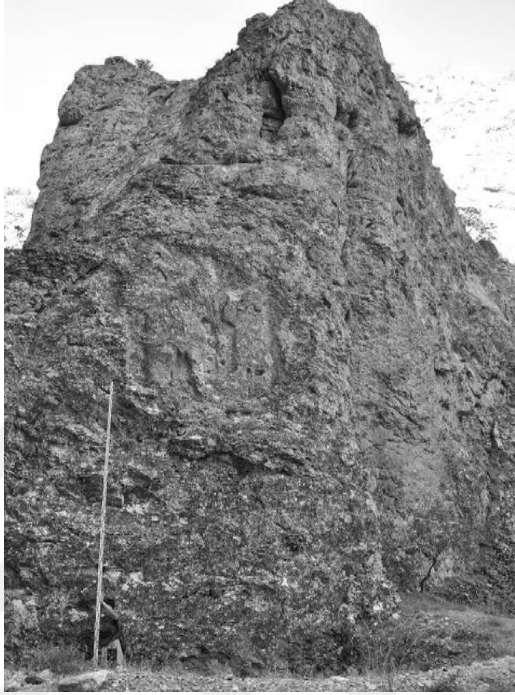
5.2.3.5.1 Arkeolojik Alanlar

Arkeolojik sit sınırı içinde yer alan yapılar ve alanlar Tablo 36-37'da verilmiştir.

Tablo 36: Arkeolojik Sit Alanı Kültürel Varlıkları

Kalıntı/ Yapı adı	Dönemi	Sit Alanı Derecesi
Kaya kabartması	Geç Hitit Dönemi	I. Derece Arkeolojik Sit Alanı
II. Kaya Kabartması	Geç Hitit Dönemi	I. Derece Arkeolojik Sit Alanı
Kızlar Oğlanlar Sarayı (Manastırı)	Geç Hitit Dönemi	I. Derece Arkeolojik Sit Alanı
Şapel – Türbe	Bizans Dönemi(?)	I. Derece Arkeolojik Sit Alanı

Tablo 37: Arkeolojik Alanda Bulunan Kültür Varlıkları Fotoğrafları

	
Hitit Dönemi Kaya Kabartması (Yazara ait arşiv)	Hitit Dönemi II. Kaya Kabartması (Maner, 2015)
	
Şapel – Türbe (Yazara ait arşiv)	Kızlar Oğlanlar Sarayı (Manastırı) (Maner,2015)

5.2.3.5.2. Mimari Yapılar

Alanda Geç Hitit dönemi kalıntısı İvriz kalesi, Karamanoğulları dönemine ait İvriz Köprüsü, 1771 yılına tarihlenen İvriz Koca Köprü, 1930lu yıllarda yapılan su kanalı, havuz ve Hidroelektrik Santral yer almaktadır. Ayrıca, I. Derece Arkeolojik sit alanı çeperinde İvriz geleneksel konutlarının oluşturduğu kırsal bir doku bulunmaktadır (Tablo 38-39).

Tablo 38: Alanda Bulunan Mimari Yapılar

İvriz Kalesi (Ardos Kalesi)	Geç Hitit Dönemi
İvriz Koca Köprü	1771-1773
İvriz Köprüsü	Karamanoğulları
Su kanalı	1930'lar
Hidroelektrik Santrali	1930'lar
Geleneksel İvriz Evleri	Bilinmiyor

Tablo 39: Alanda Bulunan Mimari Yapılara ait Fotoğraflar

	
İvriz Kalesi- Geç Hitit Dönemi (Maner,2016)	İvriz Koca Köprü – 1771-17773 (Duran,2016)
	
İvriz Köprüsü ⁴⁹ (Karamanoğulları)	İvriz su kanalı ⁵⁰ – 1930'lar

⁴⁹ <https://www.flickr.com/photos/sinandogan/7475168204>

⁵⁰ <https://www.hakimiyet.com/konya-eregli-ivriz-sol-sahil-sulamada-imzalar-atildi-1270026/177/>

5.2.3.6.UNESCO Dünya Miras Alanı Olarak İvriz Kültürel Peyzajı

Geç Hitit dönemi arkeolojik mirası olan İvriz Kültürel Peyzajı, su kaynakları ve verimli toprakları ile Hitit döneminde yaşayanlar için oldukça önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Hitit döneminde mağara ve yer altı suları aracılığı ile ölümler dünyasının bağlantılı olduğuna inancı olduğu için alanın jeopolitik önemi yanında dini bir önemi de vardır (Tablo 40).

5.2.3.6.1.Üstün Evrensel Değer

- İvriz'in Kültürel Peyzajı, Demir Çağı'ndan Bizans Dönemi'ne kadar insani değerlerin temel değişimlerinin sergilenmesinin olağanüstü ve eşsiz bir örneğidir. Kabartmalar, ikonografileri, yazıtları, teknolojilerin ve araçların uygulamaları bakımından benzersizdir.
- Hitit çivi yazılı metinlerde suyun arındırıcı ve kutsal bir unsur olarak görüldüğü belirtilmektedir. Nehir ve bahar tanrıçalarına verilen kült sayesinde kutsallık pekiştirilmiştir. Tanrılar genellikle dağ ve nehir tanrılarıyla ilişkilendirilirdi, bu birliktelik aynı zamanda çoğunlukla bir su kaynağının yanında bulunan kaya kabartmalarında da gösterilmiştir. Bu kült düşünce ve su kaynaklarının yanında kaya kabartmaları oyma faaliyeti Hitit İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra da devam etmekte ve yeni kurulan Demir Çağı Geç Hitit Krallıklarında ve daha sonra Bizans döneminde kültürel bir hafıza olarak alınmaktadır.
- Rölyef, Kral Warpalawas'ı Luvi hava tanrısı Tarhunzas'ın önünde dua ederken tasvir ediyor. Tarhunzas, üzüm ve buğday demetleriyle bölgenin bereketini simgeliyor. Kralın

arkasındaki ve tanrının üstündeki yazıtlar, oyuncular Kral Warpalawas, Tuwanuwa Kralı ve Luvi hava tanrısı Tarhunzas olarak tanımlar. İkonografi, gücün tezahürünü ve ayrıca yüksek kayalıklara oyulmuş kaya kabartmalarının gücünü sembolize eder. Bizans manastırının şapellerinden birinde bulunan fresk, azizleri tasvir ediyor ve bu da burada din yoluyla tezahürün devam ettiğini gösteriyor.

- İvriz Kültürel Peyzajı'nın özelliği, Demir Çağı'nda Bizans dönemine kadar olduğu gibi, doğal çevreyi, kutsal alanın bir parçası olan doğal su kaynaklarını da içermesi olarak tanımlanmıştır.

Tablo 40. İvriz'in UNESCO ÜED'e göre değerlendirilmesi

UNESCO ÜED Değerleri	İvriz Kültürel Peyzajı Değerleri
Kriter(ii): Bir zaman zarfı içinde veya dünyanın bir kültürel alanında, mimarlık veya teknoloji, anıtsal sanatlar, şehir planlama veya peyzaj tasarımı alanlarındaki gelişmeler ile ilgili <u>insani değerler arasında önemli bir alışverişi</u> sergilemeli ;	Kriter (ii): İvriz Kültürel Peyzajı, anıtsal sanatlar ve peyzaj tasarımındaki gelişmeler üzerinde belirli bir zaman diliminde önemli bir değişim göstermektedir. Geç Hitit ve daha sonra Geç Antik ve Bizans döneminde aynı mekanın kullanılması ve su, dağlar ve doğanın bütünleşmesi bu önemli değişimlerin kanıtıdır. Değişimler sanata da yansımıştır. Fresk resimleriyle süslü şapeli ile Sannabadae Manastırı, azizlerle bir sahneyi tasvir ediyor. Bir yanda Luvi hava tanrısı Tarhunzas, diğer yanda azizler tasvir edilmiştir. Bu, alanın uzun bir süre boyunca <u>dini bir alan olarak devam ettiğini</u> kanıtlamaktadır.
Kriter (iii): Yaşayan veya ortadan <u>yok olmuş bir kültürel geleneğe veya bir uygarlığa yönelik</u> <u>ünik veya en azından istisnai bir tanıklık</u> üstlenmeli ;	Kriter (iii): İvriz ve Ambaderesi kabartmaları, Geç Hitit döneminin (MÖ 1180-700 civarı) önemli bir kült anıtının eşsiz tanıklığını taşır. Hitit İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra Anadolu'nun güney ve güneydoğusundaki mevcut yerleşim birimleri ya genişletildi ya da yeni yerleşimler kurulmuştur. Kayaları krallık ve tanrılarla birlikte yazıtlarla oyma geleneği devam etti ve Hitit İmparatorluğu'nun kültürel belleğinin bir parçasıydı. İvriz, Geç Hitit dönemine ait bilinen ve <u>korunmuş tek su tapınağıdır. Su, peyzaj, dini kavramlar ve sanatın bütünleşmesi</u> alanın en önemli özellikleridir. Sannabadae Manastırı, ortamın önemini tasdik etmekte ve buranın

	<u>kültürel hafızasının Bizans dönemine taşındığını</u> doğrulamaktadır.
<u>Kriter (iv):</u> İnsanlık tarihinde önemli bir aşamayı veya aşamaları gösteren bir yapı tipinin, mimari veya teknolojik bütünün veya <u>peyzajın istisnai bir örneği</u> olmalı;	<u>Kriter (iv): İvriz Kültürel Peyzajı, teknolojik bir bütünün olağanüstü bir örneğidir.</u> Geç Hitit kabartmaları (İvriz ve Ambarderesi) yerden birkaç metre yüksekliktedir (yerden orijinal yüksekliği bilinmemektedir, çünkü şimdi kısmen nehirlerden gelen çakıllarla doldurulmuştur) ve yüksek yamaçlarda oyma görüntüler vardır. MÖ 8. yy sanatsal katılımı, uzmanlığı ve gücü simgelemektedir. Sanatçı <u>yamaca ulaşmak, aletlerle düzleştirmek</u> zorunda kaldı. Düzleştirme işleminden sonra, <u>belirli aletlerin (yani keskinlerin) kullanımı gibi teknik özellikler, uzmanlık gerektiren kabartma tam olarak oyulmuştur.</u> Yüksek yamaçlara kabartma yapmak sadece bir kült sembolü değil, aynı zamanda kralın gücünün de bir simgesidir. <u>Kralın sanat, kült ve din yoluyla tezahürüdür.</u>

5.2.3.6.2. Özgünlük ve Bütünlük Beyanı

- Tarımsal peyzajı, arkeolojik, tarihi, mimari ve sosyokültürel değerleriyle İvriz köyü, genel olarak güçlü bir özgünlük algısı sağlar. Köy, zengin peyzaj ve su kaynakları nedeniyle her mevsim özel bir atmosferi korumuştur. Köy dokusu, devam eden kırsal yaşam tarzı, yerel halkın varlığı, geleneksel yapı ve anıtlardaki yerel malzeme ve tekniklerin yanı sıra doğal peyzajı da farklı dönemlerin (Geç Tunç Çağı, Demir Çağı, Geç Antik Çağ, Bizans Dönemi) özelliklerini taşımaktadır. Günümüze kadar bir dereceye kadar korunmuştur. Bu nedenle, İvriz ve komşu köyler, kırsal ağ için entegre bir bütün olarak, Halkapınar ilçesinin kırsal geleneklerini göstermektedir.
- 2016 baharında bir peyzaj projesi ve sürdürülebilir turizm projesi başlatıldı. Yerel kalkınma ajansı (KOP) tarafından mali olarak desteklenen peyzaj projesi, bir ziyaretçi merkezi, bilgilendirme standı, giriş, yerel halkın ürünlerini satması ve satış yapması için gişeler oluşturulması planlanmıştır. Okul çocukları için belgesellerin de gösterileceği

bir eğitim merkezi planlandı. Anıt çevresinde yapılan yeni düzenleme, anıtın değerlerine, özgünlüğüne ve bütünlüğüne zarar vermeden vurgulamayı amaçlamaktadır.

- Bölgedeki Yeşilyurt, Yassıkaya, Delimahmutlu, Osmanköseli, Kayasaray, Seydifikıllı, Eskihisar ve Yayıklı gibi köyler, bölgede güçlü bir tarımsal kaynak ve üretim ağı sisteminin yanı sıra su kaynakları, tarihi değirmenler ve endüstriyel miras bağlantısını temsil etmektedir. İvriz köyü, sosyo-kültürel mirasın devamı için önemli olan peyzajı, kaynakları, doğası ve aktif bir kırsal yaşam tarzını temsil eden bu kırsal ağın bir parçasıdır. Bölgedeki diğer köylerden bazıları, kırsal bağlamın tamamını güçlendiren iyi kerpiç ve taş sivil mimari örnekleri ile devam eden kırsal yaşam tarzına sahiptir.
- İvriz köyü, kerpiç yapılardan oluşan eşsiz sivil mimari örnekleri ile kırsal karakterini korumuştur. Bu köyün yerleşimi, antik peyzajın anlaşılmasına ve yerel halkın geçimine katkıda bulunan tarımsal üretime katkıda bulunur. Yerel halkın evlerini restore etmek için mali yetersizliği, binaların geleneksel özelliklerini korumada bir şekilde olumlu bir yön olmuştur. Ancak bazıları yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır.
- Evlerin bir kısmı zaman içinde kısmen tahribata uğramış, bir kısmı da mahalle sakinlerinin çabalarıyla iç banyo ve mutfak gibi önemli ihtiyaçlara cevap verebilmek için hafif onarımlardan geçmiştir. Ancak binaların ve çevrelerinin genel bütünlüğü ile kırsal gelenekler sürdürülmüştür.
 - Köyün ve çevresinin bütünlüğünün ve özgünlüğünün korunması için yerel halkın varlığının devamlılığı çok önemli bir konudur. İvriz ve Ambardere kabartmalarının, Bizans manastırının ve yerel kaynakların korunması, geçmiş ve güncel geleneklerin sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Ayrıca bölgede yoğun ticarileşmeyi önlemek için alternatif sürdürülebilir çözümlerle yerel tarım ekonomisinin sürekliliği gerekmektedir.

5.2.4. Alan Analizi ve Değerlendirme

İvriz Kültürel Peyzajına yönelik stratejilerin geliştirilebilmesi için yerinde inceleme, sözlü görüşmeler, anket çalışmaları ve literatür taraması yapılmıştır.

5.2.4.1. Alan Çalışmalarının Değerlendirilmesi

İvriz kültürel peyzajına dair yapılan çalışmalar üzerinden değerlendirmeler yapılmış ayrıca alana dair güçlü, zayıf yanlar, potansiyeller ve tehditler belirlenmiştir.

5.2.4.1.1. Alanın Fiziksel Durum Analizi ve Değerlendirilmesi

İvriz'e yönelik yapılan analizler sonucunda elde edilen veriler değerlendirildiğinde;

- İvriz Kültürel Peyzajı Dünya Mirası Geçici Listesinde yer alması, DML'ne başvuru yapılabilmesi için önemli bir adım olmuştur.
- Hitit kaya kabartmasının günümüze bütünlüğü koruyarak gelmesi alan için oldukça önemlidir.
- Hitit kaya anıtının çevresinde İvriz'in geleneksel konut dokusu büyük oranda korunarak günümüze ulaşmıştır.
- İvriz kaya kabartması yakınında şapel, İvriz kalesi kalıntıları, karstik mağaralar ve Kızlar Oğlanlar sarayı(manastır) bulunmaktadır. Bu kalıntılar gezi rotalarının oluşturulmasında önemli unsurlardır.
- 2013- 2017 yılları arasında KEYAR projesi kapsamında alana yönelik kazı, araştırma projeleri yanı sıra halka yönelik bilgilendirme ve eğitim faaliyetlerinde bulunulmuştur.
- Kaya kabartmasının çevresi için hazırlanan düzenleme projesinin ağustos ayında bitmesi alının korunma altına alınarak sergilenmesine ve yerel ürünlerin satışına olanak verecektir.
- İvriz'in bağlı bulunduğu alanda yamaç paraşütü etkinliğinin yapılması, Ereğli'de yarış atları yetiştiriciliği yapılması alanın gelecek turizm planlamaları potansiyel taşımaktadır.
- İvriz kültürel gezi rotalarında yer almamaktadır.

- İvriz'e yönelik yeterli tanıtım çalışmaları yapılmaması, alanı kültür varlığı özelliğinin geri planda kalarak mesire yeri olarak görülmesine neden olmaktadır.
- İvriz mahallesinde sürekli yaşayan halk yaklaşık olarak 15-20 hane olarak belirlenmiştir. Bu sebeple alana toplu ulaşım imkânı yetersiz kalmaktadır.
- İvriz, hafta sonları piknik amacı ile gelen ziyaretçiler için tanımlı bir piknik alanı ve otopark alanı bulunmamaktadır. Hafta sonları oluşan yoğun trafik sebebi ile alanda jandarma tarafından araç giriş çıkışı kontrol edilmeye çalışmakta, gelen ziyaretçilerin uzun saatler kalması gibi sebeplerle ziyaretçiler ile halk arasında alanda anlaşmazlıklara sebep olmaktadır.

5.2.4.1.2. Anket Çalışmalarının Analizi ve Değerlendirmeler

Yönetim planı ön çalışması hazırlanırken; yerel halk, yerel paydaşlar ve il bazında paydaş kurumlarda İvriz'in korunmasında görevli kişiler ile anket ve sözlü görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler sonucunda elde edilen veriler;

- İvriz'e yönelik alan yönetimi planlarının başlanmaması sebebi ile yönetim planı sınırı, paydaşlar, gibi konularda belirsizliklere sebep olmaktadır.
- Halk ile yapılan anket çalışmaları ve sözlü görüşmelerde halkın alana dair ilgisi ve koruma isteği oldukça yüksektir. İvriz'de yaşayan halk kendini doğal güzellikleri ve tarihi değerleri sebebi ile alanı değerli bulmakta ve kendini İvriz'e ait hissetmektedir. Ayrıca katılımcıların çoğunluğu koruma, tanıtım ve bilgilendirme çalışmalarına gönüllü olarak katılmak istemektedir.
- Piknik için gelen halkın çevre kirliliğine sebep olduğu ve alanda ziyaretçiler için bir planlama olmamasından dolayı hafta sonları yaşanan yoğunluk halk tarafından eleştirilmektedir.
- Halk İvriz'in yerel yönetim tarafından önemsenmediği konusunda hemfikirdir.
- Halk için İvriz'in doğal güzellikleri, tarihi değerine verilen önemle kıyaslandığında daha öndedir.
- KEYAR projesi yürütülürken halk için eğitim, bilinçlendirme ve meslek edindirme faaliyetleri düzenlenmiş, İvriz için çevre düzenlemesi projesi hazırlanmış, gez, rotaları oluşturulmuştur. Bu süreçte yaşanan aksaklıklar sebebi ile yönetim planı sürecine ve sorumlu kurumlara karşı halkın tepkisi oluşmuştur.

- DGML sürecinde İvriz Kültür Mirasını Koruma ve Tanıtma Derneği kurulmuş fakat 2017'den bu yana herhangi bir faaliyet gerçekleştirmemiştir. Dernek yönetimi Halkapınar Belediyesi'ne devredilmiştir.
- Muhtar ile yapılan görüşmelerde halkın taleplerinin dile getirilmesinde il paydaşları ile iletişim sorunu yaşandığı, büyükşehir belediyesinde İvriz'e dair talepleri iletileceği kişinin tanımlı olmaması iletişim kopukluklarına neden olduğu bilgisine ulaşılmıştır.
- Alana dair alınan kararları halkın sürece dâhil edilmemesi halkın tepkisine yol açmaktadır.
- İşsizlik sebebi ile köy halkı çevre ilçe ve şehirlere göç etmiştir. İvriz köyü yazları meyvecilikle uğraşanlar ve yayla, hafta sonu evi gibi amaçlarla kullanan mülk sahiplerinin gelmesi ile köy nüfusu artmaktadır.
- Halk ve muhtara yöneltile sorulara alınan cevaplar neticesinde alanda döngüsel ekonomik bir sistemin tanımlanmasının göçe engel olacağına ve mülk sahiplerini dönmeye teşvik edeceği düşünülmektedir.

5.2.4.1.3.GZFT Analizi

Alana dair yapılan analizler sonucunda GZFT analizi için belirlenen alt başlıklar (Tablo 41);

- Koruma/ Kentsel Gelişim
- Sunum/ Tanıtım/ Turizm
- Yerel Farkındalık/ Katılım
- Eğitim olarak belirlenmiştir.

Tablo 41: GZFT Analizi

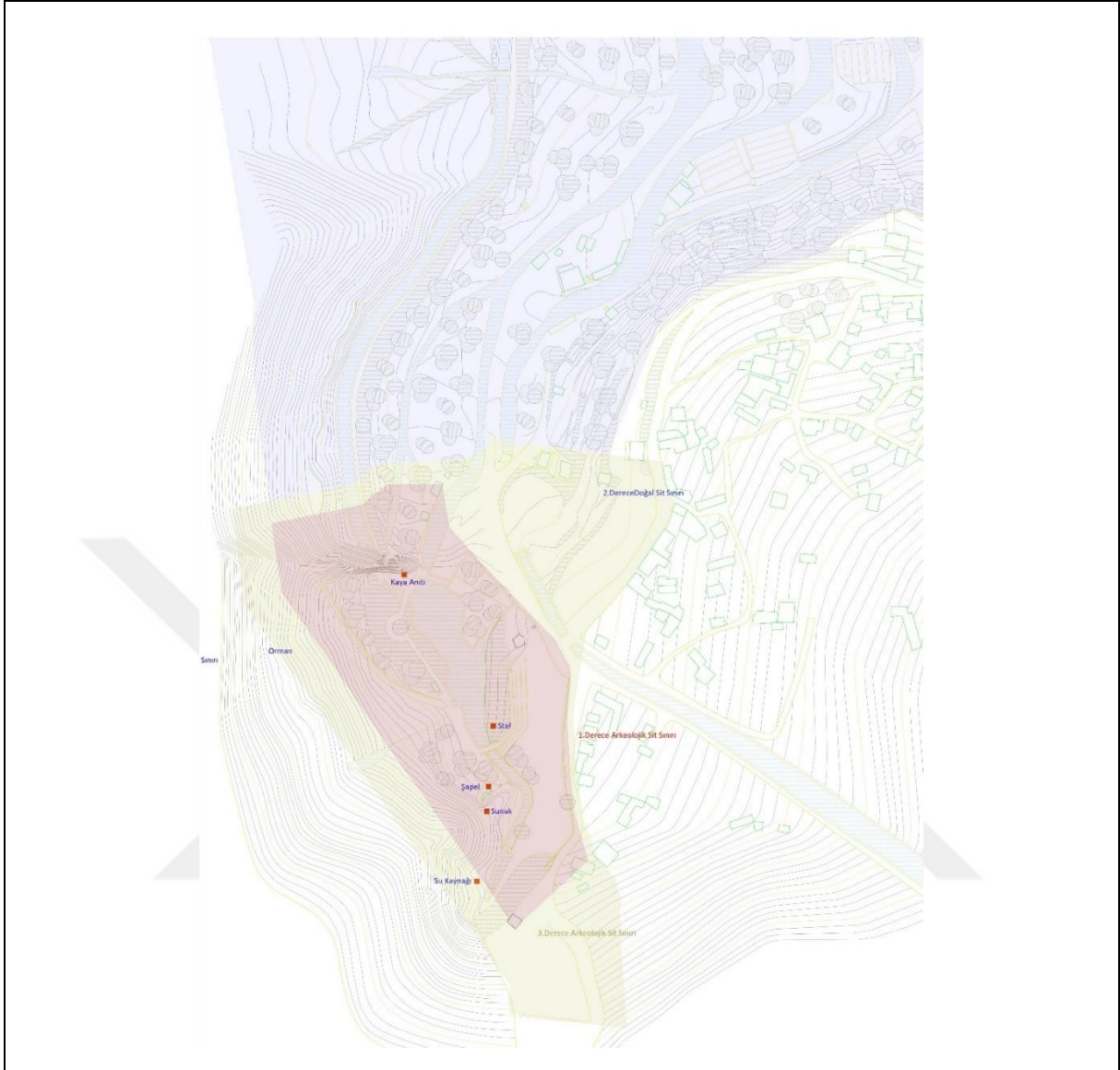
Güçlü Yönler	Koruma/ Kentsel Gelişim	• Alanın Hitit döneminin önemli anıtlarından birine sahip olması • Kaya kabartmasının bütünlüğünü koruyarak günümüze kadar ulaşmış olması • İvriz Kültürel Peyzajı UNESCO DMGL'de yer alması • Hitit kabartması çevresinde çevre düzenleme platformları ve giriş bankosu yapım işleri ağustos ayında son bulacaktır • Sit Alanı sınırları belirlenmiş olması
---------------------	------------------------------------	--

	Sunum/ Tanıtım/ Turizm	- İvriz Kültürel Peyzağı hakkında uluslararası çalışmalar bulunması bilirliliğini artırmıştır - Hitit dönemine ait kızlar oğlanlar sarayı, İvriz kalesi ve mağaralarıyla zengin gezi rotalarına sahip olması - İvriz geleneksel evlerinin oluşturduğu doku alana zenginlik katmaktadır
	Yerel Farkındalık/ Katılım	- Yerel halkın İvriz'e aidiyet hissetmesi - İvriz'in korunması konusunda taleplerin olması - Yerel halkın çoğunluğu koruma, tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerine katılım konusunda isteklidir
	Eğitim/ Kapasite Geliştirme	- Halka yönelik DMGL sürecinde pansiyonculuk, yerel ürün üretimi, paketlenmesi, sunumu vb. konularda eğitim verilmiş olması - Konya Büyükşehir Belediyesi'nin Meslek Edindirme Kurslarının (KOMEK) olması
	Finansal Destek	Alanın KOP desteği almış olması
Zayıf Yönler	Koruma/ Kentsel Gelişim	- Alan yönetimi planlaması çalışmalarının başlatılmaması - Yönetim planı sınırları ve süreci ve paydaşlarının belirlenmemiş olması - İvriz geleneksel evlerine dair belgeleme, koruma çalışmalarının yapılmamış olması - Alana dair gelecek dönem koruma politikalarının belirlenmemiş olması - Hitit kaya kabartması yakın çevresi dışında bir gezi, ulaşım-dolaşım, otopark gibi konularda planlamanın olmaması
	Yerel Farkındalık/ Katılım	Yerel halk DMGL sürecinde yaşanan aksaklıklardan dolayı koruma çalışmalarına dair faaliyetlere olumlu yaklaşmamaktadır
	Sunum/ Tanıtım/ Turizm	Alana dair tanıtım, bilgilendirme etkinliklerinin yapılmaması, eylem planlarının bulunmaması
	Ulaşım/ Erişim	- İvriz Kültürel Peyzağına giden güzergahta yeterli yönlendirme tabelalarının bulunmaması - Alana ulaşım için toplu taşıma imkanlarının yeterli olmaması - Alanın ulaşım-dolaşım planlamasının bulunmaması
	Finansal Destek	Alana yönelik gelecek dönem bütçe ve finans planlamasının bulunmaması
Fırsatlar	Koruma/ Kentsel Gelişim	- Alanın DMGL bulunması sebebi ile olası iş birliklerinin kurulmasını kolaylaştırması - İvriz geleneksel konutları yeniden işlevlendirmeye uygun yapıdadır - Alan çevre düzenlemelerine imkân verecek alana sahiptir

	Sunum/ Tanıtım/ Turizm	- Farklı gezi rotaları oluşturabilecek potansiyele sahip olması - Geleneksel evlerin restorasyon ve onarım uygulamaları ile pansiyon, restoran vb. fonksiyonlar için hizmet verebilme potansiyeli
	Araştırma	2013- 2017 yılları arasında gerçekleştirilen KEYAR araştırmaları ile alana dair detaylı alan çalışmalarının yapılmış olması
Tehditler	Koruma/ Kentsel Gelişim	- Alanın korunmasına dair eylem planları bulunmamaktadır - Sosyal yapının değişmesi, yerel halkın köyü terk etmesi - Miras yoluyla el değiştiren mülklerde anlaşmazlık yaşanması sonucu bakımsız kalması, yok olması (mirasçı sayısının fazla olması) - Risk ve Acil durum eylem planlarının bulunmaması

5.2.4.2.Koruma Alanı Sınırı

İvriz Kültürel Peyzajı için sit alanları sınırları belirlenmiştir. Alanda I. Derece Arkeolojik Sit, III. Derece Arkeolojik Sit ve II. Derece Doğal Sit Alanı bulunmaktadır. Bu sınırlar Şekil 24'te gösterilmiştir. Alan yönetimi planlaması için alan sınırları III. Derece Arkeolojik sit sınırları geleneksel konut dokusunu içine alacak şekilde genişletilmelidir (Harita 3).

Şekil 24. İvriz Kültürel Peyzajı Sit Alanları Sınırları

5.2.5. Alanın Vizyonunun Belirlenmesi ve Esas Politikaların Oluşumu

5.2.5.1. Vizyon

Yönetim planı ön çalışması kapsamında vizyonu kültürel miras alanının sürdürülebilir korumasını sağlayacak stratejik bir vizyon belirlenmesi hedeflenmiştir. Yerel halk tarafından benimseneceği düşünülen ve alana katkı sağması hedeflenen vizyon ortak bir bakış açısı yakalayarak uzun vadeli bir koruma planını amaçlamaktadır.

Bu bakış açısı ile yönetim planı vizyonu:

Geç Hitit Döneminin değerli kültürel varlıklarına sahip İvriz Kültürel Peyzajının öneminin ve değerinin yerel halk ve tüm ziyaretçilere anlaşılır bir şekilde aktararak, alanın sahip olduğu kültürel ve doğal değerlerinin sürdürülebilir, dengeli ve şeffaf politikalarla korunmasının sağlanmasıdır.

5.2.5.2.Yönetim Planı Yapısı ve Paydaş Analizi

Yönetim planı hazırlanırken alana dair analizler yapılırken belirlenen ulusal, il bazında ve yerel paydaşlar haricinde odak grup toplantıları, bilgilendirme faaliyetleri ve etkinliklerde görev alacak yerel halktan seçilmiş kilit paydaşlar seçilmelidir. Ayrıca, kurullar, karar verme yetkisine sahip paydaşlardan oluşturulacak teknik ekiplerde görev alacak kişiler isimleri ve planlama sürecindeki rolü tam olarak belirlenmelidir. Alan Yönetim Planı Ön Çalışması kapsamında isimler ve görevler belirlenemeyeceğinden bu bölüme dair bilgiler olası paydaş analizi kısmı ile sınırlı kalmıştır.

5.2.5.3.Yönetim Planı Stratejileri

Yönetim planı ön çalışması kapsamında yapılan literatür taraması, koruma politikaları, ilgili paydaşlar ile yapılan anket çalışmaları, yerinde analiz ve gözlem çalışmaları ile alana dair değerlendirme çalışmaları yapılmıştır. Çalışmalar sonucunda hazırlanan olası stratejiler başlıklar halinde tablolarda verilmiştir. Bu stratejiler üzerinden olası eylem planları, kurumlar ve izleme göstergeleri için tablolar hazırlanmıştır. Yönetim planı çalışması çok disiplinli ve ekip çalışmaları ile gerçekleştirilebileceğinden bu kısımda belirlenen olası stratejiler ve olası eylem planları gelişmeye ve değişime açıktır (Tablo 42).

Tablo 42: Alana dair geliştirilecek strateji özeti tablosu

Stratejiler	Açıklamaları
Eğitim Stratejileri	- Yetkili paydaşlara yönelik gerekli eğitimlerin verilmesi - Yönetim planı hazırlama ekibine eğitimlerin verilmesi - Yerel paydaşa yönelik ilgili eğitimlerin verilmesi
Turizm Stratejileri	- Yetkili otoritelere dair stratejiler - Ulaşım – dolaşım planlamalarının hazırlanması - Alanda sosyal imkanların artırılması - Konaklama imkanının sağlanması - Tanıtım faaliyetlerine yönelik stratejiler - Gerekli iş birliklerinin sağlanması - Ziyaretçi stratejileri - Ziyaretçi kapasitesinin belirlenmesi - Gezi rotalarının oluşturulması - Doğal ve kültürel değerlerin yakın çevresinde açıklama panolarının yerleştirilmesi - Yerel halka yönelik stratejiler - Satış, ürün tanıtımı, ürün hazırlanması ve hizmet sektörüne dair gerekli eğitimlerin planlanması - Sosyal ihtiyaçların giderilmesine yönelik çalışmalar
Şeffaf Alan Yönetim Planı Stratejileri	- Odak grup toplantıları - Toplantı gruplarının belirlenmesi - Bilgilendirme toplantıları - Toplantı konularının belirlenmesi
Dengeli Alan Yönetim Planı Stratejileri	Turizm faaliyetleri - Turizme yönelik alınan kararların alana etkisinin değerlendirilmesi Koruma faaliyetleri - Turizmi olumsuz etkilerine karşı alınan önlemler
Alana Dair Koruma Stratejileri	- Sorumlu kurumların belirlenmesi - Koruma faaliyetlerinin belirlenmesi - Alana dair koruma politikalarının belirlenmesi - Gelecek dönem koruma politikalarının belirlenmesi - Paydaş kurumların belirlenmesi
Kapasite Geliştirme Stratejileri	- Yerel halka yönelik stratejiler - Halkın sürece dahil edilmesine yönelik planlamalar - Alan yönetimi planlamasında halkın rolünün belirlenmesi

Bütçe ve Kaynak Oluşturma Stratejileri	• Bütçe planlamasına dair stratejiler • Kaynak oluşturma stratejileri
İzleme ve Gözden Geçirme Stratejileri	• Eylem planlarının izlenme göstergelerinin hazırlanması
Alan Yönetimi Planı Hazırlama Ekibi Stratejileri	• Ekiplerin oluşturulması • Sorumlu kurum ve kişilere yönelik toplantılar ○ Toplantı konuları ve toplantı sıklığının belirlenmesi
Yerel Paydaşlara Yönelik Stratejiler	• Yerel paydaşların yönetim planı hakkında bilgi sahibi olması • Toplantı süreleri ve başlıklarının belirlenmesi ○ Yönetim Planı sürecinin halka anlatılması ○ Halkın planlama sürecine dahil olmasının teşvik edilmesi

STRATEJİ: EĞİTİM STRATEJİLERİ(A)

HEDEFLER	EYLEM PLANI	İZLEME
Stj. A1. Yetkili Paydaşlara yönelik eğitim verilmesi	- Planlama sürecine dair bilgilerin verilmesi - Alana dair tarih/ taşıdığı değer bilgilendirmelerin yapılması - Yetki ve sorumlulukların ilgili kişilere bildirilmesi	- Eğitim İçeriklerinin netleştirilmesi - Eğitim tarihlerinin belirlenmesi
Stj. A2. Yönetim Planı Hazırlama Ekibine yönelik eğitim verilmesi	- Planlama sürecine dair bilgilerin verilmesi - Alana dair tarih/değer vb. bilgilendirmelerin yapılması - Anket çalışmalarına dair bilgilendirmelerin yapılması	- Eğitim İçeriklerinin netleştirilmesi - Eğitim tarihlerinin belirlenmesi - Saha çalışması tarihlerinin belirlenmesi
Stj. A3. Yerel Halka yönelik eğitim planı	- Alan yönetimi amacı, süreci, yönetim planının yöreye katkısı gibi konuların yerel paydaşlar ile paylaşılması. - Yönetim planına halkın katılımının öneminin paylaşılması	- Eğitim İçeriklerinin netleştirilmesi - Eğitim ve tanıtım toplantılarının tarihlerinin belirlenmesi

STRATEJİ: TURİZM STRATEJİLERİ (Yetkili Otoritelere Yönelik)(B)

HEDEFLER	EYLEM PLANI	İZLEME
Stj. B1. Ulaşım planlamalarının hazırlanması	- Tur rotalarına İvriz'in dahil edilmesinin sağlanması - Mevcut toplu ulaşım imkanları, rotaları, durakların belirlenmesi - Konya- İvriz hattında toplu ulaşım konusunda görüşmeleri başlatılması	- Planlama ekibinin kurulması - Planlama kararlarının alınması - Rotaların oluşturulması - İlgili kurumların iletişiminin sağlanması
Stj. B2. Alanda sosyal ve kültürel imkanların artırılması	- Ziyaretçilere ve halka yönelik kültürel ve sosyal faaliyetlere yönelik önerilerin getirilmesi - Faaliyet önerileri - Sosyalleşmeye yönelik dönüştürülebilir mekân önerileri	- Toplantı raporları - Önerilerin belirlenmesi
Stj. B3. Konaklama imkanının sağlanması	- Ziyaretçi politikalarına göre konaklaması planlanan kişi sayısı ve döneminin belirlenmesi - Geleneksel İvriz evlerine yönelik kullanılabilir yapı stoğunun belirlenmesi ve konakla imkanına dair çalışmaların hazırlanması	- Toplantı raporları ve kararlar - Yapı Stoğunun belirlenmesi
Stj. B4. Tanıtım faaliyetlerine yönelik stratejiler	- Konya Büyükşehir Belediyesi, TÜRSAB gibi kurumlarla iş birliği yapılması - Medya ve basın ile iş birliği yapılması	Kurulan iş birlikleri Raporlar
Stj. B5. Gerekli iş birliklerinin sağlanması	Kurumlarla iş birliği kurulması için gerekli görüşmelerin başlatılması	Toplantı raporları

STRATEJİ: TURİZM STRATEJİLERİ (Ziyaretçi Stratejileri)

HEDEFLER	EYLEM PLANI	İZLEME
Stj. B6. Ziyaretçi kapasitesinin belirlenmesi	- Ziyaretçilere yönelik İvriz kaya anıtı ve çevresi için gezi planlamalarının hazırlanması - Uzun rota- İvriz kaya anıtı çevresi ve mağaraları kapsar - Kısa rota – İvriz kaya anıtı çevresi	- Turizme yönelik verilerin elde edilmesi - Dönüştürülebilir konutların tespit edilmesi - Toplantı raporları
Stj. B7. Gezi rotalarının oluşturulması	- Ziyaretçilere yönelik İvriz kaya anıtı ve çevresi için gezi planlamalarının hazırlanması - Uzun rota- İvriz kaya anıtı çevresi ve mağaraları kapsar - Kısa rota – İvriz kaya anıtı ve yakın çevresini kapsar - İvriz yakın çevresi ile birlikte gezi rotaları potansiyellerinin araştırılması	- Rota için alınan kararlar - Rota taslaklarının hazırlanması - İlgili paydaşlar ile rota taslaklarının paylaşılması
Stj. B8. Doğal ve kültürel değerlerin yakın çevresinde açıklama panolarının yerleştirilmesi	- Kaya kabartması, II. Kaya Kabartması, - Kızlar Oğlanlar Sarayı (Manastırı), - Şapel – Türbe, - İvriz Kalesi (Ardos Kalesi), - İvriz Koca Köprü, - İvriz Köprüsü, - Su kanalı, - Hidroelektrik Santrali, - Geleneksel İvriz Evleri hakkında gerekli literatür çalışmaları ile bilgilerin toplanması ve bilgilendirme levhalarının aynı formatta hazırlanması	- Pano içeriklerinin belirlenmesi - Panoların konumlarının belirlenmesi

STRATEJİ: TURİZM STRATEJİLERİ (Yerel Halk Stratejileri)

HEDEFLER	EYLEM PLANI	İZLEME
Stj. B9. Satış, ürün tanıtımı, ürün hazırlanması ve hizmet sektörüne dair gerekli eğitimlerin planlanması	- Ziyaretçilere yönelik İvriz kaya anıtı ve çevresi için gezi planlamalarının hazırlanması - Uzun rota- İvriz kaya anıtı çevresi ve mağaraları kapsar - Kısa rota – İvriz kaya anıtı çevresi	- Eğitim raporları - Eğitim içerikleri - Kurslara katılım oranı - Kurslarda başarı oranı
Stj. B 10. Sosyal ihtiyaçların giderilmesine yönelik çalışmalar	- Ziyaretçilere yönelik İvriz kaya anıtı ve çevresi için gezi planlamalarının hazırlanması - Uzun rota- İvriz kaya anıtı çevresi ve mağaraları kapsar - Kısa rota – İvriz kaya anıtı ve yakın çevresini kapsar - İvriz yakın çevresi ile birlikte gezi rotaları potansiyellerinin araştırılması	- Araştırma raporları - Yerel paydaşlar ile yapılan toplantı raporları - Yerel halk ile yapılan sözlü görüşmelere dair veriler - Sosyal faaliyetlerin belirlenme süreci - Yeni faaliyetlere yönelik uygulama çalışmaları

STRATEJİ: KORUMA STRATEJİLERİ(C)

HEDEFLER	EYLEM PLANI	İZLEME
Stj. C1. Hitit dönemine ait kaya kabartmaları, saray kalıntısı mağaraların, geleneksel İvriz Evlerinin ve su kaynağının taşıdığı değerlerle birlikte korunarak gelecek nesillere aktarılması	<u>Alana dair Koruma Önerileri</u> - Alanın Üstün Evrensel Değeri gözetilerek İvriz kaya anıtı ve çevresi için hazırlanan gezi rotalarında gezi yolları ve çevre düzenleme projelerinin hazırlanması II. Kaya anıtı ve çevresine yönelik koruma önlemlerinin geliştirilmesi - İvriz geleneksel evlerine yönelik bakım, onarım ve restorasyon faaliyetlerinin başlatılması - İvriz kaya anıtı ve çevresinin bütünü ile ele alınarak doku olarak korunması <u>Gelecek Dönem Önerileri</u> - Geleneksel İvriz Evlerinin yeniden işlevlendirilmesi - Çevre Düzenlemesi projelerinin uygulama aşamalarının planlanması - Düzenli bakım onarım faaliyetlerinin planlanması	- Proje taslaklarının oluşturulması - Yerel paydaşlar ile uzlaşa varılmış planlama çalışmalarının başlatılması - Gelecek planlamasında yer alan ilgili maddelere yönelik gerçekleştirilen toplantıların raporları
Stj. C2. Sorumlu ve Paydaş Kurumların Belirlenmesi	Kurumlarda sorumlu kişilerin belirlenmesi - T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı - Konya Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu - Konya Müzeler Genel Müdürlüğü - Konya Büyükşehir Belediyesi - Halkapınar Belediyesi - Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi	- Sorumlu kurum ve teknik personellerin belirlenmesi - Koruma politikalarının belirlenmesi - Bakım- onarım, restorasyon faaliyetlerinin belirlenmesi - İş- eylem programlamalarının yapılması

STRATEJİ: BÜTÇE VE KAYNAK OLUŞTURMA STRATEJİLERİ(D)

HEDEFLER	EYLEM PLANI	İZLEME
Stj. D1. Bütçe planlamasına dair stratejiler	• Çevre Düzenlemelerine dair bütçe planlamalarının hazırlanması • Koruma faaliyetlerine dair bütçe planlamalarının oluşturulması • Tanıtım ve bilgilendirme faaliyetleri için bütçelendirme çalışmalarının yapılması • Geleceğe yönelik bütçe planlamalarının hazırlanması	• Bütçe komisyonun oluşturulması • Bütçe planlarının hazırlanması • Finans kaynaklarının belirlenmesi
Stj. D2. Kaynak oluşturma stratejileri	• Kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılması • Sponsorluk için görüşmelerin başlatılması	• İş birliklerine dair yapılan faaliyet raporları • Sponsorluk çalışmalarına dair faaliyet raporları

STRATEJİ: KAPASİTE GELİŞTİRME STRATEJİLERİ(D)

HEDEFLER	EYLEM PLANI	İZLEME
Stj. E1. Yetkili otoriteler ve yerel paydaşların bir araya getirilerek iletişimin güçlendirilmesi	- Anket çalışmaları yapılarak gönüllü kişilerden kilit yerel paydaşların yerel halktan seçilmesi - Halkapınar Belediyesi, muhtar ve yerel temsilcilerin bir araya getirilmesi, alana dair planlamaların tartışılması - Çevre düzenlemelerine dair halkın bilgilendirilmesi - Proje hazırlık sürecinde alınacak kararlarda halkın katılımının ve karar sürecine katkısının sağlanması	- Anket çalışmalarının yapılması - Anket sonuçlarına göre yerel paydaşların belirlenmesi - Döngüsel toplantı sürecinin kurgulanması - Toplantıların gerçekleştirilmesi
Stj. E2. Yerel paydaşlarının yönetim planı hazırlanması ve uygulanması sürecinde aktif katılımının sağlanması	- İvriz Kültürel Peyzajının sürdürülebilir korunmasının sağlanması için halka eğitim ve teşvik çalışmalarının hazırlanması - Kilit paydaşlara alan ile ilgili faaliyetlerde sorumluluk verilerek sürece dair edilmesi - Halka acil durum eğitimleri verilmesi ve sorumlu kişilerin belirlenerek sorumluluklarının açık bir biçimde bildirilmesi.	- Toplantı raporları - Eğitim faaliyetleri - Yerel paydaşların görev ve sorumluluklarının belirlenmesi

5.2.6. Çalışma Programı, Zamanlama ve Projelerin Belirlenmesi

İvriz Kültürel Peyzajının sahip olduğu Üstün Evrensel Değer ile birlikte taşıdığı bütün değerlerin korunması için geliştirilen stratejiler geliştirilmiştir. Bu stratejilerin gerçekleştirilmesi için uygulanması gereken eylem planları hazırlanmıştır. Bu eylem planlarına dair programlama ve zamanla verilerine dair veriler Tablo 43’de verilmiştir. Bu alan yönetimi planı ön çalışması kapsamında elde edilen veriler üzerinden bir taslak oluşturulmuş. Bu taslakta eylem planları için öngörülen zamanlama kısa vade (1-2 yıl), orta vade (2-3 yıl) ve uzun vade (4-5 yıl) olarak üç zaman dilimine ayrılarak hazırlanmıştır. Bütçe planlamasına yönelik olası kaynaklar T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve belediyeler ölçeğinde ele alınmış, STK ve sponsorluk gibi seçenekler belirsizlik sebebi ile ekarte edilmiştir.

Tablo 43. Çalışma Takip Programı Tablosu

Strateji	Hedef	Eylem Planı Özeti	Sorumlu Kurum	İlgili Kurum	Olası Finans Kaynakları	Süre	İzleme Göstergeleri
A1	Yetkili Paydaşlara yönelik eğitim verilmesi	- Planlama sürecine dair bilgilerin verilmesi - Alana dair tarih/ taşıdığı değer bilgilendirmelerin yapılması - Yetki ve sorumlulukların ilgili kişilere bildirilmesi	- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı - Konya Büyükşehir Belediyesi	Halkapınar Belediyesi	- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı - Konya Büyükşehir Belediyesi	Kısa vade (1-2 yıl)	- Eğitim İçeriklerinin netleştirilmesi - Eğitim tarihlerinin belirlenmesi - Eğitim süreçlerinin takibi
A2	Yönetim Planı Hazırlama Ekibine yönelik eğitim verilmesi	- Planlama sürecine dair bilgilerin verilmesi - Alana dair tarih/değer bilgilendirmelerin yapılması - Anket çalışmalarına dair bilgilendirmelerin yapılması	- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı - Konya Büyükşehir Belediyesi	Halkapınar Belediyesi	- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı - Konya Büyükşehir Belediyesi	Kısa vade (1-2 yıl)	- Eğitim İçeriklerinin netleştirilmesi - Eğitim tarihlerinin belirlenmesi - Saha çalışması tarihlerinin belirlenmesi
A3	Yerel Halka yönelik eğitimlerin verilmesi	- Alan yönetimi amacı, süreci, yönetim planının yöreye katkısı gibi konuların yerel paydaşlar ile paylaşılması. - Yönetim planına halkın katılımının öneminin paylaşılması	- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı - Konya Büyükşehir Belediyesi	Halkapınar Belediyesi	- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı - Konya Büyükşehir Belediyesi - Halkapınar Belediyesi	Kısa vade (1-2 yıl)	- Eğitim İçeriklerinin netleştirilmesi - Eğitim tarihlerinin belirlenmesi - Eğitim süreçlerinin takibi
B1	Ulaşım planlamalarının hazırlanması	- Tur rotalarına İvriz'in dahil edilmesinin sağlanması - Mevcut toplu ulaşım imkanları, rotaları, durakların belirlenmesi	- Halkapınar Belediyesi - Konya Büyükşehir Belediyesi	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı	- Halkapınar Belediyesi - Konya Büyükşehir Belediyesi	Kısa vade (1-2 yıl)	- Planlama ekibinin kurulması - Planlama kararlarının alınması - Rotaların oluşturulması

		• Konya- İvriz hattında toplu ulaşım konusunda görüşmeleri başlatılması		• TURSAB Konya Bölge Temsil Kurulu			• İlgili kurumların iletişiminin sağlanması
B2	Alanda sosyal ve kültürel imkanların artırılması	• Ziyaretçilere ve halka yönelik kültürel ve sosyal faaliyetlere yönelik önerilerin getirilmesi • Faaliyet önerileri • Sosyalleşmeye yönelik dönüştürülebilir mekân önerileri	• T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı	• Konya Büyükşehir Belediyesi • Halkapınar Belediyesi	• T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı • Halkapınar Belediyesi	Orta vade (2-3 yıl)	• Toplantı raporları • Önerilerin Belirlenmesi
B3	Konaklama imkanının sağlanması	• Ziyaretçi politikalarına göre konaklaması planlanan kişi sayısı ve döneminin belirlenmesi • Geleneksel İvriz evlerine yönelik kullanılabilir yapı stoğunun belirlenmesi ve konakla imkanına dair çalışmaların hazırlanması	• T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı	• Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu	• T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı • Konya Büyükşehir Belediyesi • Halkapınar Belediyesi	Uzun vade (3-5 yıl)	• Toplantı raporları ve kararlar • Yapı Stoğunun belirlenmesi
B4	Tanıtım faaliyetlerine yönelik stratejiler	• Konya Büyükşehir Belediyesi, TURSAB gibi kurumlarla iş birliği yapılması • Medya ve basın ile iş birliği yapılması	• Konya Büyükşehir Belediyesi • Halkapınar Belediyesi	• TURSAB Konya Bölge Temsil Kurulu	• Konya Büyükşehir Belediyesi • Halkapınar Belediyesi	Kısa vade (1-2 yıl)	• Kurulan iş birlikleri • Toplantı raporları
B5	Gerekli iş birliklerinin sağlanması	• Kurumlarla ve STK'lar ile iş birliği kurulması için gerekli görüşmelerin başlatılması	• T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı • Konya Büyükşehir Belediyesi	• İvriz Kültür Mirasını Koruma ve Tanıtma Derneği	• T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı • Konya Büyükşehir Belediyesi	Kısa vade (1-2 yıl)	• Toplantı raporları

			Halkapınar Belediyesi	- Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma Ajansı Başkanlığı - Karaman Mehmetbey Üniversitesi			
B6	Ziyaretçi kapasitesinin belirlenmesi	- Alanın günlük-aylık turist potansiyelinin belirlenmesi - Konaklama kapasitesinin belirlenmesi	- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı - Halkapınar Belediyesi	Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı	Orta Vade (2-3 yıl)	- Turizme yönelik verilerin elde edilmesi - Dönüştürülebilir konutların tespit edilmesi - Toplantı raporları
B7	Gezi rotalarının oluşturulması	- Ziyaretçilere yönelik İvriz kaya anıtı ve çevresi için gezi planlamalarının hazırlanması - Uzun rota- İvriz kaya anıtı çevresi ve mağaraları kapsar - Kısa rota – İvriz kaya anıtı çevresi - İvriz yakın çevresi ile birlikte gezi rotaları potansiyellerinin araştırılması	- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı - Halkapınar Belediyesi	Konya Büyükşehir Belediyesi Park ve Bahçeler Başkanlığı	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı	Orta vade (2-3 yıl)	- Rota için alınan kararlar - Rota taslaklarının hazırlanması - İlgili paydaşlar ile rota taslaklarının paylaşılması
B8	Doğal ve kültürel değerlerin yakın çevresinde	İvriz kaya anıtı, mağaralar vd. ilgili panoların yerleştirilmesi	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı	Halkapınar Belediyesi	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı	Kısa vade (1-2 yıl)	- Pano içeriklerinin belirlenmesi - Pano konumlarının belirlenmesi

	açıklama panolarının yerleştirilmesi						
B9	Satış, ürün tanıtımı, ürün hazırlanması ve hizmet sektörüne dair gerekli eğitimlerin planlanması	- Turizm ve otel işletmeciliği sertifikasyonu için uygun kişilerin seçilmesi - Sertifikasyon derslerinin belirlenmesi - Ürün imalatı, paketlenmesi, sunumu ve satışı gibi konulara dair eğitim verilmesi	- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı - Konya Büyükşehir Belediyesi	- KOMEK - Karaman Mehmetbey Üniversitesi Turizm Fakültesi	- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı - Konya Büyükşehir Belediyesi	Orta Vade (2-3 yıl)	- Eğitim raporları - Eğitim içerikleri - Kurslara katılım oranı - Kurslarda başarı oranı
B10	Yerel halk ve ziyaretçiler için alanda sosyal ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik çalışmalar	- Kafe, kütüphane, sergi gibi sosyal faaliyetler için yöre halkının fikirleri alınarak bölgedeki ihtiyaçların belirlenmesi - Belirlenen faaliyetler üzerinden mekân gereksinimlerinin ve potansiyel mekanların belirlenmesi - Yerel paydaşların görüşü ile sosyal faaliyetlere yönelik çalışmaların başlatılması	- Konya Büyükşehir Belediyesi - Halkapınar Belediyesi	Karaman Mehmetbey Üniversitesi Turizm Fakültesi	- Konya Büyükşehir Belediyesi - Halkapınar Belediyesi	Orta Vade (2-3 yıl)	- Araştırma raporları - Yerel paydaşlar ile yapılan toplantı raporları - Yerel halk ile yapılan sözlü görüşmelere dair veriler - Sosyal faaliyetlerin belirlenme süreci - Yeni faaliyetlere yönelik uygulama çalışmaları
C1	Hitit dönemine ait kaya	Alana dair belirlenen koruma hedeflerinin gerçekleştirilmesi	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı	Konya Kültür Varlıklarını	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı	Orta vade (2-3 yıl)	Proje taslaklarının oluşturulması

	kabartmaları, saray kalıntısı mağaraların, geleneksel İvriz Evlerinin ve su kaynağının taşıdığı değerlerle birlikte korunarak gelecek nesillere aktarılması	Alana yönelik planlanan gelecek dönem koruma planlarının hazırlanması	- Konya Büyükşehir Belediyesi - Halkapınar Belediyesi	Koruma Bölge Kurulu - Konya Müze - Müdürlüğü	Halkapınar Belediyesi		- Yerel paydaşlar ile uzlaşma varılmış planlama çalışmalarının başlatılması - Gelecek planlamalarında yer alan ilgili maddelere yönelik gerçekleştirilen toplantıların raporları
C2	Koruma uygulamaları kapsamında Sorumlu ve Paydaş Kurumların Belirlenmesi	- Koruma politikaları kapsamında alanda uygulanacak her türlü bakım onarım ve çevre düzenlemesine dair sorumlu kurum ve teknik personelin belirlenmesi - Her türlü bakım - onarım, restorasyon ve çevre düzenlemesine dair iş planlamalarının hazırlanması	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı	- Konya Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu - Konya Müzeler Genel Müdürlüğü - Konya Büyükşehir Belediyesi - Halkapınar Belediyesi - Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı	Uzun vade (4-5 yıl)	- Sorumlu kurum ve teknik personellerin belirlenmesi - Koruma politikalarının belirlenmesi - Bakım- onarım, restorasyon faaliyetlerinin belirlenmesi - İş- eylem programlamalarının yapılması

		• İş planına uygun olarak saha uygulamalarının başlatılması		•			
D1	Bütçe planlamasına dair stratejiler	• Çevre Düzenlemelerine dair bütçe planlamalarının hazırlanması • Koruma faaliyetlerine dair bütçe planlamalarının oluşturulması • Tanıtım ve bilgilendirme faaliyetleri için bütçelendirme çalışmalarının yapılması • Geleceğe yönelik bütçe planlamalarının hazırlanması •	• T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı • Halkapınar Belediyesi	• Konya Büyükşehir Belediyesi	• T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı • Konya Büyükşehir Belediyesi • Halkapınar Belediyesi	Orta vade (2-3 yıl)	• Bütçe komisyonunun oluşturulması • Bütçe planlarının hazırlanması • Finans kaynaklarının belirlenmesi
D2	Kaynak oluşturma stratejileri	• Kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılması • Sponsorluk için görüşmelerin başlatılması	• T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı	• Konya Büyükşehir Belediyesi • Halkapınar Belediyesi	-	Kısa vade (1-2 yıl)	• İş birliklerine dair yapılan faaliyet raporları • Sponsorluk çalışmalarına dair faaliyet raporları
E1	Yetkili otoriteler ve yerel paydaşların bir araya getirilerek	• Anket çalışmaları yapılarak gönüllü kişilerden kilit yerel paydaşların yerel halktan seçilmesi	• T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı	• Konya Büyükşehir Belediyesi • Halkapınar Belediyesi	• T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı	Kısa vade (1-2 yıl)	• Anket çalışmalarının yapılması • Anket sonuçlarına göre yerel paydaşların belirlenmesi • Döngüsel toplantı sürecinin kurgulanması

	iletişimin güçlendirilmesi	- Halkapınar Belediyesi, muhtar ve yerel temsilcilerin bir araya getirilmesi, alana dair planlamaların tartışılması - Çevre düzenlemelerine dair halkın bilgilendirilmesi - Proje hazırlık sürecinde alınacak kararlarda halkın katılımının ve karar sürecine katkısının sağlanması					Toplantıların gerçekleştirilmesi
E2	Yerel paydaşlarının yönetim planı hazırlanması ve uygulanması sürecinde aktif katılımının sağlanması	İvriz Kültürel Peyzajının sürdürülebilir korunmasının sağlanması için halka eğitim ve teşvik çalışmalarının hazırlanması	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı	- Konya Büyükşehir Belediyesi - Halkapınar Belediyesi	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı	Kısa vade (1-2 yıl)	- Toplantı raporları - Eğitim faaliyetleri - Yerel paydaşların görev ve sorumluluklarının belirlenmesi

		• Kilit paydaşlara alan ile ilgili faaliyetlerde sorumluluk verilerek sürece dair edilmesi • Halka acil durum eğitimleri verilmesi ve sorumlu kişilerin belirlenerek sorumluluklarının açık bir biçimde bildirilmesi					
--	--	--	--	--	--	--	--

5.2.7.İzleme, Değerlendirme ve Gözden Geçirme

Hazırlanan eylem planlarına yönelik periyodik izleme, değerlendirme ve gözden geçirme bölümünün hazırlanabilmesi için uygulama ekipleri, eylem planlarının detayları, toplantıları gerçekleştirecek ekip, raporlama yapacak kişiler gibi bilgilerin netleştirilmesi gerekmektedir. İvriz Kültürel Peyzajı için hazırlanacak yönetim planına taslak oluşturmak amacı ile hazırlanan ön çalışma kapsamında bir ekip çalışması gerektiren yönetim planı girdilerinin tamamının yer alması mümkün olmayacağından bu bölüm gelecekte değerlendirilmek üzere başlıklar halinde bırakılmıştır.

5.2.7.1.Periyodik İzleme ve Raporlama

5.2.7.2.Gözden Geçirme ve Revizyon

5.3. Alan Çalışmasına Dair Bulgular

İvriz Kültürel Peyzajı için yönetim planı ön çalışması hazırlanmıştır. Yönetim planı ön çalışması, yazında yapılan çalışmaların analizi ve alanda yapılan çalışmalar ile elde edilen veriler ile tez kapsamında hazırlanan rehber kullanılarak hazırlanmıştır. Alan Yönetimi Planı çalışması ekip çalışması gerektiren, sorumlu kurumların iş birliği ile hazırlanabildiği için ön çalışma adı ile yönetim planı altlığı hazırlanmıştır. Rehberin uygulanması sırasında yapılan kurum ve yerel paydaş görüşmeleri alanın potansiyel ve risk belirlenmesinde temel verileri sağlamıştır. Ön çalışma sırasında tespit edilen; yönetim planı çalışmalarının başlatılmaması, sorumlu kurumların belirlenmemesi alanda sorumlu kurum karmaşası oluşturmaktadır. Bu sebeple yapılan çevre düzenlemesi ve Hitit Kaya Anıtı çevresinin kontrollü girişinin kim tarafından kontrol edileceği henüz net değildir. Alanın korunması için kurumların ve sorumlu kişilerin net olarak belirlenmesi atılması ilk adımlardan olmalıdır. Alanda yapılan görüşmeler sırasında öne çıkan bir diğer problem ise paydaşlar arası iletişimin sağlanamamasıdır. Yerel otoriteler ile il paydaşları arasında alan ile ilgilenen kişinin net olarak belirlenmemesinden kaynaklanan iletişim kopuklukları yaşanmaktadır. Hem kültürel hem de doğal güzellikleri ile gelişime açık bir yerleşim olan İvriz’de sürekli yaşayan hane sayısı İvriz mahallesi muhtardan alınan bilgilere göre yaklaşık olarak 20 olarak belirlenmiştir. İvriz’de belirlenen önemli sorunlardan biri de terk edilmesidir. Alan güncel hali ile hafta sonları mesire alanı olarak kullanılması ötesine geçememektedir. Yönetim planı ön çalışması ile İvriz Kültürel Peyzajı sahip olduğu değerler ile koruyarak geliştirilmesi için bir altlık sağlamaktadır. İletişim odaklı yönetim planı modeli hem alanların korunmasına hem de yerel halkın faydasına olacak şekilde yönetilmesine aracı olmaktadır.

6. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

UNESCO'nun üstün evrensel değer taşıyan kültürel ve doğal miras alanlarının insanlığın ortak mirası sayılması ve koruma altına alınması amacı ile bir envanter çalışması başlatması ile Dünya Miras Listesi ortaya çıkmıştır. Bu listede yer alan koruma alanları için teknik ve maddi destek sağlanması dışında alanların korunmasının güvence altına alınması konusunda çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların geldiği son nokta koruma alanlarının sürdürülebilir korunmasını sağlayan alan yönetimi planının hazırlanmasıdır. 2005 yılında Dünya Miras Alanları adaylığı için adaylık dosyasında onaylı yönetim planı bulundurulması zorunlu hale getirilmiştir. Tez kapsamında alan yönetimi planlaması hakkında dünyada ve Türkiye'de bugüne kadar yapılmış çalışmalar ile detaylı bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırma ile kültür varlıklarının ve koruma alanlarının sürdürülebilir korunması için döngüsel bir sistemin, alanın ve yerel halkın faydasına olacak şekilde kurgulanması gerektiği temel sonucuna ulaşılmıştır. Alan yönetimi planı hazırlanırken göz önünde bulundurulması gereken kriterler;

- Yönetim planı hazırlık ve uygulama sürecinde koruma kavramının çok boyutlu olarak ele alınması,
- Döngüsel koruma sistemini koruma alanlarına uyarlayarak sürdürülebilir korumasının sağlanması,
- Koruma konusunda önemli etkenlerden biri olarak paydaş, koruma ve ziyaretçi dengesinin sağlanması,
- Yerel paydaşların koruma sürecine katılımının sağlanarak alandaki kültürel yaşamının güvence altına alınması,
- Her alan için o alanın dinamiklerine göre hazırlanmış koruma politikalarının oluşturulması,
- Döngüsel ekonomi sisteminin yerel halkın faydasına olacak şekilde kullanılmasının/kurgulanmasının sağlanması,
- Karmaşık bir süreç olan koruma çalışmalarında görev yetki sahipleri, teknik ekip ve yerel paydaşların rol ve görevlerinin açık bir şekilde belirlenmesi,
- Alana dair detaylı risk ve tehdit analizlerinin yapılarak risk eylem planlarının hazırlanması sıralanabilir.

Alan yönetimi planı çok paydaşlı ve dinamik yapısı nedeni ile karmaşık hale gelebilir. Bu sebeple ülkeler analiz, karar alma, uygulama ve izleme süreçlerini içeren planlama sürecinin

her basamağının ulusal koruma mevzuatına göre hazırlanmış ulusal rehberlere ihtiyaç duymaktadır. Bu konuda hazırlanmış uluslararası rehberler üst ölçekten dünya geneline uygun öneriler sunarken, Avrupalı bakış açısı sınırları içinde kaldığına yönelik eleştiriler almaktadır. Oysa ki, koruma eylemi; miras alanlarının yalnızlaştırılmadan yaşam kültürü içinde denge ile yaşatılabilmesi için ulusal koruma politikalarına sahip olmalıdır. Yaşam kültürünün parçası olan anıt yapılar, dokular ve alanlar yerel halkın yaşam alışkanlıklarından koparılmadan koruma altına alınmalıdır. Bu sayede korumanın devamlılığı sağlanır. Halkın bu koruma sistematığıne katılması, bilgilendirme toplantıları, eğitimler ve süreçte etkin katılımının sağlanarak şeffaf bir şekilde yürütülmesi ile mümkündür. Alan yönetimi planı sistematığının sorunsuz işleyebilmesi için, hazırlayan ülkenin mevcut koruma kanunu, mevzuatı, kurumları ve uygulamalarına göre şekillenen döngüsel, şeffaf ve katılımcı bir yapıya sahip olmalıdır. Türkiye’de yer alan kültürel miras alanları için hazırlanmış yönetim planları incelendiğinde birbirinden farklı sistematığe sahip, içerik olarak farklılıklar gösteren, alan yönetimi planının 5 temel başlığını içermeyen farklı sistematiğe yönetim planlarına rastlanmaktadır. Bu sorunlara çözüm önerileri getirmek üzere hazırlanan rehberin içeriği için Türkiye’deki mevcut durum ve örnekler haricinde, araştırmalar sonucunda ulusal rehberlere sahip, koruma alanında yapılan çalışmalar ve uygulamalar ile ön planda olan iki örneklem ülke olarak İngiltere ve Almanya yasal ve yönetsel olarak incelenmiştir. Uluslararası çalışmalar yanında yapılan kıtalar arası kıyaslama ile elde edilen veriler sayesinde yönetim planı sürecinin gereklilikleri, rehberin içeriği, paydaşlar ve alan çalışmalarına dair kriterler belirlenmiştir. Bu veriler ve kriterler ışığında eksiksiz ve aynı standartta yönetim planlarının hazırlanması için tez kapsamında önerilen ulusal rehber ile fayda sağlanması hedeflenen başlıca konular;

- UNESCO’nun 2005 yılında adaylık dosyaları için zorunlu hale getirdiği yönetim planlarının eksiksiz olarak hazırlanması,
- Katılımcı, dengeli ve döngüsel sistematığe sahip eksiksiz ve sürdürülebilir politikalardan oluşan yönetim planlarının hazırlanması,
- Alanların sürdürülebilir korunması konusunda gelinen son nokta olan alan yönetimi planlaması konusunda Türkiye’nin uluslararası standardı yakalaması,
- Planlama sürecine dair bütün basamakların detaylı açıklamaları, sorumlu kişiler ve sorumlulukları, döngüsel sistemin kurgulanması gibi konuların tümünü içeren rehber sayesinde hazırlık süresinin kısaltılması,
- Süreçte karşılaşılabilecek olası sorunlara getirilen çözüm önerileri ile planlama sürecinde uzlaşının sağlanması,

- Paydaşlara yönelik önerilen anket çalışmaları ile ihtiyaçların ve olası sorunların planlama öncesi belirlenebilmesi,
- Yerel paydaşlara yönelik önerilen anket soruları ile yönetim planı sürecine katkı sağlayacak ve görev alacak yerel paydaşların seçilmesi, alana dair değerlerin tanımlanması sürecinde halk için anlam ifade eden soyut ve somut değerlerin de koruma altına alınması,
- Önerilen odak grup toplantıları sayesinde halkın etkin katılımının sağlanması, karar sürecinde uzlaşa ile alınan kararlar sayesinde şeffaf bir yönetim planına ulaşılması,
- İzleme ve raporlama bölümlerine yönelik hazırlanan çizelge, takip ve raporlama formları ile döngüsel sistemin güvence altına alınması, olarak belirlenmiştir.

Önerilen rehber çalışmasının Türkiye’deki hali hazırda yürürlükte olan alan yönetimi yönetmeliğine başlıca getirileri ise Tablo 44’de verilmiştir.

Tablo 44: Rehberin Türkiye’de uygulanan güncel mevzuata ek getirileri

Kanun / Yönetmelik/ Uygulama Rehberinden Gelenler		Rehberde Eklenenler
Rehberin hazırlanma amacı	-----	• Sürece dair genel bilgiler • Rehberde dair genel bilgiler • Yasal dayanaklar
Giriş	• 2863 sayılı koruma kanunu; ○ Yönetim alanı tanımı ○ Yönetim sınırı tanımı • UNESCO Uygulama Rehberi ○ Kültürel miras üstün evrensel değer taşıma kriterleri	• Alan yönetimi hazırlama gerekçeleri • Kanun ve yönetmeliklere dair bilgiler • UNESCO DML kabul süreci ve kriterlerine dair bilgiler

Alan Yönetimi Planı Hazırlama Aşamaları	- Alan yönetimi yönetmeliği; - Yönetim planı hazırlanmasında sorumlu kurumların belirlenme kriterleri - Süreçte kurulan birimler ve görevleri - Alan yönetimi hazırlama basamakları 2863 sayılı koruma kanunu; - Öneri yönetim alanı tanımı - Yönetim alanı tanımı	- Yönetim planı hazırlanma süreci basamakları - Başarılı alan yönetimi planı hazırlık kriterleri ve açıklamaları - Döngüsel - Dengeli - Şeffaf - Katılımcı yönetim planı tanımları - Yönetim planı hazırlanırken kullanılacak materyaller - Paydaşların belirlenmesi sürecine ek olarak alan yönetimi başkanı ekibi önerisi - Çalışmadan elde edilmesi beklenen olası sonuçlar - Strateji ve eylem planlarına yönelik genel bilgiler ve başlıklar - Yönetim Stratejileri - Alan Yönetimi Hazırlık Ekibi Stratejileri - Yerel Halka Yönelik Stratejiler
Alan Yönetimi Planı Modülü	- Alan yönetimi yönetmeliği; - Yönetmelikte: Mevcut Durum Tespiti, Alan analizi, Alanın vizyonunun belirlenmesi ve esas politikaların oluşumu, Çalışma programı, zamanlama ve projelerin belirlenmesi, İzleme, değerlendirme ve eğitim süreçlerinin tanımlanması olarak belirlenen 5 ana başlık	- Yönetmelikte belirtilen 5 ana başlık haricinde Giriş bölümü eklenmiştir. Her bir başlık alt başlıklara ayrılarak detaylandırılmıştır.

Yönetim Modülünün Açıklanması	• 6 ana başlık ve alt başlıkların her biri detaylı olarak açıklanmıştır • Her başlık altında yer alması gereken bilgiler hangi detayda değinilmeli ve süreç nasıl ilerlemeli sorularının cevaplarını içermektedir. • Yapılan araştırma, analiz ve değerlendirmeler sonucu oluşturulan genel çerçeve ve içeriklere yer verilmiştir. • Yönetim planı hazırlama aşamaları, paydaşlar, paydaşların seçim kriterler, görev ve sorumlulukları, yetkileri, olası anlaşmazlıklar, çözüm önerileri, planlama ve iletişim odaklı yönetim modeli, strateji ve eylem planları, izleme gözden geçirme göstergelerine yer verilmiştir. İlgili bölümlerde öneri şablonlar hazırlanmış, tablolarla desteklenmiştir. • Odak grup toplantısı önerisi ve açıklaması • İçeriklerine göre ayrılmış strateji planları başlıkları • Hedef- Eylem Planı-İzleme Göstergeleri Tabloları ve açıklamaları • İzleme Göstergesi Tabloları • Örnek raporlama tutanağı • Onarım- Restorasyon takip formu • Kurum ve yerel halka yönelik anket soruları
---	--

Hazırlanan rehberin test edilmesi için UNESCO Geçici Dünya Miras Listesinde yer alan İvriz Kültürel Peyzajı örneklem alan olarak seçilmiştir. Listede bulunan alan, Konya'nın Halkapınar ilçesine bağlı İvriz mahallesinde yer almaktadır. İvriz Kültürel Peyzajı, Hitit dönemi kaya kabartmaları, saraylar, doğal oluşum mağaralar, geleneksel İvriz evleri, tarihi öneme sahip İvriz çayı ve diğer doğal güzellikleri ile güçlü bir potansiyele sahiptir. Tez kapsamında, İvriz Kültürel Peyzajına katkı sağlamak, tanınırlığını artırmak ve UNESCO Dünya Miras Listesine adaylık sürecinde kullanılmak üzere altlık hazırlamak amacı ile yönetim planı ön çalışması hazırlanmıştır. Ön çalışma kapsamında literatür çalışmalarının yanında; alan incelemeleri, kurumlar ve yerel halk ile anket ve mülakat çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar sırasında İvriz'e yönelik herhangi bir yönetim planı hazırlığının yapılmadığı anlaşılmıştır. Bu sebeple paydaşların belirlendiği bölüm kurumlar özelinde üst başlık halinde

ele alınmış, saha ve anket çalışmaları ile GZFT analizleri yapılmış, ekip çalışması gereken detaylı analizler yapılamadığından olası stratejiler belirlenmiş ve olası eylem planları hazırlanmıştır. Hazırlanan yönetim planı ön çalışması ile alana gelecekte katkı sağlaması hedeflenen başlıklar;

- Alanın UNESCO DML adaylık sürecinde hazırlanması zorunlu olan yönetim planının altlığının oluşturulması,
- İvriz Kültürel Peyzajının sürdürülebilir korunması için ihtiyaç duyulan sistematığın üst ölçekten belirlenmesi,
- İvriz kaya kabartmaları dışında sahip olduğu kültürel ve doğal değerlerin bir bütün olarak korunmasının sağlanması,
- Alanın sahip olduğu değerler ile birlikte ele alarak potansiyelinin belirlenmesi,
- Saha çalışmaları ve anketlerden elde edilen veriler üzerinden alana dair ihtiyaçların tespiti,
- Yerel paydaşlar ile yetkili kurum arasındaki iletişim sorununun gerekçeleri ile tespiti ve çözüm önerilerinin oluşturulması,
- Alanın tanınırlığını artırarak kültürel turizmin gelişmesine destek olunması,
- Yerel halk için büyük öneme sahip İvriz Çayı, kaya kabartması ve çevresinde gerekli tedbirlerin alınmasının sağlanması,
- Belediyeler ve kurumlara yönelik farkındalığın artırılması,
- Alana yönelik risk ve tehditlerin üst ölçekten tespit edilmesi,
- Paydaş katılımı ile yönetim planlamasının yapılabilmesi için yöntemler içermesi olarak belirlenmiştir.

İvriz Kültürel Peyzajı alan yönetimi ön çalışması içerdiği analizler ve stratejiler ile birlikte yönetim planı sürecine alanın potansiyellerinin ve sorunlarının tespiti ile ilgili veri sağlamaktadır. Bu tespitlerin yanı sıra planlama sürecinde görev alacak yetkili kurumlar, stratejiler üzerinden hazırlanan eylem planları kapsamında görevli kurumlar, halkın koruma ve İvriz Kültürel Peyzajına bakış açısı ve koruma faaliyetlerine katılım isteği gibi pek çok bilgiyi içermektedir. Alanda yönetim planı çalışmalarının başlatılma kararı ve sonrasında kurumsal paydaşların hem rehber hem de yönetim planı ön çalışmasından faydalanarak süreci kolaylaştırması hedeflenmiştir.

Tez kapsamında yapılan çalışmalar bütünü ile ele alındığında Türkiye'nin koruma konusunda yasal, yönetsel ve uygulama olarak tüm alanlarda uluslararası standarda ulaşmasına katkı sağlamaktadır. Koruma kuramı konusunda dünya çapında yapılan çalışmalar

sürdürülebilir korumanın altını çizmektedir. Sürdürülebilir korumanın sistematığını oluşturan Alan Yönetim Planı için ulusal düzeyde Rehberlerin hazırlanması bu sürecin mümkün olan en doğru ve eksiksiz işlemlerini sağlayacaktır. Türkiye özelinde hazırlanan ulusal rehberin geleceğe yönelik katkı sağlaması hedeflenen konular;

- Hazırlanan rehber, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile paylaşarak Türkiye için resmîyete kavuşmuş bir ulusal rehberin hazırlanmasına fırsat oluşturmaları,
- UNESCO Dünya Miras Listelerine sunulacak adaylık dosyasında bulunması zorunlu olan yönetim planlarının eksiksiz hazırlanmasına katkı sağlaması,
- Yönetim planı hazırlık süreçlerinin kısılması,
- Teknik ve idari paydaşlar için sürece ve içeriğe dair başvuru kitabı niteliğinde rehberin bulunması,
- Rehberin gelecekte karşılaşılabilecek sorun ya da potansiyeller üzerinden geliştirilerek uzun yıllar kullanılması,
- Sürdürülebilir koruma politikaları ile önerilen sistem üzerinden kurgulanan yönetim planlarında koruma sürecine halkın katılımının sağlanması olarak belirlenmiştir.

Uluslararası bağlamda dünyaya bakıldığında kültürel varlıkların uzun yıllar boyunca korunması için çaba harcayan ve çalışmalar yapan devletler ulusal rehberlere sahiptirler. Bu konuda gelişmiş ve çaba gösteren devletler arasında, koruma konusunda gösterilen çabalar ile Türkiye'nin de yer bulma ihtiyacı kaçınılmazdır. Bu konuda gelişmekte olan ülkelere örnek teşkil edecek nitelikte resmîyet kazanmış özgün bir rehber Türkiye'nin koruma uygulamalarına büyük katkılar sağlayacaktır. Tez kapsamında hazırlanan rehber Türkiye özelinde hazırlanmış ilk ve tek rehber özelliğindedir. İvriz Yönetim Planı Ön Çalışmasının hazırlanması ile rehberin uygulanabilirliği test edilmiştir. İvriz'e yönelik öncesinde hazırlanmış bir alan yönetimi planı olmaması tezin hem rehber hem de alan çalışması bakımından özgünlüğünü ortaya koymaktadır. Türkiye'de ulusal rehber ihtiyaç gerekçelerinin belirlenmesi, rehberin uluslararası ve ulusal kriterler bağlamında hazırlanması ve İvriz'e yönelik ön çalışmanın hazırlanması ile tezin hipotezi olan ulusal rehber ihtiyacı ve bu rehberin DMA'larında uygulanabilir olduğu görülmüştür.

7. KAYNAKLAR

- Aayog, N. (2019). Improving heritage management in India.
- Ahunbay, Z. (2009). Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon (5. Baskı). İstanbul: Yapı Yayınları.
- Açıkgöz, Ü. F. (2014). On the uses and meanings of architectural preservation in early Republican Istanbul (1923–1950). *Journal of the Ottoman and Turkish Studies Association*, 1(1), 167-185.
- Agrawal, R. C. (2002). Conservation of world heritage monuments and management in India.
- Akar, T. (2021) Pious Foundations And Preservation Of Buildings During Christianity And Islam in Anatolia. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 40(70), 87-104.
- Aksoy, A., & Enlil, Z. (2012). Kültürel miras yönetiminde çağdaş yaklaşımlar. *Kültürel miras yönetimi*, 3-28.
- Albert, M. T., Bernecker, R., Pérez, D. G., Thakur, N., & Nairen, Z. (Eds.). (2007). Training strategies for world heritage management. German Commission for UNESCO.
- Aykaç, P. (2022). Multiple neo-Ottomanisms in the construction of Turkey's (trans) national heritage: TİKA and a dialectic between foreign and domestic policy. *Turkish Studies*, 23(3), 354-382.
- Ayrancı, İ. (2007). Koruma Alanlarının Yönetimi ve Yönetim Planı Sürecinin Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Baker, D., & Chitty, G. (Eds.). (2013). Managing historic sites and buildings: reconciling presentation and preservation. Routledge.
- Bandarin, F. (2003). World heritage partners for conservation. In " World Heritage 2002: Shared Legacy, Common Responsibility" (pp. p-12).
- Brown, N. E., Liuzza, C., & Meskell, L. (2019). The politics of peril: UNESCO's list of world heritage in danger. *Journal of Field Archaeology*, 44(5), 287-303.

Barbosa, M. (2003). World Heritage 2002: Shared legacy, common responsibility. In "Cameron, C., & Castellanos, C. (2001). Building consensus, creating a vision: a discussion about site management planning. Conservation: The Getty Conservation Institute Newsletter, 16(3), 13-19.

World Heritage 2002: Shared Legacy, Common Responsibility" (pp. p-20).

Cameron, C. (2004). Involving aboriginal people in site management. In Linking universal and local values: managing a sustainable future for World Heritage (pp. p-121).

Carter, B. & Grimwade, G., 1997. "Balancing Use and Preservation in Cultural Heritage Management", International Journal of Heritage Studies 3(1), pp. 45-53

Clark, K. (2001). Preserving what matters: value-led planning for cultural heritage sites. Conservation: The Getty Conservation Institute Newsletter, 16(3), 5-12.

Cleere, H. (1989). Introduction: The rationale of archaeological heritage management. H. Cleere (Ed.), Archaeological heritage management in the modern world. One World Archaeology V.9. 1-19

Cleere, H. (Ed.). (2005). Archaeological heritage management in the modern world (Vol. 9). Psychology Press.

D'Eramo, M. 2014. UNESCO-cide. New Left Review. 88, July–August 2014. Available from <https://newleftreview.org/II/88/marco-d-eramo-unescocide>. Erişim 7.12.2023

Dinçol, B. (1994). New archaeological and epigraphical finds from Ivritz: a preliminary report. Tel Aviv, 21(1), 117-128.

Dinler, M. (2022). A political framework for understanding heritage dynamics in Turkey (1950–1980). Urban History, 49(2), 364-382.

Dünya Mirası Sözleşmesi Uygulama Rehberi, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü, Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması İçin Hükümetler Arası Komite, WHC.17/01 12 Temmuz 2017.

Edroma, E. L. (2004). Linking universal and local values for the sustainable management of world heritage sites. Linking Universal and Local Values, 36.

Erder, C., 2018, Tarihi Çevre Algısı, Yem Kitapevi, İstanbul.

Engelhardt, R. A. (2002). The management of world heritage cities: evolving concepts, new strategies. RC: revista de cultura= review of culture, (4), 17-25.

England, N. (2008). Preparing a heritage management plan. Natural England, available at: <https://assets.publishing.service>.

Francini, C., Bocchio, C., Ippolito, V., & Marin, M. (2016). The Management Plan of the Historic Centre of Florence.

Feilden, B. (1985). Manual for the management of world cultural heritage sites.

Feilden, B.M. ve Jokilehto J. (1998). Management Guidelines For World Cultural Heritage Sites. Rome: ICCROM

Grenville, J. (2014). Managing the historic rural landscape. Routledge

Hatton, A., & MacManamon, F. P. (Eds.). (2003). Cultural Resource Management In Contemporary Society: Perspectives On Managing And Presenting The Past. Routledge.

Higueras, A. (2008). Cultural heritage management in Peru: current and future challenges. In The handbook of South American archaeology (pp. 1073-1088). Springer, New York, NY.

Hockings, M. T. (2004). The WCPA Management Effectiveness Evaluation Framework-a basis for developing monitoring and evaluation programs to assess management of protected areas.

James, C. P. (1993). The role of the ICOMOS in cultural tourism at world heritage sites. In " Cultural Tourism: International Scientific Symposium, 10th ICOMOS General Assembly, Sri Lanka" (pp. p-83).

Jokilehto, J. (1996). Specialist seminar on the management guidelines of world cultural heritage sites. In " Proceedings of the 3rd International Symposium of World Heritage Cities, Bergen, June 28-30, 1995" (pp. p-93).

Jokilehto, J. (2007). History Of Architectural Conservation. Routledge.

Jokilehto, J. (2008). What is OUV? Defining the Outstanding Universal Value of Cultural World Heritage Properties Monuments and Sites, 16.

Kaldum, B. (2004). Partnerships for empowered participation: mainstreaming a community-based paradigm for world heritage management. In *Linking universal and local values: managing a sustainable future for world heritage* (pp. p-115).

Kuban, D. (2000). Tarihi çevre korumanın mimarlık boyutu: kuram ve uygulama. Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.

Köstlin, T. (2002). Management of a world heritage site: an exercise in mediation. In *Nature and culture: ambivalent dimensions of our heritage. Change of perspective* (pp. p-43).

Labadi, Sophia (2005). "A review of the global strategy for a balanced, representative and credible world heritage list 1994–2004." *Conservation and management of archaeological sites* 7.2: 89-102.

Labadi, S. (2013). UNESCO, cultural heritage, and outstanding universal value: Value-based analyses of the World Heritage and Intangible Cultural Heritage Conventions.

Landorf, C. (2009). A framework for sustainable heritage management: A study of UK industrial heritage sites. *International Journal of Heritage Studies*, 15(6).

Larsen, P. B., & Logan, W. (Eds.). (2018). *World heritage and sustainable development: New directions in world heritage management*. Routledge.

Lennon, J. (2003). Values as the basis for management of world heritage cultural landscapes. In *Cultural landscapes: the challenges of conservation* (pp. p-120).

Liuzza, C., & Meskell, L. (2021). Power, persuasion and preservation: exacting times in the World Heritage Committee. *Territory, Politics, Governance*, 1-16.

Madran, E. (1996). Cumhuriyet'in İlk Otuz Yılında (1920-1950) Koruma Alanının Örgütlenmesi.

Madran, E. (2002). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Tutumlar ve Düzenlemeler. Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayını.

Madran, E., Özgönül, N. (2005). Kültürel ve doğal değerlerin korunması. TMMOB Mimarlar Odası.

Madran, E. (2004). Osmanlı İmparatorluğu'nun klasik çağlarında onarım alanının örgütlenmesi: 16.-18. yüzyıllar. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi.

Maner, Preliminary Report on the Third Season of the Konya-Ereğli (KEYAR) Survey 2015;

Maner Ç. (2015), Preliminary Report on the Fourth Season of the Konya-Ereğli Survey

Maner Ç., (2016). Preliminary Report on the Fourth Season of the Konya-Ereğli Survey, ss. 95-114

Maner, Ç., & KURUÇAYIRLI, E. (2018). İvriz Ambarderesi Kızlar Oğlanlar Sarayı (Manastırı) Mağarası'nda Araştırmalar. Belleten, 82(295), 785-802.

Maner, Ç. (2019). Bir Hitit Su Kült Merkezinin Toplum İle Buluşması: İvriz Kültürel Peyzaj Koruma Projesi. Tüba-Ked Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, (20), 111-141.

Meskeel, L. (2018). A future in ruins: UNESCO, World Heritage, and the Dream of Peace. Oxford University Press.

Messenger, P. M., & Smith, G. S. (2010). Cultural Heritage Management. *A Global Perspective. Serie.*

Middleton, V. (1996). Vision, strategy and corporate planning: An overview. A. Harrison (Der.). *Manual of Heritage Management*. Oxford: Butterworth & Heinemann.

Mumma, A. (2003). Community-based legal systems and the management of World Heritage Sites. World heritage papers, 13, 43-44.

Munjeri, D. (1996). Who is in charge? The challenges of heritage management in a multicultural society?. In " Proceedings of the 3rd International Symposium of World Heritage Cities, Bergen, June 28-30, 1995" (pp. p-18).

Morrison, T. H., Adger, W. N., Brown, K., Hettiarachchi, M., Huchery, C., Lemos, M. C., & Hughes, T. P. (2020). Political Dynamics And Governance of World Heritage Ecosystems. *Nature Sustainability*, 3(11), 947-955.

Orbaşlı, A., & Cesaro, G. (2020). Rethinking Management Planning Methodologies: A Novel Approach Implemented at Petra World Heritage Site. *Conservation and Management of Archaeological Sites*, 22(1-2), 93-111.

Öz N.B. & Luke C. (2022), *Miras, Dünya Mirası ve Gelecek: Ölçek, Koruma ve Diyalog Üzerine Görüşler*, Koç Üniversitesi Yayınları.

Pai, H. I. (2014). *Heritage management in Korea and Japan: The politics of antiquity and identity*. University of Washington Press.

Pierce-McManamon, F., & Hatton, A. (2003). Introduction: considering cultural resource management in modern society. In *Cultural resource management in contemporary society: perspectives on managing and presenting the past* (pp. 1-19). Routledge.

Ringbeck, B. (2008). *Management plans for world heritage sites. A practical guide*. German Commission for UNESCO, Bonn.

Reti, I. (1999). Community management of conservation areas in countries of the South Pacific region. In *World Natural Heritage and the local community* (pp. p-141).

Shackley, M. (2006). Visitor management at world heritage sites. In *Managing world heritage sites* (pp. 109-120). Routledge.

Solar, G. (2003). Site management plans: what are they all about?. *World Heritage Review*, (3), 22-23.

Stovel, H. (1994). The evaluation of cultural properties for the World Heritage List. *Ekistics*, 255-260.

Stovel, H. (2004). Approaches to managing urban transformation for historic cities. The Conservation of Urban Heritage: Macau Vision, Macao: Instituto Cultural do Governo da RAE de Macau, 103-120.

Şahin, S. Z., 2015. “Ankara Kentinin UNESCO Dünya Miras Alanı Adaylığı için Bir Öneri ve Eylem Planı”, *Ankara Araştırmaları Dergisi* 1(1), s. 36-50.

Pickard, R. P. R. (2001). Management of historic centres (Vol. 2). Taylor & Francis.

Roders, A. P., 2011. "Editorial: Bridging Cultural Heritage And Sustainable Development", Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development 1(1), pp. 5-14

Rodwell, D. (2002). The World Heritage Convention and the exemplary management of complex heritage sites. Journal of Architectural Conservation, 8(3), 40-60.

Report of the 24th session of the World Heritage Committee

Thomas, L., & Middleton, J. (2003). Guidelines for management planning of protected areas (Vol. 10). Gland Cambridge: Iucn.

Taylor, K., 2004. "Cultural heritage management: a possible role for charters and principles in Asia", International Journal of Heritage Studies 10(5), pp. 417-433.

Ulusan, E. (2016). Türkiye’de Kültürel Miras Alanlarında Yönetim Planlaması Deneyimi. İdealkent, 7(19), 372-401.

Ulusan, E., & YILDIRIM, A. E. (2016). Temsili, Dengeli ve Güvenilir Bir Liste İçin: Türkiye’nin Dünya Mirası Adaylıklarının Gözden Geçirilmesi. İdealkent, 7(19), 444-473.

Ünsal, D., Pulhan, G., (2012), Türkiye’de Kültürel Mirasın Anlamı ve Yönetimi, *Kültürel Mirasın Yönetimi*, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, NO: 2573. Eskişehir

Waterton, E., & Smith, L. (2010). *The Recognition And Misrecognition Of Community Heritage*. International Journal Of Heritage Studies, 16(1-2), 4-15.

İnternet Bağlantıları

Kanun ve Yönetmelikler

<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7853.pdf>

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc056/kanuntbmmc056/kanuntbmmc05601710.pdf

<https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263665/dunya-kulturel-ve-dogal-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html>

<https://www.ktb.gov.tr/TR-96130/kurulus-amaci-ve-gorevleri.html>

<https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=9637&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5>

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2863&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

<http://www.alanbaskanligi.gov.tr/evrak/document-57-11.pdf>, s.49-53.

<https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=9637&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5>

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/yazdir?94DFE222CC5E058A9391FE068106C0ED>

Uluslararası Tüzük ve Bildirgeler

https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/23832/mod_resource/content/2/AMSTERDAM%20B%C4%B0LD%C4%B0RGES%C4%B0%20%281975%29.pdf

<https://kumid.net/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/mimariyeni02.pdf>

<https://whc.unesco.org/archive/opguide02.pdf>

<https://whc.unesco.org/en/guidelines/>

<https://kumid.net/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/arkeolojiyeni02.pdf>

<https://whc.unesco.org/archive/opguide97.pdf>

<https://icom.museum/en/about-us/history-of-icom/>

<https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktarafli-soz/lahey.html>

<https://www.iccrom.org/>

https://www.unesco.org.tr/Content_Files/Content/Sektor/Doga_Bilimleri/udmaso.pdf

<https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263665/dunya-kulturel-ve-dogal-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html>

<https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263665/dunya-kulturel-ve-dogal-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html>

<https://basin.ktb.gov.tr/TR-45529/unesco-dunya-miras-listesine-secilme-kriterleri.html>

<https://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf>.

<https://whc.unesco.org/en/guidelines/>; <https://whc.unesco.org/en/preparing-world-heritage-nominations/>

<https://www.un.org/en/sections/history/history-united-nations/index.html>

<https://www.unesco.org.tr/pages/99/2>

<https://en.unesco.org/fieldoffice/amman/petra-management-plan>

Türkiye’de Hazırlanmış Alan Yönetimi Planları

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-204384/ulusal-yonetim-planlari.html>

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/93109,uy-p-afyonkarahisar-ulu-camii-yonetim-planipdf.pdf?0>

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/93110,uy-p-ahi-serefeddin-camii-yonetim-planipdf.pdf?0>

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/102228,uy-p---harsena-dagi-yonetim-planipdf.pdf?0>

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/57313,ani-kulturel-peyzaji-yonetim-planipdf.pdf?0>

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/57314,aphrodisias-alan-yonetim-planipdf.pdf?0>

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/80786,uy-p-arslantepe-yonetim-planipdf.pdf?0>

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/100706,uy-p---artuklu-yonetim-planipdf.pdf?0>

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/60103,bergamacokkatmanlikulturelpeyzajialanyonetimplanipdf.pdf?0>

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/93129,uy-p-bursa-ve-cumalikizik-yonetim-planipdf.pdf?0>

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/57316,catalhoyuk-neolitik-kenti-yonetim-planipdf.pdf?0>

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/57317,diyarbakir-yonetim-planipdf.pdf?0>

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/57318,edirne-selimiye-camii-kulliyesi-yonetim-planipdf.pdf?0>

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/57319,efes-yonetim-planipdf.pdf?0>

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/112996,efesyonetimplanı20222027pdf.pdf?0>

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/93111,uy-p-esrefoglu-camii-yonetim-planipdf.pdf?0>

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/81478,uy-p-gordion-yassihoyuk-ve-yakin-cevresi-alan-yonetim-planipdf.pdf?0>

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/57320,gobekli-tepe-alan-yonetimi-planipdf.pdf?0>

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/68245,uy-p-harran-yonetim-planipdf.pdf?0>

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/81482,uy-p-istanbul-tarihi-yarimada-yonetim-planipdf.pdf?0>

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/102377,uy-p---izmir-tarihi-liman-kenti-yonetim-planipdf.pdf?0>

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/98809,uy-p-iznik-yonetim-planipdf.pdf?0>

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/93112,uy-p-kastamonu-mahmut-bey-camii-yonetim-planipdf.pdf?0>

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/74072,uy-p--kucukyali-arkeopark-alan-yonetim-planipdf.pdf?0>

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/57321,mudurnu-kulturel-miras-yonetim-planipdf.pdf?0>

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/73249,uyy-nemrut-yonetim-planipdf.pdf?0>

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/68248,uyy-savur-yonetim-planipdf.pdf?0>

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/93113,uyy-sivrihisar-ulu-camii-yonetim-planipdf.pdf?0>

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/73700,uyy-yesemekpdf.pdf?0>

EKLER

EK-1 Yetkili Kurumlara Yönelik Sorulabilecek Sorular

EK-2 Müze Müdürlüğüne Yönelik Sorulabilecek Sorular

EK-3 Muhtara Yönelik Sorulabilecek Sorular

EK-4 Halka Yönelik Sorulabilecek Sorular

EK-5 Toplantı Tutanağı Örneği

EK- 6 Onarım, restorasyon takip formu önerisi

EK-7 Türkiye’de Dünya Miras Alanlarının Yönetimi için Rehber

EK-8 İvriz alan çalışması kapsamında yapılan anket çalışma soruları ve etik kurul kararı

Ek 1: Yetkili Kurumlara Yönelik Sorular

1. yer alan kültürel ve doğal öğelerin korunması ile ilgili çalışmalarda görev yapan kişiler net olarak belirlenmiştir?	☐ Evet	☐ Hayır
2. Görevli kişilerin görev tanımları net olarak belirlenmiş ve kendilerine bildirilmiş midir?	☐ Evet	☐ Hayır
3. Görevli kişilere gerekli bilgilendirme ve tanıtım toplantıları yapılmış mıdır?	☐ Evet	☐ Hayır
4. tarihi ve kültürünü anlamaya yönelik herhangi bir çalışma yapılmış mıdır? (Kazi, araştırma, yüzey araştırması vs.)	☐ Evet (çalışmaları belirtiniz).....	☐ Hayır
5. Yapılan çalışmalar yeterli düzeyde midir?	☐ Evet	☐ Hayır
6.'da koruma altına alınması gereken doğal ve kültürel öğeler nelerdir?		
7.'da koruma ile ilgili yeterli çalışmalar yapılmış mıdır?	☐ Evet	☐ Hayır
8. Alana ait koruma politikaları nelerdir?		
9. koruma ve düzenleme çalışmaları yeterli düzeyde midir?	☐ Evet	☐ Hayır (eksiklikleri belirtiniz)
10. Koruma çalışmaları ile başka kurum ve kuruluşlarla ilgili bir iş birliği yapılmış mıdır?	☐ Evet (kurumları belirtiniz)	☐ Hayır
11.'da yapılan araştırma, düzenleme ve koruma çalışmaları hangi uzmanların denetiminde yapılmıştır?		
12.'da yapılan koruma çalışmalarında yerel halkın katılımına yönelik çalışmalar yapılmış mıdır?	☐ Evet (belirtiniz).....	☐ Hayır
13.'da bulunan doğal ve kültürel öğelere dair halka yönelik eğitim çalışmaları yapılmış mıdır?	☐ Evet (belirtiniz).....	☐ Hayır
14.'da bulunan kültürel ve doğal mirasa yönelik risk ve afet planlaması yapılmış mıdır?	☐ Evet (belirtiniz).....	☐ Hayır
15. Alana yönelik ulaşım- dolaşım planlaması yapılmış mıdır?	☐ Evet (belirtiniz).....	☐ Hayır
16. Alana yönelik finansman/bütçe planlaması yapılmış mıdır?	☐ Evet (belirtiniz).....	☐ Hayır

17. Alana ait ziyaretçi istatistiği tutulmakta mıdır, ziyaretçi planlaması mevcut mudur?
☐ Evet ☐ Hayır
18. Alanın tanıtılması için hangi faaliyetler yapılmaktadır?
19. Alana yönelik gelecek döneme ait herhangi bir planlama yapılmış mıdır? (koruma önlemleri, eğitim planlamaları, çevre düzenleme planlamaları, ziyaretçi yönetimi, tanıtım faaliyetleri vb.)
☐ Evet (belirtiniz)..... ☐ Hayır
20. Alana ait koruma, düzenleme, planlama konularında güncel sorunlar nelerdir?

Ek 2: Müze Müdürlüğüne Yönelik Sorular

1.'da yer alan kültürel ve doğal öğelerin korunması ile ilgili çalışmalarda görev yapan kişiler net olarak belirlenmiştir?	☐ Evet	☐ Hayır
2. Görevli kişilerin görev tanımları net olarak belirlenmiş ve kendilerine bildirilmiş midir?	☐ Evet	☐ Hayır
3. Görevli kişilere gerekli bilgilendirme ve tanıtım toplantıları yapılmış mıdır?	☐ Evet	☐ Hayır
4. Müze Müdürlüğü'nün tarihi alanındaki rolü ve önemi nedir?		
5.'da yüzey araştırmaları ile bulunan eserlerin tamamı Müzesinde mi sergilenmektedir?	☐ Evet	☐ Hayır
6.'da araştırmalar sırasında bulunan taşınabilir kültür varlıkları için envanter oluşturulmuş mudur?	☐ Evet (soru 6 ya geçiniz)	☐ Hayır
7. Hangi envanter sistemi kullanılmaktadır?		
8. Sergilenmeyen objeler için tanımlı bir depo alanı bulunmakta mıdır?	☐ Evet	☐ Hayır
9. Müzeye gelen ziyaretçilerin istatistiği tutulmakta mıdır?	☐ Evet	☐ Hayır
10. Müzede yönelik tanıtım broşürü bulunmakta mıdır?	☐ Evet	☐ Hayır
11.'da bulunan ve müzede sergilenen eserler hakkında ziyaretçiler yeterli bilgilere ulaşmakta mıdır?	☐ Evet	☐ Hayır
12. Taşınır kültürel varlıklara yönelik tanıtım bilgilendirme faaliyetleri yapılmakta mıdır?	☐ Evet (belirtiniz).....	☐ Hayır
13. yerel halk tarafından ne sıklıkla ziyaret edilmektedir?	☐ Sık sık	☐ Orta sıklıkta
	☐ Nadiren	☐ Hiç
14. Müzede sergilenen eserlerin yeterli ilgiyi gördüğünü düşünüyor musunuz?	☐ Evet	☐ Hayır (Soru 15)
15. müzesindeki eserlerin daha ilgi çekici hale getirilmesi için önerileriniz nelerdir?		

Ek 3: Muhtara Yönelik Sorular

1.'da miras alanında yapılan koruma ve düzenleme çalışmalarını yeterli buluyor musunuz? ☐ Evet ☐ Hayır (eksiklikleri belirtiniz)
2. ile ilgili yeterli tanıtım faaliyetlerinin yapıldığını düşünüyor musunuz? ☐ Evet ☐ Hayır
3. hangi özellikleri ile ön plana çıkmalıdır? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir) ☐ Doğal güzellikleri ile (belirtiniz)..... ☐ Tarihi kültür varlıkları ile (belirtiniz)..... ☐ Gelenek ve görenekleri ile (belirtiniz)..... ☐ Diğer (belirtiniz).....
4.'da yaşayan yerli halkın'nın sahip olduğu kültürel ve doğal mirasa karşı ilgi duyduğunu düşünüyor musunuz? ☐ Evet ☐ Hayır
5. ile ilgili olarak yapılması gereken faaliyetleri önem sırasına göre sıralayınız. (1 en önemli- 4 en az önemli olacak şekilde sıralayınız) Kültürel mirasın korunmasına yönelik faaliyetler Kültürel ve doğal mirasın tanıtılmasına yönelik faaliyetler Kültürel ve doğal mirasın çevre düzenlemelerine yönelik faaliyetler Doğal ve kültürel miras hakkında yerel halka yönelik eğitim faaliyetleri
6. Doğal ve Kültürel Mirası ile ilgili alınması gereken önlemler var mıdır? ☐ Evet (belirtiniz) ☐ Hayır
7. göç vermekte midir? ☐ Evet Oranda göç vermektedir. Sebepleri göç vermeye neden olmaktadır. ☐ Hayır
8.'da turizme yönelik etkinlikler, çalışmalar yapılmakta mıdır? ☐ Evet (Belirtiniz) ☐ Hayır
9. UNESCO Dünya Miras Listesini daha önce duydunuz mu? ☐ Evet ☐ Hayır
10.'nın UNESCO Dünya Miras Listesi'ne girmesinin yöre halkına fayda sağlayacağını düşünüyor musunuz? ☐ Evet çünkü ☐ Hayır çünkü

Ek 4: Halka Yönelik Anket Soruları

1. Cinsiyetiniz
☐ Erkek ☐ Kadın

2. Yaşınız
☐ 18-25 ☐ 25-34 ☐ 35- 44
☐ 45- 54 ☐ 55- 64 ☐ 65 ve üzeri

3. Eğitiminiz
☐ Okuryazar değil ☐ İlkokul ☐ Orta Okul
☐ Lise ☐ Lisans ☐ Lisansüstü

4. Geliriniz
☐ 0- 5.000 ☐ 5.000- 10.000 ☐ 10.000- 15.000 ☐ 15.000-20.000 ☐ 20.000 ve üzeri

5. Burada mı yaşıyorsunuz?
☐ Evet (.... yıldır burada yaşıyorum) ☐ Hayır

6. Kendinizi ait hissediyor musunuz?
☐ Evet (soru 7'ye geçiniz) ☐ Hayır

7. Kendinizi neden ait hissediyorsunuz? (6. Soruya evet yanıtı verdiyseniz)
☐ doğup büyüdüm
☐ tarihi ve doğal güzelliklerinden
☐ sahip olduğum olanaklardan
☐ Diğer (belirtiniz)

8. özü gelenek ve görenekleri yaşatıyor musunuz?
☐ Evet (hangi gelenek ve görenekler belirtiniz) ☐ Hayır

9. Neden geleneklerinizi sürdürme ihtiyacı hissediyorsunuz?
☐ Alışkanlıklarımdan dolayı tercih ediyorum
☐ Gelenek ve görenekleri değerli buluyorum
☐ Diğer (belirtiniz)

10. hangi özellikleri ile ön plana çıkmalıdır? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)
☐ Doğal güzellikleri ile (belirtiniz).....
☐ Tarihi kültür varlıkları ile (belirtiniz).....
☐ Gelenek ve görenekleri ile (belirtiniz).....
☐ Geleneksel el sanatları ile (belirtiniz)
☐ Diğer (belirtiniz).....

11. tarihine dair bir bilginiz var mı? ☐ Evet (soru 12'a geçiniz) ☐ Hayır
12. tarihine dair bilgileri nereden öğrendiniz? (Soru 11'e evet cevabı verdiyseniz) ☐ Kitap, dergi, gazete vb. ☐ Televizyondan ☐ İnternet Kaynaklarından ☐ Okul ☐ Aileden, yöre halkından ☐ Diğer (belirtiniz)
13.'da hangi topluluklar yaşamıştır? ☐ ☐ Bilgim yok ☐ Diğer (belirtiniz).....
14.'da yer alan tarihi değerler hangileridir? ☐ ☐ ☐
15.(kültür varlığı) daha önce duydunuz mu? ☐ Evet (soru 16'ya geçiniz) ☐ Hayır
16.(kültür varlığını) hangi yönleri ile biliyorsunuz? (Soru 15'e evet cevabı verdiyseniz) ☐ Tarihi bir kalıntı olması ☐ dönemine ait bir anıt/yapı/varlık olması ☐ Diğer (belirtiniz).....
17. tarihi coğrafyasında en beğendiğiniz tarihi yapı/ öge nelerdir? (Birden fazla şıkkı işaretleyebilirsiniz) ☐(alandaki arkeolojik, mimar yapıların listesi) ☐ Diğer (belirtiniz).....
18.'da bulunan tarihi yapıları/ öğeleri ne sıklıkla ziyaret edersiniz? ☐ Her gün ☐ Her hafta ☐ Her ay ☐ Her yıl ☐ Diğer(belirtiniz).....
19. tarihi ve doğal öğelerini korumaya değer buluyor musunuz? ☐ Evet (Soru 20'ye geçiniz) ☐ Hayır
20.'nın neden korunmaya değer olduğunu düşünüyorsunuz? (19'a evet cevabı verdiyseniz) ☐ Tarihi önemi sebebi ile ☐ Doğal güzellikleri sebebi ile ☐ Gelenek ve görenekleri nedeni ile ☐ Diğer (belirtiniz).....
21. tarihi coğrafyası ile ilgili yapılan koruma ve düzenleme çalışmaları yeterli midir? ☐ Evet ☐ Hayır (soru 21 e geçiniz)
22. tarihi coğrafyasının neden korunmadığını düşünüyorsunuz? ☐Devlet tarafından ayrılan bütçe kısıtlı olduğu için ☐Yerel yönetimler konusunda eksiklikler olduğu için ☐Yeterli bağış ve sponsorluk olmadığı için ☐ Deprem, yangınlar vb. gibi olaylar sonucu tahrip oldukları için

☐ Diğer (belirtiniz).....
23. tarihi coğrafyasını korumaya yönelik faaliyetlerde bulunuyor musunuz? ☐ Evet (faaliyetleri belirtiniz) ☐ Hayır
24. tarihi coğrafyası koruma ve tanıtmaya çalışmalarına katkı sağlamak ister misiniz? ☐ Evet (25. Soruya geçiniz) ☐ Hayır
25. Katılımınız nasıl olur? (24. Soruya evet cevabı verdiyseniz) ☐ Gönüllü- bedelsiz çalışarak ☐ Bilgilendirme faaliyetlerine gönüllü katılarak ☐ Tanıtıma yönelik faaliyetlere katılarak ☐ Diğer (belirtiniz)
26. UNESCO Dünya Miras Listesini daha önce duydunuz mu? ☐ Evet ☐ Hayır
27. tarihi coğrafyasının UNESCO Dünya Miras Listesinde yer almasını nasıl karşılırsınız? ☐ Olumlu karşılarım çünkü..... ☐ Olumsuz karşılarım çünkü..... ☐ Fikrim yok
28. yaşayan yerli halkın İvriz'in sahip olduğu kültürel ve doğal mirasa karşı ilgi duyduğunu düşünüyor musunuz? ☐ Evet ☐ Hayır
29.'de yaşayan halkın turizme yönelik faaliyetleri var mıdır? ☐ Evet (belirtiniz)..... ☐ Hayır
30.'de turizme yönelik faaliyetler yapılmasını ister misiniz? ☐ Evet ☐ Hayır

Ek 5: Toplantı Tutanağı Örneği

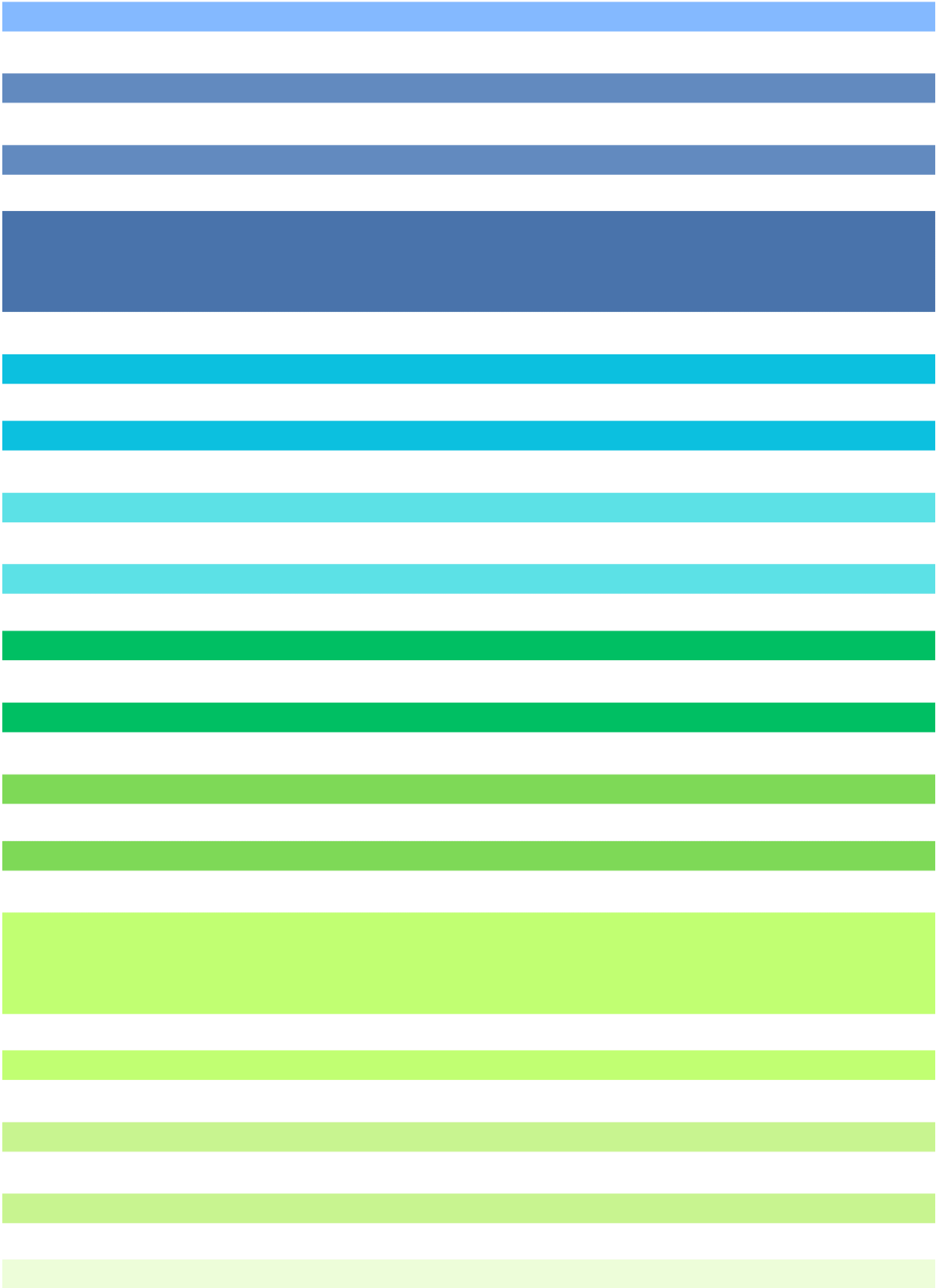
Toplantı Tutanağı	
Toplantı Açılışı Toplantı .././.... Tarihinde (konum)..‘da Grup toplantısı gerçekleştirilmiştir.	
Toplantı Konusu	
Toplantı Sonucu	
Katılımcılar	Katılmayanlar
Toplantı Tutanağı onayı	
Danışma Kurulu Üyesi İmza	Danışma Kurulu Üyesi İmza
Teknik Ekip Elemanları/ Muhtar/Yerel Halk Temsilcisi	
İmzalar	

Ek 6: Onarım, restorasyon takip formu önerisi

Alan/ Yapı Adı:	Alan/Yapı Tescil Tarih ve Kararı/ Kurum	Özgünlük/Bütünlük Durumu	Alana/ Yapıya Yönelik Koruma Önlemleri	Sorumlu kurum/ Devam eden onarım/bakım/restorasyon/düzenleme çalışmaları	Projelerin bitiş tarihi
Fotoğraf	- ../../.. tarihinde Sayılı karar ile tarafından sit alanı ilan edilmiştir/ tescillenmiştir.	- Alan/ Yapı yapıldığı dönemden günümüze bütünlüğünü oranda korumuştur.	- Alanda/yapıda afet ve risk yönetimi için planlama çalışması yapılmıştır/yapılmamıştır -Ziyaretçi planlaması yapılmıştır/yapılmamıştır - Gezi rotaları-güzergahları belirlenmiştir/belirlenmemiştir -.....	- Onarım faaliyetleri - Bakım faaliyetleri -Restorasyon faaliyetleri -Alt yapı çalışmaları -Çevre düzenlemesi -.....	-Bakım faaliyeti iş bitirme ../../.... -Çevre düzenleme iş bitirme ../../....

EK-7 Türkiye’de Dünya Miras Alanlarının Yönetimi için Rehber

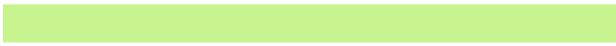
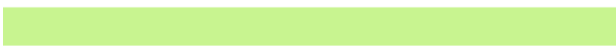

Danışman: Prof. Dr. Gülşen DIŞLI

Hazırlayan: Havva Burcu KAYNAŞ

İçerik

Rehberin Hazırlanma Amacı

01

Giris

02

Alan Yönetimi Planı Hazırlık Asamalar

03

Alan Yönetimi Planı Modülü

04

Yönetim Planı Yönetim Modülünün Açıklanması

Ekler

Alan yönetimi planlaması, birçok kurum ve paydaşın işbirliği ile Dünya Miras Alanlarının korunmasını güvence altına alan bir sistemi tanımlamaktadır. Bu rehber, Türkiye'deki Dünya Miras Alanları için hazırlanacak alan yönetimi planlama süreci ve plan içeriğine dair bilgiler içermektedir.

Rehberin Hazırlanma Amacı

Alan yönetimi planlaması kültürel ve doğal miras alanlarının sürdürülebilir korunmasını sağlayan bir koruma yöntemini anlatmaktadır. Alan yönetimi planlaması döngüsel bir süreci tanımlar. Bu süreç alanın taşıdığı değerlere bağlı olarak pek çok paydaşın iş birliği ile hazırlanır ve sürdürülür. Birçok prosedürün ve paydaşın dahil olduğu bu sürecin karmaşık bir hale gelmesini engellemek için yasal dayanakların, paydaşların ve hazırlık aşamalarının net olarak belirlenmesi gerekmektedir. Sürece dahil olacak bütün paydaşlar görev tanımlarına uygun kişilerden seçilmeli ve görevleri açık olarak bildirilmelidir.

Bu dinamik sürecin karmaşık bir hal almasını engellemek amacıyla alan yönetimi planlamasına dahil olacak bütün kurumlar ve paydaşlar için başvuru kitabı niteliğinde bir rehber hazırlanmıştır. Bu rehber;

- Alan yönetimi planlaması ile ilgili temel bilgiler
- Planlama süreci aşamaları
- Paydaşların belirlenmesi
- Paydaşların yetki, görev ve sorumlulukların belirlenmesi
- Yönetim Planı döngüsü 'ne dair gerekli bilgileri içermektedir.

Dünya Miras Alanlarının bir alan yönetimi planlaması ile korunması 2004 yılında UNESCO tarafından 2004 yılında zorunlu hale gelmiştir. Türkiye'de alan yönetimi planlaması 2863 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu" ve "Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" kapsamında hazırlanmaktadır. Bu kanuna göre alan yönetimi planlaması yasal sorumlu kuruluş tarafından paydaşların ve alan yönetim sınırlarının belirlenmesi ile başlar ve alana dair analizler, eylem planları ve raporlama süreçlerini tamamlanması ile devam eder. Rehber bu sürecin sorunsuz işlemesi için gerekli teknik ve kavramsal bilgileri içermektedir.

1.GİRİŞ

Alan yönetimi planlaması doğal ve kültürel miras alanları için etkili bir koruma sağlamak amacı ile hazırlanmaktadır. Bu planlama uzmanlardan yerel halka kadar pek çok kişinin iş birliği ile yürütülür ve alanın korunması dışında yerel halka fayda sağlaması hedeflenir.

1972 yılında UNESCO tarafından hazırlanan "Dünya Miras Sözleşmesi"nin tarafı olan Türkiye Cumhuriyeti 1982 yılında sözleşmeyi onaylayarak yasal olarak uygulamaya koymuştur. Bu sözleşmeye göre Üstün Evrensel Değer taşıyan kültür ve doğa varlıkları UNESCO Dünya Miras Listelerine kabul edilmektedir. Dünya Miras Listesinde yer alan her alan Dünya Miras Alanı olarak nitelendirilmekte ve her Dünya Miras Alanı için sorumlu devlet tarafından onaylanmış Alan Yönetimi Planı hazırlanmalıdır. Bu konudaki yasal düzenleme, 2863 sayılı Koruma Kanununda 2004 yılında getirilen 5226 sayılı ek Kanun maddesi ile olmuştur. İlgili maddeye göre, Bakanlıkça belirlenen sit alanları için hazırlanan koruma amaçlı imar planı katılımcı alan yönetimi modellerini de içermelidir. 2004 yılında getirilen bu düzenleme ile yönetim planı ve yönetim alanı kavramları da tanımlanmaktadır. Bu tanımlar şu şekilde yapılmıştır;

"Yönetim alanı"; sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, plânlama ve koruma konusunda yetkili merkezî ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerler"

"Yönetim plânı; yönetim alanının korunmasını, yaşatılmasını, değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı plânı ve çevre düzenleme projesi veya koruma amaçlı imar plânını dikkate alarak oluşturulan koruma ve gelişim projesinin, yıllık ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen plânlar"

UNESCO Dünya Miras Listesi'ne kabul edilme şartı olarak 10 adet üstün evrensel değer kriteri belirlemiştir. Komite bu kriterlerinden bir veya daha fazlasını karşılayan miras alanlarının Üstün Evrensel Değer taşıdığını kabul eder. Bu kriterlerin 6 maddesi kültürel miras alanlarını, 4 maddesi doğal miras alanlarını tanımlamaktadır. UNESCO tarafından kültürel mirasın üstün evrensel değer taşıma kriterleri şu şekilde belirlenmiştir;

- (i) insan yaratıcı dehasının bir şaheserini temsil eder;*
- (ii) mimari veya teknoloji, abidevi sanatlar, şehir planlama veya peyzaj tasarımı konusundaki gelişmeler üzerine bir zaman zarfı içinde dünyanın belli bir kültürel alanında insan değerleri arasındaki önemli alışverişi sergiler;*
- (iii) yaşayan veya ortadan yok olmuş bir kültürel geleneğe veya bir medeniyete yönelik eşsiz veya en azından istisnai bir tanıklık üstlenir;*
- (iv) insanlık tarihinde önemli bir aşamayı veya aşamaları gösteren bir yapı türü, mimari veya teknolojik grup veya peyzaj için istisnai bir örnek olur;*
- (v) özellikle geri döndürülemez değişikliklerin etkisi altında hassas hale gelen insanın çevre ile etkileşiminin veya kültürün (veya kültürlerin) bir temsilcisi olan geleneksel insan yerleşimi, arazi kullanımı veya deniz kullanımının istisnai bir örneği olur;*
- (vi) istisnai evrensel öneme sahip olaylar veya yaşayan gelenekler ile, fikirler ile veya inançlar ile, sanatsal ve edebi eserler ile doğrudan veya somut bir biçimde ilişkili olur. (Komite bu kriterin tercihen diğer kriterler ile birlikte kullanılması gerektiğini kabul etmektedir.)*

Bu kriterleri taşıyan alanlar için hazırlanan alan yönetimi planları 2863 sayılı Koruma Kanunu, Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ve UNESCO uygulama rehberinin gereklilikleri ile oluşturulmalıdır.

2. ALAN YÖNETİMİ PLANI HAZIRLAMA AŞAMALARI

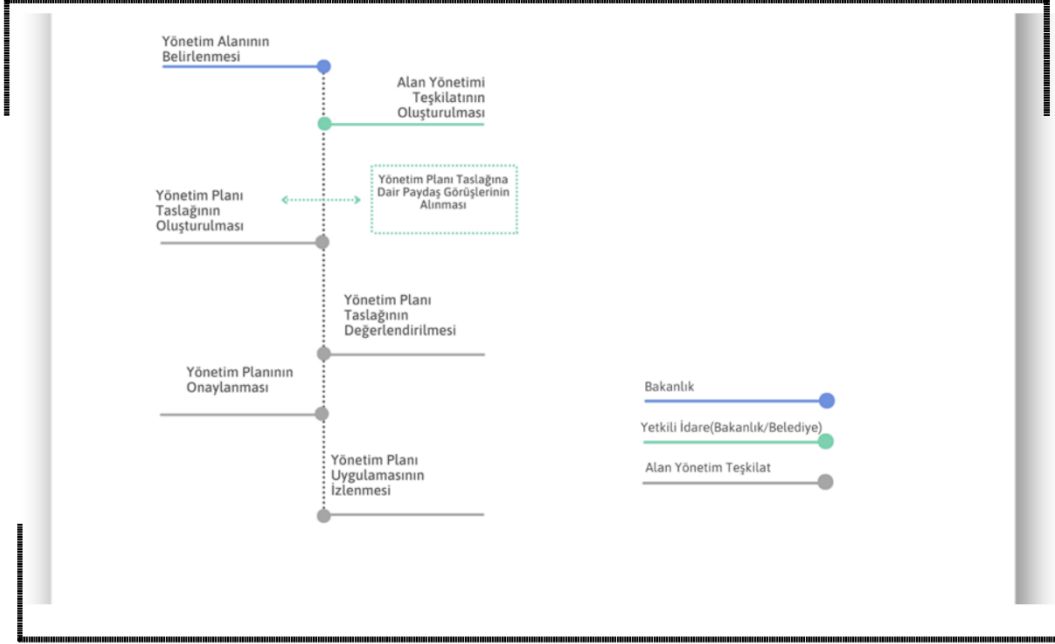
Alan yönetimi planlaması paydaşların belirlenmesi, mevcut durumun tespiti, analizlerin yapılması, eylem planlarının belirlenmesi, izleme ve gözden geçirme süreçlerinden oluşmaktadır. Türkiye'de alan yönetimi planlaması Kültür ve Turizm Bakanlığı ya da ilgili Belediyelerce hazırlanmaktadır. Bu konu ile ilgili düzenleme yönetmelikte;

- a) Kentsel sitlerde ilgili belediyelerce,
- b) Arkeolojik, doğal ve tarihi sit alanlarında Bakanlıkça,
- c) İlgili belediyesi bulunmayan kentsel sit alanlarında Bakanlıkça,
- d) Kentsel sit alanı ile diğer sit alanlarının birlikte bulunması halinde ilgili belediyesince,
- e) Kentsel sit yönetim alanının sınırlarının birden fazla belediyeyi ilgilendirmesi halinde bu belediyelerin koordinasyonu ile Büyükşehir Belediye sınırları içinde olması halinde Büyükşehir Belediyesince, dışında olması halinde ilgili belediyelerin koordinasyonu ile Bakanlıkça doğrudan hazırlanır veya ihale mevzuatında belirtilen usul ve esaslara göre ihale suretiyle hazırlatılır, şeklinde belirtilmiştir.

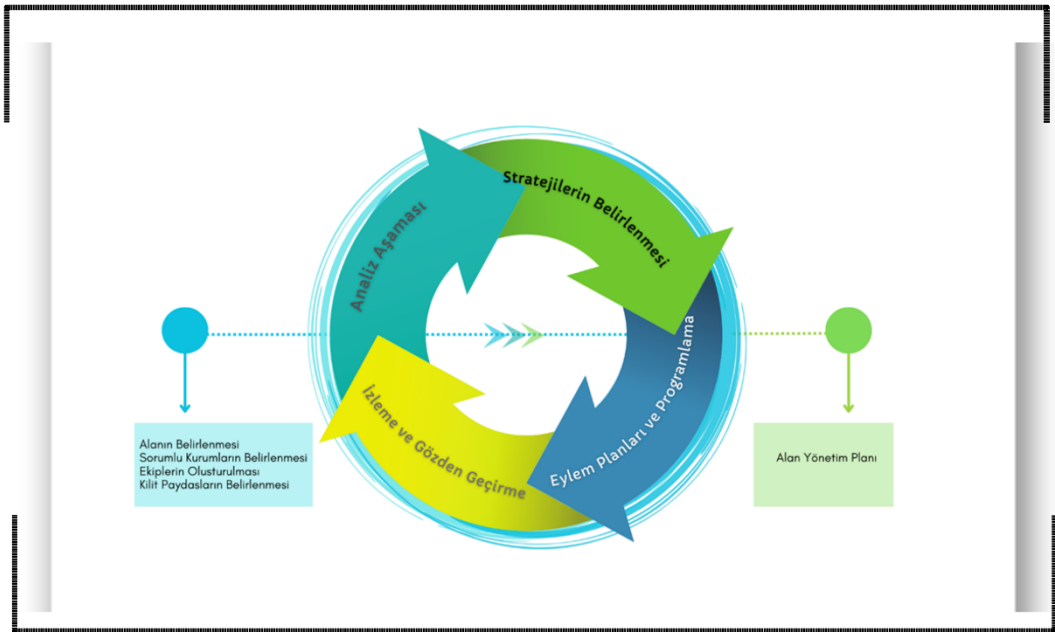
Yönetim planı süreci; alan başkanı ve kurulların oluşturulması ile başlatılır. Kurulların oluşturulması ve görev dağılımının ardından alan ile ilgili veriler toplanır. Bu verilerin analizleri yapılır ve alana dair strateji planları geliştirilir. Bu basamakların her birine birçok girdi ve paydaş eşlik eder. Bu dinamik sürecin doğru yönetilebilmesi için görev ve sorumlulukların açık bir şekilde bildirilmesi, gerekli toplantıların yapılması ve ilgili paydaşların iletişim halinde olması gerekir. Ayrıca değişimin kaçınılmaz olduğu bir ortamda bu değişimi tanımlamak ve üstün evrensel değere getirebileceği zararı minimize etmek gerekir. Başarılı bir alan yönetimi planı hazırlanabilmesi için şu kriterler önemlidir;

- Dengeli: Alanda koruma, turizm ve yerel halk arasında dengeli politikalar geliştirilmesi,
- Şeffaf: Planlama süreci ve sonrasında paydaşların bilgilendirilmesi,
- Katılımcı: Alana dair alınacak karar ve geliştirilecek stratejiler konusunda paydaş görüşleri alınması,
- Döngüsel: Hazırlanan yönetim planının bir sonuç ürününü değil bir süreci tanımlaması.
- Sürdürülebilir korumayı hedefleyerek hazırlanan yönetim planları bu bileşenleri içermelidir. Planlama süreci basamakları Şekil 1'de gösterilmiştir. Bu sürecin tamamlanması ile Şekil 2'de gösterilen işletme döngüsüne ulaşılır.

Şekil 1. Yönetim Planı Süreci

Şekil 2. Döngüsel Yönetim Planı Modeli

2.1. Paydaşların Belirlenmesi ve Görev Dağılımı

Alan Yönetimi çalışmaları yetkili idarece alan yönetimi planı hazırlayacak ekibin kurulması ile başlanmaktadır. Bu ekip yönetmeliğe göre; alan başkanı, danışma kurulu, eşgüdüm ve denetleme kurulu, denetim kurulu birimlerinden oluşmaktadır.

Alan başkanı: “alanla ilgili daha önceden çalışmalarda bulunmuş, alan yeterince tanıyan, alan hakkında belirli bir vizyon geliştirebilen, kültürel ve doğal miras yönetimi ile ilgili yeni yaklaşımlar hakkında bilgi sahibi, yönetim politikaları ve uygulamaları hakkında deneyimli, üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, arkeoloji, sanat tarihi, kamu yönetimi, işletme ve ekonomi bölümü mezunlarından kentsel sit alanlarında kurulacak alan yönetimlerinde ilgili belediye, kentsel sit dışındaki sit alanlarında ise Bakanlıkça atanır.”

Görev ve Yetkileri:

- Yönetim planının yıllık hedeflerinin gerçekleşmesi için yetkili idare ile birlikte çalışma programlarını belirlemek, kaynak araştırması yapmak,
- Yıllık bütçe tekliflerini hazırlamak,
- Alanın sunum, tanıtım, eğitim, bakım, onarım, güvenlik ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik hizmet ve ekipman alımı için her türlü sözleşme, şartname taslaklarını yetkili idare ile birlikte hazırlamak,
- Alanın doğal ve kültürel kaynaklarının yönetimi için ilgili kurum ve kişilerle iş birliğini sağlamak,
- Denetim birimince yıllık denetim raporlarının hazırlanması ve bu raporların eşgüdüm ve denetleme kuruluna sunulması için eşgüdümü sağlamak.

Danışma kurulu: “Danışma kurulu, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, meslek odaları temsilcileri, sivil toplum örgütleri temsilcileri, üniversitelerin ilgili bölüm temsilcilerinden, alan başkanı ve yetkili idarece tespit edilecek en az beş üyeden oluşur. Danışma kurulu kendi içinden bir başkan seçer. Danışma kurulu yılda en az bir kez toplanır. Yetkili idare ile eşgüdüm ve denetleme kurulu gerekli gördüğünde danışma kurulunu olağanüstü toplantıya çağırabilir. Danışma kurulu toplantıları mahallinde yapılır.”

Görev ve Yetkileri:

- “Danışma kurulu, yönetim planı taslağını inceleyerek bu taslağın karara bağlanması ve uygulanması konusunda önerilerde bulunur.”
- “Danışma kurulunda görüşülen tüm hususlar ve tavsiyeler, eşgüdüm ve denetleme kuruluna iletilmek üzere tutanağa bağlanır.”

Eşgüdüm ve denetleme kurulu: “Eşgüdüm ve denetleme kurulu, alan başkanı, danışma kurulunca kendi içinden seçilecek iki üye ile yönetim planı taslağı kapsamında hizmetine ihtiyaç duyulan idarelerin birer temsilci olmak üzere en az beş kişiden oluşur. Alan başkanı, eşgüdüm ve denetleme kurulunun da başkanıdır. Eşgüdüm ve denetleme kurulu yılda en az iki kere yetkili idarenin çağırısı ile toplanır. Kurul toplantısının gündemi denetleme birimi ile

Yönetmelikte yer alan ekipler haricinde alan başkanına destek olacak bir ‘Alan Başkanı Destek Ekibi’ kurulabilir. Bilgilerin toplanması, iş birliklerinin sağlanması, yönetim planı sürecinin eksiksiz yürütülmesi ve bütçe hazırlanması gibi pek çok görevi olan alan başkanları için alan yönetimi sürecine hâkim iki kişi ile destek sağlanabilir. Gerekli görüşmelerin planlanması, bütçe çalışmaları gibi konularda başkana destek olarak süreç hızlandırılabilir. Alan Başkanın süreç yönetiminde bağımsızlığını sağlayabilmesi için özerk olması düşünülebilir. Bunun yanında Alan Başkanının Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde yer almasının sürece katkıları göz ardı edilmemelidir.

2.2. ANALİZLER VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

Yönetim planı hazırlama aşamalarının 2. basamağı olan analizler kısmı doğru strateji ve eylem planlarının oluşturulması açısından oldukça önemlidir. Bu aşamada alana dair detaylı veriler toplanır ve analiz edilir. Analiz çalışmalarında ilk olarak, yönetim alanı sınırları Bakanlık tarafından belirlenir. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda yer alan tanımlamalar şu şekilde yapılmıştır;

Öneri yönetim alanı: Alan yönetimlerinin yetki alanlarını belirlemek üzere önerilen alanı,

Yönetim alanı: Sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, plânlama ve koruma konusunda yetkili merkezî ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerlerdir.

Bu aşamayı oluşturan çalışma basamakları; alanın mevcut durum tespitinin yapılması, yasal durumunun belirlenmesi, arşiv çalışmaları ve yerinde inceleme yöntemleri ile analiz edilmesi olmalıdır. Yönetmelikte bu aşama;

1. Mevcut durum tespiti: Alanın yönetim, işlev ve korumada mevcut durumunun tespit edilmesi, ihtiyaçlarının belirlenmesi, ilgili kurum ve kuruluşlarla bağlantı kurulması.
2. Alan analizi: Alanın öneminin belirlenmesi, sorunlarının tespiti, alanın taşıma kapasitesinin tespiti, işlevsel ve yönetsel analizinin yapılması, olarak verilmiştir.
3. Alandaki değerler. Üstün evrensel değer kriterlerinin belirlenmesi, özgünlük ve bütünlük beyanının (UNESCO Dünya Miras Sözleşmesi Uygulama Rehberi ile uyumlu terminoloji ile yazılması gereklidir)
4. GZFT Analizlerinin yapılması (Alanı tehdit eden ne var? Zayıf yönleri neler? Alanın potansiyelleri neler? Alanın güçlü yönleri hangileri?)
5. Analizlerin değerlendirilmesi ve strateji planlarının hazırlanması
6. Eylem planlarının hazırlanması, sorumlu kurumlar, paydaş kurumlar, bütçe ve planlama için ayrılan sürenin belirlenmesi
7. Eylem planlarının izlenmesi, gözden geçirilmesi ve revize edilmesi olarak sıralanır.

Bu aşama için kullanılacak materyaller;

- Alanın arkeolojik ve tarihi geçmişine dair belgeler
- Haritalar
- Koruma kurulu kararları
- Alanın zaman içerisindeki değişimi ile ilgili çalışmalar
- Alanda yaşayan topluluk varsa; tarihi, günlük yaşam kültürü, folklorik değerleri, gelenekleri ve zaman içindeki değişimine dair çalışmalar
- Yerinde analiz ve değerlendirme verileri
- Alanda gerçekleşebilecek doğal felaketlere dair tehdit ve risk unsurlarına dair çalışmalar
- Anket çalışmaları vb.'dir.

Bu çalışmalar ile elde edilecek sonuçlar;

- Alanı önemli kılan değerler nelerdir? UNESCO uygulama kitabına uygun olarak hangi değerleri içermektedir?
- Alandaki mimari doku (yapım tekniği, malzeme, renk, doku, kat sayısı vs.) nasıl tanımlanmaktadır?
- Alan halk için neden önemlidir?
- Alan hangi yasal gerekçelerle korunmaktadır?
- Alandaki değerlerin nasıl bir korumaya ihtiyaç vardır?
- Tarihsel süreçte azalan ve artan değerler neler olmuştur?
- Değerlerin dönüşümündeki potansiyel nasıl kullanılabilir?
- Koruma alanı sınırları net olarak belirlenmiş midir?
- Koruma alanı içindeki kültür varlıkları detaylı analiz edilmiş midir?
- Tarihi yapılar varsa karakteristik özellikleri belirlenmiş midir? (kat yüksekliği, malzeme, renk, doku, oran-orantı vb.)
- Tampon bölge sınırı tam olarak belirlenmiş midir?
- Koruma alanı ve tampon bölgede koruma, imar ve alt yapı çalışmaları, afet ve risk yönetimine dair önlemler ile ilgili çalışmalarda koruma alanının değerleri nasıl korunmaktadır?
- Alanın korunmasında hangi kurumlar görev almaktadır?
- Alanda yerel paydaşların koruma kapsamı içinde ticari kazanımları nasıl artırabilir?
- Hangi alanlarda maddi desteğe ihtiyaç vardır?
- Potansiyel yatırımcılar nasıl yönlendirilmelidir? Sorularının yanıtlarıdır

Bu çalışmaların ardından değerlendirme çalışmalarına geçilir. Değerlendirme çalışmaları bu soruların yanıtlarına varıldığı kısım olarak adlandırılabilir. Bu aşamada verilerin somutlaştırılması değerlendirmeleri kolaylaştırır. Analizler, koruma kararları ve koruma alanları sınırları için haritalama yöntemi kullanılmalıdır.

2.3. STRATEJİ VE EYLEM PLANLARI

Strateji ve eylem planları alana dair detaylı analizlerin ardından koruma alanının ihtiyaçlarına yönelik hedeflerin belirlenme sürecidir. Bu süreçte alanın fiziki şartları, potansiyelleri, yerel halkın demografik yapısı, kültürel faaliyetleri, eğitim durumunun yanında afet ve tehlikelere karşı taşıdığı riskler gibi pek çok faktör etkilidir. Yerinde gözlem, analiz ve anket çalışmalarından elde edilen verilerin yorumlanarak hazırlanacak stratejiler ihtiyaçlara yönelik eğitim, koruma faaliyetleri, turizm, risk yönetimi, çevre düzenlemesi gibi başlıkları içerebilir. Bu başlıklar alanın 3 temel bileşeni olan yerel paydaş, koruma alanı ve yönetim sistemi ile ilgili olarak Tablo1'de ele alınmıştır.

Tablo 1. Yönetim Planı Stratejileri

Yönetim Stratejileri	Alan Yönetimi Hazırlık Ekibi Stratejileri	Yerel Halka Yönelik Stratejiler
1.Eğitim stratejilerinin belirlenmesi 2.Turizm stratejilerinin belirlenmesi 3.Şeffaf alan yönetimi stratejileri 4.Dengeli alan yönetimi stratejileri 5.Alanin koruma stratejilerinin belirlenmesi 6.Bütçe ve kaynak oluşturma stratejileri 7.Kapasite geliştirme stratejileri 8.İzleme ve gözden geçirme stratejileri	1.Profesyonel ekiplerin kurulması 2.Yönetim ekibine yönelik eğitim stratejisinin belirlenmesi 3.Odak Grup Toplantılarının Düzenlenmesi	1.Yerel paydaşların yönetim planı hakkında bilgi sahibi olması 2.Yönetim Planı sürecinin şeffaflıkla halka anlatılması 3.Halkın planlama sürecine dahil olmasının teşvik edilmesi

Bu stratejilerin belirlenmesinin ardından eylem planları hazırlanır. Eylem planları hedeflenen stratejilerin gerçekleştirileceği yöntemler ve zaman planlamasını kapsar. Eylem planlarının başarısı belirlenen aralıklarla izleme göstergeleri ile değerlendirilir ve gözden geçirilir. Gözden geçirme sürecinde belirlenen hedef ve eylem planlarının başarısı doğrultusunda planlar revize edilir ya da bakım-onarım gibi sonuca ulaşmış strateji ve eylem planları yönetim planından kaldırılır.

3.ALAN YÖNETİMİ PLANI MODÜLÜ

Alan yönetim planı modülü Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Alan Yönetimi Planı Modülü

1. Giriş 1.1. Yasal Dayanaklar 1.2. Kurumsal Paydaşlar (kaymakam, yerel ve kurum) 1.3. Yönetim Planı Amacı, Yöntemi ve Kapsamı
2. Mevcut Durum Tespiti 2.1. Alana Dair Genel Bilgiler 2.1.1. Konum ve Coğrafi Yapı 2.1.2. Fiziksel Durum Tespiti 2.1.3. Mevcut Koruma Politikaları 2.2. Yerel Nüfus Yapısı ve Alanın tanınmasına dair Halk ile Yapılan Anket Çalışmaları 2.3. Ulusal, İl Bazında ve Yerel Paydaşlar ile Yapılan Anket Çalışmaları 2.4. Alanda Yürütülen Koruma ve Şehircilik Faaliyetleri 2.5. Alanın Taşıdığı Değerler 2.5.1. Mimari Değerler 2.5.2. Arkeolojik Değerler 2.5.3. Doğal Değerler 2.6. UNESCO Dünya Miras Alanı Olarak (Alan Adı) 2.6.1. Üstün Evrensel Değer 2.6.2. Özgünlük ve bütünlük beyanı
3. Alan Analizi ve Değerlendirme 3.1. Alan Çalışması 3.1.1. Alanın Fiziksel Durum Analizi ve Değerlendirilmesi 3.1.2. Anket Çalışmalarının Analizi ve Değerlendirmeler 3.1.3. GZFT Analizi 3.2. Koruma Alanı Sınırı 3.3. Tampon Bölge Sınırları
4. Alanın Vizyonunun Belirlenmesi ve Esas Politikaların Oluşumu 4.1. Vizyon 4.2. Yönetim Planı Yapısı ve Paydaş Analizi 4.3. Yönetim Planı Stratejileri 4.3.1. Eğitim Stratejilerinin Belirlenmesi 4.3.2. Turizm Stratejilerinin Belirlenmesi 4.3.3. Şeffaf Yönetim Planı Stratejileri 4.3.4. Dengeli Alan Yönetim Planı Stratejileri 4.3.5. Alana Dair Koruma Stratejileri 4.3.6. Bütçe ve Kaynak Oluşturma Stratejileri 4.3.7. Kapasite Geliştirme Stratejileri 4.3.8. İzleme ve Gözden Geçirme Stratejileri 4.3.9. Alan Yönetimi Planı Hazırlama Ekibi Stratejileri 4.3.10. Yerel Paydaşlara Yönelik Stratejileri
5. Çalışma Programı, Zamanlama ve Projelerin Belirlenmesi 5.1. Eylem Planları 5.1.1. Eğitim Planları 5.1.2. Koruma Planları 5.1.3. Turizm Yönetimi, İşletme ve Tanıtım Planları 5.1.4. Risk ve Afet Yönetimi Planları 5.1.5. Ulaşım – Erişim Planları 5.1.6. Ziyaretçi Planları 5.1.7. Yerel Halka Yönelik Katılımcı Yönetim Planı Politikaları 5.1.8. Bütçe Planları
6. İzleme, Değerlendirme ve Eğitim Süreçlerinin Tanımlanması 6.1. Periyodik İzleme ve Raporlama 6.2. Gözden Geçirme ve Revizyon

4. YÖNETİM PLANI YÖNETİM MODÜLÜNÜN AÇIKLANMASI

Bu bölümde yönetim planı modülünün bölümleri açıklanmıştır. Her bir başlığın altında yer alması gereken bilgiler ve bölüme ait kontrol listesi yer almaktadır.

1. Giriş

Giriş bölümü; yönetim planının kısa bir özeti ve önemini içerir. Bu bölüm yönetim planının yapısını, sürecini, paydaşlarını ve yapılma amacını içerir. İlk olarak alanın yönetim planının hazırlanma amacı ve yasal dayanaklarına yer verilir. Koruma alanına dair arkeolojik, mimari ve kültürel gibi değerler kısaca aktarılır. Koruma alanı UNESCO listelerine adaylık sürecinde ise üstün evrensel değerine atıfta bulunacak açıklamalar yer alır.

Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası tüzük, bildirge ve sözleşmelere atıfta bulunulur. Yönetim planı sürecinin gereklilikleri olan döngüsel sisteminin işleyiş biçimi kısaca anlatılır. Alan yönetimi planının sürdürülebilir korumaya katkısı, halk ile olan iş birliği ve alana kazandırdıkları bu bölümde yer alabilir. Ayrıca;

- Planlama öncesinde yapılan çalışmalar ve genel durum,
- Planlama sürecinde gerçekleştirilen faaliyetler,
- Yönetim Planının hedefleri,
- Yönetim Planının yapısı,
- Planın uygulanma biçiminin bir özeti bulunur.

Alan yönetimi sürecinde sorumlu kuruluşlar, kurulan iş birlikleri, destek veren uluslararası veya ulusal kurum ya da kuruluşların isimleri yer alır. Alan yönetimi çalışmalarına başlama tarihi, çalışmaları başlatan kurum ve yönetim planının onaylanma tarihine yer verilir. Yönetim planının kaç yılı kapsayacak şekilde hazırlandığı ve hangi aralıkta revize edilmesi gerektiği bilgisi ile bu bölüm bitirilir.

1.1. Yasal Dayanaklar

Yasal dayanaklar bölümünde alan yönetimi hazırlanmasına dair uluslararası sözleşme ve tüzüklere atıfta bulunulabilir. Bunun dışında koruma ile ilgili yapılmış bütün çalışmalar tarih ve koruma kararı ile birlikte verilir. Bu tüzük ve kararlardan bazıları;

- Atina Tüzüğü 1931
- Venedik Tüzüğü 1964
- Nara Özgünlük Belgesi 1964
- UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Varlıkların Korunmasına Dair Sözleşme 1972
- Burra Tüzüğü 1981
- Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü 1987
- ICOMOS Anıtların, Alanların ve Toplulukların Korunması için Eğitim ve Öğretim ile ilgili İlkeler (1993)
- ICOMOS Türkiye Mimari Miras Koruma Bildirgesi 2013 vd.

Bu uluslararası çalışmalardan alan ile ilgili olan sözleşme ve bildirgelere ilgili maddelere vurgu yaparak atıfta bulunur. Ayrıca bu bölüm;

- 2863 Sayılı Kültür Varlıklarını Koruma Kanunu
- Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik
- Sit alanı ilanı tarih, karar sayısı, kurum ya da kurul bilgileri
- Alandaki tescilli yapılar, tescil tarihleri, kurum ya da kurul bilgileri
- Alan Yönetimi Planı kararı tarihi, karar sayısı, bakanlık ya da belediye bilgisi
- Koruma alanı sınırının onay kararı, tarihi, kurum bilgisi
- Tampon bölge onay kararı, tarihi, kurum bilgisi
- UNESCO Adaylığına dair adaylık tarihi (varsa)
- UNESCO Dünya Listesi Geçici Listesi kabul tarihi (varsa)
- UNESCO Dünya Mirası Listesi kabul tarihi (varsa) kararlarını içerir.

1.2. Kurumsal Paydaşlar

Alan yönetimi planlama sürecinde paydaşların belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Yönetim planının katılımcı ve sürdürülebilir olması için alanda sorumluluğu bulunan bütün kurumlar sürece dâhil edilmelidir. Yönetim planının bu kısmında yönetim planı sürecinde karar verme ve planlama sorumluluğu olan paydaşlara yer verilmelidir. Bu paydaşlar;

- Ulusal Paydaşlar
- Bölgesel Paydaşlar
- İl Paydaşları
- Yerel Paydaşlar
- Üniversiteler
- Sivil Toplum Kuruluşları, Dernekler olarak gruplanabilir.

1.3. Yönetim Planı Amacı, Yöntemi ve Kapsamı

Yönetim planına dair amaç, yöntem ve kapsam net olarak tanımlanır. Bu bölüm Amaç, Yöntem ve kapsam olarak 3 kısımda ele alınır.

Yönetim Planının Amacı; Bu kısımda alan yönetimi planı için kurulan sistematüğün amacından bahsedilir. Koruma alanlarının sürdürülebilir korumasının sağlanması, katılımcı bir politika ile şeffaf bir yönetim planına ulaşılması, dengeli politikalar ile kültürel değerlerin ön planda tutulduğu halka fayda sağlayan bir yönetim modeline ulaşılmasından bahsedilebilir. Alan yönetimi planının genel gerekçeleri dışında

- Alanın yönetim planına ihtiyacına yönelik değerlendirmeler
- İhtiyaçlara önerilen çözümler
- Alana yönelik sürdürülebilir koruma, tanıtım, gelişim hedefleri
- Yönetim planı hazırlanmasındaki yasal gerekçelere yer verilir.

Yönetim Planı Yöntemi: Yönetim planı hazırlanırken benimsenen yönetim modeline yönelik tanımlar yer alır. Bu başlık altında;

- Katılımcı
- Şeffaf
- Döngüsel
- Dengeli

Alan yönetimi planı oluşturulmasına yönelik kullanılan odak grup toplantıları, yerel paydaş politikaları, koruma ve gelişim stratejilerinin prensipleri gibi yöntemlerden bahsedilir.

Yönetim Planı Kapsamı: Yönetim planının kapsadığı fiziki alan, alanın içinde yer alan mimari, arkeolojik vb. değerler ve yönetim planının döngüsel sisteminin içerdiği strateji, eylem ve izleme planlarının üst başlıklarını içerir.

2.Mevcut Durum Tespiti

Mevcut durum tespiti bölümünde alanın güncel durumunun tespiti yapılır. Analizler, sözlü görüşmeler, alandaki şehircilik ve koruma faaliyetleri ve anket çalışmalarını içerir. Bu bölümün amacı güncel durumun fotoğraflarla da desteklenerek alanın bir mevcut durum değerlendirmesi yapılması böylece strateji bölümüne veri sağlanmasıdır.

2.1.Alana Dair Genel Bilgiler

Bu bölümde alanın tarihçesi, tarihi, mimari, arkeolojik vb. taşıdığı değerler, kültürel değerler, yaşayan halk ve geçerli koruma politikalarına dair üst ölçek bilgiler verilerek alt başlıklar halinde detaylandırılır.

2.1.1. Konum ve Coğrafi Yapı

Bu bölümde alanın coğrafi yapısı, kent merkezine olan uzaklığı, çevre illere göre konumu gibi bilgilerin yanında alana özgü coğrafi (topoğrafya, eğim vs.) gibi bilgiler yer alır.

2.1.2.Fiziksel Durumun Tespiti

Bu bölümde haritalar üzerinden analizler işlenmesi ile analizler hazırlanır. Bu analizlerde;

- Sit alanları (kentsel, arkeolojik, tarihi, doğal)
- Tescilli yapılar
- Ulaşım güzergahları
- Fonksiyona bağlı bölgelendirme çalışmaları (ticari yoğunluklu bölge, konut yoğunluklu bölge vb.)

2.1.3.Mevcut Koruma Politikaları

Alana dair koruma ile ilgili olarak alınmış koruma kararlarının, değişikliklerin ve son halinin tamamı bu bölümde yer alır. Koruma kararı ile ilgili, tarih karar sayısı ve koruma kararı alan kurum bilgilerine yer verilir. Kararın kapsadığı alan ve sorumlu kuruluşlar ve günümüze kadar geçirmiş olduğu bakım, onarım, sağlıklılaştırma ve restorasyon projelerine yer verilir. Devam etmekte olan uygulamaların son durumu ve bitirilmesi planlanan tarihe dair bilgiler yer alır.

2.2 Yerel Nüfus Yapısı ve Alanın tanınmasına dair Halk ile Yapılan Anket Çalışmaları

Bu bölümde alanda yaşayan yerel halkın kültürel mirasa ilgisi, aitlik hissi, katılım isteği gibi yönetim planına veri sağlayacak sorular üzerinden anket çalışması yapılır. Bu verilerin sağlanabilmesi için halk ile yapılan görüşmelerde;

- Yaş bilgisi, cinsiyet, gelir miktarının nüfusa oranı hakkında bilgi
- Kültür mirası ile ilgili; değerli bulunuyor mu, neden değerli bulunuyor?
- Yaşayan halk kendini oraya ait hissediyor mu?
- Yöreyle ait gelenek ve görenekler nelerdir? Hala yaşatılıyor mu? Neden önemli?
- Alan göç veriyor mu? Hangi oranda göç veriyor? Göç sebepleri neler?
- Alan göç alıyor mu? Neden göç alıyor? Göç kimler tarafından tercih ediliyor?
- Koruma çalışmaları hakkında ne düşünüyor?
- Hangi konularda eksiklik görüyor?
- UNESCO hakkında bilgisi var mı? gibi soruların cevabı aranmalıdır.

2.1.Ulusal, İl Bazında ve Yerel Paydaşlar ile Yapılan Anket Çalışmaları

Bu bölümde planlama sürecini hızlandıracak ve eksiksiz bir programlamaya ulaşılmasını sağlayacak, eşgüdüm kurulu teknik ekibi ya da yönetim teknik ekibine yönelik anket çalışmaları yer alır. Muhtar, arkeolog, mimar, şehir plancısı, sanat tarihçisi gibi ilgili bölümlerin ilgili paydaşına yönelik sorular üzerinden;

- Yetki ve sorumluluklar net olarak belirlenmiş midir?
- Alan yönetimi planlaması ve sürecine dair gerekli bilgilendirme toplantıları yapılmış mıdır?
- Alan ile ilgili gerekli iş birlikleri yapılmış mıdır?
- Sorumluluğu dahilindeki iş için belirlenen strateji ve eylem planı yapılmış mıdır?
- Yönetim planlama sürecinde görülen eksiklik/aksaklık bulunuyor mu? gibi soruların cevabı aranmalıdır.

Anket soruları; kurumsal paydaşlar **Ek 1**, Müze Müdürlükleri için **Ek 2** yerel paydaşlardan muhtara yönelik sorular **Ek 3** ve yerel halka yönelik sorular **Ek 4**'te verilmiştir.Bu bölümdeki değerlendirmelerin eksiksiz, doğru ve anlaşılır yapılabilmesi için verilerin grafikler ve tablolarla desteklenmesi önemlidir.

2.4. Alanda Yürütülen Koruma ve Şehircilik Faaliyetleri

Bu bölümde alanda devam eden koruma ve şehircilik faaliyetleri, güncel durumu ve bitirilmesi hedeflenen tarihler, sorumlu kurumların tamamı sıralanır. Bu sıralama içinde;

- Bakım – onarım faaliyetleri
- Restorasyon uygulamaları
- Sağıklaştırma projeleri
- Alt yapı çalışmaları
- İmar faaliyetleri vb. yer alır

Bu faaliyetleri için Tablo 3'te verilen şablon kullanılabilir. Bakım- onarım ve restorasyon çalışmalarının takibi için EK 5'te verilen şablon kullanılabilir. Bu tabloların hazırlanması alandaki koruma ve şehircilik faaliyet durumunun incelenmesine ve kontrollerinin sağlanmasına olanak tanır.

Tablo 3. Koruma ve Şehircilik Faaliyetleri Takip Şablonu

İşin Adı	Sorumlu Kurum	Paydaş Kurum	Olası Bütçe Planlaması	İş Başlama Tarihi	İş Bitirme Tarihi

2.5. Alanın Taşıdığı Değerler

Bu bölüme kadar listeler halinde verilen sit alanları, arkeolojik alanlar, mimari yapıların bu bölümde alt başlıklar halinde açıklamaları yapılır. Değer tanımları yapılırken yerel halkın görüşlerinin de dâhil edilmesi, katılımcı ve şeffaf alan yönetimi planlamasında büyük önem taşır. Bu bölümde tanımlamalar net ve detaylı olmalıdır. Bu detay;

- Sit alanı ise; sit alanı ilanı tarihi, ilan kararı, ilan eden kurul; gerekçeleri, tarihi önemi, günümüzdeki durumu,
- Mimari yapı ise; tescil tarihi, tescil kararı, tescili yapan kurum, gerekçeleri; yapım tekniği, özgünlük durumu, plan şeması
- Günümüze kadar ulaşan kısmına dair bilgiler
- Tarihi fotoğraflar
- Güncel Fotoğraflar
- Koruma önlemleri
- Ziyaretçi Planlaması (varsa)
- Risk ve Afet Yönetimi Planları (varsa), bilgilerini içerir.

Bu bilgiler başlıklar halinde; literatür taramaları, sözlü görüşmeler ve belgeler üzerinden araştırılır. Araştırmaların sonucu tablolarla gösterilebilir. Burada amaç tarihi belge oluşturmak değil güncel durumu tespit etmektir. Bu sebeple elde edilen bütün bilgilerin yönetim planına eklenmesi çabası içine girilmemelidir.

2.5.1 Arkeolojik Alanlar

Alanda yer alan arkeolojik alanlara dair güncel tespitin yapılabilmesi için gerekli bilgilere eksiksiz olarak yer verilir.

2.5.2 Mimari Yapılar

Alanda yer alan mimari yapıların listesi ve güncel durumlarının tespitine dair bilgilere yer verilir.

2.6.UNESCO Dünya Miras Alanı Olarak (Alan/Yapı Adı)

Alanın ya da yapının üstün evrensel değer tanımı alanın Dünya Miras Listelerine kabul edilme sürecinin temelini oluşturmaktadır. Bu yüzden tanımlamaların doğru yapılması oldukça önemlidir. Tanımlar yapılırken adaylık dosyasındaki kadar uzun ve geniş tanımlamalara yer verilmemelidir. Kısa ve öz bilgilerin yer aldığı UNESCO Uygulama rehberinde yer alan tanımlarla uyumlu bilgiler yer almalıdır.

2.6.1.Üstün Evrensel Değer

UNESCO uygulama rehberine göre varlık, UNESCO tarafından belirlenen 10 kriterden bir veya daha fazlasını karşılıyor ise Dünya Miras Komitesi tarafından üstün evrensel değeri sahip olduğunu kabul edilir. Bu kriterlerden 1'den 6 'ya kadar olan maddeler kültürel, 7'den 10 kadar olan maddeler ise doğal varlıklara ait değerleri tanımlamaktadır. Bu bölümde sahip olduğu kriter ve o kritere sahip olma nedenleri anlatır. Bu anlatım için Tablo 4 kullanılabilir. Bu bölüm adaylık süreci ve sonrasında komite tarafından gelebilecek düzeltme ve eklemeler doğrultusunda güncellenmelidir. Başvuru yapan ekip ile alan yönetimini hazırlayan ekibin koordinasyonu önemlidir.

Tablo 4. UNESCO ÜED ve Gerekçeleri Tablosu

UNESCO ÜED (..) Kriteri	Kriterin UNESCO Uygulama rehberindeki açıklaması
Kriter	ÜED gerekçeleri

2.6.2 Özgünlük ve Bütünlük Beyanı

Kültürel miras kategorilerinden (1-6) aday gösterilen varlık özgünlük ve bütünlük beyanını sağlamak zorundadır. Komite, özgünlük ve bütünlük beyanında kaynakların güvenilirliğini ön planda tutmaktadır. Özgünlük; malzeme, form, tasarım, konum, mekân, gelenekler, uygulama teknikleri gibi somut öğelerin yanında ruh ve duyguyu da temsil etmektedir. Somut öğeler için kanıtlayıcı bilimsel çalışmalar ile desteklenmesi gerekir. Bu kısımda varlığa dair ne derece özgün olduğu anlaşılır ve net ifadelerle tanımlanmalıdır.

3.Alan Analizi ve Değerlendirme

Bu bölümde; yapılan analizler, anket çalışmaları, sözlü görüşmeler ve literatür araştırmalarından elde edilen bulgular doğrultusunda alanı ve yaşayan halkı, pozitif ve negatif etkileyen verilere dair değerlendirmeler yer alır. Bu bölüm alanın GZFT (Güçlü, Zayıf, Fırsatlar, Tehlikeler) analizleri yapılır. Bu değerlendirmeler alanın taşıdığı değerlerin tanımı, potansiyeller, tehditler ve alana dair stratejilerin belirlenmesinde çıkış noktası olacaktır.

3.1.Alan Çalışmalarının Değerlendirilmesi

Alana dair hazırlanan haritalama çalışmaları, anket çalışmaları, koruma ve şehircilik çalışmalarından elde edilen veriler üzerinden tespitler ve değerlendirmeler yapılır. Tespitlerin yapılabilmesi için grafik ve tablolardan faydalanabilir.

3.1.1.Alanın Fiziksel Durum Analizi ve Değerlendirilmesi

Alana dair yapılan çevre analizlerinin değerlendirildiği bölümdür. Ulaşım, dolaşım, kültürel ve doğal varlıkların birbiri ile ilişkisi, alanın ihtiyaçları gibi değerlendirmeler yapılır. Bu bölümde değerlendirmeler yapılırken şu sorulara cevap aranır;

- Alana ulaşım imkanları yeterli mi?
- Alandaki koruma faaliyetleri neler?
- Alanın koruma ihtiyaçları neler?
- Alanda tehdit oluşturacak faaliyetler nelerdir?
- Alana yönelik tanıtım faaliyetleri var mı?
- Afet ve acil durum yönetim planı var mı?
- Alana ait tanıtım politikası, iş birlikleri var mı?
- Yıl içerisinde turist ziyaret sayısı/aylara göre oranı?
- Konaklama tesisi kapasitesi?
- Alandaki kültürel faaliyetler?
- Alandaki sosyal faaliyetler neler?
- Alanda geliştirilebilecek sosyal faaliyetler neler?

3.1.2. Anket Çalışmalarının Analizi ve Değerlendirmeler

Bu bölümde sorumlu kurumlardaki paydaşlar ve yerel paydaşlara yönelik anket çalışmaları değerlendirilir. Paydaşların görev tanımı ve sorumlulukları, sürece dair bilgileri test edilir. Yerel paydaşlara yönelik yapılacak anketler ile alana yönelik beklentiler, farkındalık, yönetim planına katılım isteği, alandaki yaş ortalaması, eğitim düzeyi gibi veriler toplanır. Bu bilgiler ışığında yönetim planı toplantılarına katılacak yerel halktan kilit paydaşlar belirlenir.

3.1.3. GZFT Analizi

Bu bölümde alana etki eden pozitif ve negatif veriler değerlendirilerek Güçlü ve Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler başlıkları altında toplanır. Buradan elde edilen potansiyeller üzerinden stratejiler geliştirilerek etkileri izlenir. Her bir başlık için koruma ve kentsel gelişim, araştırma, alt yapı, sunum/tanıtım/turizm, yerel farkındalık/ katılım, eğitim/ kapasite geliştirme, finansal gelişim ve destek gibi tespit edilen verilere uygun alt başlıkları yer alır. Bu bölüm için Tablo 5 verilen şablon kullanılabilir.

Tablo 5. GZFT Analiz Tablosu

Güçlü Yönler Bu başlık altında alana ait olumlu yanlar yer alır. Alanın taşıdığı kültürel, doğal, somut ve soyut değerler gibi bilgilere değinilmelidir.	Koruma/ Kentsel Gelişim	
	Sunum/ Tanıtım/ Turizm	
	Yerel Farkındalık/ Katılım	
	Eğitim/Kapasite Geliştirme vb.	
Zayıf Yönler Zayıf yönler başlığı altında alanın potansiyelini düşüren, geliştirilmeye ya da düzeltilmeye ihtiyacı olan yönler yer alır.	Koruma/ Kentsel Gelişim	
	Yerel Farkındalık/ Katılım	
	Finansal Destek vb.	

Fırsatlar Bu bölümde ön plana çıkarılması gereken özellikler, geliştirilebilir nitelikler ve değerler yer alır.	Koruma/ Kentsel Gelişim	
	Sunum/ Tanıtım/ Turizm	
	Araştırma	
	Altyapı/Erişim vb.	
Tehditler Bu bölümde çözüm üretilmesi gereken, alanı afet, turizm, şehircilik faaliyeti, göç gibi sorunlara dair veriler yer alır.	Koruma/ Kentsel Gelişim	
	Finansal Destek vb.	

3.2.Koruma Alanı Sınırı

Alan yönetimi yönetmeliğine göre yönetim planı sınırı yetkili idare tarafından belirlenir. KTVKB ya da ilgili Belediye tarafından yönetim alan sınırları belirlenirken göz önünde bulundurulmuş hususlar yönetmelikte şu şekilde verilmiştir;

- a) Sit alanlarının, ören yerlerinin ve alanın etkileşim sahalarının ve bağlantı noktalarının araştırılması ve elde edilen verilerin değerlendirilmesi amacıyla etütler yapılır. Bu etüt sonuçlarına göre Kanun, bu Yönetmelik ve İlke Kararlarına uygun olarak öneri yönetim alanı sınırı belirlenir. Öneri yönetim alanının belirlenmesiyle ilgili olarak ilgili kurum ve kuruluşlar, meslek odaları, üniversiteler, sivil toplum örgütlerinin ve alanda mülkiyet hakkı bulunanların önerileri de değerlendirilir.
- b) Öneri yönetim alanı sınırı, bu sınır dahilinde alanla ilgili hizmetine ihtiyaç duyulan ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına iletilir. Kuruluşlar öneri ve görüşlerini otuz gün içerisinde yetkili idareye iletir. Alanın planlanması ve korunması ile ilgili merkezi ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdüm sağlamak ve görüşlerini almak üzere bir koordinasyon toplantısı düzenlenir.
- c) İlgili sivil toplum örgütleri yönetim alanı belirlenmesi önerisiyle başvurduğu takdirde bu esaslar doğrultusunda teklif yetkili idarece değerlendirilir.
- d) Bu çalışmalar sonucunda belirlenen nihai yönetim alanı sınırları yetkili idarece ilgili kurum ve kuruluşlara iletilir.

Alanın harita üzerinde gösterilmesi, kültürel ve doğal varlıkların, tescilli yapıların, ulaşım bilgilerinin ve gezi rotalarının, sit alanlarının, tampon bölgenin renk ve simgeler kullanılarak işlenmesi UNESCO Dünya Miras Listelerine adaylık ve yönetim planı sürecine katkı sağlar.

3.3.Tampon Bölge Sınırları

Tampon bölge; koruma alanının etkin şekilde korunmasını sağlayan koruma alanının çeperinde yer alan bölgedir. Dünya Mirası Sözleşmesi Uygulama rehberi 103 ile 107 arasındaki paragrafları tampon bölgeye ayırmıştır. Rehberde göre Dünya Miras Listelerine adaylıklarda ölçek aşılmadan bir tampon bölge belirlenmesi beklenmektedir. Bu bölgenin nasıl korunacağına dair net açıklamalara yer verilmelidir. Tampon bölge belirlenmemişse sınırlarının belirlenirken dikkate alınan gerekçelerle birlikte açıklanması gerekir.

4.Alanın Vizyonunun Belirlenmesi ve Esas Politikaların Oluşumu

4.1. Vizyon

Alanın gelecek 15-20 yıl sonrasında hedeflenen durumuna dair bir vizyon geliştirilmesidir. Bu eylem planlarının gerçekleştirilmesi, koruma hedeflerinin belirlenmesi ve politikaların halka anlatılması bakımından önem taşır. Vizyonun belirlenmesi aşamasında yerel paydaşlardan görüş alınması sürece katılım sağlamaları bakımından önemlidir.

4.2.Yönetim Planı Yapısı ve Paydaş Analizi

Alan yönetimi planlaması için **iletişim** kilit sözcük olarak nitelendirilebilir. İletişimin sağlanması için **iş birlikleri ve anlaşmalara** ihtiyaç vardır. Alana yönelik sorumlu kurum, bakanlık ya da belediyeler, hükümet desteği ile birlikte paydaşlarla iletişim içinde olmalıdır. Başka önemli bir nokta ise bütün paydaşlara yönetim planı hazırlama sürecine dair gerekli bilgilerin verilmesi ve sürecin **şeffaflık** içinde yönetilmesidir. Alan yönetimi planlamasına dâhil olan paydaşlar yetkili kurum görevlilerinden ziyaretçilere geniş bir gruba kapsamaktadır. Paydaşlar ve yerel halk arasında entegrasyonun sağlanması, yönetim planında görev alacak kişilerin yetkin ve donanımlı kişilerden seçilmesi, paydaşlar arasında iletişim ağının doğru kurulması karmaşık sürecin bir düzen içinde yürütülmesi açısından önemlidir.

Alan yönetimine dâhil olan paydaşlar üst ölçekte; yönetim ekibi, yönetim planı hazırlık ekibi ve yerel paydaşlar olarak yetki sırasına göre gruplandırılabilir. Yöneticiler olarak nitelendirilen grup; Bakanlıklar, belediyeler, kültür varlıklarını koruma bölge kurulları, müze müdürlükleri, vakıflar bölge kurulları, kazı başkanlıkları doğal sit alanı varsa Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Üniversiteler, ilgili meslek odaları, sosyal toplum kuruluşları gibi planlamada karar verme sorumluluğuna sahip olarak sayılabilir. Bu kurum ve kuruluşlar bölgeye bağlı olarak değişmektedir. İş birliği yapılacak kurum ve kuruluşlar KTB tarafından belirlenerek süreç başlatılır.

Paydaşlarla ilgili olarak atılması gereken ilk adım rollerin belirlenmesi, sorumlu kişilere net görev tanımları bildirilmesi ve sorumluluklarının tanımlanması olmalıdır. Alan yönetimi planlamasında yetki düzeyine bakılarak oluşturulan 3 farklı Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Yönetim Planı Paydaşları

Yönetim	Yönetim Planı Hazırlama Ekibi	Yerel Paydaşlar
- Alan başkanı - Danışma kurulu - Eşgüdüm kurulu - Belediyeler - Kaymakamlık - Üniversiteler - Müdürlükler - STK'lar vb.	<u>Eşgüdüm Kurulu Teknik Ekibi</u> - Arkeologlar - Mimarlar - Mühendisler - Ekonomi uzmanı - İşletme bölümü mezunları - Teknik personel vb. <u>Yönetim Teknik Ekibi</u> - Arkeologlar - Mimarlar - Mühendisler - Ekonomi uzmanı - İşletme bölümü mezunları - Teknik personel vb.	- Muhtar - Mülk sahipleri - Alan sınırı içinde yaşayanlar - Alanda ticaret yapanlar - Dernekler

Yönetim planı hazırlık ekibi eşgüdüm ve denetleme kurulundan oluşturulan ekip ve yönetim planı hazırlanmasından sorumlu kurum tarafından oluşturulan ekipten oluşur. Bu ekiplerin farklı görevleri vardır. Eşgüdüm ve denetleme kurulu teknik ekibi; koruma ve korumaya yönelik faaliyetlerin uygulanmasından sorumludur. Sorumlu kurum tarafından oluşturulan teknik ekip ise mülakat, anket ve görüşme gibi verilerin hazırlanması gibi saha çalışmalarının yapılmasından sorumludur. Bu ekiplerin entegrasyonunun sağlanabilmesi için yetki, görev ve beklentilerin net olarak açıklanmasının yanında eğitim çalışmaları ile desteklenmesi gerekir. Her bir grup için yönetmelik haricinde tanımlanabilecek olan sorumluluklar Tablo 7'de belirtilmiştir.

Tablo 7. AYP Sürecinde Paydaşların Görev ve Sorumlulukları

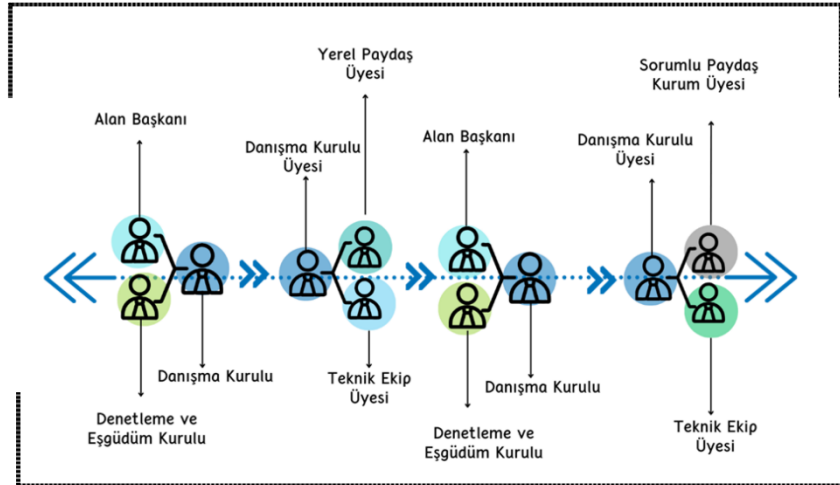
Yönetim		Yönetim Planı Hazırlama Ekibi	Yerel Paydaş
Alan Yönetimi Başkanı	Yönetim Ekibi	- Görev ve sorumluluklarının eksiksiz öğrenilmesi - İlgili toplantılara katılması ve katkı sağlaması - Alanda anket çalışmaları yapmak	- Alana dair yapılan bilgilendirme toplantılarına katılmak - Yönetim planı hazırlanırken sürece dahil olmak - Süreçte uzlaşmacı bir yol izlemek - Alanın korunmasına katkı sağlamak
- Alana dair bilgi sahibi olmak - Yönetim planı hazırlık sürecinde gruplar arasındaki koordinasyonu sağlama - İlgili kişiler ile iletişim gruplarının oluşturulması ve toplantı sürecinin belirlenmesi - Planlama sürecinde kişiler arasında uzlaş sağlama - Şeffaf ve dengeli bir alan yönetim planı hazırlanmasını sağlamak - Alan yönetimi ile ilgili güncel mevzuat ve uluslararası standarda hâkim olması	- Yönetim planı sürecine katkı sağlayacak gönüllü kişilere ulaşmak - Katılımı sağlamak için halkı teşvik edici toplantılar düzenlemek - Gruplar arasında yapılan toplantı konularını belirlemek - Toplantı sürecini raporlamak		

Yönetim planı hazırlanması sürecinde bilgilendirme çalışmalarının yapılması paydaşların sürece hazırlanması açısından önemlidir. Planların hazırlık aşamasında süreci sağlıklı yönetebilmek için paydaşlar arasındaki iletişim en önemli faktördür. Güçlü bir iletişim kurulması için ilgili ekiplerin belirli aralıklarla bir araya gelerek fikir alışverişinde bulunulması, bilgi aktarımı yapılması sağlanmalıdır. Şeffaf bir alan yönetimi planı için karar sürecinin doğru yürütülmesi gerekir. Karar sürecinde gruplar arasında Tablo 8'de verilen çözüm öneriler ile birlikte verilen sorunlar ile karşılaşılabılır.

Tablo 8. AYP Sürecinde Paydaşların Görev ve Sorumlulukları

Sorunlar	Çözüm Önerileri
Yönetim - Yönetim planı sürecine hâkim olunmaması - Yetki ve görevlerin net olarak belirlenememesi - Alan yönetimi planlamasına özgü karmaşık sürecin programlanma sorunu	- Alan başkanı ve kurullarda yer alacak kişilere sürece başlamadan önce gerekli eğitimleri verilmesi - Görevli herkese yetki ve sorumluluklarının açık olarak bildirilmesi - Planlama sürecinin her bir basamağının iş planlarının yapılarak hazırlanması
Alan Yönetimi Hazırlık Ekibi - Yetki- görev paylaşımlarının net olmaması - Uzman ve yerel halkın arasında uzlaşi sağlanamaması	- Görevli her bir kişiye süreç, yetki ve görevlerin açıkça bildirilmesi - Yapısal müdahalelerde sürece ve uygulamaya dair detaylı bilgileri mülk sahibine vererek uzlaşiye varılması
Yerel Paydaş - Fikir ayrılıkları - Uzlaşiye varılamaması - Fikir çatışmaları - Yeterli ilginin oluşmaması - Yeterli desteğe ulaşılamaması	- Planlama öncesi ön çalışma olarak tanıtım ve bilgilendirmeler yapılması - Yerel paydaşların grup toplantılarına katılmasının teşvik edilmesi - Grup toplantılarında bütün paydaşların fikirlerinin alınması

Verimli bir iletişim ağı oluşturulabilmesi için birbiri ile ilişkili paydaşlardan oluşan odak grup toplantıları yapılmalıdır. Bu toplantı grupları için birbiri ile ilişkili gruplar ve grup sorumluları da belirlenmelidir. Alanda yer alan kültür varlığının ihtiyacına göre arkeolog ve koruma uzmanları için bir grup tanımlanırken; alt yapı düzenlemeleri, afet ve risk değerlendirmeleri ile ilgili jeoloji mühendisi ve makine mühendisi gibi uzmanlarca toplantılar ve saha çalışmaları yapılması sürece fayda sağlayacaktır. İletişim ve entegrasyonun sağlanması için **Şekil 3**'te gösterilen yöntem kullanılabilir.

Şekil 3. Odak Grup Toplantıları şematik anlatımı

Şekil 3'te gösterilen iletişim odaklı alan yönetimi plan modeli;

- Her bir toplantı grubu için Danışma Kurulu üyeleri arasından ilgili oldukları toplantı konularına dâhil edilmesi için 2 grup temsilcisi seçilir ve bu temsilci toplantı esnasında ortaya çıkabilecek fikir ayrılıklarında çözüm üretme, ortaya atılan fikirleri süzgeçten geçirerek sonuca ulaştırma, alınan kararları raporlama görevlerini üstlenir. Bu toplantılar alan özelinde duyulan ihtiyaca göre belirlenen aralıklarla tekrarlanır.
- Alan yönetimi planlaması sürecine dâhil olacak yerel paydaşların belirlenmesinde anket çalışmaları yapılarak alan yönetimi süreci, alana özgü değerler ve katkı sağlamaya yönelik istek konuları değerlendirilebilir. Bu değerlendirmeler sonucu halktan seçilen kişiler ilgili grubun toplantılarına dâhil edilmelidir.
- Yerel halka yönelik toplantılarda; alan yönetimi sürecini anlaması, önemsemesi, dâhil olması ve fayda sağlaması için bilgi paketleri içeren toplantılar yapılmalı alan ile ilgili karar aşamasında halktan gelen talep, istek ve şikâyetler mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Bu toplantılara muhtarın dâhil olması iletişimin sağlıklı işlemesi açısından önemlidir.
- Toplantı sonucunda elde edilen veriler belirlenen bir formatta raporlanır. Bu raporlar yönetim ekibi toplantılarında tartışılır ve alınan kararlar rapor formatında eşgüdüm ve denetleme kuruluna iletilir.
- Bu kararlar doğrultusunda yönetim planı taslağı hazırlanır.
- Hazırlanan taslak tekrar grupların görüşüne sunularak onay sürecine girilir. Gruplardan gelen düzeltme talepleri değerlendirilir ve ortak karar doğrultusunda değişikliğe gidilebilir.
- Yönetim planı onaylanmasının ardından belirli sürelerle yönetim planında belirlenen strateji ve eylem planlarının gerekliliklerine bağlı olarak alandan gelen raporlar, yerinde yapılan araştırmalar doğrultusunda güncellenir.

Kurumlar, STK'lar, üniversiteler ve yerel paydaşlara yönelik yapılan bütün gruplandırmalar, toplantı sıklığı belirlenir. Bu toplantılara dair; konu başlığı, katılım oranı, toplantı sonucu kararları raporlanır. Bu rapor için Ek 5 kullanılır.

4.3.Yönetim Planı Stratejileri

Analizler ve değerlendirme çalışmaları sonrasında alana ait stratejiler geliştirilir. Bu stratejilere dair konu başlıkları Tablo 9'da verilmiştir. Stratejiler alana katkı sağlama, geliştirme, önlem alma ya da olumsuzları giderme hedefleri ile belirlenir. GZFT analizlerinde belirlenen olumlu ya da olumsuz etkilere çözüm ve geliştirme önerileri hazırlanır. Bu stratejilerin hayata geçirilmesi eylem planları ile olur. Eylem planlarının olumlu ya da olumsuz etkilerinin değerlendirilebilmesi için izleme göstergeleri belirlenir. Bu izleme göstergeleri strateji ve eylem planının içeriğine göre belirli aralıklarla izlenir. İzlemenin ardından yapılan değerlendirme ve gözden geçirme sürecinden sonra strateji ve eylem planları revize edilir. Bu bölüm stratejiler, eylem planları ve izleme göstergelerini içerir. Stratejiler belirlenirken içerik örnekleri verilen strateji geliştirme tabloları kullanılır. Bu tabloda strateji, eylem planı ve sorumlu kurum ve izleme göstergeleri yer alır.

Tablo 9. Strateji eylem planı özet tablosu

Stratejiler	Açıklamaları
Eğitim Stratejileri	1.Yetkili paydaşlara yönelik eğitim stratejiler 2.Teknik ekibe yönelik eğitim stratejiler 3.Yerel paydaşa yönelik stratejiler vb.
Turizm Stratejileri	1.Yetkili otoritelere dair stratejiler 2.Ziyaretçi stratejileri 3.Yerel halka yönelik stratejiler vb.
Şeffaf Alan Yönetim Planı Stratejileri (Eğitim Başlığı içinde planlanabilir)	1.Odak grup toplantıları 2.Bilgilendirme toplantıları vb.
Dengeli Alan Yönetim Planı Stratejileri (turizm ve koruma stratejileri içinde planlanabilir)	1.Turizm faaliyetleri 2.Koruma faaliyetleri vb.
Alana Dair Koruma Stratejileri	1.Koruma faaliyetlerinin belirlenmesi 2.Sorumlu kurumların belirlenmesi 3.Paydaş kurumların belirlenmesi vb.
Kapasite Geliştirme Stratejileri	1.Yerel halka yönelik stratejiler 2.Alan yönetimi planlamasında halkın rolü vb.
Bütçe ve Kaynak Oluşturma Stratejileri	1.Bütçe planlamasına dair stratejiler 2.Kaynak oluşturma stratejileri vb.
İzleme ve Gözden Geçirme Stratejileri	1.Strateji eylem planlarının izlenmesine yönelik geliştirilen stratejiler
Alan Yönetimi Planı Hazırlama Ekibi Stratejileri	1.Ekiplerin oluşturulması 2.Sorumlu kurum ve kişilere yönelik toplantılar vb.
Yerel Paydaşlara Yönelik Stratejiler	1.Yerel paydaşların yönetim planı hakkında bilgi sahibi olması 2.Yönetim Planı sürecinin halka anlatılması 3.Halkın planlama sürecine dahil olmasının teşvik edilmesi vb.

5. Çalışma Programı, Zamanlama ve Projelerin Belirlenmesi

Alan yönetiminde işleyişin aksamadan devam edebilmesi için eylem planlamasının eksiksiz hazırlanması gerekir. Döngüsel sistemin 2. basamağı olan eylem planları uygulanabilir ve izlenebilir olmalıdır. Strateji planlarında hedeflenen eylemler için hazırlanan eylem planları; strateji, hedef, eylem planı, sorumlu kurum, ilgili kurum, olası finans kaynağı, süre ve izleme göstergelerini içerir. Bu bölümde eylem planları stratejiler hazırlanırken belirlenen; eğitim, turizm, koruma gibi üst başlıklar altında gruplanabilir. Eylem planlarının takip süreçleri için hazırlanırken Tablo 10 verilen programlama- zamanlama şablonu olarak kullanılabilir.

Tablo 10. Programlama- Zamanlama Şablonu

Strateji	Hedef	Eylem Planı	Sorumlu Kurum	İlgili Kurum	Olası Finans Kaynakları	Süre	İzleme Göstergeleri

Bu tablolar hazırlanırken göz önünde bulundurulması gereken hususlar;

- Eylem planları için gerekli optimum sürelerin verilmesi
- Süreçte ve ayrılan sürenin sonunda işe dair gerekli verilerin işlendiği, önceden formatı belirlenmiş olan periyodik raporlamanın yapılması
- Raporların gözden geçirilerek sonuçlarının ilgili kurullar ile paylaşılması
- Sonuçlar doğrultusunda eylem planlarının revize edilmesidir.

6. İzleme, Değerlendirme ve Gözden Geçirme

Yönetim planının döngüsel sisteminin üçüncü basamağı olan izleme ve gözden geçirme aşaması, yeniden stratejilerin belirlenmesi ve eylem planlarının hazırlanmasına altlık hazırlar. Analizler ve veriler ışığında yapılan değerlendirmeler üzerinden hazırlanan eylem planlarının alana olan etkisi izleme göstergeleri üzerinden izlenir. Bu sürecin hangi sıklıkla yapılacağına her bir eylem özelinde karar verilir. Sistemin aksamadan işleyebilmesi için raporlamayı yapacak kişi, raporlama sıklığı, içeriği net olarak tanımlanmalıdır.

6.1. Periyodik İzleme ve Raporlama

Yönetim planı kapsamında hazırlanan eylem planları belirlenen periyotlarla alana olan pozitif ya da negatif etkileri izlenir. Bu izleme sonucu hazırlanan rapor ilgili danışma kurulu üyelerine sunulur. Alana dair belirlenen potansiyellerin artırılması ya da tehditlerin ortadan kaldırılması bu sürecin sağlıklı işlemesi ile mümkündür.

6.2.Gözden Geçirme ve Revizyon

Bu aşama döngüsel sistemin son basamağından ilk basamağına geri dönüşü temsil etmektedir. Periyodik izleme ve raporlama sürecinde elde edilen eylem planlarının alana olumlu ve olumsuz etkilerinin tekrar değerlendirilerek potansiyeli belirlenir. Bu potansiyel üzerinden strateji ve eylem planları revize edilir. Bu süreç Tablo 11'de verilen şablon kullanılır.

Tablo 10. İzleme- Gözden Geçirme Tablosu

Strateji:			
Eylem Planı	Pozitif Etkisi	Negatif Etkisi	Potansiyeli

EK-8 İvriz alan çalışması kapsamında yapılan anket çalışma soruları ve etik kurul kararı

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
FEN VE MÜHENDİSLİK BİLİMLERİ BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
BAŞKANLIĞI
ETİK KURUL KARARI

Toplantı Tarihi	09.02.2023
Karar No	2023/02
Araştırmanın Başlığı	Türkiye’de Dünya Miras Alanlarının Sürdürülebilir Yönetimi İçin Ulusal Bir Rehber Önerisi
Sorumlu Araştırmacı	Doç. Dr. Gülşen DİŞLİ (N.E.Ü. Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü öğretim üyesi)
Yardımcı Araştırmacı	Arş. Gör. Havva Burcu KAYNAŞ (N.E.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Lisansüstü Öğrenci)
Etik Kurul Kararı	13004 sayılı başvuru, bilimsel araştırma etiği açısından değerlendirilmiş olup, Etik Kurul tarafından “Uygun” kararı verilmiştir.

Prof. Dr. Emrah TORLAK
 Etik Kurul Başkanı
 09.02.2023

Halka Yönelik Anket Soruları			
1. Cinsiyetiniz ☐ Erkek ☐ Kadın			
2. Yaşınız ☐ 18-25 ☐ 25-34 ☐ 35-44 ☐ 45-54 ☐ 55-64 ☐ 65 ve üzeri			
3. Eğitiminiz ☐ Okuyamaz değil ☐ İlkokul ☐ Orta Okul ☐ Lise ☐ Lisans ☐ Lisansüstü			
4. Geliriniz ☐ 0-5.000 ☐ 5.000-10.000 ☐ 10.000-15.000 ☐ 15.000-20.000 ☐ 20.000 ve üzeri			
5. Konya İvrizli misiniz? ☐ Evet (.... yıldır burada yaşıyorum) ☐ Hayır			
6. Kendinizi İvriz'e ait hissediyor musunuz? ☐ Evet (soru 7'ye geçiniz) ☐ Hayır			
7. Kendinizi İvriz'e ait hissediyorsunuz? (6. Soruya evet/yanıt verdyseniz) ☐ İvriz'de doğup büyüdüm ☐ İvriz'in tarihî ve doğal güzelliklerinden ☐ İvriz'de sahip olduğum olanaklardan ☐ Diğer (belirtiniz)			
8. İvriz'e özgü gelenek ve görenekleri yaşıyor musunuz? ☐ Evet (hangî gelenek ve görenekler belirtiniz) ☐ Hayır			
9. Neden geleneklerinizi sürdürme ihtiyacı hissediyorsunuz?			

☐ Ailegeliğimden dolayı tercih ediyorum ☐ Gelenek ve görenekleri değerli buluyorum ☐ Diğer (belirtiniz)
10. İvriz hangi özellikleri ile ön plana çıkmalıdır? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir) ☐ Doğal güzellikleri ile (belirtiniz) ☐ Tarihî kültür varlıkları ile (belirtiniz) ☐ Gelenek ve görenekleri ile (belirtiniz) ☐ Geleneksel el sanatları ile (belirtiniz) ☐ Diğer (belirtiniz)
11. İvriz'in tarihine dair bir bilginiz var mı? ☐ Evet (soru 12'ye geçiniz) ☐ Hayır
12. İvriz'in tarihine dair bilgileri nereden öğrendiniz? (Soru 11'e evet cevabı verdyseniz) ☐ Kitap, dergi, gazete vb. ☐ Televizyondan ☐ İnternet kaynaklarından ☐ Okul ☐ Aileden, yöre halkından ☐ Diğer (belirtiniz)
13. İvriz'de hangi topluluklar yaşamıştır? ☐ Hititler ☐ Bilgim yok ☐ Bizanslar ☐ Diğer (belirtiniz) ☐ Hepsi
14. İvriz'de yer alan tarihî değerler hangileridir? ☐ Geleneksel İvriz evleri ☐ Hitit kalıntıları ☐ Şapel (türbe) ☐ Gülek Boğazi ☐ Diğer (belirtiniz)
15. Hitit kaya anıtını daha önce duydunuz mu? ☐ Evet (soru 16'ya geçiniz) ☐ Hayır

16. Hitit kaya anıtını hangi yönleri ile biliyorsunuz? (Soru 15'e evet cevabı verdiyseizi) ☐ Tarihi bir kalıntı olması ☐ Hitit dönemine ait bir anıt olması ☐ Üzerinde yer alan kabartmalar ☐ Diğer (belirtiniz)
17. Ivriz tarihi coğrafyasında en beğendiğiniz tarihi yapı/ öge nelerdir? (Birden fazla şıkı işaretleyebilirsiniz) ☐ Ivriz geleneksel evleri ☐ Hitit dönemi kaya kabartmaları ☐ Tarihi yapı kalıntıları ☐ Ivriz'in doğal güzellikleri ☐ Diğer (belirtiniz)
18. Ivriz'de bulunan tarihi yapıları/ ögeleri ne sıklıkla ziyaret edersiniz? ☐ Her gün ☐ Her hafta ☐ Her ay ☐ Her yıl ☐ Diğer(belirtiniz)
19. Ivriz'in tarihi ve doğal ögelemini korumaya değer buluyor musunuz? ☐ Evet (Soru 20'ye geçiniz) ☐ Hayır
20. Ivriz'in neden korumaya değer olduğunu düşünüyorsunuz? (19'a evet cevabı verdiyseizi) ☐ Tarihi önemi sebebi ile ☐ Doğal güzellikleri sebebi ile ☐ Gelenek ve görenekleri nedeni ile ☐ Diğer (belirtiniz)
21. Ivriz tarihi coğrafyası ile ilgili yapılan koruma ve düzenleme çalışmaları yeterli midir? ☐ Evet ☐ Hayır (Soru 21'e geçiniz)

22. Ivriz tarihi coğrafyasının neden korunmadığını düşünüyorsunuz? ☐ Devlet tarafından ayrılan bütçe kısıtlı olduğu için ☐ Yerel yönetimler konusunda eksiklikler olduğu için ☐ Yeterli bütçe ve sponsorluk olmadığı için ☐ Deprem, yangınlar vb. gibi olaylar sonucu tahrip oldukları için ☐ Diğer (belirtiniz)
23. Ivriz tarihi coğrafyasını korumaya yönelik faaliyetlerde bulunuyor musunuz? ☐ Evet (faaliyetleri belirtiniz) ☐ Hayır
24. Ivriz tarihi coğrafyası koruma ve tanıma çalışmalarına katkı sağlamak ister misiniz? ☐ Evet (25. Soruya geçiniz) ☐ Hayır
25. Katılımınız nasıl olur? (24. Soruya evet cevabı verdiyseizi) ☐ Gönüllü- beşerîsiz çalışarak ☐ Bilgiendirme faaliyetlerine gönüllü katılarak ☐ Tanıtma yönelik faaliyetlere katılarak ☐ Diğer (belirtiniz)
26. UNESCO Dünya Miras Listesini daha önce duydunuz mu? ☐ Evet ☐ Hayır
27. Ivriz tarihi coğrafyasının UNESCO Dünya Miras Listesinde yer almasını nasıl karşılırsınız? ☐ Olumlu karşılırlar çünkü..... ☐ Olumsuz karşılırlar çünkü..... ☐ Fikrim yok
28. Ivriz'de yaşayan yerli halkın Ivriz'in sahip olduğu kültürel ve doğal mirasa karşı ilgi duyduğunu düşünüyor musunuz? ☐ Evet ☐ Hayır

29. İvrit'de yaşayan hakin turtme yonelik faaliyetleri var midir?	
☐ Evet (belirtiniz)	
☐ Hayır	
30. İvrit'de turtme yonelik faaliyetler yapilmasini ister misiniz?	
☐ Evet	☐ Hayır

Konya Büyükşehir Belediyesi Park ve Bahçeler Daire Başkanlığı ve Halkapınar Belediyesi'ne Sorulacak Sorular

1. İvriz tarihi coğrafyasında yer alan kültürel ve doğal öğelerin korunması ile ilgili çalışmalarda görev yapan kişiler net olarak belirlenmiştir?	☐ Evet ☐ Hayır
2. Görevli kişilerin görev tanımları net olarak belirlenmiş ve kendilerine bildirilmiştir?	☐ Evet ☐ Hayır
3. Görevli kişilere gerekli bilgilendirme ve tanıtım toplantıları yapılmış mıdır?	☐ Evet ☐ Hayır
4. İvriz tarihi ve kültürünü anlamaya yönelik herhangi bir çalışma yapılmış mıdır? (Kazi, araştırma, yüzey araştırması vs.)	☐ Evet (çalışmaları belirtiniz) ☐ Hayır
5. Yapılan çalışmalar yeterli düzeyde midir?	☐ Evet ☐ Hayır
6. İvriz de koruma altına alınması gereken doğal ve kültürel öğeler nelerdir?	
7. İvriz de koruma ile ilgili yeterli çalışmalar yapılmış mıdır?	☐ Evet ☐ Hayır
8. Alana ait koruma politikaları nelerdir?	
9. İvriz tarihi coğrafyasını koruma ve düzenleme çalışmalar yeterli düzeyde midir?	☐ Evet ☐ Hayır (eksiklikleri belirtiniz)
10. Koruma çalışmaları ile başka kurum ve kuruluşlarla ilgili bir iş birliği yapılmış mıdır?	☐ Evet (kurumları belirtiniz) ☐ Hayır
11. İvriz de yapılan araştırma, düzenleme ve koruma çalışmaları hangi uzmanların denetiminde yapılmıştır?	

12. İvriz de yapılan koruma çalışmalarında yere halkın katılımına yönelik çalışmalar yapılmış mıdır?	☐ Evet (belirtiniz) ☐ Hayır
13. İvriz de bulunan doğal ve kültürel öğelere dair halka yönelik eğitim çalışmalar yapılmış mıdır?	☐ Evet (belirtiniz) ☐ Hayır
14. İvriz de bulunan kültürel ve doğal mirasa yönelik risk ve afet planlaması yapılmış mıdır?	☐ Evet (belirtiniz) ☐ Hayır
15. Alana yönelik ulaşım- dolaşım planlaması yapılmış mıdır?	☐ Evet (belirtiniz) ☐ Hayır
16. Alana yönelik finansman/bütçe planlaması yapılmış mıdır?	☐ Evet (belirtiniz) ☐ Hayır
17. Alana ait ziyaretçi istatistiği tutulmakta mıdır, ziyaretçi planlaması mevcut mudur?	☐ Evet ☐ Hayır
18. Alanın tanıtılması için hangi faaliyetler yapılmaktadır?	
19. Alana yönelik gelecek döneme ait herhangi bir planlama yapılmış mıdır? (koruma önlemleri, eğitim planlamaları, çevre düzenleme planlamaları, ziyaretçi yönetimi, tanıtım faaliyetleri vb.)	☐ Evet (belirtiniz) ☐ Hayır
20. Alana ait koruma, düzenleme, planlama konularında güncel sorular nelerdir?	

Ereğli Müze Müdürlüğüne Sorulacak Sorular	
1. İvriz tarihi coğrafyasında yer alan kültürel ve doğal değerlerin korunması ile ilgili çalışmalarda görev yapan kişiler net olarak belirlenmiştir?	☐ Evet ☐ Hayır
2. Görevli kişilerin görev tanımları net olarak belirlenmiş ve kendilerine bildirilmiş midir?	☐ Evet ☐ Hayır
3. Görevli kişilere gerekli bilgilendirme ve tanıtım toplantıları yapılmış mıdır?	☐ Evet ☐ Hayır
4. Ereğli Müze Müdürlüğü'nün İvriz tarihi alanındaki rolü ve önemi nedir?	
5. İvriz'de yüzey araştırmaları ile bulunan eserlerin tamamı Ereğli Müzesinde mi sergilenmektedir?	☐ Evet ☐ Hayır
6. İvriz yüzey araştırmaları sırasında bulunan taşınabilir kültür varlıkları için envanter oluşturulmuş mudur?	☐ Evet (soru 6 ya geçiniz) ☐ Hayır
7. Hangi envanter sistemi kullanılmaktadır?	
8. Sergilenmeyen objeler için tamamlı bir depo alanı bulunmakta mıdır?	☐ Evet ☐ Hayır
9. Müzeyle gelen ziyaretçilerin istatistiği tutulmakta mıdır?	☐ Evet ☐ Hayır
10. Müzede İvriz'e yönelik tanıtım broşürü bulunmakta mıdır?	☐ Evet ☐ Hayır
11. İvriz'de bulunan ve müzede sergilenen eserler hakkında ziyaretçiler yeterli bilgilere ulaşmakta mıdır?	☐ Evet ☐ Hayır
12. Taşınır kültürel varlıklara yönelik tanıtım bilgilendirme faaliyetleri yapılmakta mıdır?	☐ Evet (belirtiniz) ☐ Hayır
13. Ereğli Müzesi yerel halk tarafından ne sıklıkla ziyaret edilmektedir?	☐ Sık sık ☐ Orta sıklıkta ☐ Nadiren ☐ Hiç
14. Müzede sergilenen eserlerin yeterli ilgiyi gördüğünü düşünüyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır (Soru 15)

15. Ereğli müzesindeki eserlerin daha ilgi çekici hale getirilmesi için önerileriniz nelerdir?

Ivriz Mahalle Muhtarına Yönelik Sorular	
1. Ivriz doğal ve kültürel peyzajı miras alanında yapılan koruma ve düzenleme çalışmalarını yeterli buluyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır (eksiklikleri belirtiniz)
2. Ivriz ile ilgili yeterli tanıtım faaliyetlerinin yapıldığını düşünüyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır
3. Ivriz hangi özellikleriyle ön plana çıkarılabilir? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)	☐ Doğal güzellikleri ile (belirtiniz) ☐ Tarihi kültür varlıkları ile (belirtiniz) ☐ Gelenek ve görenekleri ile (belirtiniz) ☐ Diğer (belirtiniz)
4. Ivriz'de yaşayan yerli halkın Ivriz'in sahip olduğu kültürel ve doğal mirasa karşı ilgi duyduğunu düşünüyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır
5. Ivriz ile ilgili olarak yapılması gereken faaliyetleri önem sırasına göre sıralayınız. (1 en önemli - 4 en az önemli olacak şekilde sıralayınız)	 Kültürel mirasın korunmasına yönelik faaliyetler Kültürel ve doğal mirasın tanıtılmasına yönelik faaliyetler Kültürel ve doğal mirasın çevre düzenlemelerine yönelik faaliyetler Doğal ve kültürel miras hakkında yerli halka yönelik eğitim faaliyetleri
6. Ivriz Doğal ve Kültürel Mirası ile ilgili alınması gereken önlemler var mıdır?	☐ Evet (belirtiniz) ☐ Hayır
7. Ivriz mahallesi göç vermekte midir?	☐ Evet Oranda göç vermektedir. Sebep(ler)i göç vermeye neden olmaktadır. ☐ Hayır

8. Ivriz'de turizmle yönelik etkinlikler, çalışmalar yapılıyor mu?	☐ Evet (belirtiniz) ☐ Hayır
9. UNESCO Dünya Miras Listesi'ni daha önce duydunuz mu?	☐ Evet ☐ Hayır
10. Ivriz Kültür ve Doğal Peyzajının UNESCO Dünya Miras Listesi'ne girmesinin yöre halkına fayda sağlayacağı düşünüyor musunuz?	☐ Evet çünkü ☐ Hayır çünkü